

วิทยานิพนธ์

การสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหาพระพุทธศาสนา

SYNTHESIS OF KNOWLEDGE ON BUDDHISM ISSUES

พระมหาวรรณชัย ดาเพ็ง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ. 2551

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศึกษาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)

ปริญญา

หลักสูตรและการสอน

การศึกษา

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง การสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหาพระพุทธศาสนา

Synthesis of Knowledge on Buddhism Issues

นามผู้วิจัย พระมหาบรรณชัย ดาเพ็ง

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริจิตต์ เดชอมรรชัย, Ph.D.)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์นาคยา ปิณฑนานนท์, Ph.D.)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์สมถวิล ธนะโสภณ, Ed.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(รองศาสตราจารย์พรทิพย์ ไชยโส, ค.ค.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา ชีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหาพระพุทธศาสนา

Synthesis of Knowledge on Buddhism Issues

โดย

พระมหาวรรณชัย ดาเพ็ง

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)

พ.ศ. 2551

พระมหาวรณชัย ดาเพ็ง 2551: การสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหา
พระพุทธศาสนา ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาการศึกษา ปรชชานกรรมการที่ปรึกษา:
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริจิตต์ เดชอมรชัย, Ph.D. 185 หน้า

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ (1) เพื่อรวบรวมประเด็นคำถามทางพระพุทธศาสนา
ของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 2-4 ในสถานศึกษาจังหวัดนครพนม (2) เพื่อสังเคราะห์ความรู้ทาง
พระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนในช่วงชั้นที่ 2-4

ในการศึกษาได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ดำเนินการตามลำดับ
ขั้นตอนการวิจัยดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 กำหนดหัวข้อและประเด็นเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา ขั้นตอน
ที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา ขั้นตอนที่ 3 การสังเคราะห์ประเด็นคำถาม
และคำตอบ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 2-4 จำนวน 1,174 คน
ของสถานศึกษาจำนวน 6 แห่งในอำเภอนาแกและอำเภอรุขาคพนม จังหวัดนครพนม โดยเครื่องมือ
ที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจง
ความถี่

ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 2 มีคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ
มากที่สุด นักเรียนช่วงชั้นที่ 3 มีคำถามเกี่ยวกับบาป บุญมากที่สุด นักเรียนช่วงชั้นที่ 4 มีคำถาม
เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากที่สุด 2) ประเด็นคำถามทั้งหมดมี 111 ข้อคำถาม และสรุปเป็น
7 ประเด็นคือ 1. คำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา 2. คำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า 3. คำถาม
เกี่ยวกับพระสงฆ์ 4. คำถามเกี่ยวกับบุญ-บาป 5. คำถามเกี่ยวกับนรก-สวรรค์ 6. คำถาม
เกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ 7. คำถามเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ

Phramaha Wannachai Dapeang 2008: Synthesis of Knowledge on Buddhism Issues. Doctor of Philosophy (Curriculum and Instruction), Major Field: Curriculum and Instruction, Department of Education. Thesis Advisor: Assistant Professor Sirajit Dejamonchai, Ph.D. 185 pages.

The objectives of the study were 1) to collect questions about Buddhism of students at the grade ranges 2-4 in schools in Nakhon Phanom Province; 2) to synthesize the knowledge on Buddhism issues for students at the grade ranges 2-4.

The study was a descriptive research consisting three steps 1) an identification of topics and issues 2) an interview with experts on Buddhism and 3) a collection and synthesis of questions and answers

The samples used were 1174 students from grade ranges 2-4 from six schools in Nakae and Thatphanom District. The instruments used in collecting data were questionnaire and interview form, Frequency was used for data analysis.

The findings were as follows : 1) The students at the grade range 2 posted the question on ceremony and beliefs the most; the students at the grade range 3 posted the question on merits and sin the most and the students at the grade range 4 posted the question on Buddhism the most. 2) There were 111 questions arranged 7 groups in 1) Buddhism 2) Lord Buddha 3) Monks 4) Merits and Sins 5) Hell and Heaven 6) Ghost ,Mind and Spirits 7) Ceremony and Beliefs.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

____ / ____ / ____

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากคณาจารย์ที่ปรึกษา ทั้ง 3 ท่าน ประกอบด้วย ผศ.ดร.ศิริจิตต์ เดชมรรชัย รศ.ดร.นาคยา ปิณฑานานนท์ และ รศ.ดร. สมถวิล ชนะโสภณ ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะนำแนวคิด และตรวจทานแก้ไขจนกระทั่งวิทยานิพนธ์ สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

ขออนุโมทนาขอบคุณคณาจารย์ภาควิชาการศึกษาทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผศ.ดร.อรพรรณ ต้นบรรจง ที่ให้ความเมตตาเสมอมา และขอรำลึกถึงพระคุณของ “ครู” ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ ประสาทวิชาความรู้ให้

ขอกราบขอบพระคุณและขออนุโมทนาขอบคุณผู้เชี่ยวชาญที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการให้ ข้อมูลอันประเสริฐประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย ขอกราบขอบพระคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัยที่ได้ให้โอกาสในการศึกษาต่อและสนับสนุนทุนการศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณหลวงพ่อพระธรรมปริยัติมุนี (นวน เขมจารี) และ พระโสภณเจติยาภิบาล (ดร.พระมหาสม สุมน) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหารที่ได้ ให้การสนับสนุนทุนการศึกษา

ขออนุโมทนาขอบคุณเพื่อนๆ ร่วมรุ่นทุกท่าน โดยเฉพาะ ผศ.ดร.อรวรรณ นิมตลุง และ ผศ.ดร.เพลินพิศ ธรรมรัตน์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ที่ได้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือและ เป็นกำลังใจให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

บุญกุศลใดอันพึงเกิดขึ้นจากงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา และขอน้อมบูชา พระคุณบิดามารดา อุปัชฌาย์ ครูอาจารย์ผู้ประสิทธิ์วิชาความรู้ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

พระมหาวรรณชัย คาเพ็ง
เมษายน 2551

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(4)
บทที่ 1 บทนำ	
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	8
แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา	8
ความหมายของความเชื่อ	9
ความเชื่อเรื่องกรรม	13
ประเภทกรรม	14
บุญและบาปกับกุศลและอกุศล	16
จิตเป็นตัวสั่งสมบุญและบาป	17
ลักษณะของบุญ	19
ลักษณะของบาป	19
เกณฑ์วินิจฉัยกรรมดี กรรมชั่วและปัญหาเกี่ยวกับการให้ผลของ กรรมดี กรรมชั่ว	20
ผลของกรรมมีอะไรเป็นเครื่องวัด	22
นรก สวรรค์ ชาตีก่อนและชาติหน้าในพระพุทธศาสนาเถรวาท	23
ความสำคัญของชาตีก่อนและชาติหน้าในแง่พระพุทธศาสนา	27
ความหมายของศาสนา	28
ลักษณะสำคัญของศาสนา	29
มูลเหตุที่ทำให้เกิดศาสนา	30
ประเภทศาสนา	32

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ความสำคัญของศาสนา	34
องค์ประกอบของศาสนา	35
ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา	37
กำเนิดพระพุทธศาสนา	37
พระพุทธศาสนาในประเทศไทย	39
โลกทัศน์พระพุทธศาสนา	51
สาระสำคัญของพระไตรปิฎกและหลักธรรม	52
ความเป็นมาของพระไตรปิฎก	52
พระวินัยปิฎก	57
สาระสำคัญของหลักธรรม	59
ลำดับชั้นกัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา	61
การสังเคราะห์ความรู้	62
การสังเคราะห์	62
ที่มาของแหล่งความรู้	64
การจัดการความรู้	68
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	69
งานวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา	69
งานวิจัยเกี่ยวกับคลังความรู้	72
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	75
ขั้นตอนที่ 1 กำหนดหัวข้อและประเด็นเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา	75
ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา	79
ขั้นตอนที่ 3 การสังเคราะห์ประเด็นคำถามและคำตอบ	80
บทที่ 4 ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์	81
ตอนที่ 1 ผลการสำรวจหัวข้อและประเด็นเนื้อหาพระพุทธศาสนา	81
ตอนที่ 2 ผลการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นคำถาม พระพุทธศาสนา	94

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	154
สรุปผลการวิจัย	154
ข้อเสนอแนะ	165
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	166
ภาคผนวก	171
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญ	172
ภาคผนวก ข ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา	174
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	185

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	จำนวนนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง	77
4.1	ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบสอบถาม	82
4.2	ประเด็นคำถามจำแนกตามเพศ	83
4.3	ประเด็นคำถามจำแนกตามระดับช่วงชั้น	84
4.4	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา	86
4.5	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า	87
4.6	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์	88
4.7	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบุญ / บาป	89
4.8	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับนรกสวรรค์	90
4.9	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับศีล จิต วิญญาณ	91
4.10	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ	92
4.11	ผลการสังเคราะห์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นคำถาม-คำตอบ พระพุทธศาสนา	94

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.12	ผลการสังเคราะห์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นคำถาม-คำตอบ พระพุทธเจ้า	100
4.13	ผลการสังเคราะห์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นคำถาม-คำตอบ พระสงฆ์	108
4.14	ผลการสังเคราะห์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นคำถาม-คำตอบ บุญ บาป	112
4.15	ผลการสังเคราะห์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นคำถาม-คำตอบ นรก สวรรค์	139
4.16	ผลการสังเคราะห์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นคำถาม-คำตอบ จิต วิญญาณ	142
4.17	ผลการสังเคราะห์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นคำถาม-คำตอบ พิธีกรรม ความเชื่อ	146

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชนชาติไทย อันมีพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงดำรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก ศาสนาพุทธเป็นสถาบันที่มีความสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยซึ่งผูกพันกับพระพุทธศาสนาตลอดเวลาอันยาวนานเป็นรากฐานของขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของปวงชนชาวไทย ซึ่งทุกวันนี้ประเทศไทยมีความสงบร่มเย็นเพราะประชาชนยึดมั่นตามหลักธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเกิดความตระหนักในคุณค่าและเทิดทูนไว้จนพระพุทธศาสนาแนบแน่นอยู่ในจิตใจของคนไทยส่วนใหญ่ แม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันก็ทรงปรารถนาเกี่ยวกับการศึกษาพระพุทธศาสนาของชาวพุทธในการประชุมใหญ่ของสมาคมพุทธศาสนาที่วราขอาณาจักรครั้งที่ 37 เมื่อเดือนธันวาคม 2534 ว่า “ชาวพุทธควรเอาใจใส่ ศึกษาธรรมะให้เข้าใจ ทั้งปฏิบัติให้ได้ผลจนสามารถจำแนกและเลือกเฟ้นมาใช้เป็นแนวทางนำชีวิตให้ประสบความสุขร่มเย็นให้สำเร็จ เมื่อได้เรียนธรรมะ รู้ธรรมะและการปฏิบัติอยู่ในธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยถูกต้องมั่นคงแล้ว ความเปลี่ยนแปลงใดๆ ในสังคมก็ไร้เหตุที่ควรวิตกอีกต่อไป” (ทิพาพร สิริจันทร์, 2540: 14)

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2531: 1) ได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนาโดยสรุปว่าพระพุทธศาสนา เป็นระบบความคิด คำสอน ความเชื่อถือและการปฏิบัติที่เก่าแก่ซึ่งเมืองไทยรับนับถือกันมาเป็นเวลานานหลายพันปี นอกจากนี้รัฐควรจัดการศึกษาให้คนไทยส่วนใหญ่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ

1. คนไทยส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชน ควรมีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติถูกต้องต่อศาสนาที่ตนนับถือ

2. คนทุกคนที่อยู่ในสังคมไทยควรเรียนรู้พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทยเป็นสถาบันใหญ่และเป็นสภาพแวดล้อมของสังคมไทยเพื่อดำเนินชีวิตและทำงานหรือทำหน้าที่ที่เป็นส่วนรวมในการพัฒนาสังคมไทยนั้นอย่างประสานกลมกลืนและได้ผลดี

3. สังคมไทยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งคำสอนจริยธรรมและได้ยอมรับระบบจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นมาตรฐานที่ยึดถือปฏิบัติตามตลอด คนไทยจึงควรเรียนรู้พุทธจริยธรรม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคม ให้บรรลุประโยชน์และสันติสุข

การศึกษาพระพุทธศาสนานั้น อาจจัดแยกออกได้เป็น 2 หมวดใหญ่ คือ

1. การศึกษาภาคเนื้อหา ได้แก่ ข้อมูลความรู้หรือสิ่งที่ควรรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งคนไทยและพุทธศาสนิกชนควรจะต้องรู้ตามสมควรแก่ฐานะของตน และเพื่อความเป็นชาวพุทธที่ดี เช่น พุทธประวัติ ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ความรู้เกี่ยวกับสถาบันพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมประเพณีไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา
2. การศึกษาภาคปฏิบัติการ ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพซึ่งพร้อมที่จะอยู่ร่วมด้วยดีและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มาใช้ปฏิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการและแก้คำถามของท้องถิ่นและยุคสมัยนั้นๆ ได้

หากพิจารณาถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนามีระบบธรรมสำหรับคนทุกระดับ ทั้งในระดับผู้ครองเรือน นักธุรกิจ นักการเมือง ครูอาจารย์ ตลอดจนนักบวช มีความหมายครอบคลุมกว้างขวางมาก เป็นศาสตร์ที่สมบูรณ์ที่สุดในโลกมนุษยชาติที่มีอยู่ในขณะนี้ เนื่องจากหลักธรรมโดยรวมมุ่งอธิบายถึงสภาวะธรรมชาติของชีวิต อธิบายและสอนถึงวิธีการที่จะครองชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขสอดคล้องกับสภาวะธรรมชาติ ตลอดจนอธิบายและสอนแนวทางการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมตั้งแต่ระดับเอกบุคลจนถึงประชาชน ทั้งชาติและทั้งโลก

เนื่องจากคนไทยในปัจจุบันนี้มีการดำเนินชีวิตไปตามความเชื่อที่นับถือต่างๆ กันมากกว่าการใช้สติปัญญา ซึ่งมีแนวโน้มที่จำนวนมากขึ้นตามลำดับ สังคมมนุษย์ปัจจุบันจึงเกิดปัญหามากมายทุกปัญหาเต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนและเงื่อนงำหลากหลาย ซึ่งปัญหาเหล่านั้นไม่ได้เกิดจากตัวสังคมเอง แต่เกิดจากมนุษย์แต่ละคนในสังคมซึ่งมีภูมิหลังความรู้สึกนึกคิดสติปัญญาไม่เท่ากันเมื่อเผชิญกับปัญหาต่างๆ จึงสับสนและเคืองกว้างแต่ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็ต้องมีการตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังนั้นแม้ว่าความเชื่อจะดูไม่มีเหตุผลแต่การที่มีความเชื่อจะช่วยเรื่องของการตัดสินใจทำให้เกิดความมั่นใจและความมั่นคงในการดำเนินชีวิตมากขึ้น ถ้าหาก

มนุษย์เรามีความสงสัยไปทุกเรื่องและไม่ยอมเชื่อจนกว่าจะพิสูจน์ได้ด้วยระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ แล้วชีวิตก็จะไม่สามารถดำเนินไปโดยราบรื่น จิตใจจะอยู่ในสภาพตึงเครียดเต็มไปด้วยความคิดวิตกกังวลต่างๆ ไม่สามารถตัดสินคำถามที่เกิดขึ้นได้ แต่ความเชื่อที่ไม่ใช้เหตุผลพิจารณาเลย ก็อาจกลายเป็นความเชื่อที่เป็นไปในลักษณะมงงายได้ความเชื่อที่สำคัญของชาวไทย ได้แก่

1. ความเชื่อในสถาบันพระมหากษัตริย์
2. ความเชื่อทางศาสนา
3. ความเชื่อทางโหราศาสตร์
4. ความเชื่อในไสยศาสตร์และโชคลาง

ตามปกติของมนุษย์เมื่อจะทำอะไรนั้นจะต้องเริ่มต้นด้วยความเชื่อซึ่งทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า ศรัทธา แม้แต่นักวิทยาศาสตร์ที่ค้นคว้าหาความรู้ต่างๆ ก็เริ่มต้นด้วยความเชื่อ อย่างน้อยก็เชื่อว่าในธรรมชาติต้องมีกฎเกณฑ์ มีกระบวนการแห่งเหตุผล มีระเบียบในธรรมชาติ เมื่อมีความเชื่อนี้ จึงสืบสวนสังเกตทำการหาข้อมูลต่างๆ เพื่อให้เกิดปัญญาแก้ข้อสงสัย (พระเทพเวที, 2531: 15) ความเชื่อหรือศรัทธานั้นแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความเชื่อที่ทำให้ศึกษาค้นคว้าต่อไป เช่น ความเชื่อของนักวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ เมื่อเขาเชื่อว่าธรรมชาติต้องมีกฎเกณฑ์ มีระเบียบ ก็ทำให้เขาต้องค้นหาว่ากฎเกณฑ์นั้นคืออะไร และด้วยความเชื่อนี้เขาก็มีพลังที่จะค้นคว้าสังเกต รวบรวมข้อมูล พิสูจน์ ทดลองต่อไป

2. ความเชื่อที่ทำให้เลิกศึกษา คือ ความเชื่อประเภทที่มอมจืดมอมใจฝากปัญญาไว้กับผู้อื่นด้วยวางใจว่าเขาจะช่วยเหลือทำอะไรๆ ให้ได้ทุกอย่าง โดยที่เราไม่ต้องคิดไม่ต้องทำอะไรเลย ปลงใจมอบภาระให้เขาคิดให้ทุกอย่างเขาว่าอย่างไรก็ว่าไปตามนั้น

ความเชื่อประเภทที่สองนี้เองที่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมายในสังคมไทยไม่ว่าจะเป็นปัญหาหลอกลวง ต้มตุ๋น ฯลฯ ทั้งนี้ก็สืบเนื่องจากการไม่รู้จริง ขาดการศึกษา ค้นคว้า และอีกอย่างเป็นการไปฝากความหวังไว้กับปัจจัยภายนอก หวังความสำเร็จจากการดลบันดาลของอำนาจหรืออานุภาพภายนอกเป็นการปฏิบัติที่ขัดกับหลักการแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาแห่งเหตุผล มีระบบความเชื่อหรือศรัทธาที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญา พระพุทธศาสนาต้องการให้เราพัฒนาตนเองให้ทำการตามหลักเหตุผลให้บรรลุความสำเร็จด้วยความเพียรพยายามของตน

ผู้วิจัยได้มีโอกาสไปสนทนาธรรมตามสถานศึกษาต่างๆ ในเขตจังหวัดนครพนมพบว่า มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหลายประการที่ครูและนักเรียนสงสัย และไม่ทราบว่า จะไปค้นหาคำตอบได้จากที่ไหน เช่น คำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า คำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์ คำถามเกี่ยวกับการทำบุญ การทำบาป คำถามเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ ฯลฯ นอกจากนี้แล้วยังมีประเด็นปัญหาอื่นๆ ที่ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาพบ เช่น ปัญหาด้านการขาดข้อมูล ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ปัญหาการขาดสื่อการเรียนการสอนโดยเฉพาะสื่อที่เป็นเอกสารหรือตำราที่รวบรวมประเด็นคำถามและคำตอบไว้ที่ง่ายและสะดวกต่อการค้นคว้าที่ครูและนักเรียนสามารถจะนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนและอ้างอิงได้ และปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งโดยส่วนมากแล้วไม่ได้จบการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาโดยตรง เมื่อเด็กนักเรียนมีคำถามหรือข้อสงสัยต่างๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ครูผู้สอนก็ไม่สามารถที่จะอธิบายหรือให้คำตอบที่ถูกต้องและชัดเจนแก่นักเรียนได้ การอธิบายหรือให้คำตอบในสิ่งที่ตัวเองไม่รู้จริงไม่รู้ชัดก็อาจจะทำให้นักเรียนเชื่อถือและปฏิบัติตามอย่างผิดๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อพระพุทธศาสนาและต่อตัวผู้ปฏิบัติเอง การทำวิจัยในลักษณะสังเคราะห์ความรู้จากประเด็นคำถามและคำตอบทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีใครทำมาก่อน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยในเรื่องนี้ โดยการรวบรวมประเด็นคำถามต่างๆ ที่นักเรียนในระดับ ช่วงชั้นที่ 2-4 ในสถานศึกษาต่างๆ ในจังหวัดนครพนมสงสัยแล้วนำประเด็นคำถามเหล่านั้นไปสอบถามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจนแล้วนำมาสังเคราะห์เป็นความรู้ทางพระพุทธศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมประเด็นคำถามทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 2 - 4 ในสถานศึกษาจังหวัดนครพนม
2. เพื่อสังเคราะห์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนในช่วงชั้นที่ 2 - 4

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ครูและนักเรียนได้ข้อมูลความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ชัดเจนและถูกต้อง
2. เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนกลุ่มสาระพระพุทธศาสนา
3. เป็นแหล่งค้นคว้าและอ้างอิงข้อมูลความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาของครูและนักเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งประเด็นเฉพาะคำถามและคำตอบทางพระพุทธศาสนาที่นักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 2-4 ในสถานศึกษาจำนวน 6 แห่งในจังหวัดนครพนมมีความสงสัย โดยผู้วิจัยได้นำประเด็นคำถามเหล่านั้นมาวิเคราะห์เพื่อจัดแบ่งกลุ่มตามประเด็นเนื้อหา แล้วนำไปสอบถามผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจน

นิยามศัพท์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์ไว้ดังนี้

การสังเคราะห์ (synthesis) หมายถึง ความสามารถในการรวบรวมสิ่งที่ศึกษาเข้าด้วยกันเป็นสิ่งใหม่หรือรูปแบบใหม่ อาจเป็นการสังเคราะห์ข้อความ การวางแผนงานล่วงหน้าหรือความสัมพันธ์ เป็นต้น การสังเคราะห์จะมีลักษณะของการเป็นกระบวนการรวบรวมเนื้อหาสาระของเรื่องต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างรูปแบบหรือโครงสร้างที่ยังไม่ชัดเจนขึ้นมาก่อน อันเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ภายในขอบเขตของสิ่งที่กำหนดให้

พระพุทธศาสนา หมายถึง ระบบความคิด คำสอน ความเชื่อถือและการปฏิบัติที่เก่าแก่ซึ่งเมืองไทยรับนับถือกันมาเป็นเวลานาน

ประเด็นคำถาม หมายถึง ข้อสงสัยทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 2-4 ซึ่งได้รวบรวมแล้วจำแนกได้เป็น 7 ประเด็นหลักคือ

1. คำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
2. คำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
3. คำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์
4. คำถามเกี่ยวกับบุญ - บาป
5. คำถามเกี่ยวกับนรก - สวรรค์
6. คำถามเกี่ยวกับศีล จิต วิญญาณ
7. คำถามเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ

พระไตรปิฎก หมายถึง คัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนในพระพุทธศาสนา (และเรื่องราวชั้นเดิมของพระพุทธศาสนา) จัดเป็นหมวดหมู่ 3 หมวด กล่าวคือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎกและอภิธรรมปิฎก

1. **พระวินัยปิฎก** ประมวลพุทธพจน์หมวดพระวินัย คือพุทธบัญญัติเกี่ยวกับความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม และการดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์

2. **พระสุตตันตปิฎก** ประมวลพุทธพจน์หมวดพระสูตร คือพระธรรมเทศนาคำบรรยายธรรมต่างๆ ที่ตรัสชักเยื้องให้เหมาะกับบุคคลและโอกาสตลอดจนบทประพันธ์ เรื่องเล่าและเรื่องราวทั้งหลายที่เป็นชั้นเดิมในพระพุทธศาสนา

3. **พระอภิธรรมปิฎก** ประมวลพระพุทพจน์หมวดพระอภิธรรม คือหลักธรรมและคำอธิบายที่เป็นหลักวิชาล้วนๆ ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลหรือเหตุการณ์

อรรถกถา หมายถึง คัมภีร์อธิบายความในพระไตรปิฎก แต่งโดยพระอาจารย์รุ่นหลังๆ ตัวอย่างเช่น คัมภีร์วิสุทฺธิมรรค ที่แต่งโดย พระพุทธโฆษาจารย์ เป็นต้น

ฎีกา หมายถึง คัมภีร์ที่อธิบายอรรถกถา

อนุฎีกา หมายถึง คัมภีร์ที่อธิบายฎีกา

นักเรียน หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ 2 - 4 ในสถานศึกษาอำเภอธาตุพนม
และอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การสังเคราะห์ความรู้จากประเด็นคำถามพระพุทธศาสนา ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถแยกออกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา
2. องค์ประกอบของศาสนา
3. ศาสนาในปัจจุบัน
4. กำเนิดพระพุทธศาสนา
5. โลกทัศน์ของพระพุทธศาสนา
6. สาระสำคัญของพระไตรปิฎกและหลักธรรม
7. การสังเคราะห์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา

ศาสนาทุกศาสนาเกิดมาจากความเชื่อของคนในกลุ่มนั้นๆ ต่อบุคคล ผู้นำ หรือหลักการ ที่ตรงกัน แล้วจึงมีการปฏิบัติกิจกรรมหรือพิธีกรรมในศาสนานั้นพร้อมทั้งมีสถานที่ในการปฏิบัติ อย่างเหมาะสม ดังนั้นเอกสารในหัวข้อแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา ผู้วิจัยขอเสนอ รายละเอียดตามลำดับดังนี้

ความหมายของความเชื่อ

คำว่า ความเชื่อ (Belief) มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

พจนานุกรมวิกิพีเดีย (2550: 1) กล่าวถึง ความเชื่อ คือ ความมั่นใจต่อสิ่งนั้นๆ ว่าเป็นความจริง ซึ่งความเชื่อบางอย่างอาจสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน ความเชื่อเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์มาตั้งแต่ยุคโบราณ ไม่มีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ ไม่มีการพิสูจน์ความจริงเรื่องนั้น

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต, 2531: 11) กล่าวถึง ความเชื่อว่ามี 2 ประเภท คือ ความเชื่อที่ทำให้ต้องศึกษาค้นคว้าต่อไป เช่น ความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ และความเชื่อที่ทำให้ต้องเลิกศึกษา เช่น มอบจิตมอบใจเชื่อว่าเขาจะต้องทำอะไรให้เราทุกอย่าง ความเชื่อในพระพุทธศาสนา หมายถึง ความเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ที่จะพัฒนาตนได้จนถึงสูงสุด

พระพุทธศาสนาเป็นแกนนำและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทยวิถีชีวิตของคนไทยผูกพันอยู่อย่างแนบแน่นกับพระพุทธศาสนา ความเชื่อถือและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ซึมแทรกผสมผสานอยู่ในแนวความคิดจิตใจแทบทุกด้านของชีวิตคนไทยตลอดเวลายาวนานและในทางจิตใจเห็นได้ชัดว่า หลักธรรมความประพฤติปฏิบัติการดำเนินชีวิต และกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมชีวิตจิตใจและลักษณะนิสัยของคนไทยให้เป็นผู้มีจิตใจแจ่มใส ซอบเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ แสดงความเป็นมิตร เข้ากับใครๆ ได้ง่าย ยินดีในการให้และการแบ่งปัน พร้อมทั้งจะบริจาคและให้ความช่วยเหลืออย่างที่เราเรียกว่า เป็นคนมีน้ำใจ อันเป็นลักษณะเด่นชัดที่ชนต่างชาติมักสังเกตเห็นและประทับใจจนตั้งฉายาว่าเมืองไทยเป็นดินแดนแห่งความยิ้มแย้มหรือสยามเมืองยิ้ม พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2541: 16-17)

พฤติกรรมการณ์นับถือพระพุทธศาสนา หมายถึง กิจกรรมหรือการกระทำที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่คนไทยยอมรับนับถือมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจนกลายเป็นวัฒนธรรมของชนชาติไทย เช่น ความเชื่อกฎแห่งกรรม ไตรสรณคมน์ ไตรลักษณ์ นรกสวรรค์ การเวียนว่ายตายเกิด ตลอดจนถึงการประพฤติตามหลักเบญจศีลหรือเบญจธรรม ความเชื่อหรือศรัทธา ความมั่นใจเพราะได้พิจารณาไตร่ตรองมองเห็นเหตุผลด้วยปัญญาแล้ว ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2543: 164) กล่าวว่า ในทางธรรม หมายถึง ความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความมั่นใจในความจริง ความดี สิ่งดีงามและในการทำความดี ไม่ลบลู่ตี้นตุมไปตามลักษณะอาการภายนอก ท่านแสดงสืบๆ กันมามี 4 อย่างคือ

1) กัมมสังกัสนา เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือเชื่อว่าเมื่อทำอะไร โดยมีเจตนาคือจงใจทำทั้งรู้ย่อมเป็นกรรม เป็นความดีความชั่วมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่า และเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยกระทำ ไม่ใช่ฮ้อนวอนหรือนอนคอยโชค

2) วิปากสังกัสนา เชื่อผลของกรรม โดยเชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือเชื่อว่ากรรมที่ทำแล้ว ต้องเป็นผลและต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดีผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

3) กัมมัตสสกาสังกัสนา เชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตน ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว

4) ตถาคตโพธิสังกัสนา เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์คือเราทุกคนนี้หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง

กัมภีร์ชั้นรองจากพระไตรปิฎก คือ อรรถกถา กล่าวถึงศรัทธา โดยสรุปไว้เป็น 2 ข้อคือ

1) รัตนตรัยสังกัสนา คือ เชื่อมั่นในพระรัตนตรัย

2) กัมมผลสังกัสนา คือ เชื่อกรรมและผลแห่งกรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547: 116) จะเห็นได้ว่าความเชื่อหรือศรัทธา 4 อย่าง เป็นความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับกรรม 3 อย่าง กฎแห่งกรรมจึงเป็นคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา ผู้เป็นชาวพุทธทุกคน จึงควรเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมควรพยายามศึกษา และทำความเข้าใจเรื่องกฎแห่งกรรม ชาวพุทธที่ไม่เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมหาใช่ชาวพุทธที่แท้จริงไม่ เขาเป็นเพียงชาวพุทธแต่เพียงในนาม ศาสนาพุทธมีประโยชน์แก่เขาเพียงในกรอบแบบฟอร์ม เพื่อไม่ให้ถูกว่าเป็นคนไม่มีศาสนานั่นเอง คนที่เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมย่อมได้เปรียบกว่าคนที่ไม่เชื่อ คนที่เชื่อในกฎแห่งกรรมย่อมสามารถอดทนรับความทุกข์ยากลำบาก ความผิดหวัง ความขมขื่น และเคราะห์ร้ายที่เกิดแก่ตนได้ เพราะถือเป็นกรรมที่ทำมาแต่อดีต ไม่ได้โพลีติพยาว่าโลกนี้ไม่มีความยุติธรรม ตนไม่ได้รับความเป็นธรรม ทำดีแล้วไม่ได้ดี คนที่เชื่อในกรรมจะยึดมั่นอยู่ในการทำความคิดต่อไป จะเป็นผู้สามารถให้อภัยแก่ผู้อื่นและจะเป็นผู้มีหิริโอตตปปะ (พระราชสุทธานวมงคล, 2544: 286-287)

ความเชื่อทางพุทธ เป็นลักษณะทางจิตประเภทหนึ่งของบุคคล หมายถึง การรับรู้หรือการยอมรับเรื่องใดเรื่องหนึ่งว่าเป็นความจริง (งามตาม วณิชทานนท์, 2536: 12) ในหนังสือพุทธธรรมได้กล่าวถึงความสำคัญของศรัทธาในระบบพุทธธรรมคือ

- 1) เป็นเพียงขั้นหนึ่งในกระบวนการพัฒนาปัญญา และกล่าวได้ว่าเป็นขั้นสุด
- 2) ศรัทธาที่ประสงค์ต้องเป็นความเชื่อความซาบซึ้งที่เนื่องด้วยเหตุผล คือมีปัญหารับรองและเป็นทางสืบแก้ปัญหามีมิใช่เพียงความรู้สึกมอบตัวมอบความไว้วางใจให้สิ้นเชิง โดยไม่ต้องถามหาเหตุผล อันเป็นลักษณะทางฝ่ายอาเวค (emotion) ด้านเดียว
- 3) เป็นความซาบซึ้งด้วยความมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนเองมองเห็น คือมั่นใจตนเองโดยเหตุผลว่าจุดมุ่งหมายที่อยู่เบื้องหน้านั้นเป็นไปได้จริงแท้ และมีค่าควรแก่ที่ตนจะดำเนินไปให้ถึง เป็นศรัทธาที่เราให้อยากพิสูจน์ความจริงของเหตุผลที่มองเห็นอยู่เบื้องหน้านั้นต่อๆ ย่างๆ ขึ้นไป เป็นบันไดขั้นต้นสู่ความรู้ ตรงกันข้ามกับความรู้สึกมอบใจให้แบบอาเวค ซึ่งทำให้หยุดคิดหาเหตุผลต่อไป
- 4) คุณประโยชน์ของศรัทธา เป็นไปใน 2 ลักษณะ คือในแนวหนึ่งศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดปีติ ซึ่งทำให้เกิดปีติสัทธา (ความสงบเยือกเย็น) นำไปสู่สมาธิและปัญญาในที่สุด อีกแนวทางหนึ่งศรัทธาทำให้เกิดวิริยะ คือความพากเพียรที่จะปฏิบัติ ทดลองสิ่งๆ ที่เชื่อด้วยศรัทธานั้นให้เห็นผล ประจักษ์จริงจังแก่ตน ซึ่งนำไปสู่ปัญญาในที่สุด
- 5) ศรัทธาเป็นไปเพื่อปัญญา ดังนั้นศรัทธาต้องส่งเสริมความคิดวิจยวิจารณ์จึงจะเกิดความก้าวหน้าแก้ปัญหาคตามจุดมุ่งหมาย นอกจากนี้แม้ตัวศรัทธานั้นเองจะมั่นคงแน่นอนเฟ้นได้ ก็เพราะได้คิดเห็นเหตุผลจนมั่นใจ หมดความเคลือบแคลงสงสัยใดๆ โดยนัยนี้ศรัทธาในพุทธธรรมจึงส่งเสริมการคิดหาเหตุผล การขอร้องให้เชื่อที่ดี การบังคับให้ยอมรับตามจริงตามที่กำหนดที่ดี การชู้ด้วยภัยแก่ผู้ที่ไม่เชื่อที่ดี เป็นวิธีการที่เข้ากันไม่ได้เลยกับหลักศรัทธา (พระธรรมปิฎก, 2541: 647-548)

พระพุทธศาสนามีเนื้อหาที่สลับซับซ้อนมาก ทั้งทางด้านความเข้าใจเกี่ยวกับจักรวาล สิ่งมีชีวิตและตัวมนุษย์เอง ทั้งในอดีต ในปัจจุบันและในอนาคต ทั้งด้านที่เกี่ยวกับกาย วาจา และจิตใจของมนุษย์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2543: 18) ดังนั้นผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชนที่แท้จริงย่อมมีความเชื่อความศรัทธาในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ได้แก่ การยึดพระรัตนตรัย หรือไตรสรณคมน์เป็นที่พึ่ง ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมอนกชาติ นรกสวรรค์ และความเชื่อในเรื่องนิพพานซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพุทธศาสนา (พระราชธรรมนิเทศ, 2531: 304-122) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ความเชื่อในพระรัตนตรัย 3 ด้าน

- 1) ความเชื่อ ความมั่นใจในพระพุทธเจ้า ในฐานะเป็นบุคคลต้นแบบซึ่งยืนยันถึงวิสัยความสามารถของมนุษย์ว่า มนุษย์สามารถยังรู้สัจธรรมเข้าถึงความจริงและความดีงามสูงสุดได้ด้วยสติปัญญาและความเพียรพยายามของมนุษย์เอง
- 2) ความเชื่อ ความมั่นใจในธรรมทั้งความเจริญและความดีงามที่บุคคลต้นแบบซึ่งเรียกว่าพระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ นั่นว่าเป็นสิ่งที่พระองค์ได้ปฏิบัติเห็นผลประจักษ์กับตนเองมาก่อน เรียกว่าค้นพบจึงนำมาประกาศเปิดเผยไว้ ธรรมนั้นเป็นสภาวะดำรงอยู่หรือเป็นไปตามธรรมชาติของมันเป็นกฎเกณฑ์อันแน่นอนอน คือนิยามแห่งเหตุและผล อย่างที่เรียกว่ากฎธรรมชาติไม่ขึ้นอยู่กับอุบัติเหตุของตถาคต คือไม่ว่าจะมีใครค้นพบหรือไม่ เป็นกลาง เทียงธรรมต่อทุกคน ทำทนายต่อปัญญาและการพากเพียรพยายามฝึกรบมตนของมนุษย์ บุคคลทุกคนเมื่อพัฒนาตนให้พร้อมมีปัญญาแก่กล้าพอแล้ว ก็รู้และบรรลุได้ประจักษ์กับตน เมื่อรู้หรือบรรลุแล้วก็สามารถแก้คำถาม ดับทุกข์ หลุดพ้นเป็นอิสระได้จริง
- 3) ความเชื่อ ความมั่นใจในสงฆ์ คือชุมชนหรือสังคมแบบอย่างซึ่งเป็นพยานยืนยันว่ามนุษย์ทั่วไปมีความสามารถที่จะบรรลุความจริงความดีงามสูงสุดได้อย่างบุคคลต้นแบบแต่ชุมชนนั้นจะมีขึ้นได้ก็ด้วยการยอมให้ธรรม คือความจริงความดีงามปรากฏผลประจักษ์ออกมาทางบุคคลด้านการปฏิบัติ ชุมชนหรือสังคมนี้นี้ ย่อมประกอบด้วยบุคคลทั้งหลายผู้ฝึกปรือ ศึกษา ซึ่งมีความสุกอมแก่กล้าไม่เท่ากันก้าวหน้าองงามอยู่ในระดับแห่งพัฒนาการต่างๆ กัน แต่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือมีธรรมเป็นแกนร่วม มีธรรมเป็นเครื่องวัด (พระธรรมปิฎก, 2541: 418-419)

ความเชื่อในไตรสรณคมนั้นเป็นลักษณะขั้นต้นของพระพุทธมามกะชั้นกลาง คือความเชื่อในเรื่องผลแห่งการกระทำ คือการทำความคิดเชื่อว่าย่อมได้รับผลดี ส่วนการทำชั่วย่อมได้รับผลชั่วขึ้นอยู่กับว่าผลเสียเหล่านั้นจะปรากฏเร็วหรือช้าหลักการกระทำนั้น และยังเชื่อต่อไปว่าผลของกรรมที่บุคคลกำลังได้รับอยู่ในขณะหนึ่งๆ นั้น ย่อมมีทั้งผลของกรรมเก่าในอดีตอันนานไกล และผลของกรรมหรือการกระทำในปัจจุบันหรือในอดีตที่เพิ่งผ่านไปใหม่ๆ ย่อมให้ผลประกอบกันในปัจจุบันของบุคคล อีกประการหนึ่ง กรรมเก่าย่อมมีส่วนในกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยและย่อมมีผลต่อปัจจุบัน สมกับที่ชื่อว่าเป็นเหตุปัจจัยด้วยเหมือนกัน แต่มันก็เป็นเรื่องของเหตุปัจจัยอยู่นั่นเอง ไม่ใช่อำนาจนอกเหนือธรรมชาติอะไรที่จะไปยึด ไปหมายมั่นฝากโชคชะตาไว้ให้ แต่ควรถือเอาประโยชน์จากกรรมเก่าได้ในแง่เป็นบทเรียน เป็นความหนักแน่นในเหตุผล เป็นความเข้าใจตนเองและสถานการณ์ เป็นความรู้พื้นฐานปัจจุบันของตน เพื่อประกอบการวางแผน ทำกรรมปัจจุบัน และหาทางแก้ไขปรับปรุงต่อไป การเน้นในแง่นี้จะทำให้เกี่ยวข้องกับชาติหน้าหรือหวังผลในชาติหน้าเป็นไปในรูปของความมั่นใจโดยอาศัยปัจจุบันเป็นฐาน และการแสวงหาผลชาตินี้จะยิ่งทำให้เอาใจใส่ให้ความสำคัญแก่ชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมากขึ้น ช่วยให้เกิดหรือให้บรรเทาการพึ่งพาอาศัยอำนาจลบล้างบาปหรือสิ่งลึกลับภายนอกด้วย เพราะการเชื่อในชาตินี้หมายถึงการเชื่อกรรมดีที่ตนกระทำและการที่จะต้องก้าวหน้าเจริญสูงขึ้นในสังสารวัฏนั้น ส่วนการรอหวังพึ่งอำนาจภายนอกย่อมเป็นการทำให้ตัวอ่อนแอลงและเป็นการกีดตัวเองให้ถอยจมลงหรือล้าหลังห่างออกไปในสังสารวัฏ (พระธรรมปิฎก, 2541: 200 – 207)

สรุปได้ว่าความเชื่อ คือความมั่นใจต่อสิ่งนั้นๆ ว่าเป็นจริงและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เป็นความเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ที่จะพัฒนาตนได้จนถึงที่สุด ซึ่งเป็นความเชื่อที่สามารถพิสูจน์ได้และไม่จำเป็นต้องพิสูจน์

ความเชื่อเรื่องกรรม

กรรม แปลตามศัพท์ว่า การงาน หรือการกระทำ แต่ในทางธรรมจำต้องจำกัดความจำเพาะลงไปว่า หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนาก็ไม่เรียกว่าเป็นกรรมในความหมายทางธรรม (พระธรรมปิฎก, 2541: 157)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า กรรม ไว้ว่าคือ การกระทำ การงาน กิจ เป็นการดีก็ได้ ชั่วก็ได้

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงกล่าวถึงกรรมไว้ว่า “เจตนาหัง ภิกขเว กัมมัง วะทามิ ภิกขุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม” คำว่ากรรมนี้ ถือเอาเจตนาเป็นใหญ่ จึงจะจัดว่าเป็นกรรม แต่ถ้าเป็นการกระทำหรือการเคลื่อนไหวที่ไม่มีเจตนา ภาษาธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา จัดว่าเป็นกิริยา เช่น “ขุดหลุมพรางคักคนหรือสัตว์ให้ตกลงไปตายเป็นกรรม แต่ขุดบ่อน้ำไว้กินไว้ใช้ สัตว์ตกลงไปตายเอง ไม่เป็นกรรม แต่ถ้ารู้ยู่ว่ายบ่อน้ำที่ตนขุดไว้อยู่ในที่ซึ่งคนจะพลัดตกได้ง่ายแล้ว ปล่อยปละละเลย มีคนตกลงไปตายก็เป็นกรรม” แต่ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่เจตนา เช่น เผลอเดินไปเหยียบเอาสัตว์เล็กๆ ที่อยู่ใต้ดินบาดเจ็บหรือตายโดยมิได้มีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์นั้น ก็ไม่จัดว่าเป็นกรรม

ประเภทของกรรม

จำแนกกรรมออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. จำแนกตามธรรมชาติที่เป็นมูลเหตุ อันเป็นการจำแนกตามคุณภาพมี 2 ประการคือ

1.1 อุกุศลกรรม (Bad Deed) คือกรรมหรือการกระทำที่เป็นอกุศล กรรมชั่ว การกระทำที่ไม่ดี ไม่ฉลาด ไม่เกิดจากปัญญา ทำให้เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต เป็นการกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล (รากเหง้าหรือต้นเหตุของความชั่ว) ซึ่งมี 3 ประการ ได้แก่

- 1) โภคะ ความอยากได้
- 2) โทสะ ความคิดประทุษร้าย
- 3) โมหะ ความหลง ความไม่รู้ตามเป็นจริง อวิชชา

1.2 กุศลกรรม (Good Deed) คือกรรมหรือการกระทำที่เป็นกุศล กรรมดี การกระทำที่ดี ฉลาด เกิดจากปัญญา ส่งเสริมคุณภาพของชีวิตจิตใจเป็นการกระทำที่เกิดจากกุศลมูล (รากเหง้าหรือต้นตอของความดี) ซึ่งมี 3 ประการ ได้แก่

1) อโลภะ ความไม่โลภ เป็นธรรมที่เป็นปฏิปักษ์กับโลภะ ได้แก่ จาคะ การให้ปัน การเสียดสละ สละสิ่งของที่เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ คือการสละกิเลส

2) อโทสะ ความไม่คิดประทุษร้าย เป็นธรรมที่เป็นปฏิปักษ์กับโทสะ ได้แก่ เมตตา มีความรัก ความปรารถนาให้เขามีความสุข แผ่ไมตรีจิตให้

3) อโมหะ ความไม่หลง เป็นธรรมที่เป็นปฏิปักษ์กับความหลง ได้แก่ ปัญญา ความรู้จริง

2. จำแนกตามทางที่แสดงออกของกรรม คือจำแนกตามทวารที่ทำกรรมมี 3 ทางคือ

- 1) กายกรรม กรรมทำด้วยกาย หรือการกระทำทางกาย
- 2) วจีกรรม กรรมทำด้วยวาจา หรือการกระทำทางวาจา
- 3) มโนกรรม กรรมทำด้วยใจ หรือการกระทำทางใจ

ในบรรดากรรมทั้ง 3 ประการ (ฉฐุกร อาษะวะบูล, 2545: 18) คือ กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม พระพุทธองค์ตรัสว่า มโนกรรมจัดเป็นกรรมที่สำคัญที่สุด มีผลรุนแรงกว้างขวางที่สุด ดังที่ตรัสกับนิครนถ์ชื่อทิมตปัสสีว่า “ดูกร ตปัสสี บรรดากรรมทั้ง 3 ประการ ที่จำแนกออกแล้วเป็นส่วนละอย่างต่างกันเหล่านี้ เราบัญญัติมโนกรรมว่ามีโทษมากกว่าในการทำบาปกรรม ในการเป็นไปแห่งบาปกรรม เราจะบัญญัติกายกรรม วจีกรรม ว่ามีโทษมากกว่าเหมือนมโนกรรม หามิได้ฯ”

เหตุที่มโนกรรมสำคัญที่สุด เพราะคนต้องคิดก่อนแล้วจึงจะแสดงออกทางกาย วาจา ดังนั้นกายกรรมและวจีกรรมจึงออกมาจากมโนกรรมนั่นเอง ที่ว่ามีผลรุนแรงกว้างขวางที่สุดก็เพราะว่า มโนกรรมนั้นรวมไปถึงความคิด ความเห็น ความเชื่อ ทฤษฎีและค่านิยมต่างๆ ที่เรียกว่า “ทิฎฐิ” ทิฎฐินี้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล ตลอดจนความเป็นไปในชีวิตของบุคคลและคติของสังคมทั้งหมด เมื่อมีความคิด ความเห็น ความเชื่อหรือค่านิยมอย่างใดก็จะกระทำการไปตามความคิด ความเชื่อและค่านิยมอย่างนั้น ถ้าเป็นสัมมาทิฎฐิ การคิด การพูด และการกระทำ ก็จะเป็นไปในทางที่ถึงามถูกต้อง แต่ถ้าเป็นมิถิฎฐิ การคิด การพูดและการกระทำต่างๆ ก็จะดำเนินไปในทางที่ผิด

เรื่องกฎแห่งกรรมนั้น เป็นหนึ่งในสี่ของอจินไตย อจินไตยคือเรื่องที่ไม่ควรคิด ตรึกเตา ฟุ้งซ่าน จินตนาการไปเอง คือ จิตไม่รู้ว่าทำอะไรแล้วจะโดนสนองคืนเท่าไหน แต่กรรมรู้ว่า จะต้องจัดการอย่างไร (พระมหาสถัญญา สวัสดิ์ไชสง, 2549: 14) จิตได้แต่คาดเดา ส่วนกรรมเป็นผู้ตัดสินว่าเราเตาถูกหรือเตาผิด กระบวนการให้ผลของกรรมนี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อนซับซ้อนยิ่งนัก พันวิสัยแห่งความคิด ไม่อาจคิดให้เห็นแจ้ง ท่านว่าถ้าขั้นกรุ่นคิดก็มีส่วนที่จะอัดอั้นเป็นบ้ำ ที่ท่านว่าอย่างนี้มีได้หมายความว่าพระพุทธรเจ้าทรงห้ามไม่ให้เราคิด เพียงแต่ทรงแสดงความจริงไปตามธรรมชาติว่า เรื่องนี้คิดเอาไม่ได้หรือไม่อาจจะเข้าใจได้ด้วยการคิดหาเหตุผล แต่เป็นเรื่องที่เข้าใจด้วยการรู้ และเมื่อคิดไปจะเกิดเป็นบ้ำขึ้น เพราะคิดอัดอั้นดันงุ่นไป (พระธรรมปิฎก, 2541: 195) สำหรับผู้สิทธิ์ล่วงรู้เรื่องกฎแห่งกรรม คือ ผู้มีสมาธิจิตที่บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว โดยปฏิบัติตามแนวสติปัญญา 4

บุญและบาป กับ กุศลและอกุศล

บุญและบาป กับกุศลและอกุศลนี้ บางโอกาสก็อาจใช้แทนกันได้ แต่ในบางโอกาสก็ใช้แทนกันไม่ได้ ดังนั้นจึงทำให้เกิดความสับสนว่า ธรรมทั้งสองคู่นี้มีความหมายที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน ซึ่งจะกล่าวถึงความหมายตามรูปศัพท์ก่อน

บุญ คือ เครื่องชำระสันดาน ความดี กุศล ความสุข ความประพฤดิชอบทางกาย วาจา และใจ กุศลธรรม ที่ว่าเครื่องชำระสันดานก็คือ เป็นเครื่องชำระพื้นจิตใจให้สะอาด บุญจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดผลเป็นความดี ความสุข บางแห่งก็แสดงความหมายไว้อีกประการหนึ่งว่า บุญเป็นสิ่งที่ยังอภัยาศัย (ความประสงค์) ของผู้กระทำให้บริบูรณ์

บาป คือ ความชั่ว ความร้าย ความชั่วร้าย กรรมชั่ว กรรมลามก อกุศลกรรมที่ส่งให้ถึงความเดือดร้อน สภาพที่ทำให้ถึงคดีอันชั่ว สิ่งที่ทำให้จิตให้ตกสู่ที่ชั่ว คือทำให้เลวลง ให้เสื่อมลง คำแปลสามัญของคำว่า บาป คือ เลว ดำทรามนั่นเอง

ความหมายของบุญและบาปที่กล่าวมานี้ เป็นความหมายที่นักภาษาศาสตร์หรือนักศัพทศาสตร์ได้แสดงไว้ ซึ่งเป็นเพียงความหมายด้านหนึ่งเท่านั้น

กุศลและอกุศลที่ใช้อยู่ในภาษาไทยโดยทั่วไปจะแปลว่า ดีและชั่ว หรือความดีและความชั่ว ซึ่งกุศลและอกุศลนี้ เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นในใจ และมีผลต่อจิตใจก่อน แล้วจึงมีผลต่อบุคลิกภาพ และแสดงผลนั้นออกมาภายนอก ดังนั้นความหมายของกุศลและอกุศลในทางธรรมจึงต้องฟังไปที่พื้นฐาน คือเนื้อหาสาระ และความเป็นไปภายในจิตใจเป็นหลัก

แม้บุญกับกุศล และบาปกับอกุศล จะเป็นไวกว้างกัน แต่ในการใช้จริงโดยทั่วไปแล้ว กุศลมีความหมายครอบคลุมมากที่สุดและกว้างมากกว่าบุญ ดังนั้นคำว่า บุญกับกุศลนี้ จึงเป็นคำที่ใช้แทนกันได้บ้าง ไม่ได้บ้าง

ส่วนบาปกับอกุศล มีความหมายใกล้เคียงกันมากกว่าบุญกับกุศล จึงใช้แทนกันได้บ่อยกว่า แต่ก็มักจะใช้ในกรณีที่ทำให้ความรู้สึกที่ตรงกันข้ามกับความหมายของบุญ

บุญและบาปเป็นคำที่มีใช้แพร่หลายอยู่ก่อนแล้วในพุทธกาล และมีความหมายในทางโศก และความศักดิ์สิทธิ์ปนอยู่ด้วย พระพุทธศาสนารับเข้ามาใช้ในความหมายเท่าที่ปรับเข้ากับหลักการของตนได้ (พระธรรมปิฎก, 2541: 171) ส่วนกุศลและอกุศลเดิมใช้ในความหมายอย่างอื่น เช่น ฉลาด ชำนาญ คล่องแคล่ว สบายดี มีสุขภาพ เป็นต้น พระพุทธศาสนานำเอาบัญญัติใช้สำหรับความหมายที่ต้องการของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ โดยนัยนี้ กุศลและอกุศล จึงเป็นศัพท์วิชาการทางธรรมอย่างแท้จริง ส่วนบุญและบาปท่านมักใช้อยู่ในวงแห่งคำสอนสำหรับชาวบ้าน หรือชีวิตของชาวโลก

จิตเป็นตัวสั่งสมบุญและบาป

ลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของจิต คือ เป็นตัวสั่งสมบุญ บาป กรรมและกิเลสเอาไว้ เมื่อจิตมีหน้าที่รับอารมณ์ จึงเก็บอารมณ์ทุกชนิดทั้งที่เป็นบุญ ทั้งที่เป็นบาป ทั้งที่ไม่ใช่บุญไม่ใช่บาปเอาไว้แล้วเก็บไว้ในภวังค์ที่เรียกว่า ภวังคจิต เก็บไว้ได้หมดสิ้นอย่างละเอียด และสามารถนำติดตัวข้ามภพข้ามชาติไปได้ด้วย (พระธรรมวิสุทธิกวี, 2550: 15 – 19)

ลักษณะที่จิตเก็บบุญและบาปเอาไว้ นั่น เหมือนกระดวยช้ำที่สามารถช้ำน้ำเอาไว้คือ ตามปกติเมื่อมีน้ำหกตกลงบนโต๊ะหรือบนพื้นห้อง ถ้ามีกระดวยช้ำ เรามักจะใช้กระดวยนี้ช้ำน้ำที่หกรดนั้นให้แห้งไปได้ กระดวยช้ำสามารถเก็บน้ำได้หมดชนิด จิตก็เหมือนกัน เมื่อคนเราทำบุญ

หรือบาปลงไป จิตก็จับเก็บไว้ได้หมดฉนั้น จิตจึงเป็นสภาพพิเศษที่น่าศึกษาจริงๆ และเราทุกคนก็ได้ใช้จิตทำงานอยู่เกือบตลอดเวลา คนฉลาดจึงเห็นคุณค่าในการพัฒนาจิต อบรมจิตของตน

ในเรื่องที่จิตสามารถเก็บบุญและบาปเอาไว้จนถึงนำข้ามภพข้ามชาติไปได้นี้ บางคนอาจจะสงสัยและคัดค้านว่า ถ้าหากว่าจิตมีลักษณะเกิดดับอยู่ตลอดเวลาแล้ว เมื่อจิตดวงที่ทำบุญและบาปเอาไว้ดับไปแล้ว บุญและบาปจะติดตามจิตต่อไปได้อย่างไร เพราะบุญและบาปได้ดับไปพร้อมจิตดวงนั้นเสียแล้ว ข้อนี้เฉลยว่า ธรรมชาติของจิตเกิดดับอยู่ตลอดเวลาที่จริง แต่ก็ได้เกิดดับสืบต่อกันไปไม่ขาดสาย เหมือนกระแสไฟฟ้าที่เกิดดับอยู่ตลอดเวลา ทำให้แสงสว่างติดต่อกันตลอด เพราะเกิดดับไว้มาก อันธรรมชาติของจิตนั้น ก่อนที่มันจะดับไปได้ถ่ายทอดทิ้งเชื้อคือ บุญ บาป กรรม กิเลส ไว้ให้จิตดวงต่อไป เก็บไว้หน้าต่อไป แล้วแสดงผลออกมาเป็นระยะตามพลังแห่งกรรมคือบุญและบาปที่ได้สั่งสมไว้ บุญ บาปมิได้สูญหายไปพร้อมกับความตายของร่างกาย หรือพร้อมกับความดับของจิต แต่ได้ถ่ายทอดสืบเนื่องไปตลอดเวลา เหมือนพันธุกรรมของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายที่ถ่ายทอดสืบต่อมาจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ทวด แม้ท่านจะล่วงลับไปแล้ว แต่ตัวท่านก็ยังมิอยู่ เพราะยีน (Gene) ซึ่งถ่ายทอดมาจากสเปิร์มและไข่ อันเป็นเชื้อในพันธุกรรมของท่าน ซึ่งเปรียบเสมือนบุญและบาป ยังสืบต่ออยู่ในบุตรหลานของท่าน เพราะฉะนั้น บุญ บาป จึงมิได้หายไปตราบเท่าที่คนนั้นยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ แม้จิตจะเป็นธรรมชาติเกิดดับอยู่ตลอดเวลาก็ตาม คนที่เคยพัฒนาตนไว้ดีเมื่อชาติก่อนๆ เมื่อมาสู่ชาตินี้ จิตก็ยังมีคุณภาพสูงอยู่ ดังที่เราได้พบเห็นท่านผู้ที่มีบุญมากที่มาเกิด ซึ่งเป็นคนมีรูปร่างดี ปัญญาเฉียบแหลม จิตใจเข้มแข็ง ประกอบด้วยเมตตา กรุณา เป็นต้น แต่ถ้าผู้นั้นจะกินแต่บุญเก่าอย่างเดียว ไม่ยอมพัฒนาตนเองในปัจจุบัน พลังของบุญหรือพลังแห่งการพัฒนาตนไว้เมื่อชาติก่อนนั้นย่อมหมดไปได้ ฉะนั้นคนที่ฉลาดจึงไม่หวังแต่กินบุญเก่าอย่างเดียว แต่ได้พยายามเพิ่มบุญใหม่ด้วยการพัฒนาตน อบรมตนในปัจจุบันด้วย

เนื่องจากจิตเป็นตัวรับหรือเก็บเอาบุญบาปไว้ ฉะนั้น การศึกษาให้เข้าใจเรื่องบุญ บาปตามหลักพระพุทธศาสนาจึงมีความจำเป็นประการหนึ่งในการอบรมจิต เพราะจิตของคนที่ตั้งสมบุญไว้มาก เป็นจิตที่มีคุณภาพสูง เนื่องจากเป็นจิตที่ได้รับการพัฒนา ส่วนจิตของคนที่ตั้งสมบาปหรือทำบาปไว้มาก เป็นจิตที่มีคุณภาพต่ำ เพราะขาดการพัฒนา ฉะนั้นจิตของคนที่มีบุญมากกับมีบาปมากจึงต่างกันมาก เหมือนกับสภาพของประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่ด้อยพัฒนา เราจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันประชาชนในหมู่ประเทศทั้งสองมีความเป็นอยู่แตกต่างกันมาก

ลักษณะของบุญ

บุญมีลักษณะ 3 ประการ คือ

1. เมื่อกล่าวถึงเหตุของบุญ ได้แก่ การทำความดีทุกอย่าง
2. เมื่อกล่าวถึงผลของบุญ ได้แก่ ความสุขกายสุขใจทั้งในชาตินี้และชาติต่อไป
3. เมื่อกล่าวถึงสภาพของจิต ได้แก่ จิตใจที่สะอาดผ่องใส

เพราะฉะนั้น บุญก็คือ การทำความดีอันเป็นเหตุทำจิตของตนให้ผ่องใสสะอาด แล้วก่อผล ส่งผลให้เกิดความสุขความเจริญทั้งร่างกายและจิตใจให้แก่คนที่ทำบุญไว้หรือคนที่อบรมจิตของตน หรือจะพูดอย่างย่อก็คือ บุญคือความสุขนั่นเอง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่ากลัวบุญเลย คำว่าบุญนี้เป็นชื่อแห่งความสุข”

ลักษณะของบาป

ส่วนบาปนั้นมีลักษณะตรงกันข้ามกับบุญ มีลักษณะ 3 ประการคือ

1. เมื่อกล่าวถึงเหตุของบาป ได้แก่ การทำชั่วทุกอย่าง
2. เมื่อกล่าวถึงผลของบาป ได้แก่ ความทุกข์กายทุกข์ใจทั้งในชาตินี้และชาติหน้า
3. เมื่อกล่าวถึงสภาพของจิตใจ ได้แก่ ความสกปรกเศร้าหมองของจิตใจ

ฉะนั้น บาปคือ การทำชั่วทุกอย่าง อันเป็นเหตุทำจิตใจของตนให้สกปรก เศร้าหมองแล้ว ส่งผลเป็นความทุกข์ความเดือดร้อน พระพุทธเจ้าจึงตรัสเตือนไว้ว่า “ความชั่วไม่ทำเสียเลยดีกว่า เพราะว่าการชั่วย่อมตามเผาผลาญในภายหลังได้”

เกณฑ์วินิจฉัย กรรมดี กรรมชั่ว และปัญหาเกี่ยวกับการให้ผลของกรรมดี กรรมชั่ว

1. เกณฑ์วินิจฉัย กรรมดี กรรมชั่ว

ในการวินิจฉัยว่า อะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่ว หรืออะไรคือกรรมดี อะไรคือกรรมชั่ว ในทางปฏิบัติเพื่อคนทั่วไปใช้ประโยชน์ได้ในทุกระดับ พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ถือข้อพิจารณาเกี่ยวกับกุศลและอกุศลเป็นหลักแกนกลาง แล้วทรงขยายออกไป ให้ใช้สำนึกเกี่ยวกับความดี ความชั่วของตนเองที่เรียกกันว่า มโนธรรม แล้วให้ถือมติของผู้รู้เป็นหลักอ้างอิง ซึ่งสองอย่างนี้เป็นฐานของหิริโอตตปปะ จากนั้นก็ให้พิจารณาผลของการกระทำอันจะพึงเกิดแก่ตนเอง แก่ผู้อื่น แก่บุคคลและสังคมด้วย

การที่ตรัสสอนไว้เช่นนี้ คงจะทรงเห็นว่า บางคนอาจจะมีปัญญาไม่กว้างขวางลึกซึ้งพอ ย่อมมองเห็นภาวะที่เป็นกุศลและอกุศลได้ไม่ชัดเจน จึงให้ถือเอามติของผู้รู้เป็นหลักประกอบด้วย และหากสองประการนี้ยังไม่ชัดพอก็ใช้วิธีง่ายๆ โดยมองดูจากผลของการกระทำของตนเอง การพิจารณาด้วยหลักทั้งสามนี้ จัดได้ว่าเป็นวิธีการตรวจสอบหลายชั้น เพื่อให้การวินิจฉัยเป็นไปด้วยความรอบคอบนั่นเอง

ตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา การที่จะตัดสินว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นกรรมหรือไม่ให้ถือเอาเจตนาเป็นหลัก ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นทั้งนี้ในแง่ของกรรม ส่วนในแง่ที่ว่า กรรมนั้นเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วนั้น พระธรรมปิฎก (2541: 179) ได้ให้หลักเกณฑ์สำหรับพิจารณา อันเป็นการจัดหมวดหมู่อธิบายขยายความตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังนี้

ก. เกณฑ์หลัก

1) ตัดสินด้วยความเป็นกุศล หรือเป็นอกุศลโดย

1.1) พิจารณามูลเหตุว่า เป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ หรือเกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ

1.2) พิจารณาตามสภาวะว่า เป็นสภาพเกื้อกูลแก่ชีวิตจิตใจหรือไม่ ทำให้จิตสบาย ไร้โรค ปลอดโปร่ง ผ่องใส สมบูรณ์ หรือไม่ ส่งเสริมหรือบั่นรอนคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ช่วยให้อกุศลธรรม (สภาพที่เกื้อกูล) ทั้งหลายเจริญงอกงามขึ้น อกุศลธรรมทั้งหลายลดน้อยลง ตลอดจนมีผลต่อบุคลิกภาพอย่างไร

ข. เกณฑ์ร่วม

1) ไข้โมฆธรรม คือความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนพิจารณาว่า การที่กระทำนั้น ตนเองดีเทียบตนเองได้หรือไม่ เสียความเคารพตนหรือไม่

2) พิจารณาความยอมรับของวิญญู หรือนักปราชญ์ หรือบัณฑิตชนว่าเป็นสิ่งที่ดี วิญญูชนยอมรับหรือไม่ ชื่นชมสรรเสริญ หรือตำหนิติเตียน

3) พิจารณาลักษณะและผลของการกระทำต่อตนเองและต่อผู้อื่นว่า เป็นการเบียดเบียนตน เบียดเบียนผู้อื่น ทำตนเองหรือผู้อื่นให้เดือนร้อนหรือไม่ และเป็นไปเพื่อประโยชน์สุข หรือเป็นไปเพื่อโทษทุกข์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น

2. ปัญหาเกี่ยวกับการให้ผลของกรรมดีและกรรมชั่ว

เรื่องของกรรมดี กรรมชั่วนี้ ปัญหาที่ถกเถียงกันมากที่สุดก็คือการให้ผลของกรรม โดยเฉพาะตามหลักคำสอนที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว นั้นเป็นจริงหรือไม่ เพียงใด เพราะเท่าที่เห็นกันอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริงในสังคมปัจจุบันนี้ คนที่ทำชั่วกลับได้ดี และคนที่ทำดีกลับได้ชั่วมีมากมาย เป็นผลให้หลายๆ คนไม่เชื่อถือในหลักคำสอนนี้

ความจริงปัญหาเหล่านี้เกิดจากสาเหตุ 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 ความหมายของคำ

หลักคำสอนที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วนั้น คนเข้าใจสับสนในความหมายของถ้อยคำ คือ ไปเข้าใจว่า ทำความดีแล้วต้องได้ของดี หรือทำดีแล้วต้องได้ผลประโยชน์ หรืออามิสที่ตน

พอใจเป็นเครื่องตอบแทน แต่ความหมายที่แท้จริงนั้น คือ ทำความดีได้ความดี หรือมีความดี หรือทำความดีก็เป็นเหตุให้ความดีเกิดมีขึ้น หรือทำความดี ผลดีตามกรรมนิยามก็เกิดขึ้น

ประการที่ 2 ความเข้าใจสับสนระหว่างกรรมนิยามกับสังคมนิยม

ความเข้าใจสับสนเกี่ยวกับขอบเขตที่แยกต่างหากจากกัน และที่สัมพันธ์กันระหว่างกรรมนิยามกับสังคมนิยม พระธรรมปิฎก (2541: 156) เป็นจุดสำคัญประการหนึ่งที่เกิดปัญหา (กรรมนิยาม หรือกฎแห่งกรรม เป็นกฎธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของคน ส่วนสังคมนิยม หรือกฎของสังคม เป็นกฎที่คนบัญญัติขึ้น มีส่วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติเพียงในแง่ว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่เกิดจากการกระทำคือกรรม หรือการปรุงแต่งสร้างสรรค์ของคน)

อย่างไรก็ตาม สำหรับมนุษย์แล้วกรรมนิยามยังคงเป็นแกนกลางที่ชี้นำวิถีชีวิตหรือเป็นปัจจัยอันสำคัญที่เป็นตัวกำหนดให้ได้รับผลสนองดีหรือร้ายในชีวิตอยู่อย่างแน่นอน สำหรับผู้ที่ประสบความสำเร็จ หรือมองเห็นผู้อื่นว่าทำดีแล้วไม่ได้ดีนั้น แม้ว่าจะยังไม่ได้ตรวจสอบถึงเหตุปัจจัยในด้านต่างๆ ให้ชัดเจนเลยก็ตาม แต่หากจะคิดอย่างง่ายๆ ว่า ถ้าตนไม่ได้ทำความดีไว้ ก็อาจจะแย่งกันนี้ หรือมองผู้อื่นว่า ถ้าเขาไม่ได้ทำความดีไว้บ้าง เขาก็คงจะลำบากยิ่งกว่านั้นอีกเป็นแน่ หากคิดได้ดังกล่าวนี้ ย่อมจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและมองเห็นสิ่งต่างๆ ได้ชัดเจนมากขึ้นเป็นลำดับ แม้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นก็ตาม กรรมที่ทำได้มิใช่จะไร้ผลเสียเลย

ผลของกรรมมีอะไรเป็นเครื่องวัด

สิ่งที่เป็นเครื่องวัดผลของกรรมว่า มีมากหรือน้อยมี 3 อย่าง (พระธรรมวิสุทธิกวี, 2550: 211-213) คือ 1. วัตถุ 2. ประโยค 3. เจตนา วัตถุหมายถึง คน สัตว์ สิ่งของ หรือเรื่องที่เป็นตัวทำกรรม เช่น

ถ้าฆ่าคนหรือสัตว์ดิรัจฉาน คนหรือสัตว์ที่เรานั้นจัดเป็นวัตถุของปาณาติบาต ผู้ที่เรานั้นเป็นผู้มีคุณมากหรือเป็นผู้มีคุณน้อย เป็นสัตว์ใหญ่หรือเป็นสัตว์เล็ก ถ้าฆ่าผู้มีคุณความดีมาก เช่น พ่อแม่ หรือพระสงฆ์ บาปก็มาก แต่ถ้าฆ่าผู้มีคุณความดีน้อย เช่น โจร บาปก็น้อย ถ้าฆ่าสัตว์ใหญ่ เช่น ช้าง วัว ควาย บาปก็มาก แต่ถ้าฆ่ามดหรือยุง บาปก็น้อย ในการลักของเขา ถ้าของใหญ่หรือของน้อยแต่มีค่ามาก บาปก็มาก แต่ถ้าของที่ล็กนั้นเป็นของน้อยหรือมีค่าน้อย บาปก็น้อย

ในการประพาศิพิตในกาม ถ้าประพาศิพิตในท่านผู้มีคุณความดีมาก มีคุณธรรม เช่น พระภิกษุสามเณร บาปก็มาก ถ้าประพาศิพิตในท่านผู้มีคุณความดีน้อยหรือคนชั่ว บาปก็น้อย

ในการพูดเท็จ ถ้าเรื่องที่พูดสำคัญ เกิดความเสียหายมาก ทำลายผลประโยชน์คนอื่นมาก บาปก็มาก ถ้าเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่สำคัญ หรือ พูดเพื่อสนุก หัวเราะเล่น บาปก็น้อย

ในการเสพของมีนเมา ถ้าของที่เสพนั่นมีฤทธิ์มาก ร้ายแรง ทำให้มีนเมา หลงใหล ไร้สติ บาปก็มาก แต่ถ้ามีนเมานิดหน่อยทำลายสติสัมปชัญญะน้อย บาปก็น้อย

ประโยชน์ หมายถึง ความพยายาม คือ การกระทำทางกาย หรือ ทางวาจา ถ้าทำด้วยความพยายามมาก เช่น ต้องคิดตามการกระทำกรรมนั้นเป็นวัน เป็นเดือน หรือเป็นปี บาปก็มาก ถ้าทำด้วยความพยายามน้อย เช่น ดบยุงเป๊าะเดียว ไม่ต้องลงทุนลงแรงมาก บาปก็น้อย

เจตนา หมายถึง ความตั้งใจหรือตัวเจตนา เพราะการกระทำไม่ว่าเป็นการกระทำกุศลกรรมหรือทำอกุศลกรรม ที่จัดเป็นกรรมส่งผลให้แก่ผู้ทำได้ จะต้องทำด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ เช่น ถ้าฆ่าสัตว์ด้วยไม่มีเจตนาที่ไม่เป็นบาป หรือทำบุญด้วยไม่มีเจตนา ก็ไม่เป็นบุญ พระพุทธเจ้า จึงตรัสกฎแห่งกรรมในข้อนี้ไว้ว่า “เจตนะหัง ภิกขเว กัมมัง ะทามิ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เรา กล่าวว่าการกระทำที่มีเจตนาว่าเป็นกรรม” ดังนั้นเมื่อพูดในด้านเจตนาแล้ว ถ้ากระทำกรรมด้วยเจตนาที่รุนแรง คือทำด้วยโลภ โกรธ หลง หรือโมหะกล้า บาปก็มาก คือทำด้วยโลภ โกรธ หลง น้อย บาปก็น้อย

ฉะนั้นการจะตัดสินว่า การทำกรรมมีบาปมากหรือบาปน้อยก็ขึ้นอยู่กับตัวประกอบทั้งสาม ประการดังกล่าว แม้ในการทำดีคือ ทำกุศลกรรมหรือทำบุญก็มีนัยตรงกันข้ามกับการทำบาป

นรก สวรรค์ ชาติก่อน และชาติหน้าในพระพุทธศาสนาเถรวาท

นรกคืออะไร

เรื่องนรก สวรรค์ ชาติก่อนและชาตินี้เป็นที่สนใจและเป็นความสงสัยค้างคาใจของคนทั่วไปอยู่มากว่า มีจริงหรือไม่ ด้วยไม่อาจแสดงให้เห็นประจักษ์ชัดเจนได้ ทั้งในแง่ที่ว่า มีหรือในแง่ที่ว่าไม่มี

คำว่า “นรก” มาจากคำบาลี “นิริยะ” แปลว่า สภาพที่ไม่มีความสุข สภาพที่ไม่มีความสุข สภาพหรือภูมิที่ไม่มีสติ ไม่มีสมาธิ ไม่มีปัญญา นรกคือภูมิเป็นที่เสวยทุกข์ของคนผู้ทำบาปตายแล้วไปเกิด เป็นแหวงแห่งความทุกข์ ไร้เสี้ยวซึ่งความสุขและความเจริญ เป็นภาวะที่ร้อนรน

ที่เรียกว่าเป็น “นรก” เพราะพวกที่ไปตกนรกเป็นคนชนิดที่ต้องตกต่ำ ปราศจากความอึดใจ ปราศจากความชื่นชม พวกที่เป็นเนรยิกสัตว์ (สัตว์นรก) พวกนั้นเข้าไปในนรกนั้นด้วยกรรมของตน ทุกคติภูมิแห่งนี้เร็วกว่าภูมิทั้งปวงในกามธาตุ เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่า นรก (พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺญ, 2533: 24) นรก คือ แดนหรือภูมิที่เชื่อกันว่าผู้ทำบาปจะต้องไปเกิดและถูกลงโทษ โดยปริยายหมายถึง แดนที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน เป็นโลกที่เต็มไปด้วยความทุกข์ล้วน ปราศจากความสุขโดยสิ้นเชิง สัตว์ผู้เกิดในนรกนั้นไม่มีความสุขเลย เพราะฉะนั้น โลกนี้จึงได้ชื่อว่า นิรยภูมิ คือ โลกที่ไม่มีความสุขสบาย นิรยภูมินี้มีอาณาเขตกว้างใหญ่ แบ่งเป็นเขตขนาดใหญ่ก็มี ขนาดเล็กก็มีเช่นเดียวกับโลกมนุษย์ สถานที่แต่ละแห่งในนิรยภูมินี้ ไม่นิยมเรียกว่า รัฐหรือประเทศ แต่ นิยมเรียกว่า ขุม (พระเทพมุนี, 2527: 61 – 62)

นรกตามที่เป็นอยู่เป็นเรื่องที่จะได้รับหลังจากตายแล้ว แม้ศาสนาอื่นก็ว่าอย่างนั้น นรก ในพระพุทธศาสนาเป็นเพียงส่วนหนึ่งในสังสารวัฏคือการเวียนว่ายตายเกิด ชีวิตมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงหมุนขึ้นลง เรื่องโลกหรือจักรวาลเป็นสิ่งต้องห้ามไม่ควรคิด ในทรรศนะของพระพุทธเจ้านรกเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล เป็นเรื่องที่พิสูจน์ไม่ได้ในชีวิตนี้สำหรับสามัญชน ถ้าจะพิสูจน์กันจริงๆ ต้องพิสูจน์ด้วยชีวิต จิตใจ ต้องพิสูจน์เป็นการเฉพาะตัว (พระเทพเวที, 2531: 94 – 96)

แม้จะยังพิสูจน์ไม่ได้ว่านรกตั้งอยู่ที่ส่วนใดของจักรวาล แต่หลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์ของแต่ละศาสนามีอิทธิพลต่อแนวคิดและวิถีชีวิตของศาสนิกชนมาก การที่ศาสนิกจะแสดงพฤติกรรมใดออกมา หากรู้อยู่แก่ใจว่าไม่ชอบธรรม เขาย่อมคิดปรุงแต่งต่อไปอีกว่า ผลกรรมนี้จะส่งผลถึงกับทำให้ต้องตกนรกหรือไม่ เมื่อคิดถึงนรก อาจจะมีศาสนิกบางคนถึงกับละการกระทำที่ไม่ชอบธรรมนั้นเสีย เรื่องนรกมีอิทธิพลทำให้บุคคลงดการกระทำที่ไม่ชอบธรรมได้ในบางกรณีอย่างนี้นรกในฐานะที่เป็นภพหรือภูมิมันจะเหมือนกับชีวิตในโลกนี้ไม่ได้ ถ้าเหมือนกันก็ต้องมองเห็นด้วยตามันเป็นภาพชีวิตคนละแบบกับโลกมนุษย์ จึงอาจจะซ่อนกันอยู่ที่ตรงไหนก็ได้ อาจจะอยู่ในโลกมนุษย์นี้ แต่อยู่คนละมิติ จึงไม่สามารถมองเห็นด้วยตา

ในทฤษฎีของพระพุทธเจ้า นรกมีจริงหรือไม่ พระพุทธเจ้าทรงมีท่าทีต่อนรกอย่างไร ตามที่พระพุทธองค์ตรัสสอนเรื่องกรรม การให้ผลของกรรมชั่วและมักตรัสสรุปไว้ตอนท้ายว่า “คนทำกรรมชั่ว หลังจากที่ได้ตายไปจะเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก” เป็นหลักฐานยืนยันได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงยอมรับนรกเช่นกัน อีกทฤษฎีหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงมีทฤษฎีเช่นใดต่อนรก คือ ทฤษฎีว่าด้วยเรื่องโลกหน้า โลกหน้า คือ โลกที่มนุษย์จะต้องไปเกิดหลังจากตายลงในชีวิตนี้นั่นเอง และพระพุทธองค์ทรงแนะนำให้บุคคลมีความเชื่อว่าโลกหน้ามีจริง และทรงเตือนว่า คนที่ไม่มีความเชื่อเรื่องโลกหน้า (ปรโลกศรัทธา) เป็นพวกมิจฉาทิฎฐิ

สวรรค์คืออะไร

คำว่า “สวรรค์” มาจากคำบาลีว่า “สัคคะ” แปลว่า โลกที่เลอเลิศเพียงพร้อมไปด้วยกามคุณ 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะอันน่าปรารถนา น่าใคร่ สวรรค์คือโลกที่งดงามเลอเลิศเพียงพร้อมด้วยสิ่งที่ดี และสิ่งที่เป็นบุญ

สวรรค์คือเมืองฟ้า เป็นโลกของเทวดา สวรรค์นั้นเป็นดินแดนที่บริบูรณ์ด้วยไปด้วยความสุขล้วน หมู่สัตว์ที่เกิดในสวรรค์เรียกว่า “เทวดา” เพราะเป็นบุคคลจำพวกที่เล่นสนุกสนานด้วยกามคุณ 5 ประการ และด้วยคุณพิเศษมีผานและอภิญญาเป็นต้น และเป็น “อุปปัตติเทวดา” คือเทวดาโดยกำเนิด (พระมหาสมจินต์ สมุมาปญฺโญ, 2533: 25)

สวรรค์ตามที่อยู่กันอยู่โดยสามัญสำนึก หมายถึง สถานที่ที่คนทำความดีไว้จะต้องไปเกิดหลังจากตาย ในพระพุทธศาสนาถือเป็นส่วนหนึ่งของสังสารวัฏเช่นเดียวกับนรก สัตว์โลกผู้ยังมี

กิเลสต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏนี้ ทำดีเมื่อตายไปย่อมไปเกิดในสวรรค์ หากทำชั่วในแดนสวรรค์ เมื่อตายลงก็จะกลับมาเกิดในแดนมนุษย์หรือนรกอีก หมุนเวียนขึ้นลงอย่างนี้ แต่จำนวนประชากรในสวรรค์มีน้อยมาก เพราะสวรรค์เป็นดินแดนพิเศษ สัตว์ในภูมิอื่นต้องทำบุญมากพอสมควรจึงจะไปเกิดในสวรรค์ได้ สัตว์ที่จุติจากอบายภูมิมีโอกาสไปเกิดในสวรรค์น้อยมาก ในขณะที่สัตว์ที่จุติจากสวรรค์มีโอกาสมาเกิดในอบายภูมิและมนุษย์ภูมามากกว่า

บุญกรรมที่จะอำนวยให้ไปเกิดในสวรรค์นั้น มักเป็นไปในลักษณะอามิสบูชา คือ บูชาสมณพราหมณ์ด้วยการให้ปัจจัยเครื่องอุปโภค บริโภค แม้จะเป็นการทำบุญถวายทานนอกพระพุทธศาสนาก็สามารถไปเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ได้ แต่สมบัติพิเศษที่จะได้รับมีไม่มากเท่าผู้ที่ทำบุญในพระพุทธศาสนา สวรรค์จึงเป็นสถานที่เกิดใหม่ของสัตว์โลกผู้ทำบุญทุกจำพวก บางลัทธินิยายถือว่าเป็นดินแดนอมตะ สัตว์ที่สามารถเข้าถึงสวรรค์ได้จะดำรงอยู่ในดินแดนนั้นตลอดไป โดยไม่กลับมาเกิดในภูมิอื่นอีก (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2525 : 250 – 251)

ภารกิจที่ต้องปฏิบัติประจำวันของพระพุทธเจ้าตามที่โบราณจารย์จัดไว้ นั้น นอกจากจะติดต่อสัมพันธ์กับบริษัท 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาในโลกมนุษย์แล้ว ยังมีช่วงเวลาหนึ่งที่พระพุทธเจ้าต้องติดต่อสัมพันธ์กับพวกเทวดา ดังกำหนดการแสดงพุทธกิจประจำวันตั้งแต่เข้าไปจนถึงตอนใกล้รุ่งของวันใหม่ดังนี้

1. ปุพฺพพัฒฺเต ปิณฺฑะปาตัง	เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต
2. สายัณฺณเห ธัมมะเทศนัง	เวลาเย็นแสดงธรรม
3. ปะโทเส ภิกขุโธวาทัง	เวลาค่ำคืนประทานโอวาทแก่ภิกษุ
4. อัจฉะรัตเต เทวะปัญฺหะนัง	เวลาเที่ยงคืนตอบปัญหาเทวดา
5. ปัจจุเสวะ คะเต กาละ ภัทฺทาทิพเพ วิโลกะนัง	เวลาใกล้รุ่งทรงตรวจดูสัตว์โลก

จากกำหนดการพุทธกิจนี้ จะเห็นว่าพระพุทธเจ้าต้องติดต่อสัมพันธ์กับพวกเทวดาและสวรรค์อยู่เป็นประจำทุกวัน ข้อความในคัมภีร์พระไตรปิฎกจึงมีเรื่องของพวกเทวดาและสวรรค์มาก แต่ถ้ากล่าวถึงความสำคัญแล้ว พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่สวรรค์และนรกเท่าเทียมกัน เพราะสวรรค์เป็นจุดหมายระดับหนึ่งของการทำความดี และนรกเป็นจุดหมายที่รองรับผู้ทำความชั่ว แม้เขาจะไม่ได้ตั้งจุดหมายเอาไว้ก็ตาม

นรก สวรรค์ ในพระพุทธศาสนาเป็นเพียงส่วนหนึ่งในสังสารวัฏ คือ การเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงได้ ชีวิตของเราท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏ มีขึ้น มีลง หลังจากตายแล้วไปตกนรกต่อไปถ้ามีกรรมดีก็กลับไปขึ้นสวรรค์ หรือมาเกิดเป็นมนุษย์อีก แม้ผู้มีกรรมดีบำเพ็ญทานสมาบัติไปเกิดเป็นพรหม ต่อไปเมื่อสิ้นบุญแล้วก็กลับไปตกนรก เพราะมีกรรมชั่วในหนหลังก็เป็นได้ หมุนเวียนไปมาอยู่ดังนี้ นรก สวรรค์ จึงเป็นเพียงส่วนที่หมุนเวียน และเป็นของชั่วคราวเท่านั้น สวรรค์จึงมิใช่จุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา ด้วยมีสิ่งที่สูงยิ่งกว่าและสำคัญมากกว่าสวรรค์ สิ่งนั้นคือ “นิพพาน”

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม นรก สวรรค์ ก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นในการนำมาประกอบเป็นเครื่องมือ ในการสั่งสอนธรรมอันเป็นการแสดงผลของกรรมดี กรรมชั่ว ซึ่งจะเริ่มด้วยผลที่จะได้รับในชาตินี้ ก่อนว่าเป็นอย่างไร และสุดท้ายหลังจากตายแล้วจะไปสุคติโลกสวรรค์ หรือไปทุคตินรก อบายภูมิ ก็ย่อมขึ้นอยู่กับกรรมดี กรรมชั่ว ซึ่งหากมนุษย์ไม่มีความเชื่อในเรื่องผลของกรรมแล้ว ก็ย่อมไม่มีความละอายชั่ว กลัวบาป แต่กลับจะแสวงหาประโยชน์ใส่ตน เกิดการเอารัดเอาเปรียบ เบียดเบียนกัน ทำร้ายและเข่นฆ่ากันเป็นผลให้โลกขาดสันติสุข

ดังนั้น สรุปแล้ว นรก สวรรค์ เป็นชีวิตอีกแบบหนึ่งซึ่งเป็นอภิสมาณกาย มนุษย์ไม่สามารถจะมองเห็นได้ สภาพความเป็นอยู่ของนรกมากไปด้วยความทุกข์ สภาพความเป็นอยู่ของสวรรค์ มากไปด้วยความสุข แต่สภาพความเป็นอยู่เหล่านี้ พันวิสัยแห่งความรู้ความเข้าใจของมนุษย์ธรรมดา ที่รับรู้ด้วยประสาททั้งห้า โบราณจึงนำมาบรรยายเป็นนรกได้ดิน และสวรรค์บนฟ้า เพื่อให้คนธรรมดามองเห็นภาพ อยากรู้ก็ตาม แม้ในชีวิตนี้เอง นรก สวรรค์ก็เป็นสัญลักษณ์แห่งความชั่ว และความดีที่มีอยู่ในจิตใจ ซึ่งมนุษย์แต่ละคนประจักษ์แก่ตนและเสวยผลจำเพาะตนอยู่แล้ว (โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์, 2548)

ความสำคัญของชาติก่อนและชาติหน้าในแง่พระพุทธศาสนา

การมองไปถึงผลในชาติหน้าว่า สืบต่อไปจากคุณภาพของชีวิตที่ได้สร้างขึ้นไว้แล้วในชาตินี้ นั้น มนุษย์ย่อมจะเน้นที่การทำความดีในปัจจุบันเพื่อสร้างเสริมคุณภาพจิต คุณภาพชีวิตที่ดีงาม เพื่อให้ชีวิตที่สืบต่อไปข้างหน้าเป็นชีวิตที่ดีงามด้วย การเน้นในแง่นี้จะทำให้การเกี่ยวข้องกับชาติหน้าเป็นไปในรูปของความมั่นใจ โดยอาศัยปัจจุบันเป็นฐานและการหวังผลในชาติหน้า ก็จะยิ่งทำให้เอาใจใส่และให้ความสำคัญกับชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมากขึ้น

ถึงแม้จะเชื่อในเรื่องของชาติหน้ามากเพียงใดก็ตาม พระพุทธศาสนาก็เน้นว่า อย่าไปให้ความสำคัญกว่าชีวิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้นัก คืออย่าให้เสียการกระทำในปัจจุบัน จะได้ไม่ไปมุ่งเน้นการทำความดีในแบบที่ว่าเป็นการลงทุนเพื่อแสวงหาผลกำไร

การเชื่อชาติหน้า หมายถึงการเชื่อกรรมดีที่ตนกระทำ เพื่อการที่จะก้าวหน้าเจริญขึ้น ในสังสารวัฏ พระพุทธศาสนาไม่สอนให้พึงพาอาศัยอำนาจหรือสิ่งลึกลับภายนอกมาดลบันดาลให้ จะอย่างไรก็ตาม การเว้นกรรมชั่ว ทำกรรมดี โดยไม่ต้องขึ้นต่อความเชื่อหรือความไม่เชื่อ เรียกว่า ทำดีโดยไม่ต้องหวังผลชาติหน้า ถึงแม้จะไม่เชื่อว่ามิชาติหน้าก็ตามที ก็จะไม่ทำกรรมชั่ว จะทำแต่กรรมดีเสมอ นั่น ผลที่ได้ไม่ต้องรอชาติหน้า แต่จะเป็นผลทันทีในชาตินี้ คือมีจิตใจที่เป็นสุขผ่องใส

การละเว้นกรรมชั่ว ทำแต่กรรมดี มีจิตใจที่เป็นสุขผ่องใส นี้คือ หัวใจของ พระพุทธศาสนา

ความหมายของศาสนา

คำว่า ศาสนา มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายหลายท่าน ดังนี้

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (2529: 28 - 36) ทรงให้ความหมายว่า ศาสนา มีความหมายสรุปได้เป็น 2 นัย คือ (1) คำสั่งสอน (2) การปกครอง

พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต, 2529: 291) ให้นิยามว่า ศาสนา คือ คำสอน คำสั่งสอน ปัจจุบันใช้หมายถึงลัทธิความเชื่อถืออย่างหนึ่งๆ พร้อมด้วยหลักคำสอน ลัทธิพิธี องค์กร และกิจการทั่วไปของหมู่ชนผู้นับถือลัทธิความเชื่อถืออย่างนั้นๆ ทั้งหมด

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (จีน นพวงศ์, 2531: 91) ทรงอธิบายว่า ศาสนา คือ คำสั่งสอน ท่านผู้ใดเป็นต้นเดิม เป็นผู้บัญญัติสั่งสอน ก็เรียกว่าศาสนาของท่านผู้นั้น หรือท่านผู้บัญญัติสั่งสอนนั้น ได้นามพิเศษอย่างไร ก็เรียกชื่อนั้นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นศาสนาจึงมาก คำสอนก็ต่างกัน

สุชีพ ปุญญานุภาพ (2540: 9) อธิบายความหมายคำว่า ศาสนา ไว้ว่า

1. ศาสนา คือ ที่รวมแห่งความเคารพนับถืออันสูงส่งของมนุษย์
2. ศาสนา คือ ที่พึ่งทางจิตใจ มนุษย์ส่วนมากยอมเลือกยึดเหนี่ยวตามความพอใจและความเหมาะสมแก่เหตุแวดล้อมของตน
3. ศาสนา คือ คำสั่งสอน อันว่าด้วยศีลธรรม และอุดมคติสูงสุดในชีวิตของบุคคล รวมทั้งแนวความเชื่อถือและแนวการปฏิบัติต่างๆ กันตามคติของแต่ละศาสนา

ราชบัณฑิตยสถาน (2539: 783) ให้ความหมายของ ศาสนาว่า เป็นลัทธิความเชื่อของมนุษย์อันมีหลักคือ แสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาป อันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็น หรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อนั้น

ประยงค์ สุวรรณบุบผา (2537: 164) กล่าวถึง คำว่า ศาสนา ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Religion และคำว่า ศาสนา ในภาษาไทย มีรากศัพท์มาจากภาษาสันสกฤตว่า ศาสน แต่หากเขียนว่า ศาสนา จะเป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า ศาสน

จากนิยามดังกล่าวในข้างต้น จะเห็นว่านักคิดท่านต่างๆ ให้นิยามของศาสนาไปตามโลกทัศน์ของแต่ละบุคคล ทั้งนี้เนื่องจากนิยามของคำว่า “ศาสนา” ย่อมถูกต้องและเหมาะสมแตกต่างกันออกไปตามหลักความเชื่อของศาสนานั้นๆ และหากพิจารณาบรรดาศาสนาทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกนี้ จะพบว่า มีลักษณะร่วมกันที่สำคัญๆ หลายประการ

ลักษณะสำคัญของศาสนา

ศาสนาทุกศาสนามีลักษณะเฉพาะเป็นแบบฉบับตามศาสนานั้นๆ แต่ศาสนาทุกศาสนาจะมีลักษณะที่สำคัญร่วมกันหรือเหมือนๆ กันตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ทุกศาสนาจะต้องมีหลักคำสอน หลักคำสอนทางศาสนามีหน้าที่สั่งสอนให้มนุษย์ประพฤติดีเพื่อนำมนุษย์ไปสู่เป้าหมายที่สำคัญของศาสนา อีกทั้งทำให้มนุษย์ได้พบกับสัจธรรมในชีวิตซึ่งเมื่อพิจารณาตามนัยนี้แล้วจะเห็นว่า คำสอนทางศาสนานั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติตามเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของศาสนาที่แต่ละปัจเจกบุคคลนับถืออยู่

2. หลักคำสอนของทุกศาสนาจะมีลักษณะเป็นเรื่องราวของความเชื่อมากกว่าเหตุผล เนื่องจากหลักคำสอนของแต่ละศาสนามุ่งสร้างความเชื่อ ความศรัทธาในคำสอนของศาสนานั้นๆ ให้เกิดขึ้นแก่มนุษย์ อีกทั้งการยอมรับศาสนาของมนุษย์เกิดจากความเชื่อทางศาสนา ที่สามารถยอมรับศาสนานั้นๆ ได้โดยไม่สนใจความถูกต้องในเชิงเหตุผล หรือบทพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์

3. ศาสนาทุกศาสนานั้นเรื่องของระดับจิตใจมากกว่าเรื่องทางวัตถุ โดยเรื่องที่ทำให้ความรู้สึกทางอารมณ์ หรือจิตใจนั้นจะถูกแสดงออกโดยผ่านพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อทางศาสนา และการแสดงออกผ่านทางกรกระทำ เป็นต้นว่าผู้ที่เคร่งศาสนา มักจะมีความมั่นคงทางจิตใจสูง เพราะเขามีความเชื่อและศรัทธาในสิ่งที่เขาเชื่อมั่นอย่างแน่นแฟ้นทำให้จิตใจสงบ

สรุปได้ว่า จากลักษณะทั่วไปที่ศาสนาต่าง ๆ มีอยู่ร่วมกันทำให้สรุปความหมายของ คำว่า ศาสนา ได้ว่า ศาสนา หมายถึง หลักคำสอนที่เป็นแบบแผนของความเชื่อ ความมั่นคงทางจิตใจ และเป็นแบบแผนพฤติกรรมของมนุษย์ เพื่อนำมนุษย์ไปสู่เป้าหมายที่ดำรงในชีวิต

มูลเหตุที่ทำให้เกิดศาสนา

มนุษย์ในสมัยดึกดำบรรพ์ได้ประสบกับปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ ซึ่งเป็นทั้งความน่ากลัว แปลกประหลาด และมหัศจรรย์สำหรับตัวมนุษย์ เช่น ความมืด ความสว่าง พายุพัด ฟ้าแลบ ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ไฟป่า เป็นต้น และด้วยความที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์เหล่านั้น มนุษย์จึงเกรงกลัวปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ ที่เกิดขึ้น ดังนั้นมนุษย์จึงแสวงหาสิ่งที่จะมาคุ้มครองป้องกันตนจากภัยอันตรายที่คิดว่าจะได้รับจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ รวมทั้งแสวงหาสิ่งซึ่งเชื่อว่าสามารถคุ้มครองให้อยู่อย่างมีความสุข ด้วยเหตุนี้จึงเกิดวัฒนธรรม ตลอดจนประเพณียอมรับนับถือพลังลึกลับทางธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือมนุษย์ และได้สร้างขนบธรรมเนียมที่คิดว่าเป็นสิ่งจำเป็น และควรประพฤติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ยอมรับนับถือ

จากความเชื่อของกลุ่มคน และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ จึงค่อยๆ วิวัฒนาการเรื่อยมา จนกระทั่งกลายเป็นลัทธิและศาสนาต่างๆ นั่นเอง มีผู้เสนอว่า ศรัทธา หรือความเชื่อนับเป็นจุดเริ่มต้นทางศาสนาทั้งปวง ซึ่งศรัทธาในทางศาสนานั้นมีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ (เสฐียร พันธรังสี, 2513: 18)

1. ศรัทธาอันเป็นญาณสัมปยุต คือ ความเชื่อประกอบด้วยปัญญารู้เหตุ รู้ผล
2. ศรัทธาอันเป็นญาณวิปยุต คือความเชื่ออันเกิดจากความไม่รู้เหตุ ไม่รู้ผล หรือความเชื่อปราศจากปัญญา หากจะแยกให้เห็นมูลเหตุของศาสนาตามวิวัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันสามารถแยกได้ดังนี้

2.1 เกิดจากอวิชาคือ ความไม่รู้ ได้แก่ความไม่รู้เหตุ รู้ผล เริ่มแต่ความไม่รู้เหตุผลทางภูมิศาสตร์ ทางดาราศาสตร์ ไม่รู้ชีววิทยาและไม่รู้จักธรรมชาติอื่นๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เมื่อมีความไม่รู้เหตุผลก็เกิดความกลัวในพลังทางธรรมชาติ ต้องการความช่วยเหลือจากธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งมีอำนาจเหนือตน จึงมีการสร้างขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อบูชาเอาใจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น เพื่อที่จะสามารถช่วยให้มนุษย์มีความอยู่รอดไม่มีภัยต่อๆ ไป

2.2 เกิดจากความกลัว มนุษย์จะอยู่ในโลกได้ต้องมีหน้าที่ คือ การต่อสู้กับธรรมชาติ และสู้สัตว์ร้ายนานาชนิด และโดยเฉพาะกับมนุษย์ด้วยกันเอง ยามใดที่เราสามารถเอาชนะธรรมชาติหรือคนได้ ความเกรงกลัวธรรมชาติ สัตว์ร้าย หรือมนุษย์ย่อมไม่มี แต่ถ้าไม่สามารถต่อสู้ได้ มนุษย์จะเกิดความกลัวต่อสิ่งเหล่านั้น และในยามนั้นเอง ที่มนุษย์ต้องพากันกราบไหว้บูชา และแสดงความจงรักภักดี ทำพิธีสังเวทเช่นไหว้ต่อธรรมชาติดังกล่าว ด้วยความหวังหรืออ่อนวอนขอให้สำเร็จตามความปรารถนาอันเป็นผลตอบแทนขึ้นมาเป็นความสุข ความปลอดภัยและอยู่ได้ในโลก

2.3 เกิดจากความจงรักภักดีเป็นศรัทธาครั้งแรกที่มนุษย์ทุกยุคทุกสมัยยอมเชื่อว่าเป็นกำลังก่อให้เกิดความสำเร็จได้ทุกเมื่อ ในกลุ่มศาสนาที่นับถือพระเจ้า (ศาสนาฮิว ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม) มุ่งเอาความภักดีต่อพระเจ้าเป็นหลักใหญ่ในศาสนา ในกลุ่มชาวอารยันมีศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) มีคำสอนถึงภักดีมรรคคือ ทางแห่งความภักดีอันจะยังบุคคลให้ถึงโมกษะ คือ หลุดพ้นได้ แม้ในทางพระพุทธศาสนาก็ยอมรับว่าศรัทธา หรือความเชื่อ ความเลื่อมใสเท่านั้นที่จะพาข้ามโสมงสารได้ เมื่อเป็นดังนี้แสดงว่ามนุษย์ยอมตนให้อยู่ใต้อำนาจของธรรมชาติเหนือตน

อันเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเองซึ่งเรียกว่าเทพเจ้า หรือพระเจ้า อย่างไรก็ตามผลที่เกิดตามมาคือ มนุษย์ยอมให้เครื่องเช่นสังเวทแก่ธรรมชาตินั้นๆ ด้วย ลักษณะนี้จึงเท่ากับมนุษย์เสียความเป็นใหญ่ ในตนยอมอยู่ใต้อำนาจของสิ่งที่ตนคิดว่ามีอำนาจเหนือตน

2.4 เกิดจากอิทธิพลของบุคคลสำคัญ ศาสนาหรือลัทธิที่เกิดจากความสำคัญของบุคคล เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทุกแห่งหนที่มีเรื่องราว หรือความสำคัญของบุคคลที่อยู่ ณ ที่นั้น ความสำคัญของบุคคลที่เป็นเหตุเริ่มต้นของศาสนาหรือลัทธิโดยมากมักมีเหตุเริ่มต้นโดยความบริสุทธิ์ จากจิตใจของมนุษย์ ไม่มีใครบังคับ ไม่มีใครวางหลัก อีกทั้งเมื่อใครนับถือความสำคัญของบุคคล ผู้ใดก็จะพากันกราบไหว้ และเคารพบูชา

2.5 เกิดจากลัทธิการเมือง เป็นมูลเหตุของศาสนาเป็นเรื่องสมัยใหม่ อันสืบเนื่องจากการที่ลัทธิการเมืองเฟื่องฟูขึ้นมา และลัทธิการเมืองนั้นได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อคนบางกลุ่ม เป็นต้นว่า กลุ่มคนยากจน ซึ่งคนเหล่านั้นก็ได้ละทิ้งศาสนาเดิมที่ตนเองนับถืออยู่ แล้วหันมานับถือลัทธิการเมืองดังกล่าวเป็นศาสนาประจำสังคม หรือชาตินิยมลัทธิการเมือง เป็นต้นว่า ลัทธินาซี ลัทธิฟาสซิสต์ และลัทธิคอมมิวนิสต์

สรุปได้ว่ามูลเหตุที่ทำให้เกิดศาสนานั้นเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธา และ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกิดจากปัญญาคือ ความรู้เหตุและรู้ผลและเกิดจากความไม่รู้เหตุ ไม่รู้ผล ได้แก่ ความกลัว ความจงรักภักดี อิทธิพลของบุคคลสำคัญ และลัทธิทางการเมือง

ประเภทศาสนา

ศาสนาในโลกถึงแม้จะมีมาก สามารถจัดเป็นประเภทได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ธรรมชาตินิยม

เชื่อว่ามิเทพเจ้าต่างๆอยู่มากมายสิงสถิตอยู่ตามธรรมชาตินั้นๆ ทั้งสามารถคลันบันดาล ตามประสงค์ของเทพเจ้าองค์นั้นได้

2. เทวนิยม

เชื่อว่ามีเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่เหนือกว่าเทพเจ้าทั้งหลาย หรือเรียกกันว่าพระเจ้า พระองค์เป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งและเชื่อกันว่าพระเจ้าอาจติดต่อมนุษย์โดยผ่านศาสดาพยากรณ์หลายองค์ เช่น พระอัลเลาะห์ ทรงติดต่อกับท่านนบีมุฮัมมัด พระยะโฮวาท์ ทรงติดต่อกับท่านโมเสส เป็นต้น ศาสนาประเภทนี้อาจแบ่งต่อไปอีก ตามจำนวนพระเจ้าที่นับถือ คือ

2.1 เอกเทวนิยม เชื่อว่ามีพระเจ้าสูงสุดเพียงพระองค์เดียว ได้แก่ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนายิว ศาสนซิกข์ ศาสนาบาไฮ

2.2 ทวิเทวนิยม เชื่อว่า มีพระเจ้าอยู่ 2 พระองค์ ได้แก่ ศาสนาไซโรอัสเตอร์ ศาสนามานีเกี (เป็นศาสนาที่ตายแล้ว)

2.3 พหุเทวนิยม เชื่อว่ามีพระเจ้าสูงสุดหลายพระองค์เช่น ศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ศาสนาชินโต ศาสนากรีก (เป็นศาสนาที่ตายแล้ว)

3. อเทวนิยม

ไม่เชื่อว่ามีพระเจ้าสร้างโลกและสรรพสิ่ง ไม่เชื่อว่ามีเทพเจ้าคอยคลบบันดาลให้บุคคลเจริญหรือเสื่อม แต่เชื่อว่าทุกอย่างเกิดจากปัจจัยและเชื่อว่ากรรมเป็นการเปลี่ยนแปลง เช่น การกระทำของตนเองเป็นผู้บันดาลสิ่งต่างๆ ให้ตนเองเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ทุกสิ่งเป็นไปตามปัจจัย ไม่มีอะไรเกิดขึ้นเองได้โดยไม่ต้องอาศัยอะไร ศาสนาประเภทนี้ เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาเซน

สรุปได้ว่า ศาสนาที่มีอยู่ทั่วโลกสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ศาสนาที่เกิดจากธรรมชาติ ศาสนาที่เกิดจากเทวนิยมที่เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนายิว ศาสนซิกข์ ศาสนาบาไฮ ศาสนาไซโรอัสเตอร์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ศาสนาชินโต และศาสนาที่เกิดจากอเทวนิยมที่ไม่เชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลกแต่เชื่อว่าทุกอย่างเกิดจากการกระทำของตนเองเช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาเซน

ความสำคัญของศาสนา

ศาสนามีความสำคัญต่อสังคมมนุษย์ คือ

1. ศาสนาเป็นบ่อเกิดแห่งธรรมจรรยาและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีหากบุคคลในสังคมประพฤติปฏิบัติตามหลักทางศีลธรรมที่ศาสนานั้นๆ วางไว้ย่อมจะเป็นคนดี
2. ศาสนาทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เพราะทุกศาสนาล้วนมุ่งหวังให้ศาสนิกชนของตนเป็นคนดี และเมื่อศาสนิกชนเป็นคนดีแล้ว คนในสังคมก็ย่อมจะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และปราศจากความเคียดแค้น
3. ศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพราะศาสนิกชนสามารถดำเนินวิถีชีวิตตามแบบอย่างของพระศาสดา หรือปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา
4. ศาสนาจะช่วยให้มนุษย์ทราบว่าสิ่งใดดีชั่ว ถูกผิด ตามมาตรฐานของศาสนานั้นๆ และทราบถึงผลแห่งการกระทำนั้นๆ เช่น คำสอนเรื่องหลักกรรมในพระพุทธศาสนาที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เมื่อทราบแล้วคนก็จะประพฤติดี ไม่ทำความชั่ว
5. ศาสนาเป็นแหล่งรวมศิลปวิทยาการ และถ่ายทอดวิทยาการ เนื่องจากจะเป็นแหล่งความรู้ของศาสตร์แขนงต่างๆ และถ่ายทอดศาสตร์เหล่านั้นไปสู่มนุษย์ในสังคม ความรู้ทางการแพทย์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม การช่าง การดนตรี และหัตถกรรม เป็นต้น
6. ศาสนาเป็นเครื่องส่งเสริมความมั่นคงในการปกครองประเทศ เช่น พระมหากษัตริย์ไทยทรงยึดมั่นและดำเนินนโยบายในการปกครองประเทศด้วยหลักทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ
7. ศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจเมื่อปุถุชนเกิดความทุกข์ร้อนใจ รูปแบบหนึ่งของการแก้ไขคำถามคือการนำหลักธรรมทางศาสนาที่คนเคารพนับถือมาเป็นที่พึ่งทางใจ และนำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขคำถาม

สรุปได้ว่า ศาสนามีความสำคัญต่อมวลมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชาติใดๆ ศาสนาใดๆ ต่างมีเป้าหมายเพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข อีกทั้งศาสนายังเป็นที่พึ่งทางใจของมวลมนุษย์

องค์ประกอบของศาสนา

การพิจารณาว่าสิ่งใดจัดเป็นศาสนาหรือไม่นั้น โดยปกติจะพิจารณาจากองค์ประกอบของศาสนา คือ ระบบความเชื่อถือ หรือหลักคำสอนใดก็ตามที่มีองค์ประกอบ 5 ประการก็นับได้ว่าเป็นศาสนา ซึ่งมีดังนี้ (สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ, 2550: 1)

1. มีศาสดา คือ ผู้ก่อตั้งศาสนาหรือผู้คิดค้นริเริ่มในการนำคำสอนไปเผยแผ่ เช่น พระพุทธศาสนามีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา
2. มีศาสนธรรม หรือ หลักคำสอนอันเป็นผลงานของศาสดาในรูปของหลักคำสั่งสอนที่มีเหตุผล เช่น พระพุทธศาสนามีธรรมะและพระวินัยเป็นหลักคำสอน
3. มีศาสนบุคคล คือ สาวก หรือศาสนิกชนผู้เชื่อฟัง เชื่อถือ ปฏิบัติตามคำสั่งสอน เช่น พระพุทธศาสนามีภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา
4. มีศาสนพิธี คือ พิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา ซึ่งในแต่ละศาสนาก็จะมีพิธีกรรมของตนเอง เช่น พระพุทธศาสนามีพิธีบรรพชา อุปสมบท ศาสนาคริสต์มีพิธีมิชชา เป็นต้น
5. มีศาสนสถาน คือ สถานที่เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมหรือเป็นที่อาศัยของผู้เผยแผ่ศาสนา นั้นๆ เช่น พระพุทธศาสนามีวัด อาราม โบสถ์ วิหาร ศาสนาอิสลามมีมัสยิด ศาสนาซิกข์มีคุรุควารา เป็นต้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ (2550: 1) ได้แบ่งองค์ประกอบของศาสนาออกเป็น 6 ประการ คือ

1. ศาสดาหรือผู้ก่อตั้ง (Founder or Prophet) คือ ผู้ก่อตั้งศาสนาหรือผู้สอนศาสนาดั้งเดิม เช่นศาสนาคริสต์มีมีพระเยซู ศาสนาอิสลามมีพระมหะหมัด ศาสนาเชนมีพระมหาวิระ ศาสนาซิกข์มีท่านคุรุนานัก ศาสนาพุทธมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้ก่อตั้งศาสนา ท่านเหล่านี้เกิดเป็นคน

ธรรมดา แต่มีความฉลาดมาก บางท่านได้บำเพ็ญบารมีสะสมความดีมามาก พร้อมทั้งมีความวิริยะ
อุตสาหะในการบำเพ็ญเพียรเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ จึงแสวงหาหนทางจนพบแล้วจึงตั้งคำ
สอนหรือบัญญัติให้คนทั้งหลายประพฤติปฏิบัติ

2. หลักคำสอนหรือศาสนธรรม (Teachings) องค์ประกอบนี้ถือว่าสำคัญมาก เพราะถือว่าเป็น
เป็นผลงานของศาสนาหรือผู้ก่อตั้งศาสนา เพราะถ้าไม่มีผลงานเป็นที่ยอมรับของคนทั้งหลายแล้ว
ท่านก็คงไม่ได้เป็นศาสดา เพราะฉะนั้นทุกศาสนาก็ต้องมีหลักคำสอนเป็นสาระดีสำคัญทั้งที่เป็น
ระดับศีลธรรมจรรยาในการครองชีวิตและระดับปรมาตมจะเป็จุดหมายขั้นสุดท้ายของชีวิต

3. นักบวช สาวก หรือศาสนบุคคล (Priests or Disciples) สถาบันศาสนาที่ดำรงอยู่ได้
จนถึงทุกวันนี้อาศัยการศึกษาปฏิบัติและการทำงานเผยแผ่ของสาวกหรือนักบวชของศาสนานั้นๆ
เพราะเป็นผู้แทนศาสดาเป็นผู้สืบต่อศาสนาและเป็นศาสนทายาทโดยตรง ศาสนานั้นๆจะเจริญ
หรือเสื่อมโทรมโดยอาศัยผลงานการเผยแผ่ของสาวกเป็นสำคัญ

4. ศาสนิกชน (Followers) ต้องมีศาสนิกชนผู้นับถือเลื่อมใสในศาสนานั้นๆ เพราะ
การทำงานเผยแผ่ของพระ นักพรตหรือนักบวช ศาสนิกชนเหล่านี้มักเรียกตามชื่อศาสนาที่ตน
เลื่อมใสนับถือ เช่น พุทธศาสนิกชน คริสตศาสนิกชน อิสลามิกชนหรือมุสลิม เป็นต้น

5. ศาสนสถาน (Sacred Places) ทุกศาสนาย่อมกำหนดสภาวะศักดิ์สิทธิ์ให้แก่สถานที่แห่ง
หนึ่งสำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นที่เคารพสักการะบูชาสำหรับศาสนิกชน ศาสนสถาน
เหล่านี้ยอมรับกันว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้เข้ามาจะต้องแสดงความเคารพ ใครจะมาล่วงเกินหรือ
ประพฤติปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมหรือดูถูกเหยียดหยามไม่ได้จะเป็นการทำลายจิตใจ เป็นความรู้สึกที่
แฝงลึกยากที่จะอธิบายได้ นับว่าเป็นอันตรายต่อศรัทธาความเชื่อถือของศาสนิกชนนั้นๆ

6. พิธีกรรมหรือศาสนพิธี (Ritual Performance) ทุกศาสนามีพิธีกรรมทางศาสนาและ
ประกอบพิธีในศาสนสถานหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่นในศาสนาพุทธ การบรรพชาอุปสมบท
จะต้องทำในอุโบสถ ในศาสนาอิสลาม มีการประกอบพิธีละหมาดวันศุกร์ในมัสยิด ประกอบพิธี
ฮัจญ์ ณ วิหารกาบাহ์ นครเมกกะ หรือในศาสนาคริสต์ก็มีพิธีศีลสมรสศีลมหาสนิท ในโบสถ์
เป็นต้น พิธีกรรมทางศาสนานับว่ามีส่วนสำคัญมากในการแสดงความสามัคคีพร้อมเพรียงกันทำให้
ศาสนิกชนของศาสนานั้นๆ มีโอกาสมาพบปะสังสรรค์กัน

สรุปได้ว่า การที่จะนับได้ว่าศาสนาใดจะเป็นศาสนาหรือไม่นั้น พิจารณาจากองค์ประกอบ ดังนี้ ศาสดา ศาสนธรรมหรือคำสั่งสอน ศาสนบุคลลหรือสาวก ศาสนิกชนหรือผู้นับถือศาสนา ศาสนพิธีหรือพิธีกรรม ศาสนสถานหรือสถานที่ประกอบพิธีกรรม

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

กำเนิดพระพุทธศาสนา

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประเภทเทวนิยมและเป็นหนึ่งในสามของศาสนาโลก ศาสนาพุทธเกิดก่อน ค.ศ. ประมาณ 588 ปี หรือก่อน พ.ศ. 45 ปี ศาสนาพุทธเกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนวิสาขะหรือเดือน 6 ณ ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม แคว้นมคธ ประเทศอินเดีย ปัจจุบันสถานที่นี้ เรียกว่า พุทธคยา อยู่ห่างจากเมืองคยาประมาณ 11 กิโลเมตร เมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วได้เสด็จไปที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี เพื่อโปรดปัญจวัคคีย์ พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาแก่พวกปัญจวัคคีย์ ชื่อธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ผลก็คือทำให้พระอัญญาโกณฑัญญะได้เป็นพระโสดาบัน แล้วทูลขออุปสมบทในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 จึงเป็นพระสงฆ์องค์แรกในโลก และพระรัตนตรัยจึงเกิดขึ้นในโลกเช่นกันในวันนั้น ต่อมาได้ทรงแสดงธรรมอื่นโปรดพระอีก 4 องค์ จนเป็นพระโสดาบัน และเมื่อพระปัญจวัคคีย์เป็นพระโสดาบันหมดแล้ว ทรงแสดงธรรมอนัตตลักขณสูตร ผลปรากฏว่าพระปัญจวัคคีย์เป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น

ต่อจากนั้นได้เสด็จไปแสดงธรรมโปรดพระยสะและพวกอีก 54 รูป จนเป็นพระอรหันต์ จึงมีพระอรหันต์ในครั้งนั้นรวมทั้งพระองค์ด้วยเป็น 61 รูป พระพุทธเจ้าจึงสั่งสาวกออกประกาศศาสนาโดยมีพระปฐมวาจาในการส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราหลุดพ้นจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ แม้พวกเธอได้หลุดพ้นจากบ่วงทั้งปวงทั้งของทิพย์และของมนุษย์เช่นกัน พวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์แก่กุลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าไปทางเดียวกัน 2 รูป จงแสดงธรรมให้งามในเบื้องต้น ในท่ามกลางและในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะให้ครบถ้วนบริบูรณ์ สัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลี คือ กิเลสในจักษุเพียงเล็กน้อยมีอยู่ แต่เพราะโทษที่ยังไม่ได้ดับธรรม จึงต้องเสื่อมจากคุณที่พึงจะได้รับ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้รู้ทั่วถึงธรรมมีอยู่ แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ

หลวง, 2525: 32/32) จึงทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองและแผ่ขยายไปในชมพูทวีปอย่างรวดเร็ว ชาวชมพูทวีปพากันละทิ้งลัทธิเดิมแล้วหันมานับถือลัทธิศาสนาในพระพุทธศาสนามากขึ้นโดยลำดับ

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว ฐานะของพระพุทธศาสนาเดิมไม่แน่นอน เจริญบ้าง เสื่อมบ้าง อันเนื่องมาจากเหตุภายใน คือ พุทธบริษัทแตกสามัคคี ส่วนเหตุภายนอก คือ ถูกผู้มีอำนาจในศาสนาอื่นเบียดเบียนทั้งในรูปโดยตรง คือ ใช้กำลังเข้าทำลายและโดยอ้อม คือ การกลืนศาสนาในรูปแบบต่างๆ แต่ในทางพระพุทธศาสนาได้หาทางแก้ไข เช่น มีการจัดทำสังคายนา ร้อยกรองพระธรรมวินัยที่ถูกต้องไว้เป็นหลักฐานสำหรับยึดถือเป็นแบบแผนต่อไป สังคายนาที่ทำในประเทศอินเดียมี 3 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1 ได้จัดทำขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว 3 เดือน โดยมีพระมหากัสสปะเป็นประธานพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ 500 รูป ซึ่งล้วนเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น ร่วมจัดทำสังคายนาโดยปรารภเหตุที่สุภทัชวุฒฒบรพชิต จ้วงจาบพระธรรมวินัย การสังคายนาครั้งนี้ทำที่ถ้ำสัตตบรพชิต ภูเขาเวภารบรรพต นครราชคฤห์ แคว้นมคธ โดยมีพระเจ้าอชาตศัตรูทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ ทำอยู่ 7 เดือนจึงเสร็จ

ครั้งที่ 2 ได้จัดทำหลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว 100 ปี โดยมีพระยศกัจฉกัณฐบุตรเป็นประธานพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ 700 รูป ปรารภพวกภิกษุวัชชีบุตรผู้ถือวินัยผิดเป็นเหตุ สังคายนาครั้งนี้กระทำที่วาฏุการาม นครไพศาลี โดยมีพระเจ้ากาลาโศกราชทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ ทำอยู่ 8 เดือน จึงแล้วเสร็จ

ครั้งที่ 3 ได้จัดทำเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วประมาณ 234 หรือ 235 ปี โดยมีพระโมคคัลลีนบุตรเป็นประธาน พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ 1,000 รูป เนื่องจากพวกเดียรถีย์รมาปลมบวชเป็นเหตุสังคายนาครั้งนี้กระทำที่โศการาม นครปาตลีบุตร การสังคายนาครั้งนี้มีพระเจ้าโศกมหาราชเป็นผู้อุปถัมภ์กระทำอยู่ 9 เดือนจึงแล้วเสร็จ

ครั้งที่ 4 ได้จัดทำเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วประมาณ 238 ปี โดยมีพระหิณฑระเป็นประธาน พร้อมด้วยพระภิกษุ 68,000 รูป เพื่อให้พระพุทธศาสนาเกิดความมั่นคงในประเทศลังกา สังคายนาครั้งนี้กระทำที่ ถูปราม เมืองอนูราชบุรี ประเทศลังกา โดยมีพระเจ้าทวานัมปิยติสสะทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ กระทำอยู่ 10 เดือน จึงเสร็จ

ครั้งที่ 5 ได้จัดทำเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วประมาณ 443 หรือ 450 ปี โดยมีพระพุทธทศตะเถระเป็นประธานพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ 1,000 รูป เนื่องจากความเสื่อมถอยกำลังสติปัญญาของมนุษย์ สังคายนาคั้งนี้ทำที่อาโลกเถณสถาน มตเลชนบท ประเทศลังกา โดยมีพระเจ้าวิภูคามินีอภัยทรงเป็นผู้อุปถัมภ์จัดทำอยู่ 12 เดือนจึงเสร็จ

ครั้งที่ 6 ได้กระทำเมื่อ พ.ศ. 2020 ณ วัดโพธาราม หรือวัดเจ็ดยอด เมืองเชียงใหม่ โดยมีพระธรรมทินเถระเป็นประธาน และพระเจ้าติโลกราชทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ จัดทำอยู่ 12 เดือน จึงเสร็จ

ครั้งที่ 7 ได้กระทำเมื่อ พ.ศ. 2331 ณ วัดศรีสรรเพชญ์ หรือวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ โดยทรงอาราธนาพระสงฆ์ 218 รูป และฆราวาสราชบัณฑิต 32 คน ช่วยกันชำระพระไตรปิฎกแล้วให้จารึกลงในแผ่นใบลานปิดทองที่เรียกว่าฉบับทอง ทำอยู่ 5 เดือนจึงเสร็จ

ครั้งที่ 8 กระทำเมื่อ พ.ศ. 2528 ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ โดยมีสมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสโน) เป็นประธานพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสเป็นจำนวนมากร่วมกันชำระพระไตรปิฎก สังคายนาคั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์

การทำสังคายนาศัมภีร์พระไตรปิฎก ทำให้สามารถรักษาความหมดจดผ่องใส ความถูกต้องไว้ได้ จึงเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงและเติบโต และแผ่เข้าไปในประเทศต่างๆ เช่น ประเทศศรีลังกา พม่า ไทย ลาว เขมร เวียดนาม ธิเบต สิบิม ภูฐาน จีน มองโกเลีย เกาหลี และญี่ปุ่น พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลรอบด้านต่อชาวเอเชียจนได้นามว่า ประทีปแห่งทวีปเอเชีย

พระพุทธศาสนาในประเทศไทย

สมัยก่อนสุโขทัย

ในพุทธศตวรรษที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งราชวงศ์เมารยะ ซึ่งตั้งราชธานีอยู่ที่กรุงปาฏลิบุตร แคว้นมคธในประเทศอินเดีย ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากจึงโปรดให้ส่งธรรมทูต อัญเชิญพระพุทธศาสนาจาริกเผยแผ่ไปทั่วทิศานุทิศ ทั้งในอินเดียและประเทศอื่นๆ พระองค์ได้จัดคณะ

พระธรรมทูตออกเป็น 9 คณะแล้วส่งไปประกาศพระพุทธศาสนาในดินแดนต่างๆ ดังนี้

สายที่ 1 มีพระมัชฌันติกเถระเป็นหัวหน้าคณะ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แคว้นกัษมีระ คือ รัฐแคชเมียร์ ประเทศอินเดียปัจจุบัน และแคว้นคันธาระในปัจจุบัน คือรัฐปัญจาบ ประเทศปากีสถาน

สายที่ 2 มีพระมหาเทวเถระเป็นหัวหน้าคณะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นมहिสมณฑลปัจจุบัน ได้แก่ รัฐไมเซอร์และดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโคธาวรี ซึ่งอยู่ตอนใต้ของประเทศอินเดีย

สายที่ 3 มีพระรักขิตเถระเป็นหัวหน้าคณะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ วนวาสีประเทศในปัจจุบัน ได้แก่ดินแดนทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย

สายที่ 4 มีพระธรรมรักขิตเถระ หรือพระโยนกธรรมรักขิตเถระ (สันนิษฐานว่าเป็นชาวกรีกที่ได้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา) เป็นหัวหน้าคณะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ อปรันตกชนบท ปัจจุบันสันนิษฐานว่าเป็นดินแดนแถบชายทะเลเหนือเมืองบอมเบย์หรือมุมไบในปัจจุบัน

สายที่ 5 มีพระมหาธรรมรักขิตเถระเป็นหัวหน้าคณะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ แคว้นมหาราษฎร์ปัจจุบัน ได้แก่ รัฐมหาราษฎร์ของประเทศอินเดีย

สายที่ 6 มีพระมหารักขิตเถระเป็นหัวหน้าคณะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเอเชียกลางปัจจุบัน ได้แก่ ดินแดนที่เป็นประเทศอิหร่านและตุรกี

สายที่ 7 มีพระมัชฌิมเถระพร้อมด้วยคณะ คือ พระกัสสปโคตรเถระ พระมูลกเทวเถระ พระทุนทิสสระเถระและพระเทวเถระไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนแถบภูเขาหิมาลัย สันนิษฐานว่าเป็นประเทศเนปาล

สายที่ 8 มีพระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นหัวหน้าคณะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งปัจจุบันคือ ประเทศในคาบสมุทรอินโดจีน ได้แก่ ไทย พม่า ลาว เขมร เป็นต้น

สายที่ 9 มีพระมหินทเถระ (โอรสพระเจ้าอโศกมหาราช) พร้อมด้วยคณะคือพระอริฎฐเถระ พระอุทริกเถระ พระสัมพลเถระและพระหัททสารเถระไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ ลังกาทวีป ในรัชสมัยของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ กษัตริย์แห่งลังกาทวีป ปัจจุบันคือประเทศศรีลังกา ชาวสุวรรณภูมิไม่รังเกียจพระพุทธศาสนาที่ชาวอินเดียนำมาเผยแผ่ ซึ่งมีศูนย์กลางสำคัญอยู่ที่จังหวัดนครปฐมมีพวกมอญและละว้าเป็นคนพื้นเมือง เนื่องจากบริเวณจังหวัดดังกล่าว ปรากฏซากโบราณสถานมากมายล้วนแต่ใหญ่โตและสร้างตามคติเก่าเช่น พระสถูปพระปฐมเจดีย์ ซึ่งองค์เดิมอยู่ภายในพระสถูปใหญ่ที่เห็นอยู่ในปัจจุบันสร้างเป็นทรงโอคว่ำอย่างพระสถูปสัตตปิณฑินอินเดีย นอกจากนี้ยังพบธรรมจักรศิลากับกวางพระแท่นต่างๆ และรอยพระบาทเป็นหลักฐานว่า พระพุทธศาสนาได้มาตั้งมั่นลง ณ ภาคกลางแห่งประเทศไทยและได้เจริญงอกงามพัฒนาตลอดมาและได้แพร่หลายทั่วไปในแหลมอินโดจีน ยกเว้นดินแดนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของคาบสมุทรมนี้ซึ่งเป็นดินแดนเวียคนามตอนเหนือ

ในราวพุทธศตวรรษที่ 6 พระพุทธศาสนา ฝ่ายมหายานในประเทศอินเดียได้เจริญรุ่งเรือง ชาวพุทธอินเดียได้นำลัทธิมหายานออกมาเผยแผ่ในคาบสมุทรมนี้ โดยเดินทางผ่านแคว้นเบงกอลเข้ามาทางพม่าตอนเหนือบ้าง ผ่านแหลมมลายู สุมาตรา และแล่นเรือเข้ามาทางประเทศกัมพูชาในปัจจุบันบ้าง ในระหว่างนั้นได้เกิดมีอาณาจักรฟูนันคือบริเวณดินแดนกัมพูชาในปัจจุบัน และเลยเข้ามาในประเทศไทยตอนกลางและถึงภาคอีสานด้วยปรากฏว่าประชาชนชาวฟูนันนับถือพระพุทธศาสนา ทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายานและมีสมณทูตชาวฟูนันเดินทางไปแปลพระคัมภีร์ในประเทศจีน จนถึงศตวรรษที่ 11 อาณาจักรฟูนันก็เสื่อมสลายไปโดยถูกอาณาจักรเจนละซึ่งเคยเป็นเมืองขึ้นฟูนันมาก่อนแย่งอำนาจ พวกเจนละนั้นนับถือศาสนาพราหมณ์ ฉะนั้นพระพุทธศาสนาจึงชะงักความเจริญระยะหนึ่ง

สมัยทวารวดี

ในพุทธศตวรรษที่ 11 ขณะที่อิทธิพลของฟูนันสั่นคลอนก็ปรากฏว่าพวกมอญในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาถือโอกาสประกาศอิสรภาพตั้งเป็นอาณาจักรทวารวดีแล้วเจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็วทั้งในด้านศิลปะและการพระศาสนา โดยรักษาจารีตของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทซึ่งรับมาแต่ครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชไว้อย่างเคร่งครัด ศูนย์กลางของทวารวดีอยู่ที่นครปฐม ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 12 อาณาจักรทวารวดีได้ขยายขึ้นไปจนถึงลพบุรี และได้แผ่ขึ้นไปจนถึงภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้ไปตั้งมั่นทางภาคเหนือ ราวพุทธศตวรรษที่ 14 อาณาจักรเจนละได้เปลี่ยนเป็นประเทศเขมร อิทธิพลของเขมรโบราณได้แผ่ครอบงำแทนที่อาณาจักรทวารวดี

สมัยศรีวิชัย

ราวพุทธศตวรรษที่ 12 ในสมัยที่อาณาจักรทวารวดีกำลังรุ่งเรืองนั้นปรากฏว่าทางภาคใต้ของประเทศไทยได้เกิดอาณาจักรศรีวิชัยขึ้นที่แหลมมลายู มีอาณาเขตทางเหนือติดกับอาณาจักรทวารวดี เดิมพลเมืองในอาณาจักรศรีวิชัยนับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายสาวกยาน ต่อมาราชวงศ์ปาละแห่งอินเดียตอนใต้มีอำนาจขึ้นกษัตริย์ราชวงศ์นี้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาลัทธิมหายาน โดยเฉพาะนิกายมนตรยานราชวงศ์ไศเลนตระแห่งอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งขณะนั้นได้แผ่อำนาจครอบงำคาบสมุทระทะเลใต้และแหลมมลายูได้มีสัมพันธไมตรีกับราชสำนักปาละจึงได้รับลัทธิมหายานนิกายมนตรยานเข้ามาลัทธิมหายานได้เป็นศาสนาประจำของจักรวรรดิศรีวิชัยตั้งแต่ปี พ.ศ.1200 - 1700 ประเทศไทยได้นับถือลัทธิมหายานตามแบบศรีวิชัยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 13 และพระสงฆ์ฝ่ายมหายานได้สร้างเจดีย์ใหญ่ไว้ 2 แห่ง คือ พระธาตุเมืองไชยาและพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นปูชนียสถานสำคัญของภาคใต้จนทุกวันนี้

สมัยลพบุรี

ในยุคที่จักรวรรดิเขมรมีอำนาจครอบงำประเทศไทยเรียกว่ายุคลพบุรีมีระยะเวลาราว พ.ศ. 1500 – 1800 กษัตริย์เขมรบางพระองค์ก็นับถือพระพุทธศาสนา บางพระองค์ก็นับถือศาสนาพราหมณ์ พระพุทธศาสนาซึ่งแพร่หลายในสมัยลพบุรีนั้น มีทั้งลัทธิเถรวาทและลัทธิมหายาน แต่ลัทธิมหายาน นิกายมนตรยาน ได้เจริญอย่างรวดเร็วทั้งในประเทศกัมพูชาและในประเทศไทย สถานที่สำคัญเกี่ยวกับลัทธิมหายาน นิกายมนตรยาน เช่น ปราสาทหินพิมายและพระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี เป็นต้น

สมัยล้านนา

มีนครเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง สมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ.1975–2020) ถือว่าเป็นยุคทองแห่งพระพุทธศาสนา ผลงานด้านศาสนาที่สำคัญได้แก่

ก. เมื่อ พ.ศ.1985 ทรงบำเพ็ญกุศลบวชพระชาวเชียงใหม่จำนวน 500 รูป

ข. ทรงสร้างสถูปบรรจุพระอัฐิของพระบิดา ณ วัดป่าแดง และสร้างอารามต่าง ๆ

ค. ทำสังคายนา คือประชุมตรวจชำระพระไตรปิฎกให้ถูกต้อง การทำสังคายนาฝ่าย
หินยานนี้ ทำในอินเดีย 3 ครั้ง ในลังกา 4 ครั้ง ที่ล้านนาถือเป็นครั้งที่ 8

จ. สร้างโลหะปราสาทและรัตนมาลีเจดีย์

ง. วรรณคดี คณะสงฆ์ล้านนาแตกฉานในพระไตรปิฎกมาก คัมภีร์ที่แต่งในครั้งนั้นบาง
เรื่องยังใช้เป็นหลักสูตรของพระสงฆ์ในปัจจุบัน และยังมีบทสวดชนิดต่าง ๆ อีกหลายบท เช่น บท
สวด “พาหุง” เป็นต้น

สมัยสุโขทัย

ชาวไทยได้นับถือพระพุทธศาสนา นิกายหินยาน ลัทธิลังกาวงศ์ตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดย
รับมาจากประเทศลังกาผ่านนครศรีธรรมราช โดยพ่อขุนรามคำแหงได้โปรดอาราธนาพระสงฆ์
เหล่านั้นมาเผยแผ่ที่กรุงสุโขทัย จากการที่คณะสงฆ์ ลัทธิลังกาวงศ์ได้มาเผยแผ่ศาสนาในกรุงสุโขทัย
ครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆดังนี้

ก. ด้านการศึกษา พระไตรปิฎกของกรุงสุโขทัยครั้งแรกได้มาจากสมัยทวารวดียังไม่มี
ความสมบูรณ์ เมื่อพระสงฆ์ลัทธิลังกาวงศ์เข้ามาก็ได้มีการปรับปรุงพระไตรปิฎกให้มีความ
สมบูรณ์ขึ้น และการศึกษาของสงฆ์ก็เป็นแบบลังกา คัมภีร์ต่างๆ ก็ได้รับการแปลถ่ายทอดจาก
อักษรสิงหลเป็นอักษรขอม

ข. ด้านศิลปะ การสร้างปูชนียสถานแต่ก่อนมักสร้างตามแบบมหายานเป็นรูปรางค์ก็ได้
เปลี่ยนเป็นแบบเจดีย์ การสร้างพระพุทธรูปของไทยแต่ก่อนไม่มีเปลวรัศมีสูงก็ได้เปลี่ยนเป็นแบบ
ลังกา ดังนั้นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยจึงเป็นทรงที่สวยงามที่สุด มีลักษณะอ่อนไหวเหมือน
มีชีวิตชีวาจริงๆ จนได้รับการยกย่องว่าเป็นยุคทองแห่งศิลปพุทธศาสนา พระมหาธรรมราชาลิไท
ได้สร้างปูชนียสถานและปูชนียวัตถุไว้มากมาย เช่น พระพุทธชินราช และพระพุทธชินสีห์ เป็นต้น

ค. กำเนิดวรรณคดีพระพุทธศาสนา ในรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาลิไท พระองค์ได้ทรงนิพนธ์เตภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วงซึ่งเป็นวรรณคดีที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา

ง. ด้านประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ชาวกรุงสุโขทัยมีศรัทธาแรงกล้าในพระพุทธศาสนา มีชีวิตผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนา ข้อความในศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 2 ตอนหนึ่งว่า “...คนในเมืองสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัย ทั้งชาวแม่ ชาวเจ้า ท่วยปั่วท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุนทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้หญิงผู้ชาย ฟุ้งทวยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อกรานกฐินมีพนมเบี๊ยะ พนมหมาก มีพนมดอกไม้ มีหมอนนั่งหมอนนอน บริวารกฐิน โอยทานแลญิบล้าน ไปสวดญัตติกฐินถึงอรัญญิกพูน...”

จากข้อความในจารึกบอกให้ทราบว่า คนในกรุงสุโขทัยชอบให้ทาน และรักษาศีล ในเวลาพรรษาก็รักษาศีลตลอดพรรษา เมื่อออกพรรษามีประเพณีการทอดกฐิน จัดเบี๊ยะ เครื่องประดับ หมาก พลุ ดอกไม้ หมอนและสิ่งของอย่างอื่นถวายพระแสดงให้เห็นการเอาใจใส่พระศาสนาเป็นอย่างดี

สมัยอยุธยา

สมัยอยุธยาตอนต้น พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีผลงานด้านศาสนาดังนี้

ก. ถวายวังให้เป็นวัด ทรงอุทิศพระราชวังเดิมให้สร้างเป็นวัด เดิมคงจะเรียกว่า “พุทธาวาส” คือไม่มีพระสงฆ์อยู่เป็นวัดที่อยู่ในกำแพงวังเช่นเดียวกับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ต่อมาย้ายวังขึ้นไปตั้งทางทิศเหนือริมแม่น้ำลพบุรีซึ่งเรียกวัดนี้ว่า “วัดพระศรีสรรเพชญ์”

ข. ทรงหล่อรูปพระโพธิสัตว์ 500 ชาติ ในปี 2003 มีการเล่นมหรสพฉลองพระ และพระราชทานสิ่งของแก่พระสงฆ์ พราหมณาจารย์ และพสกนิกรทั้งหลาย เป็นการโอยทานครั้งใหญ่

ค. เสด็จออกผนวช เมื่อพระองค์ได้สร้างวัดจุฬามณีเสร็จในปี พ.ศ. 2008 ได้ทรงออกผนวช ซึ่งมีข้าราชการและพระบรมวงศานุวงศ์ออกบวชตามด้วยเป็นจำนวนถึง 2,388รูป เป็นการบวชครั้งยิ่งใหญ่ในประเทศสยามในการนี้ทรงสนับสนุนให้เจ้านายและราษฎรบวชด้วย

ง. **วรรณคดีศาสนา** เมื่อ พ.ศ. 2025 โปรดให้ประชุมสงฆ์และนักปราชญ์ช่วยกันแต่งมหาชาติคำหลวงซึ่งถือว่าเป็นวรรณคดีพุทธศาสนาเล่มแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีหลังจากรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแล้วพระพุทธศาสนาไม่มีจุดเด่นมากนัก

สมัยกรุงธนบุรี

หลังจากกรุงศรีอยุธยาแตกเมื่อ พ.ศ. 2310 พระพุทธศาสนาก็ซบเซาลงตามสภาพของบ้านเมือง พระสงฆ์ระส่ำระสาย เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงกอบกู้เอกราชและครองราชย์แล้วทรงเอาพระทัยใส่ในศาสนา ทรงทำนุบำรุงสั่งสมมณฑลอยู่ในระยะเวลาอันสั้นเพียง 15 ปี ในสมัยนี้มีผลงานด้านพระพุทธศาสนาดังนี้

1. **จัดตั้งมณฑล** ทรงให้ประชุมพระเถระทั้งหลายเท่าที่มีอยู่ในราชอาณาจักรเลือกตั้งพระเถระผู้ทรงคุณธรรมที่มีอายุพรรษาเป็นสมเด็จพระสังฆราช และตั้งพระเถระเหล่านั้นเป็นพระราชาคณะฐานานุกรมใหญ่ น้อยตามลำดับ ทรงขอร้องให้พระภิกษุทั้งปวงประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัย อย่าให้พระศาสนาหม่อมอง หากประสงค์สิ่งใด พระองค์จะทรงอนุเคราะห์ให้

2. **ทรงบูรณะพระอารามต่างๆ** โปรดให้สร้างพระอุโบสถ วิหาร เสนาสนะ และอาราม

3. **บำรุงการเล่าเรียนพระไตรปิฎก** โปรดให้สังฆการีกรรมการทำบัญชีพระสงฆ์ หากพระสงฆ์รูปใดบอกเรียนพระไตรปิฎกได้มาก จะทรงถวายผ้าไตรจีวรเนื้อละเอียด และพระราชทานจตุปัจจัยแก่พระภิกษุสามเณรตามที่เล่าเรียนได้มากและน้อย

4. **รวบรวมพระไตรปิฎก** โปรดให้สืบหาต้นฉบับพระไตรปิฎกตามหัวเมืองต่างๆ เพื่อนำมาคัดลอกสร้างพระไตรปิฎกฉบับหลวงขึ้น

5. **ชำระพระอักษิ** เมื่อครั้งไปปราบเจ้าพระฝางที่อุตรดิตถ์นั้น ทรงเห็นว่าพระสงฆ์ประพฤติผิดนอกธรรมวินัย จึงประกาศให้พระสงฆ์หัวเมืองฝ่ายเหนือมาสารภาพผิดแล้วให้สึก สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงสนพระทัยในพระพุทธศาสนามากและได้สนทนาคำถามธรรมกับพระเถระเป็นประจำ

สมัยรัตนโกสินทร์

สมัยรัชกาลที่ 1 (พ.ศ. 2325 – 2352)

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ได้ทรงบำรุงพระพุทธศาสนา ดังนี้

1. การสร้างพระอาราม ทรงสร้างวัดหลายแห่ง ที่สำคัญได้แก่ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดสุทัศน์ เป็นต้น และได้ทรงปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมพระอารามอีกหลายแห่งที่สำคัญ คือวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และโปรดให้เจ้านาย ชุนนาง ข้าราชการสร้างวัดโดยเสด็จพระราชกุศลเช่น สมเด็จพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาททรงสร้างวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นต้น
2. ทรงแก้ไขความวิปริตในสังฆมณฑล หลายประการ เช่น เปลี่ยนนามพระราชคณะที่ฟ้องกับพระนามพระพุทธเจ้าเป็นนามอื่น ตั้งสมเด็จพระสังฆราช ตั้งพระราชคณะ และตั้งพระราชคณะฝ่ายรามัญที่ว่างอยู่
3. การรวบรวมพระพุทธรูปโบราณ ได้ัญเชิญพระพุทธรูปสำริดใหญ่น้อยตามวัดร้างในหัวเมืองฝ่ายเหนือลงมาพระนคร จำนวน 1,248 องค์ โปรดให้ปฏิสังขรณ์แล้วนำไปประดิษฐานตามวัดต่างๆ
4. ทรงชำระพระไตรปิฎก โดยจัดหาพระผู้รู้บาลีได้ 218 รูป ราชบัณฑิต 32 คน เป็นกรรมการชำระ เริ่มเมื่อปลายปี พ.ศ. 2331 คณะกรรมการชำระอยู่ 5 เดือนจึงเสร็จ และโปรดให้คัดจำลองสร้างเป็นฉบับหลวงขึ้น เรียกว่า “ฉบับทองใหญ่” เพราะปิดทองทั้งหมดรวม 354 คัมภีร์ และยังมีอีก 2 ฉบับ คือ ฉบับรองทรงรวม 305 และฉบับทองชุบมีเพียง 35 คัมภีร์

สมัยรัชกาลที่ 2 (พ.ศ. 2352-2367)

รัชกาลที่ 2 ได้ทรงบำรุงพระพุทธศาสนา ดังนี้

1. การสร้างพระไตรปิฎก โปรดให้สร้างพระไตรปิฎกฉบับใหม่ขึ้นมา เรียกว่า ฉบับรดน้ำแดง และทรงให้บูรณะมหาชาติคำหลวง ที่แต่งครั้งรัชกาลพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งขาดหายไปและชำรุดไปบ้าง

2. การปริยัติศึกษา เดิมการเรียนการสอนได้กำหนดไว้เพียง 3 ชั้น คือ

2.1 บาเรียนตรี เรียนพระสูตร

2.2 บาเรียนโท เรียนพระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม

2.3 บาเรียนเอก เรียนพระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม

รัชกาลที่ 2 ได้ทรงเปลี่ยนให้เป็น 9 ประโยค กำหนดหลักสูตรให้ยากขึ้นตามลำดับ สอบได้ 3 ประโยคก่อนจึงจะได้เป็นเปรียญ (พระมหา) เมื่อสอบได้ 4 ประโยค เรียกว่า เปรียญ 4 ประโยคต่อไปจนสอบได้ประโยค 9 เรียกว่า เปรียญ 9 ประโยค

3. ประเพณีวิสาขบูชา พิธีนี้ได้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยสุโขทัย ทรงกำหนดงาน 3 วัน ตลอด 3 วันนี้ พระองค์ทรงรักษาศีลอุโบสถ ประณินิบัติพระสงฆ์ ปลอ่ยสัตว์ ห้ามผู้ใดเสพสุรา ฆ่าสัตว์ ถวายประทีป ตั้งโคมแขวนเครื่องสักการบูชาดอกไม้ เวียนเทียน มีพระธรรมเทศนาตามพระอารามหลวง ถวายไทยทานครบ 3 วัน เป็นต้น

4. สังกายนาสวตมมตร์ เนื่องจากเกิดอหิวาตกโรคระบาด ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงโปรดให้แปลพระปริตร ออกเป็นภาษาไทย และโปรดให้เจ้านายและข้าราชการฝ่ายในฝึกหัดสวดพระปริตรที่หอพระ และพระที่นั่งไพศาลทักษิณทุกวัน

สมัยรัชกาลที่ 3

พระราชกรณียกิจที่พระองค์ทรงกระทำเพื่อเสริมสร้างพระพุทธศาสนา สรุปได้ ดังนี้

1. การสร้างพระพุทธรูป ทรงสร้างพระพุทธรูปเป็นจำนวนมาก ที่พิเศษ มี 2 องค์ คือ พระพุทธรูปไตรรัตนนายก (หลวงพ่โต) อยู่ในวิหารวัดกัลยาณมิตร และพระพุทธรูปไสยาสน์ ที่วัดพระเชตุพน เป็นพระปางไสยาสน์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และอีกองค์หนึ่งทรงสร้างไว้ที่วิหารวัดราชโอรส และสร้างพระพุทธรูปปางเก่าและใหม่รวม 4 ปาง

2. การพระปริยัติศึกษา ทรงมีพระมหากษัตริย์คุณ ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม ภิภุสามเณรได้สนองพระราชศรัทธา เมื่อได้รับความร่วมมือจากพระจริยาวัตรของพระองค์เช่นนี้ ทำให้พระภิกษุสามเณรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ตามบันทึกของชาวยุโรปว่า ในกรุงเทพฯ มีพระภิกษุสามเณรประมาณหมื่นรูป ทั่วราชอาณาจักรมีประมาณแสนรูป

3. การสร้างพระไตรปิฎก มีถึง 5 ฉบับ คือ ฉบับรดน้ำเอก ฉบับรดน้ำโท ฉบับชูปย่อ และฉบับอักษรรามัญ สร้างด้วยฝีมือปราณีต ตรวจสอบอักษรระพัญจนอย่างถี่ถ้วน พระองค์เห็นว่าพระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลีและเป็นอักษรขอม จึงมีพระราชประสงค์จะให้แปลเป็นภาษาไทย จึงโปรดให้วางฎีกาพระสงฆ์ ที่จะถวายเทศน์เราจึงได้คัมภีร์พระไตรปิฎกเป็น อักษรไทยกันมาก

สมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394 –2411)

พระราชกรณียกิจของพระองค์ในด้านศาสนา สรุปได้ดังนี้

1. การก่อสร้างและบูรณะวัด พระอารามหลวงที่ทรงสร้างใหม่ในกรุงมี 5 แห่ง คือ วัดบรมนิวาส ทรงสร้างเมื่อยังผนวชอยู่ วัดโสมนัสวิหาร วัดปทุมวนาราม วัดราชประดิษฐ์มหาสีมาราม และวัดมกุฏกษัตริยาราม ทรงบูรณะวัดอีก 2 วัด คือ วัดสระเกศ และวัดอรุณราชวราราม และบูรณะเจดีย์หลายองค์ เช่น พระสมุทระเจดีย์ พระพุทธบาท และพระปฐมเจดีย์ เป็นต้น

2. กำเนิดประเพณีมาฆบูชา ทรงพิจารณาว่าวันมาฆบูชา เป็นวันสำคัญวันหนึ่งทางพระพุทธศาสนา จึงสมควรจะให้มีการประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลขึ้น เช่นเดียวกับที่ รัชกาลที่ 2 โปรดให้จัดพิธีบำเพ็ญกุศลเนื่องในวันวิสาขบูชาในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ พ.ศ. 2394 เป็นครั้งแรก และโปรดให้ทางราชการถือเป็นกำหนดตลอดมา ต่อมาวัดอื่นๆ ทั่วราชอาณาจักรได้จัดขึ้นเช่นกัน จึงได้ปฏิบัติสืบมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

3. สร้างซ่อมพระไตรปิฎก พระองค์โปรดให้ตรวจสอบจำนวนพระไตรปิฎกในหอพระมณฑิยธรรม ปรากฏว่าคัมภีร์หายไปจากบัญชียหลายเล่ม จึงโปรดให้สร้างฉบับที่ขาดหายไปจนครบ และโปรดให้สร้างพระไตรปิฎกฉบับใหม่อีกฉบับหนึ่ง มีชื่อว่า ฉบับล่องชาด

4. บำรุงพระพุทธศาสนานิกายมหายาน เนื่องจากมีพวกณฺวณที่นับถือพระพุทธศาสนา นิกายมหายานอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารหลายครั้ง เช่น ่องเชียงซุน เข้ามาในสมัยกรุงธนบุรี ่องเชียงสือ เข้ามาในรัชกาลที่ 1 กลุ่มชาวณฺวณเข้ามาในรัชกาลที่ 3 เป็นต้น แต่ละครั้งได้มีพระณฺวณเข้ามาด้วย สมัยรัชกาลที่ 4 ทรงผนวชอยู่ได้เคยเสด็จไปมาหาสู่กับพระณฺวณบ่อย ๆ จนทรงคุ้นเคย เมื่อพระองค์ได้เสวยราชสมบัติ จึงได้โปรดให้นิมนต์พระณฺวณมาทำพิธีกงเต็กเป็นครั้งแรก และเมื่อชาวณฺวณตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณริมคลองผดุงกรุงเกษม ได้สร้างวัดขึ้น ได้พระราชทานนามว่า “วัดสมณานัมบริหารคือวัดณฺวณสะพานขาวนิกายนี้จึงเจริญสืบต่อมา

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง

สมัยรัชกาลที่ 5

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระชนมายุครบ 20 พรรษา พระองค์ได้เสด็จออกผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2416 โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อครั้งยังดำรงพระยศเป็น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นบวรรั้งมีสุริยพันธ์ เป็นพระราชอุปัชฌาย์ พระองค์มีพระราชกรณียกิจ ด้านศาสนา คือ

1. การสร้างและบูรณะวัด พระองค์ทรงโปรดให้สร้างวัดราชบพิศ วัดเทพศิรินทราวาส และวัดเบญจมบพิตรเป็นวัดประจำรัชกาล ส่วนหัวเมืองเช่นที่ เกาะสีชัง มีวัดอภัยภูวนาคนิมิตร และวัดจุฬาพิศราชธรรมสภา และวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ ที่บางปะอิน และได้ทรงบูรณะพระอารามต่าง ๆ ทั้งในกรุงและนอกกรุงอีกมากรวมทั้งองค์พระปฐมเจดีย์ด้วย

2. ให้วัดเป็นโรงเรียน เนื่องจากในสมัยนั้น โรงเรียนยังไม่แพร่หลายและมีพ่อแม่ได้นำลูกไปฝากวัดเพื่อให้เล่าเรียนจึงโปรดแต่งตั้งพระราชกณะ พระครูฐานานุกรม เปรียญ อันดับ ให้เป็นครูวันละ 5 รูป เป็นอย่างน้อย ทั้งพระอารามหลวงและอารามราษฎร์ ถ้าไม่มีพระสงฆ์ จะใช้ภุคหัตถ์เป็นครูได้ จะพระราชทานเงินเดือนให้ เนื่องจากพระองค์เห็นความสำคัญในการเรียน จะเป็นคุณประโยชน์ที่จะเรียนพระไตรปิฎกต่อไป เพื่อเป็นการเกื้อกูลพระศาสนา ถ้าเป็นภุคหัตถ์จะได้เป็นกำลังแก่ทางราชการ

3. มหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย พระองค์ทรงมุ่งหวังที่จะขยายการศึกษาของชาติให้กว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าเก่า

สมัยรัชกาลที่ 6 ถึงรัชกาลที่ 8

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ใช้พุทธศักราช(พ.ศ.)แทนรัตนโกสินทรศก (ร.ศ.) ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2456 ดังนั้นวันที่ 1 เมษายน จึงเป็นวันขึ้นปีใหม่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงริเริ่มการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้นอีกหลักสูตรหนึ่ง เพิ่มเติมจากการสอนบาลีสนามหลวงเรียกว่านักธรรม โดยมีการสอบครั้งแรกเมื่อเดือนตุลาคม 2455

ในปี พ.ศ. 2455 ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดระเบียบสมณศักดิ์ใหม่ โดยแยกสมณศักดิ์ออกเป็น ฝ่ายฐานันดร และฝ่ายตำแหน่ง ฝ่ายฐานันดรคือยศจัดเป็น 21 ชั้น ตั้งแต่สมเด็จพระมหาสมณไปจนถึงพระพิริยธรรม และได้โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐจบละ 45 เล่ม พระราชทานไปยังต่างประเทศด้วย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 มีสาระที่สำคัญคือ จัดการปกครองสงฆ์ให้ออนุโลมตามระบอบการปกครองบ้านเมืองเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย

สรุปแล้วคณะสงฆ์ไทย เป็นลัทธิหินยานแบบเถรวาท ยึดถือ พระธรรมวินัย อันเป็นพุทธบัญญัติมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย เป็นราชธานี จนถึงปัจจุบัน

รัชกาลที่ 9

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จขึ้นครองราชย์ในระบอบที่ประชาธิปไตย กำลังก้าวหน้า พ.ร.บ. คณะสงฆ์ 2484 ซึ่งเป็น พ.ร.บ. ประชาธิปไตย ฟังจะเข้ามาได้ 4 - 5 ปี การคณะสงฆ์ดูเหมือนเป็นเอกภาพพอสมควร แม้จะมีคลื่นใต้น้ำอยู่บ้างในบางแง่ แต่ก็เกิดจากผู้มักใหญ่หรือยึดมั่น ในทิวของคณะเท่านั้น

เสด็จออกผนวช

รัชกาลที่ 9 ได้เสด็จออกผนวชเมื่อ พ.ศ. 2499 ประทับ ณ วัดบวรนิเวศเป็นเวลา 15 วัน นับเป็นกษัตริย์องค์ที่ 4 ที่เสด็จออกผนวชขณะที่ครองราชย์สมบัติอยู่ พระองค์ได้โปรดให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีเข้าเฝ้าเมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2499 และทรงแจ้งพระราชประสงค์ให้ทราบซึ่งนายกรัฐมนตรีได้แสดงความโสมนัสเป็นที่ยิ่งต่อพระราชประสงค์นี้คณะรัฐมนตรีจึงมีมติแต่งตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งมีพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ประธานองคมนตรี เป็นประธานเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชประเพณี

วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2499 พระองค์ได้มีกระแสพระราชดำรัสแก่ประชาชน มีความตอนหนึ่งว่า...อันพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของเรา ตามความอบรมที่ได้รับมาก็ดี ตามศรัทธาส่วนตัวของข้าพเจ้าก็ดี นับเป็นศาสนาหนึ่งที่มีคำสั่งสอนที่ชอบด้วยเหตุผล ข้าพเจ้าเคยคิดอยู่ว่า ถ้าโอกาสอำนวยก็น่าจะได้อุปสมบทในพระศาสนาตามประเพณีสักเวลาหนึ่งซึ่งจักเป็นทางสนองพระเดชพระคุณราชบุพการีตามคตินิยมอีกโสดหนึ่งด้วย

วันที่ 23 ตุลาคม เวลา 14.00 น. จึงเสด็จไปยังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมี สมเด็จพระสังฆราชวชิรญาณวงศ์ เป็นพระราชอุปัชฌายะ สมเด็จพระวันรัต (ปลด) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นพระอนุสาสนาจารย์และพระศาสนโสภณ(จวน)วัดมกุฏฯ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เสร็จพระราชพิธีเมื่อเวลา 17.45น. ทรงได้รับพระฉายานามว่า “ภูมิพล” และได้ทรงลาผนวช เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2499 เวลา 10.15 รวมเป็นเวลาได้ 15 วัน

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนามีกำเนิดมาจากประเทศอินเดีย มาประมาณ 2550 ปี และมีการเผยแพร่ศาสนาโดยสาวกของพระพุทธเจ้ามาสู่ประเทศไทยตั้งแต่กรุงสุโขทัยตราบจนกระทั่งปัจจุบัน พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นผู้อุปถัมภ์แก่ศาสนาอื่น ๆ ในเมืองไทยด้วย

โลกทัศน์พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา หรือ พุทธศาสนา หรือ ศาสนาพุทธ โดยความหมายแล้ว หมายถึงศาสนาแห่งความรู้แจ้ง เป็นศาสนาที่มีพระรัตนตรัย เป็นสรณะอันสูงสุด อันได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรม และ พระสงฆ์ โดยพระรัตนตรัยทั้ง 3 นี้ย่อมมีคุณเกี่ยวพันเป็นอันเดียวกัน จะแยกออกจากกันโดยเฉพะไม่ได้ ด้วยพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ธรรมก่อนแล้วสอนให้พระสงฆ์รู้พระธรรมนั้น พระสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าย่อมจำทรงไว้ ปฏิบัติและสั่งสอนสืบต่อพระศาสนา พระรัตนตรัยนี้เปรียบด้วยวัตถุวิเศษที่มีราคาอย่างสูง คือ แก้ว จึงเรียกพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ว่า รัตนะ คำว่า รัตนะ แปลว่าแก้ว สิ่งมีค่าสูงยิ่ง สิ่งประเสริฐ ซึ่งคำว่ารัตนะในที่นี้จะหมายถึงพระรัตนตรัย ซึ่งก็คือแก้ว 3 ดวง ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาก็ผู้นับถือแก้ว 3 ดวงนี้ว่ามีคุณ ย่อมจะเป็นที่พึ่งที่ระลึกแก่ตน

หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาได้ถูกบันทึกรวบรวมไว้ในคัมภีร์ชื่อ พระไตรปิฎก อันประกอบด้วย พระธรรม คือความรู้ในสังขธรรมต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงได้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง แล้วนำมาแสดงแก่ชาวโลก กับ พระวินัย คือข้อบังคับต่างๆ ที่ทรงบัญญัติไว้สำหรับผู้ที่บวชเป็นสาวกในศาสนา ผู้ถูกเรียกว่า พระภิกษุสงฆ์ (ชาย) และ พระภิกษุณีสงฆ์ (หญิง)

พระพุทธเจ้าได้เริ่มออกเผยแผ่คำสอนดังกล่าวในภูมิภาคที่เป็นประเทศอินเดียในปัจจุบัน ตั้งแต่เมื่อ 45 ปีก่อนพุทธศักราช ปัจจุบันศาสนาพุทธได้เผยแผ่ไปทั่วทั้งโลก โดยเฉพาะในทวีปเอเชีย ทั้งในเอเชียกลาง และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันรวมถึงประเทศไทยด้วย นอกเหนือจากพระรัตนตรัยแล้ว ผู้นับถือโดยทั่วไปที่ไม่ได้บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ เราเรียกว่า พุทธศาสนิกชน พุทธมามกะ พุทธสาวก หรือ อุบาสก (ชาย) อุบาสิกา (หญิง) ภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา รวมกันเรียกว่า พุทธบริษัท 4

สาระสำคัญของพระไตรปิฎกและหลักธรรม

พระไตรปิฎกที่พุทธศาสนิกชนยึดถือปฏิบัติกันประกอบไปด้วย พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก มีประวัติความเป็นมาและสาระสำคัญ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความเป็นมาของพระไตรปิฎก

1. สมัยพุทธกาล

การรวบรวมคำสอนของพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเมื่อครั้งที่นิครนถ์นาฏบุตร ศาสตราของศาสนาเซนสิ้นชีวิตลง และสาวกของท่านไม่ได้เก็บรวบรวมคำสอนไว้ ทำให้เหล่าผู้นับถือศาสนาเซนจึงเกิดการแตกแยก และถกเถียงกันว่าแท้จริงแล้วศาสดาของตนสอนไว้เช่นไร พระจุนทเถระทราบเรื่องจึงนำความขึ้นกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์จึงได้ตรัสแนะนำให้พระสงฆ์ทั้งปวงร่วมกันทำสังคายนาเพื่อรักษาคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป

เมื่อพระสารีบุตรทราบถึงเรื่องราวคำถามของศาสนาเซน ก็ได้แสดงวิธีสังคายนาไว้เป็นตัวอย่างต่อหน้าที่ประชุมคณะสงฆ์ โดยรวบรวมข้อธรรมต่างๆ ให้อยู่ตามลำดับหมวด ตั้งแต่หมวดหนึ่ง ไปจนถึงหมวดสิบ เมื่อพระสารีบุตรแสดงธรรมจบแล้ว พระพุทธเจ้าก็ทรงประทานสาธุการแก่หลักธรรมที่พระสารีบุตรแสดงไว้ ทั้งนี้ ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีกรรวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นพระไตรปิฎก แต่ก็มีคำเรียกพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าว่า พุรหมุจจริย หรือ พรหมจรรย์และ ธรรมวินัย หรือธรรมวินัย

2. การสังคายนา

2.1 ปฐมสังคายนา

การทำสังคายนาครั้งแรกเกิดขึ้นภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน 3 เดือน ที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา ข้างเวภารบรรพต ใกล้กรุงราชคฤห์ ประเทศอินเดีย ในพระราชูปถัมภ์ของพระเจ้าอชาตศัตรู โดยมีพระมหากัสสปเถระทำหน้าที่เป็นประธาน และเป็นผู้คอยซักถาม มีพระอุบาลีเป็นผู้นำในการวิสัชนาข้อวินัย และมีพระอานนท์เป็นผู้นำในการวิสัชนาข้อธรรม การทำสังคายนาครั้งนี้มีพระอรหันต์มาประชุมร่วมกันทั้งหมด 500 รูป ดำเนินอยู่เป็นเวลา 7 เดือน จึงเสร็จสิ้น

มูลเหตุในการทำสังคายนาครั้งนี้เกิดขึ้นเมื่อพระมหากัสสปเถระทราบข่าวการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าหลังจากพระองค์ปรินิพพานแล้วได้ 7 วัน บรรดาภิกษุทั้งหลายพระมหากัสสปเถระเมื่อได้ทราบข่าวต่างพากันร้องไห้คร่ำครวญ แต่มีภิกษุอยู่รูปหนึ่งชื่อสุภัททะกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจะร้องไห้กันไปทำไม เมื่อสมัยที่พระพุทธเจ้ายังอยู่ พระองค์ทรงเข้มงวดกวดขัน คอยชี้ว่านี่ถูก นี่ผิด นี่ควร นี่ไม่ควร ทำให้พวกเราลำบาก บัดนี้พระองค์ปรินิพพานไปแล้ว พวกเราจะได้อะไรตามใจชอบเสียที เมื่อพระมหากัสสปเถระได้ฟังดังนี้ก็รู้สึกสลดใจ คำว่าแม่พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปใหม่ๆ ยังปรากฏผู้มีใจปริตจากธรรมวินัยถึงเพียงนี้ ถ้าปล่อยไว้นานเข้า คำสอนทางพระพุทธศาสนาอาจถูกบิดเบือนไปได้ จึงริเริ่มวางแผนการทำสังคายนา

2.2 การสังคายนาครั้งที่สอง

การทำสังคายนาครั้งที่สองเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 100 ที่วาฬการาม เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี ประเทศอินเดีย โดยมีพระยสะกาทันตกบฏตรเป็นผู้ชักชวน พระเถระผู้ใหญ่ที่เข้าร่วมทำสังคายนาครั้งนี้ได้แก่ พระสัพพกามี พระสาพหะ พระชุชชโสภิตะ พระวาสกคามิกะ (ทั้งสี่รูปนี้เป็นชาวปาจีนกะ) พระเรวตะ พระสัมภุตตะ สาณวาสี พระยสะ กาทันตกบฏตร และพระสุมนะ (ทั้งสี่รูปนี้เป็นชาวปาฐา) ในการนี้พระเรวตะทำหน้าที่เป็นประธานผู้คอยซักถาม และพระสัพพกามีเป็นผู้นำในการวิสันษาข้อวินัย การทำสังคายนาครั้งนี้มีพระสงฆ์มาประชุมร่วมกัน 700 รูป ดำเนินการอยู่เป็นเวลา 8 เดือนจึงเสร็จสิ้น

ข้อปรารภในการทำสังคายนาครั้งนี้เกิดขึ้นเมื่อ พระยสะกาทันตกบฏตร พบเห็นข้อปฏิบัติย่อหย่อน 10 ประการทางพระวินัยของภิกษุวัชชีบุตร เช่น ควรเก็บเกลือไว้ในเขาสัตว์เพื่อรับประทานได้ ควรฉันอาหารยามวิกาลได้ ควรรับเงินทองได้ เป็นต้น พระยสะ กาทันตกบฏตรจึงชวนพระเถระต่างๆ ให้ช่วยกันวินิจฉัย แก้ไขความถ้อยผิดครั้งนี้

โดยรายละเอียดของปฐมสังคายนาและการสังคายนาครั้งที่สอง มีกล่าวถึงในพระวินัยปิฎก จุลวรรค แม้ในวินัยปิฎกจะไม่กล่าวถึงคำว่าพระไตรปิฎกในการปฐมสังคายนาและการสังคายนาครั้งที่สองเลย แต่ในสมันตปาสาทิกาซึ่งเป็นอรรถกถาอธิบายวินัยปิฎกนั้น บอกว่าการจัดหมวดหมู่คำสอนของพระพุทธศาสนาให้เป็นรูปเป็นร่างอย่างพระไตรปิฎกนั้นมีมาตั้งแต่ครั้งปฐมสังคายนาแล้ว

2.3 การสังคายนาครั้งที่สาม

การทำสังคายนาครั้งที่สามเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 235 ที่อโศการาม กรุงปาฏลีบุตร ประเทศอินเดีย โดยมีพระโมคคัลลีบุตร ติสสเถระ เป็นประธาน การทำสังคายนาครั้งนี้มีพระสงฆ์มาประชุมร่วมกัน 1,000 รูป ดำเนินการอยู่เป็นเวลา 9 เดือน จึงเสร็จสิ้น

ข้อปรารถนาในการทำสังคายนาครั้งนี้เกิดขึ้นเมื่อ มีพวกเดียรถีย์ หรือนักบวชศาสนาอื่นมาปลอมบวช แล้วแสดงลัทธิศาสนาและความเห็นของตนว่าเป็นพระพุทธศาสนา พระโมคคัลลีบุตร ติสสเถระ จึงได้ขอความอุปถัมภ์จากพระเจ้าอโศกมหาราชสังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อกำจัดความเห็นของพวกเดียรถีย์ออกไป

ในการทำสังคายนาครั้งนี้ พระโมคคัลลีบุตร ติสสเถระได้แต่งตั้งคัมภีร์กถาวัตถุซึ่งเป็นคัมภีร์หนึ่งในพระอภิธรรมไว้ด้วย และเมื่อทำสังคายนาเสร็จแล้วก็มีการส่งคณะทูตไปประกาศพระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ ในที่นี้มีพระมหินทเถระผู้เป็นโอรสของพระเจ้าอโศกมหาราชที่นำพระพุทธศาสนาไปประดิษฐานในลังการวมทั้งพระโสณะเถระและพระอุตตระเถระที่นำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ยังดินแดนสุวรรณภูมิด้วย

2.4 การสังคายนาครั้งที่สี่

การทำสังคายนาครั้งนี้เกิดขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 643 ที่เมืองชาลันทร แต่บางหลักฐานก็กล่าวว่าการที่กัศมีร์หรือแคชเมียร์ การสังคายนาครั้งนี้มีลักษณะของศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเข้ามาผสม ทำให้ฝ่ายเถรวาทไม่นับว่าเป็นหนึ่งในการสังคายนา

2.5 การสังคายนาครั้งที่ห้า

การทำสังคายนาครั้งนี้เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 460 ที่อาโลกเลณสถาน มตเลชนบท ประเทศศรีลังกา โดยมีพระรักขิตมหาเถระเป็นประธาน การทำสังคายนาครั้งนี้เพื่อต้องการจารึกพระพุทธวจนะเป็นลายลักษณ์อักษร

3. คำถามการนับครั้งการสังคายนา

การนับครั้งการสังคายนามีความแตกต่างกันในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทกับพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน นอกจากนี้ แม้ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทด้วยตนเอง ก็ยังนับครั้งการสังคายนาไม่ตรงกัน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

3.1 ประเทศศรีลังกา นับการสังคายนาสามครั้งแรกที่ประเทศอินเดีย และการสังคายนาที่ประเทศตนเองอีก 3 ครั้ง โดยครั้งสุดท้ายกระทำเมื่อ พ.ศ. 2408 โดยการสังคายนาครั้งนี้เป็นที่รู้จักเฉพาะในประเทศศรีลังกาเท่านั้น

3.2 ประเทศพม่า นับการสังคายนาสามครั้งแรกที่ประเทศอินเดีย และนับการสังคายนาครั้งที่ 2 ที่ลังกาเป็นครั้งที่ 4 และนับการสังคายนาที่ประเทศตนเองอีก 2 ครั้ง โดยครั้งสุดท้าย หรือครั้งที่ 6 ในพม่า มีชื่อเรียกว่าฉัฐสังคายนา เริ่มกระทำเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2497 เสร็จสิ้นเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2499 การทำสังคายนาครั้งนี้ทำขึ้นเนื่องในโอกาสฉลอง 25 พุทธศตวรรษ เพื่อพิมพ์พระไตรปิฎก อรรถกถา และคำแปลเป็นภาษาพม่า โดยได้เชิญพุทธศาสนิกชนจากหลายประเทศเข้าร่วมพิธี โดยเฉพาะจากประเทศ พม่า ศรีลังกา ไทย ลาว และกัมพูชา

3.3 ประเทศไทย นับการสังคายนาสามครั้งแรกที่ประเทศอินเดีย และครั้งที่ 1-2 ที่ลังกา แต่ในหนังสือสังคีตยวงส์ หรือประวัติแห่งการสังคายนา ของสมเด็จพระวันรัต ได้นับเพิ่มอีก 4 ครั้งคือ

3.3.1 ครั้งที่ 6 เมื่อ พ.ศ. 956 ในลังกา โดยพระพุทธโฆสะได้แปลและเรียบเรียงอรรถกถา ซึ่งถือว่าการชำระอรรถกถา ไม่ใช่พระไตรปิฎก ทางลังกาจึงไม่นับเป็นการสังคายนา

3.3.2 ครั้งที่ 7 เมื่อ พ.ศ. 1587 ในลังกา โดยพระกัสสปเถระเป็นประธานรจนาอรรถกถาต่างๆ ซึ่งถือว่าการชำระอรรถกถา ไม่ใช่พระไตรปิฎก ทางลังกาจึงไม่นับเป็นการสังคายนาเช่นกัน

3.3.3 ครั้งที่ 8 เมื่อ พ.ศ. 2020 ในประเทศไทย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าดิโลก
ราชแห่งอาณาจักรล้านนา

3.3.4 ครั้งที่ 9 เมื่อ พ.ศ. 2331 ในประเทศไทย โดยการอุปถัมภ์ของ
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์หรือตำราทางพระพุทธศาสนา ซึ่งรวบรวมคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าไว้เป็นหมวดหมู่แบ่งออกเป็น 3 ปิฎกด้วยกันคือ พระวินัยปิฎก สุตตันตปิฎก พระ
อภิธรรมปิฎก มีรายละเอียดดังนี้

พระวินัยปิฎก

1. พระวินัยปิฎก ว่าด้วยวินัยหรือศีลของ ภิกษุและภิกษุณี มีอยู่ 5 หมวดด้วยกันคือ

1.1 มหาวิภังค์ ว่าด้วยข้อห้าม หรือวินัยที่เป็นหลักใหญ่ ๆ ของพระภิกษุ เป็นศีลของ
ภิกษุที่มาในปาติโมกข์

1.2 ภิกษุณีวิภังค์ ว่าด้วยข้อห้าม หรือวินัย ของพระภิกษุณี

1.3 มหาวัคค์ ว่าด้วยพุทธประวัติตอนแรก และพิธีกรรมทางพระวินัย แบ่งออกเป็น
ชั้นชกะ 10 หมวด

1.4 จุลลวัคค์ ว่าด้วยพิธีกรรมทางพระวินัย ความเป็นมาของพระภิกษุณี และประวัติ
การทำสังคายนา แบ่งออกเป็นชั้นชกะ 12 หมวด

1.5 บริวาร ว่าด้วยข้อเบ็ดเตล็ดทางพระวินัย เป็นการย่อหัวข้อสรุปเนื้อความ วินิจฉัย
คำถามใน 4 เรื่องข้างต้น

2. พระสุตตันตปิฎก ว่าด้วยพระธรรมเทศนา มีประวัติและท้องเรื่องประกอบมีอยู่ 5
หมวดด้วยกันคือ

- 2.1 ทิฆนิกาย ว่าด้วยพระสูตรหรือพระธรรมเทศนาขนาดยาว มี 34 สูตร
- 2.2 มัชฌิมนิกาย ว่าด้วยพระสูตร หรือพระธรรมเทศนาขนาดกลาง ไม่ยาวและไม่สั้นเกินไปมี 152 สูตร
- 2.3 สังยุตตนิกาย ว่าด้วยพระสูตร หรือพระธรรมเทศนา ที่ประมวลธรรมะไว้เป็นพวก ๆ เรียกว่า สังยุต เช่น กัสสปสังยุต ว่าด้วยเรื่องของพระมหากัสสปโกศลสังยุต ว่าด้วยเรื่องในแคว้นโกศล มัคคสังยุต ว่าด้วยเรื่องมรรคคือข้อปฏิบัติ มี 7,762 สูตร
- 2.4 อังคุตตรนิกาย ว่าด้วยพระสูตร หรือพระธรรมเทศนาเป็นข้อ ๆ ตามลำดับจำนวน เช่น ธรรมะหมวด 1 ธรรมะหมวด 2 ธรรมะหมวด 10 แต่ละข้อก็มีจำนวนธรรมะ 9,557 สูตร
- 2.5 ขุททกนิกาย ว่าด้วยพระสูตร หรือพระธรรมเทศนาเบ็ดเตล็ด รวมทั้งภายิตของพระสาวก ประวัติต่างๆ และชาดก รวบรวมหัวข้อธรรมที่ไม่จัดเข้าใน 4 หมวดข้างต้น แบ่งเป็นหัวข้อใหญ่มี 15 เรื่อง
3. พระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยธรรมะล้วน ไม่มีประวัติ และท้องเรื่องประกอบแบ่งออกเป็น 7 เรื่องด้วยกันคือ
- 3.1 ชัมมสังคณี ว่าด้วยธรรมะ รวมเป็นหมวดเป็นกลุ่ม
- 3.2 วิภังค์ ว่าด้วยธรรมะแยกเป็นข้อ ๆ
- 3.3 ชาตุกถา ว่าด้วยธรรมะจัดระเบียบความสำคัญถือธาตุเป็นหลัก
- 3.4 ปุคคลบัญญัติ ว่าด้วยบัญญัติ 6 ชนิด และแสดงรายละเอียดเฉพาะบัญญัติอันเกี่ยวกับบุคคล
- 3.5 กถาวัตถุ ว่าด้วยคำถามคำตอบในหลักธรรม จำนวนหนึ่ง 2 ประมาณ 219 หัวข้อ เพื่อถือเป็นหลักในการตัดสินพระธรรม

3.6 ยมก ว่าด้วยธรรมะที่รวมเป็นคู่ ๆ

3.7 ปิฎฐาน ว่าด้วยปัจจัย คือสิ่งที่เกื้อกูลสนับสนุน 24 อย่าง

สาระสำคัญของหลักธรรม

หลักธรรมพระพุทธศาสนา คือ หลักความเป็นไปของโลก หรือหลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาเน้นความจริงที่เกิดขึ้นกับโลก การเกิด ดับ ไม่มุ่งเน้นความสบาย พระพุทธศาสนาสอนให้มุ่งเน้นในส่วนที่โลกกำลังดำเนินอยู่ เกี่ยวพัน เกี่ยวข้องกับระบบทั้งหมด เราอยู่ในจักรวาล ก็ย่อมดำเนินตามระบบของจักรวาลเราอยู่ในโลกก็ย่อมดำเนินตามระบบของโลก ทุกอย่างล้วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ธรรมชาติก็คือระบบทุกอย่างพัวพันกับระบบ พระพุทธเจ้าสอนให้รู้จักระบบ และอยู่บนระบบได้อย่างเป็นสุข รู้ทันระบบ ดำเนินอยู่ในระบบได้อย่างเป็นสุข ไม่ระวางกับระบบ แต่สามารถอยู่ในขณะที่ระบบกำลังกลั่นแกล้งเราได้อยู่กับธรรมชาติได้อย่างเป็นสุข รู้ทางพ้นจากทุกข์ หรือพ้นจากระบบได้ในทางที่ถูกต้องเหมาะสม นี่คือ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่แท้จริงประกอบด้วย

1. โอวาทปาฏิโมกข์ มีใจความสำคัญ ดังนี้
 - 1.1 ให้เว้นจากความชั่วทั้งหมด
 - 1.2 ให้สร้างความดีสม่ำเสมอ
 - 1.3 ให้ชำระจิตให้บริสุทธิ์
2. อริยสัจ 4 คือ ธรรมที่เป็นความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ดังต่อไปนี้
 - 2.1 ทุกข์ หมายถึง ความทุกข์ทั้งสิ้น
 - 2.2 สมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์
 - 2.3 นิโรธ ความดับทุกข์
 - 2.4 มรรค ทางให้ถึงความดับทุกข์

3. ปฏิจสมุปบาท ปัจจัยแห่งกันและกัน มี 12 องค์ประกอบ ดังนี้

- 3.1 อวิชชา เป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร
- 3.2 สังขาร เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ
- 3.3 วิญญาณ เป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป
- 3.4 นามรูป เป็นปัจจัยให้เกิดสพายตนะ
- 3.5 สพายตนะ เป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ
- 3.6 ผัสสะ เป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา
- 3.7 เวทนา เป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา
- 3.8 ตัณหา เป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน
- 3.9 อุปาทาน เป็นปัจจัยให้เกิดภพ
- 3.10 ภพ เป็นปัจจัยให้เกิดชาติ
- 3.11 ชาติ เป็นปัจจัยให้เกิดชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส
- 3.12 ชรา มรณะ

4. นิพพาน เป็นเป้าหมายสูงสุดของชาวพุทธ นิพพาน หมายถึง ความดับสนิทแห่งกิเลส ถ้ากิเลสดับสนิทในขณะที่มีชีวิตอยู่ เรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพาน แต่ท่านที่ดับกิเลสสิ้นลม เรียกว่า อนุปาทิเสสนิพพาน

5. ไตรลักษณ์ แปลว่า ลักษณะ 3 หมายถึง กฎธรรมชาติของสรรพสิ่ง กฎนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามัญญลักษณะ คือ เป็นลักษณะทั่วไป มีอยู่ 3 ประการ ดังนี้

5.1 อนิจจตา ความเป็นของไม่เที่ยง คือ ไม่คงที่ ไม่ถาวร ไม่แน่นอน ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

5.2 ทุกขตา ความเป็นทุกข์ เพราะมีความเปลี่ยนแปลงจึงทนได้ยาก ทำให้เกิดทุกข์

5.3 อนัตตตา ความเป็นของไม่ใช่ตัวตน คือบังคับไม่ได้ ไม่อยู่ในอำนาจ เป็นสิ่งสมมติ ไม่ใช่ของตนแท้จริง

ลำดับชั้นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาสามารถแบ่งออกเป็นลำดับชั้นได้ 3 ลำดับชั้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. พระไตรปิฎก เป็นหลักฐานชั้น 1 เรียกว่า พระบาลี
2. อรรถกถาหรือวชิณณา เป็นคำอธิบายพระไตรปิฎก เป็นหลักฐานชั้น 2 มีขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 956
3. ฎีกา เป็นคำอธิบายอรรถกถา เป็นหลักฐานชั้น 3 มีขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 1587
อนุฎีกา เป็นคำอธิบายฎีกา เป็นหลักฐานชั้น 4

สรุปได้ว่า ศาสนาพุทธ มีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา จุดมุ่งหมายของพุทธศาสนาคือความดับทุกข์และนิพพาน โดยมีหัวใจสำคัญของพุทธศาสนาคือ ทำดี ละชั่ว ทำใจให้ผ่องใส ยึดหลักธรรมในการปฏิบัติ คือ พระไตรปิฎกประกอบด้วยพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก หรือเรียกว่า ไตรสรณะ คือ พระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ พุทธศาสนิกชนมีหลักธรรมในการปฏิบัติยึดหลักของศีลธรรม ศีลห้า ศีลแปด เพื่อให้ถึงเป้าหมายสูงสุดคือการดับทุกข์

การสังเคราะห์ความรู้

การสังเคราะห์

การสังเคราะห์ (synthesis) เป็นการรวบรวมส่วนประกอบย่อย ๆ หรือส่วนใหญ่ ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นเรื่องราวอันหนึ่งอันเดียวกัน การสังเคราะห์จะมีลักษณะของการเป็นกระบวนการรวบรวมเนื้อหาสาระของเรื่องต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างรูปแบบหรือโครงสร้างที่ยังไม่ชัดเจนขึ้นมาก่อน อันเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ภายในขอบเขตของสิ่งที่กำหนดให้ คลังความรู้ (Knowledge Store) หรือ (Knowledge Assets) เป็นแหล่งหรือสถานที่ในการจัดเก็บข้อมูลซึ่งอาจเก็บไว้เป็นเอกสารความรู้ หนังสือ ตำรา หรือเก็บไว้ทางคอมพิวเตอร์ก็ได้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ ประเด็นที่ต้องพิจารณาจากความหมายของการสังเคราะห์งานวิจัยด้วยการวิเคราะห์ห่อภิมาณเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มชัดมีอยู่ 4 ประเด็น ประเด็นแรก งานวิจัยที่จะสังเคราะห์ต้องศึกษาคำถามเดียวกัน ประเด็นที่สอง ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ห่อภิมาณคืองานวิจัย ประเด็นที่สาม หน่วยการวิเคราะห์คืองานวิจัย และประเด็นที่สี่ คือลักษณะเฉพาะของผลการวิเคราะห์ห่อภิมาณ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ต้องเป็นงานวิจัยที่ศึกษาคำถามเดียวกัน ประเด็นเรื่อง งานวิจัยต้องศึกษาคำถามเดียวกัน เป็นประเด็นที่ค่อนข้างสำคัญ เพราะถ้าไม่สามารถทำความเข้าใจประเด็นนี้ได้ถูกต้องจะมีคำถามในการคัดเลือกงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ ตามความหมายของประเด็นนี้ งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ต้องมีคำถามวิจัยตรงกัน แต่งานวิจัยอาจจะใช้แบบแผนการวิจัยต่างกัน เครื่องมือวัดต่างกัน กลุ่มตัวอย่างต่างกัน วิธีการวิเคราะห์ต่างกันได้ คำว่า คำถามวิจัยตรงกัน ในที่นี้จึงขึ้นอยู่กับการนิยามและการกำหนดขอบเขตของการวิจัย หากนักวิจัยกำหนดนิยามตัวแปรให้มีขอบเขตและลักษณะเฉพาะเจาะจงจะมีงานวิจัยที่จะนำมาสังเคราะห์เป็นจำนวนไม่มากนัก เพราะการให้คำนิยามตัวแปรที่มีขอบเขตแคบมาก จะได้งานวิจัยมาศึกษาจำนวนน้อย และการสรุปผลจะไม่ค่อยกว้างขวาง แต่ถ้านักวิจัยให้คำนิยามหลวม ๆ มีขอบเขตกว้างขวางมากเกินไป จะได้อ่านงานวิจัยมาสังเคราะห์เป็นจำนวนมากและผลการวิจัยมีความหลากหลาย มีตัวแปรปรับจำนวนมาก และทำให้การวิเคราะห์มีความซับซ้อนมากขึ้นด้วย

ประเด็นที่ 2 ข้อมูลสำหรับการสังเคราะห์งานวิจัย ประเด็นที่ต้องทำความเข้าใจอีกประเด็นหนึ่ง คือ งานวิจัยเป็นข้อมูลสำหรับการสังเคราะห์งานวิจัยด้วยการวิเคราะห์ห่อภิมาณ ข้อมูลในที่นี้ประกอบด้วย ผลการวิจัยจากงานวิจัยแต่ละเรื่อง และคุณลักษณะงานวิจัย เนื่องจากงานวิจัยแต่ละเรื่องศึกษาตัวแปรต่างกัน หรือแม้จะศึกษาตัวแปรเหมือนกันแต่ก็อาจใช้เครื่องมือวัดต่างกัน ดังนั้นผลการวิจัยจากงานวิจัยแต่ละเรื่องจึงไม่อยู่ในสเกลเดียวกัน จำเป็นต้องทำให้อยู่ในรูปดัชนีมาตรฐาน (standard indexes)

การวิจัยไม่ว่าจะเป็นการวิจัยเชิงทดลอง หรือเชิงสหสัมพันธ์ ถ้ามีจุดมุ่งหมายของการวิจัยที่มุ่งศึกษาความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องกันระหว่างตัวแปร ผลการวิจัยที่สำคัญคือขนาดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ดังนั้นดัชนีมาตรฐานที่สร้างขึ้นจึงมุ่งบอกค่าขนาดความสัมพันธ์ดังกล่าว ดัชนีมาตรฐานที่ใช้กันอยู่ในการสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณมีหลายแบบ แต่ดัชนีที่นิยมใช้กันในการวิเคราะห์ห่อภิมาณตั้งแต่ต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ มีเพียงสองชนิด คือ ขนาดอิทธิพล (effect size) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ การประมาณค่าขนาดอิทธิพล และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จากงานวิจัยแต่ละเรื่อง โดยนำเสนอวิธีการประมาณค่าโดยการคำนวณโดยตรงจากค่าสถิติที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง ค่าขนาดอิทธิพลมีค่าเท่ากับอัตราส่วนระหว่างผลต่างของค่าเฉลี่ยกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กับส่วนเบี่ยงเบน ในกรณีที่ค่าขนาดอิทธิพลมีค่าเท่ากับ 0.58 หมายความว่าค่าเฉลี่ยกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม เป็น 0.58 เท่าของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ถ้ามีข้อตกลงเบื้องต้นว่าโค้งการแจกแจงความถี่ของคะแนนเป็น โค้งปกติ ค่าขนาดอิทธิพลซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.58 ก็คือค่าคะแนนมาตรฐาน (z) ที่มีค่าเท่ากับ 0.58 เมื่อเปิดตารางพื้นที่ภายใต้โค้งปกติจะได้พื้นที่จากซ้ายสุดมาถึงตำแหน่งค่าเฉลี่ยกลุ่มทดลองมีค่าเท่ากับ 0.7190 หมายความว่าคะแนนเฉลี่ยกลุ่มทดลองสูงเทียบเท่ากับตำแหน่งเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 71.9 หรือ 72 เมื่อปิดเศษทศนิยมค่าดัชนีมาตรฐานอีกตัวหนึ่ง คือ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ นั้นไม่ค่อยมีค่าถามยุ่งยากในการคำนวณและการตีความ เพราะนักวิจัยส่วนใหญ่รู้จักค่าสถิติตัวนี้เป็นอย่างดี สำหรับข้อมูลในการวิเคราะห์ห่อภิมาณอีกส่วนหนึ่งคือ คุณลักษณะงานวิจัย นอกจากนักวิจัยที่ทำการวิเคราะห์ห่อภิมาณจะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลการวิจัยในรูปดัชนีมาตรฐานแล้ว ยังต้องเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะงานวิจัย

ประเด็นที่ 3 หน่วยการวิเคราะห์ (unit of analysis) สำหรับการวิเคราะห์ห่อภิมาณ มีลักษณะแตกต่างจากหน่วยการวิเคราะห์ในงานวิจัย ในการวิจัยโดยทั่วไปทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ หน่วยการวิเคราะห์ คือ หน่วยตัวอย่างแต่ละคนที่ให้ข้อมูลสำหรับการวิจัย งานวิจัยบางเรื่องอาจมีหน่วยการวิเคราะห์เป็นระดับองค์กร งานวิจัยบางเรื่องอาจมีหน่วยการวิเคราะห์มีทั้งระดับ

นักเรียน ระดับชั้นเรียน และระดับ โรงเรียน แต่หน่วยการวิเคราะห์สำหรับการสังเคราะห์งานวิจัยคือ รายงานวิจัยแต่ละเรื่อง

ประเด็นที่ 4 ลักษณะเฉพาะของผลการสังเคราะห์งานวิจัย ผลการสังเคราะห์งานวิจัยมีขอบข่ายองค์ความรู้กว้างขวางลึกซึ้งมากกว่าองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยแต่ละเรื่องที่นำมาสังเคราะห์ เพราะผลการสังเคราะห์ให้องค์ความรู้ที่มีขอบเขตกว้างขวางกว่างานวิจัยแต่ละเรื่อง และยังให้ผลการเปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างงานวิจัยแต่ละเรื่อง ทำให้ทราบว่ามีปัจจัยหรือเงื่อนไขใดที่ทำให้ได้ผลการวิจัยแตกต่างกัน

ที่มาของแหล่งความรู้

ในยุคปัจจุบันการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้โดยผู้ติดต่อไม่จำเป็นต้องมาพบกันจริง ๆ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบไร้พรมแดน ไร้ข้อจำกัดในเรื่องสถานที่ (space) และเวลา (time) ผู้ใช้ต้องใช้เครื่องมือแต่ละชนิดให้เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ดังนั้น การมีความรู้ การใช้ความรู้และการสร้างความรู้ อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ สภาพแวดล้อมจะสามารถก่อให้เกิดประโยชน์และแรงขับเคลื่อนที่ทรงพลังมหาศาล จึงมีที่มาของความรู้ได้เป็น 2 แหล่งใหญ่ ๆ คือ (นันทิณี ศรีชัยญา, 2550: 1)

1. แหล่งความรู้ฝังลึกที่อยู่ในตัวบุคคล (tacit knowledge)
2. แหล่งความรู้ที่ชัดเจน (explicit knowledge)

ความรู้ส่วนใหญ่เป็นความรู้ฝังลึกที่อยู่ในตัวบุคคล เป็นความรู้ที่แต่ละคนสะสมผ่านประสบการณ์และการเรียนรู้ต่าง ๆ มากมาย การเปลี่ยนความรู้ที่ฝังลึกที่มีอยู่ในตัวบุคคลให้กลายเป็นความรู้ที่สืบทอดและปรับปรุงใช้ต่อได้ หากเราไม่สามารถนำความรู้ฝังลึกที่มีอยู่ในตัวบุคคลออกมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อใช้งานระหว่างกันได้แล้วความรู้ฝังลึกที่มีอยู่ในตัวบุคคลก็จะสูญหายเมื่อบุคคลนั้น ๆ จากไป

พจนานุกรมวิกิพีเดีย (2550: 1) แบ่งออกความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรู้ชัดแจ้ง (explicit knowledge) คือความรู้ที่เขียนอธิบายออกมาเป็นตัวอักษร เช่น คู่มือปฏิบัติงาน หนังสือ ตำรา

2. ความรู้แฝงเร้น (tacit knowledge) คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน ไม่ได้ถอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร หรือบางครั้งก็ไม่สามารถถอดเป็นลายลักษณ์อักษรได้ ความรู้ที่สำคัญส่วนใหญ่เป็นความรู้แฝงเร้น อยู่ในคนทำงาน และผู้เชี่ยวชาญในแต่ละเรื่อง จึงต้องอาศัยกลไกแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้คนได้พบกัน สร้างความไว้วางใจกันและถ่ายทอดความรู้ระหว่างกันและกัน

ศูนย์กลางความรู้แห่งชาติ (2550: 1) กล่าวถึง ความรู้ (knowledge) ถือเป็นทรัพยากรที่มีค่าอย่างยิ่งในโลกปัจจุบันและมีอยู่มากมายหลายรูปแบบจำเป็นต้องจัดให้มีการบริหารจัดการความรู้ (knowledge management) เพื่อช่วยในการสืบค้นและอ้างอิง เริ่มต้นจากการสะสมความรู้ การใช้ความรู้ การนำความรู้กลับมาใช้ การพัฒนาความรู้ การบูรณาการและการถ่ายทอด การกระจายความรู้ ตลอดจนการจัดการเก็บความรู้ การสะสมความรู้ในรูปแบบสามารถถ่ายทอดเป็นองค์ความรู้ที่เปิดเผยได้ (explicit knowledge) โดยผ่านกระบวนการแปล การจัดเก็บ การสัมภาษณ์ การสังเกต หรือการสนับสนุนคำว่า ความรู้ (Knowledge) นั้นในทัศนะของฮอสเปอร์ (อ้างใน มาโนช เวชพันธ์ , 2532: 15-16) นับเป็นขั้นแรกของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการจดจำ ซึ่งอาจจะโดยการนึกได้ มองเห็น ได้ยิน หรือ ได้ฟัง ความรู้นี้ เป็นหนึ่งในขั้นตอนของการเรียนรู้ โดยประกอบไปด้วยคำจำกัดความหรือความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีการแก้ไขคำถาม และมาตรฐานเป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความรู้เป็นเรื่องของการจำอะไรได้ ระลึกได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อนหรือใช้ความสามารถของสมองมากนัก ด้วยเหตุนี้ การจำได้ จึงถือว่าเป็น กระบวนการที่สำคัญในทางจิตวิทยา และเป็นขั้นตอนที่นำไปสู่พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจ การนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินผล ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ได้ใช้ความคิดและความสามารถทางสมองมากขึ้นเป็นลำดับ ส่วนความเข้าใจ (Comprehension) นั้น ฮอสเปอร์ ชี้ให้เห็นว่า เป็นขั้นตอนต่อมาจากความรู้ โดยเป็นขั้นตอนที่จะต้องใช้ความสามารถของสมองและทักษะในขั้นที่สูงขึ้น จนถึงระดับของการสื่อความหมาย ซึ่งอาจเป็นไปได้โดยการใช้ปากเปล่า ข้อเขียน ภาษา หรือการใช้สัญลักษณ์ โดยมักเกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลได้รับข่าวสารต่าง ๆ แล้ว อาจจะโดยการฟัง การเห็น การได้ยิน หรือเขียน แล้วแสดงออกมาในรูปของการใช้ทักษะหรือการแปลความหมายต่าง ๆ เช่น การบรรยายข่าวสารที่ได้ยินมาโดยคำพูดของตนเอง หรือการแปล

ความหมายจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่ง โดยคงความหมายเดิมเอาไว้ หรืออาจเป็นการแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อสรุปหรือการคาดคะเนก็ได้ ประภาเพ็ญ สุวรรณ (ม.ป.ป. อังโน อักษร สวัสดิ์ 2542: 26) ได้ให้คำอธิบายว่า ความรู้ เป็นพฤติกรรมขั้นต้นที่ผู้เรียนรู้เพียงแต่เกิดความจำได้ โดยอาจจะเป็นการนึกได้หรือโดยการมองเห็น ได้ยิน จำได้ ความรู้ในขั้นนี้ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริงกฎเกณฑ์ โครงสร้างและวิธีแก้ไขคำถาม ส่วนความเข้าใจอาจแสดงออกมาในรูปของทักษะด้าน “การแปล” ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการเขียนบรรยายเกี่ยวกับข่าวสารนั้น ๆ โดยใช้คำพูดของตนเอง และ “การให้ความหมาย” ที่แสดงออกมาในรูปของความคิดเห็นและข้อสรุป รวมถึงความสามารถในการ “คาดคะเน” หรือการคาดหมายว่าจะเกิดอะไร (Bloom, n.d. อังโน อักษร สวัสดิ์, 2542: 26-28) ได้ให้ความหมายของ ความรู้ ว่าหมายถึง เรื่องที่เกี่ยวกับการระลึกถึงสิ่งเฉพาะ วิธีการและกระบวนการต่าง ๆ รวมถึงแบบกระสวนของโครงการวัตถุประสงค์ในด้านความรู้ โดยเน้นในเรื่องของกระบวนการทางจิตวิทยาของความจำ อันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับการจัดระเบียบ โดยก่อนหน้านั้นในปี ค.ศ. 1965 บลูมและคณะ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้หรือพุทธิพิสัย (cognitive domain) ของคน ว่าประกอบด้วยความรู้ตามระดับต่าง ๆ รวม 6 ระดับ ซึ่งอาจพิจารณาจากระดับความรู้ในขั้นต่ำไปสู่ระดับของความรู้ในระดับที่สูงขึ้นไป โดยบลูมและคณะได้แจกแจงรายละเอียดของแต่ละระดับไว้ ดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง การเรียนรู้ที่เน้นถึงการจำและการระลึกได้ถึงความคิด วัตถุ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นความจำที่เริ่มจากสิ่งง่าย ๆ ที่เป็นอิสระแก่กันไปจนถึงความจำในสิ่งที่ยากซับซ้อนและมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน
2. ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Comprehension) เป็นความสามารถทางสติปัญญาในการขยายความรู้ ความจำ ให้กว้างออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุสมผล การแสดงพฤติกรรมเมื่อเผชิญกับสื่อความหมาย และความสามารถในการแปลความหมาย การสรุปหรือการขยายความสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
3. การนำไปปรับใช้ (Application) เป็นความสามารถในการนำความรู้ (knowledge) ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (comprehension) ในเรื่องใด ๆ ที่มีอยู่เดิม ไปแก้ไขคำถามที่แปลกใหม่ของเรื่องนั้น โดยการใช้ความรู้ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการกับความคิดรวบยอดมาผสมผสานกับความสามารถในการแปลความหมาย การสรุปหรือการขยายความสิ่งนั้น

4. การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถและทักษะที่สูงกว่าความเข้าใจ และการนำไปปรับใช้ โดยมีลักษณะเป็นการแยกแยะสิ่งที่จะพิจารณาออกเป็นส่วนย่อย ที่มีความสัมพันธ์กัน รวมทั้งการสืบค้นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ เพื่อดูว่าส่วนประกอบปลีกย่อยนั้นสามารถเข้ากันได้หรือไม่ อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างแท้จริง

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการรวบรวมส่วนประกอบย่อย ๆ หรือส่วนใหญ่ ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นเรื่องราวอันหนึ่งอันเดียวกัน การสังเคราะห์จะมีลักษณะของการเป็นกระบวนการรวบรวมเนื้อหาสาระของเรื่องต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างรูปแบบหรือโครงสร้างที่ยังไม่ชัดเจนขึ้นมาก่อน อันเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ภายในขอบเขตของสิ่งที่กำหนดให้

6. การประเมินผล (Evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับความคิด ค่านิยม ผลงาน คำตอบ วิธีการและเนื้อหาสาระเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยมีการกำหนดเกณฑ์ (criteria) เป็นฐานในการพิจารณาตัดสิน การประเมินผล จัดได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สูงสุดของพุทธิลักษณะ (characteristics of cognitive domain) ที่ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจ การนำไปปรับใช้ การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์เข้ามาพิจารณาประกอบกันเพื่อทำการประเมินผลสิ่งหนึ่งสิ่งใด

ความรู้ คือ สิ่งที่มนุษย์สร้าง ผลิต ความคิด ความเชื่อ ความจริง ความหมาย โดยใช้ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น ตรรกะ แสดงผ่านภาษา เครื่องหมาย และสื่อต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์เป็นไปตามผู้สร้าง ผู้ผลิตจะให้ความหมาย

ความรู้มีโครงสร้างอยู่ 2 ระดับ คือ โครงสร้างส่วนบนของความรู้ ได้แก่ Idea ปรัชญา หลักการ อุดมการณ์ โครงสร้างส่วนล่างของความรู้ ได้แก่ ภาคนปฏิบัติการณ์ของความรู้ ได้แก่องค์ความรู้ที่แสดงในรูปของ ข้อเขียน สัตถุณะ การแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ศิลปะ การเดินทาง ทักษะ การเมือง โครงสร้างส่วนล่างของความรู้มีโครงสร้างระดับลึกคือ ความหมาย (significant) ความรู้และอำนาจเป็นสิ่งเดียวกัน เพราะถูกผลิต และเคลือบไว้ภายใต้รูปแบบ 2 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบที่แสดงออกถึงความรุนแรง ได้แก่ ความรู้ทางด้านการปราบปราม การทหาร การควบคุม นักโทษอาชญาวิทยา การสงคราม จิตเวชศาสตร์
2. รูปแบบที่แสดงออกถึงความไม่รุนแรง แต่แฝงไว้ด้วยความรุนแรง ได้แก่ ความรู้ทางด้านสื่อสารมวลชน การโฆษณา การตลาด ทฤษฎี

บริหารธุรกิจ ทฤษฎีทางการเมือง ความรู้ทางการศึกษา การพัฒนาและทุกสิ่ง ที่ใช้การครอบงำความคิด ผ่านปฏิบัติการทางการสร้างความรู้เพื่อ ถัดกัน เบียดขับ ควบคุม

การจัดการความรู้

การจัดการความรู้ (knowledge management) มีผู้ให้ความหมายบางทัศนะ เช่น

วิจารณ์ พานิช (2547: 4) นิยามว่าเป็นกระบวนการ (Process) ที่ดำเนินการร่วมกันโดยผู้ปฏิบัติงานในองค์กร เพื่อสร้างและใช้ความรู้ในการทำงาน ให้เกิดสัมฤทธิ์ผลดีขึ้นกว่าเดิม

วีระเดช เชื้อนาม (2548: 5) สรุปไว้ว่าเป็นวิธีการจัดการข้อมูลที่เป็นความรู้ให้เป็นระเบียบครบถ้วนตามที่ต้องการ และง่ายต่อการค้นหาเพื่อเป็นการเก็บรักษาความรู้ให้ควบคู่กับองค์กรตลอดไป ซึ่งจำเป็นต้องมีระบบที่รวดเร็ว สะดวกง่ายต่อการค้นหาและตัดสินใจ

สุภาวดี ฉายวิมล (2548: 1) ให้ความสำคัญไว้ว่าความรู้เป็นตัวขับเคลื่อนหลักในการเปลี่ยนแปลง ความรู้เกิดขึ้นทุกๆ วันถ้ารวบรวมไว้จะเป็นความรู้ขององค์กรทำให้เกิดปัญหาปฏิบัติต่อยอดเกิดความรู้ใหม่ไม่มีที่สิ้นสุด

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ : ก.พ.ร. (2547 : 19) ได้อธิบายเรื่องการบริหารความรู้ในองค์กรว่าเป็นการนำความรู้มาใช้พัฒนาขีดความสามารถขององค์กรให้มากที่สุด โดยมีกระบวนการในการสรรหาความรู้เพื่อถ่ายทอดและแข่งขันไปยังบุคลากรเป้าหมายได้อย่างถูกต้องเหมาะสม การจัดการความรู้จึงน่าจะหมายถึงขอบข่ายองค์ประกอบเหล่านี้ คือ

1. กระบวนการหรือวิธีการรวบรวมความรู้
2. การกระทำโดยผู้ปฏิบัติงานในองค์กรนั้นๆ
3. การสรรหา สร้าง รวบรวมความรู้ให้เป็นระบบ
4. การเข้าถึงและนำมาใช้สะดวกง่ายต่อการสืบค้น
5. การเกิดปัญหาปฏิบัติในการปฏิบัติงาน
6. การต่อยอดและพัฒนาไม่สิ้นสุด

สรุปได้ว่า แหล่งความรู้ในยุคปัจจุบันมีมากมายมหาศาล ซึ่งมีอยู่ 2 แหล่งใหญ่ๆ คือ ความรู้ในตัวบุคคลและความรู้ที่ชัดเจน เช่น ในเอกสาร หนังสือ ตำรา ถ้าไม่มีการจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบจะทำให้ความรู้สูญหายไปได้ จึงควรมีการถ่ายทอดและกระจายความรู้ต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

พระมหาวิรัช คำธร (2548) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธกับความตั้งใจที่จะศึกษาและปฏิบัติธรรม โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนสายอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 319 คน ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Study) ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธมาก เป็นผู้ที่มีความตั้งใจที่จะศึกษาและปฏิบัติธรรมมากกว่าผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธน้อย ผลเช่นนี้พบในกลุ่มแรก และผลการวิจัยยังพบอีกว่า การอบรมเลี้ยงดูตามแนวพุทธเป็นตัวทำนายลำดับที่ 2 ของความตั้งใจที่จะศึกษาและปฏิบัติธรรม เมื่อรวมกับตัวทำนาย การเห็นแบบอย่างจากบุคคลรอบอีก 1 ตัว รวมเป็น 2 ตัว สามารถทำนายความตั้งใจที่จะศึกษาและปฏิบัติธรรม 15.7 % พบผลในกลุ่มรวม ผลเช่นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพิชัย มณีรักษ์ (2547) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธกับพฤติกรรมก้าวร้าว ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดสงขลาจำนวน 346 คน ที่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธมาก เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่าผู้ที่มีการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธน้อย ผลเช่นนี้พบในกลุ่มรวม และผลการวิจัยยังพบอีกว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธเป็นตัวทำนายที่สำคัญลำดับที่ 3 ของพฤติกรรมก้าวร้าว เมื่อรวมกับตัวทำนายการคบเพื่อนอย่างเหมาะสม และการได้รับการเรียนการสอนทางศาสนาอีก 2 ตัว รวมเป็น 3 ตัว สามารถทำนายพฤติกรรมก้าวร้าวได้ 26.0 % พบผลในกลุ่มรวม

พระสวรงค์ ยมเสิดา (2548) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธกับความเชื่อทางพุทธ โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 456 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธมาก เป็นผู้ที่มีความเชื่อทางพุทธมากกว่า ผู้ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธน้อย ผลเช่นนี้พบในกลุ่มรวมและยังพบอีกว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธเป็นตัวทำนายที่ 1 ของความเชื่อทางพุทธ เมื่อรวมกับตัวทำนาย การเห็น

แบบอย่างจากสื่อ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และความเชื่ออำนาจในตนอีก 3 ตัว สามารถทำนายความเชื่อทางพุทธได้ 24.1 % พบผลในกลุ่มรวม

พระประเสริฐ ชุตินฺธโร (สุนทรวัฒน์) (2543: บทคัดย่อ) การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ตามพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องไสยศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ และผลกระทบจากความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่มีต่อพระพุทธศาสนา การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสารโดยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารงานวิจัย หรือตำราอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผลงานทางวิชาการของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) พบว่า ไสยศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยคติความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ เวทมนตร์ คาถา สิ่งเร้นลับ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ ที่มีลักษณะเป็นการหวังพึ่งอำนาจภายนอกหรือการคลั่งคลุ้มจากอำนาจภายนอก มีต้นกำเนิดมาจากบทสวดในคัมภีร์พระเวท และยังพบอีกว่า ไสยศาสตร์ยังเป็นเรื่องที่ไม่อาจพิสูจน์ได้แน่นอนว่ามีผลจริงหรือไม่ การหวังพึ่งไสยศาสตร์นั้นก็มีข้อจำกัดอยู่มาก และที่สำคัญคือ ไม่อาจนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้ เพราะที่สุดของไสยศาสตร์อาจแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้ก็เป็นเพียงชั้นโลกียอภิญา ยังเกี่ยวข้องกับโลก อยู่ในวิสัยของปุถุชน ส่วนพุทธศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งหมด แต่ในงานวิจัยนี้หมายเอาเฉพาะหลักคำสอนสำคัญ ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการกระทำ ซึ่งจัดเป็นกิริยวาท หรือกรรมวาทคือสอนให้หวังผลจากการกระทำ เป็นการหวังพึ่งตนเองสู่อิสรภาพคือ พ้นทุกข์ได้ และมีเป้าหมายสูงสุดคือปัญญา การอุบัติขึ้นของพระพุทธศาสนาเป็นการประกาศอิสรภาพให้แก่มนุษย์ด้วยปรัชญาที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนพัฒนาด้วยการศึกษา ที่เรียกว่าไตรสิกขาคือ สติ สมาธิ และปัญญาและในขั้นสูงสุด การฝึกฝนพัฒนามนุษย์จะนำไปสู่การรู้แจ้ง สัจธรรม คือทำให้เกิดปัญญา เข้าใจถึงความสัมพันธ์และอิงอาศัยกันของสิ่งทั้งหลาย ทั้งที่เกี่ยวกับชีวิตของเรา สังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา ยังผลให้หลุดพ้นเป็นอิสระหรือพ้นทุกข์

พระมหาสารวย ญาณสัวโร (พินดอน) (2542: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ 5 ที่มีต่อสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อจะศึกษาขอบข่ายและความหมาย แรงจูงใจ ผลกระทบที่มีต่อสังคมไทย ตลอดจนพุทธวิธีการแก้ไขคำถามตามหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยได้สรุปการวิจัยออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้ คือ

1. ความหมายของสุราเมรัยและของเมา คือของเมาทุกชนิด หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ทุกชนิด หมายถึงสิ่งเสพติดนั่นเอง ที่มีปรากฏอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน

2. แรงจูงใจ ให้เกิดการเสพของเมาจากเกิดขึ้นจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ

2.1 องค์ประกอบภายใน คือตัวเราเองมีอำนาจกิเลส คือ โภภะและหลง โดยมี ความพอใจชอบเป็นพื้นฐานมีอวิชชามูลเหตุแห่งคำถามทั้งสี่อันเป็นปัจจัยภายใน

2.2 องค์ประกอบภายนอก คือสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เกิดขึ้น เช่น ค่านิยมของสังคมสี่อันเป็นสิ่งช่วยยวนหรือจูงใจให้อยากมีอยากเป็นเรียกว่าค้นหาเป็นปัจจัยภายนอก

3. คำถามและผลกระทบที่มีต่อสังคมไทย คำถามที่มีผลกระทบมากที่สุดในปัจจุบัน ก็คือ คำถามเรื่องสิ่งเสพติดในสังคมไทย พระพุทธศาสนาสอนว่าสุราเมรัยและของเมานั้นเป็นสิ่งต้องห้าม โดยเห็นโทษว่าสุราเมรัยและของเมาเป็นพิษร้ายแก่สังคมทั้งทางสุขภาพกายและสุขภาพจิต ผลกระทบที่มีต่อสังคมไทย แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ ด้านตัวเองและด้านทางสังคม

4. พุทธวิธีการแก้ไขคำถามตามหลักพุทธธรรม คือแก้ไขคำถามส่วนภายใน คือปรับที่ โยนิโสมนสิการ โดยมีเราเป็นศูนย์กลางมีกัลยาณมิตรเป็นเครื่องนำทางและเป็นเครื่องชี้หนทางการ ดำเนินชีวิตอยู่

พระมหามนตรี วรุต โภ (ป้อมสุข) (2542: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องอิทธิพลของวัดดงมดที่มีต่อสังคมไทยปัจจุบัน ในการศึกษาวิจัยอิทธิพลของวัดดงมดที่มีต่อสังคมไทยปัจจุบันนี้ ผู้วิจัยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อและอิทธิพลของวัดดงมดที่มีอยู่ในสังคมไทย มีผลการวิจัยดังนี้ทัศนคติและความเชื่อในสังคมไทยปัจจุบันมีความเชื่อเรื่องวัดดงมดค่อนข้างสูง ทั้งยังเชื่อมั่นในอานุภาพของวัดดงมดที่ได้รับการปลุกเสกจากพระภิกษุในพระพุทธศาสนา และเข้าใจว่าวัดดงมดเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนา จึงได้ยอมรับและศรัทธาต่อวัดดงมดอย่างสูง

พระมหาทองสุข สุจิตโต (ไกรพงษ์) (2540: บทคัดย่อ) ศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตมนุษย์ในทรรศนะพุทธปรัชญา มีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดวิถีชีวิตมนุษย์ในทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีทางการดำเนินชีวิต

ของมนุษย์ในสังคม ตามหลักศีลธรรม จริยธรรม และเจตคติสูงสุดของชีวิตมนุษย์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดท้ายของชีวิตมนุษย์ ผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นแนวความคิดเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์พิจารณาการเกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยธรรมชาติที่แท้จริงเท่าที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจนถึงปัจจุบัน ไม่ได้เน้นที่จะแสวงหาคำตอบทางอภิปรัชญาที่เกี่ยวกับความเป็นมาของมนุษย์ยุคก่อน ๆ ซึ่งเกินความจำเป็นไม่เกิดประโยชน์แก่การดับทุกข์ทั้งปวง องค์ประกอบส่วนสำคัญของชีวิต ได้แก่ นามรูป หรือจิตกับกายที่เป็นธรรมชาติซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันจะขาดไปอย่างใดอย่างหนึ่งมิได้หรือประกอบด้วยชั้น 5 ธาตุ 4 ประเภทของชีวิตมนุษย์ก็พบว่ามนุษย์ทุกชีวิตมีความแตกต่างกันตามธรรมชาติ ตามภูมิปัญญาของบุคคล 4 จำพวก ตามเพศ ตามคุณธรรม ตามจิต ฆะตากรรมของชีวิตมนุษย์ ในทรรศนะพุทธปรัชญาต้องตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมและกฎไตรลักษณ์

จากการประมวลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า ความเชื่อทางพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาซึ่งก็คือพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์ความหมายวิถีชีวิตมนุษย์ในการดำเนินชีวิตในสังคมตามหลักศีลธรรม หรือจริยธรรม การดำเนินชีวิตให้มีความสุขในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือหลักทางสายกลาง ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งประกอบด้วยศีล สมาธิ ปัญญานั้นเอง วิถีชีวิตมนุษย์ในสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุขได้ ในทรรศนะพุทธปรัชญาจะต้องดำเนินไปตามหลักทศ 6 ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานภาพและหน้าที่ที่แตกต่างกัน แต่ก็มีความสัมพันธ์กันตามหน้าที่ที่ได้กล่าวไว้เป็นข้อปฏิบัติอย่างมีเหตุผลในคุณธรรม คือ ทศ 6 เจตคติสูงสุด อันเป็นเป้าหมายสุดท้ายปลายทางของชีวิตมนุษย์ ตามทรรศนะพุทธปรัชญาพบว่า ชีวิตมนุษย์ควรมีจุดหมายปลายทางอยู่ที่การหลุดพ้นจากความทุกข์ พบว่ามีแนวทางแห่งการเอาชนะทุกข์ได้ด้วยตนเอง เมื่อดับเหตุแห่งทุกข์ได้อย่างเป็นขั้นตอนจากข้อปฏิบัติอย่างง่าย ๆ จะต้องประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีล สมาธิ ปัญญา อริยสัจ 4 และอริยมรรคมีองค์ 8 ปฏิบัติไปตามทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ไม่ตั้งเกินไปและไม่ถ้อยอ่อนยานเกินไป การดำเนินชีวิตอย่างนี้จะเข้าถึงความดับทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง บรรลุ นิพพาน อันเป็นความสุขอย่างยิ่ง

งานวิจัยเกี่ยวกับคลังความรู้

บุญส่ง หาญพานิช (2546: 1) ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ ศึกษาและสังเคราะห์แนวความคิดที่เกี่ยวกับธรรมชาติความรู้ องค์ความรู้ทางการอุดมศึกษา การบริหารจัดการอุดมศึกษาไทย ปัจจัยที่มีอิทธิพล

ต่อการบริหารจัดการความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ โครงสร้างพื้นฐานของการบริหารจัดการความรู้ สิ่งท้าทายของการบริหารจัดการความรู้ และยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความรู้ และนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย เน้นด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ และการตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างที่ให้สัมภาษณ์คืออธิการบดี กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามคือ รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี และผู้อำนวยการ ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน 19 แห่ง จากสถาบันอุดมศึกษาที่มีสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยทั้งหมด 49 แห่ง อธิการบดีที่ให้สัมภาษณ์มีทั้งสิ้น 19 คน ผู้บริหารที่ตอบแบบสอบถามมีทั้งสิ้น 130 คน ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย คือ วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด สร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ร่างรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย ตรวจสอบร่างรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ปรับปรุงร่างรูปแบบ และ นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย ซึ่งประกอบด้วย วิสัยทัศน์ นโยบาย ภารกิจ เป้าหมาย การประเมิน ยุทธศาสตร์ สำนักบริหารจัดการความรู้ กระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ กระบวนการบริการความรู้ และผลการดำเนินการ

ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความรู้ ลักษณะงานที่ผู้บริหารมีความต้องการในระดับมาก ได้มีการนำองค์ความรู้ใหม่ๆ ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการความรู้ไปใช้ ได้แก่ การประกันคุณภาพการศึกษา รองลงมา คือ การพัฒนาการเรียนการสอน หลักสูตร เทคโนโลยี ห้องสมุด การวิจัย การประเมินความดีความชอบ การธำรงรักษาบุคลากร การสร้างนักวิชาการ การกำหนดภาระงานของบุคลากร และ การบริการความรู้ ได้มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ข้ามหน่วยงานทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการมากขึ้น ให้มีการบริการความรู้ในลักษณะของการร่วมมือที่ต่างฝ่ายต่างเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับบริการใน 5 ด้าน คือ การเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ การถ่ายทอดความรู้ การจัดอบรมสัมมนา การอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงความรู้ และการให้คำปรึกษา รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่นำเสนอ เน้นด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย 10 ด้าน ด้านวิสัยทัศน์ คือ การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้และชุมชนนักวิชาการด้านภารกิจ คือ การผลิต ถ่ายทอด และบริการความรู้ ด้านนโยบาย คือ ให้มีการแบ่งปันความรู้อย่างทั่วถึงทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ด้านเป้าหมาย คือ การพัฒนาวัฒนธรรมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมการบริการความรู้ พัฒนาฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ของสถาบันและพัฒนาปฏิสัมพันธ์ความรู้ ด้านการประเมินคือ ประเมินความสามารถและวัฒนธรรมของสถาบัน ด้านยุทธศาสตร์ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหาร

จัดการความรู้ไว้ 6 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ผู้บริหาร ยุทธศาสตร์ปฏิสัมพันธ์ความรู้ ยุทธศาสตร์การสื่อสารความรู้และเทคโนโลยี ยุทธศาสตร์การไว้วางใจ และยุทธศาสตร์พลังร่วม ด้านสำนักบริหารจัดการความรู้ คือ การวางแผนกลยุทธ์การบริหารจัดการความรู้ ด้านกระบวนการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนและบริการความรู้ คือ การเตรียมความพร้อม การกำหนดวิธีการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนและบริการ การประเมินและปรับปรุงแก้ไข ด้านผลการดำเนินการ คือ ทำให้ได้วัฒนธรรมการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ และการบริการความรู้ ฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ปฏิสัมพันธ์ความรู้ นวัตกรรม การเรียนรู้ ผลิตภัณฑ์ และการบริการ

Karen (2001: 1) ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการเรียนรู้ในองค์กรต่อกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของบริษัทในประเทศโคลัมเบีย การศึกษาในครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการของการนำเสนอความรู้แบบซ่อนเร้น (tacit) ของบริษัทและเสนอแบบจำลอง 7 มิติขององค์กรเรียนรู้ กระบวนการของการนำเสนอความรู้แบบซ่อนเร้น (tacit) และผลกระทบของบริษัทภาษาแห่งสหรัฐอเมริกา 8 บริษัทในประเทศโคลัมเบีย ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการของการโยกย้ายภายในของความรู้แบบซ่อนเร้น (tacit) ได้รับอิทธิพลโดยสภาพแวดล้อมขององค์กรในประเทศ การมีปฏิริยาต่อกัน ข้อมูลที่เกินความจำเป็นและสภาพแวดล้อม 7 มิติขององค์กรเรียนรู้ กระบวนการนำเสนอความรู้แบบ tacit ยังมี อิทธิพลต่อการกระทำ

Pisapia (2002: 1) ศึกษาเรื่องการจัดการความรู้ : กระบวนการและกลยุทธ์ในการค้นคว้า ข้อมูลของมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา ในสาขาการศึกษาองค์กร การจัดการธุรกิจนั้นพัฒนาได้จากการจัดการความรู้ กระบวนการของการกำเนิด และนำเสนอความรู้ การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ในมหาวิทยาลัย หากความสัมพันธ์และประสิทธิภาพของ ยุทธศาสตร์และประสิทธิผลของการจัดการความรู้ พัฒนาแบบจำลองสำหรับ ประสิทธิภาพ การจัดการความรู้ ผลการวิจัยพบว่ามหาวิทยาลัยที่แสดงระดับพอประมาณ ใช้ยุทธศาสตร์ กระบวนการ การใช้ของยุทธศาสตร์การนำและกระบวนการ แบบจำลอง สำหรับแยกประเภท สถาบันโดยมีระดับประสิทธิผล การจัดการความรู้ คือ 76%

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงบรรยาย (descriptive research) โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดหัวข้อและประเด็นเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 3 การสังเคราะห์ประเด็นคำถามและคำตอบ

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดหัวข้อและประเด็นเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา

1. การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 2-4 ในสถานศึกษาอำเภอธาตุพนมและอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ปีการศึกษา 2548 จำนวน 5,630 คน

2. การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

การสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 2-4 ของสถานศึกษาในอำเภอธาตุพนม และอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ปีการศึกษา 2548 ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling random) ดังนี้

2.1 จากกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งเป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 2-4 ของสถานศึกษาในอำเภอธาตุพนม และอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม มีทั้งหมดจำนวน 113 แห่ง ทำการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยการพิจารณาตามหลักเกณฑ์ดังนี้

2.1.1 เป็นสถานศึกษาที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาและประชาชนให้ความเคารพนับถือ

2.1.2 เป็นสถานศึกษาที่มีพระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทางพระพุทธศาสนา

2.1.3 เป็นสถานศึกษาที่ดำเนินการตามโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ

มีสถานศึกษาที่เข้าเกณฑ์ดังกล่าวมีจำนวน 15 แห่ง

2.2 จากสถานศึกษาจำนวน 15 แห่ง ผู้วิจัยจึงทำการสุ่มอย่างง่าย (simple sampling random) ได้สถานศึกษาที่เป็นตัวแทนจำนวน 6 แห่ง ได้แก่

2.2.1 โรงเรียนธาตุพนม

2.2.2 โรงเรียนอู่หม้าประชาสรรค์

2.2.3 โรงเรียนวัดพระธาตุพนม “พนมวิทยาการ”

2.2.4 โรงเรียนหัวบึงทุ่งเขตการทาง

2.2.5 โรงเรียนนาแกพิทยา

2.2.6 โรงเรียนนาแกสามัคคีวิทยา

2.3 สุ่มอย่างง่ายช่วงชั้นละ 1 ห้องเรียน จากโรงเรียนทั้ง 6 โรงเรียน ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มอย่างง่าย (simple sampling random) ในแต่ละช่วงชั้นมา 1 ห้องเรียน เพื่อเป็นตัวแทนในการตอบแบบสอบถาม ได้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 3.1 จำนวนนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

เพศ	ระดับ			รวม
	ช่วงชั้นที่ 2	ช่วงชั้นที่ 3	ช่วงชั้นที่ 4	
หญิง	103	292	348	743
ชาย	114	198	119	431
รวม	217	490	467	1,174

3. เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจคำถามทางพระพุทธศาสนา

เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจคำถามทางพระพุทธศาสนาของประชากรทั้ง 2 กลุ่มนี้ ประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยมีหลักในการสร้างเครื่องมือดังนี้

3.1 การสร้างแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจคำถามทางพระพุทธศาสนา ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

3.1.1 ศึกษาวัตถุประสงค์การวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อนำมากำหนดกรอบการตั้งหัวข้อคำถามของแบบสอบถาม

3.1.2 กำหนดหัวข้อที่จะถาม

ผู้วิจัยกำหนดกรอบการตั้งหัวข้อคำถาม โดยการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแล้วออกแบบสร้างข้อคำถามเพื่อนำไปให้กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง

3.1.3 จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการวิจัยต่อไป

4. การรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการสำรวจคำถามทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามตามขั้นตอนดังนี้

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

4.1.1 ขอนหนังสือเพื่อเก็บข้อมูลในการสำรวจคำถามทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติสกลนคร

4.1.2 ผู้วิจัยเข้าพบผู้อำนวยการสถานศึกษาในเขตอำเภอธาตุพนม และอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม เพื่อชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยในครั้งนี้ และขออนุญาตทำการรวบรวมข้อมูลจากประชากรที่เป็นกลุ่มนักเรียนในช่วงชั้นที่ 2 – 4

4.1.3 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ไปทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.2.1 ผู้วิจัยขอนหนังสือรับรองจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ถึงผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา จำนวน 7 รูป/คน

4.2.2 ผู้วิจัยติดต่อผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา เพื่อขอความอนุเคราะห์และขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์

4.2.3 ผู้วิจัยจะขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อบันทึกเสียงก่อนดำเนินการสัมภาษณ์ทุกครั้ง

4.2 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการแจกแจงความถี่ (Frequency)

6. ผลวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามประเด็นคำถามทางพระพุทธศาสนา

ผลจากการวิเคราะห์การตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยสามารถกำหนดหัวข้อประเด็นคำถามให้ครอบคลุมคำถามมากที่สุดไว้ 7 ประเด็นด้วยกันคือ

1. คำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
2. คำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
3. คำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์
4. คำถามเกี่ยวกับบุญ – บาป
5. คำถามเกี่ยวกับนรก – สวรรค์
6. คำถามเกี่ยวกับศีล จิต วิญญาน
7. คำถามเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา

การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาที่คัดสรร โดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์เอง และมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ไม่น้อยกว่า 3 ข้อดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโทหรือได้เปรียญธรรม 9 ประโยค หรือ
2. เป็นนักวิชาการที่มีความรู้ หรือความเชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการและมีผลงานปรากฏเด่นชัด หรือ
3. เป็นผู้สนใจในพระพุทธศาสนาและได้นำคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการศึกษา หรือในการพัฒนาทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 5 ปี

4. เป็นผู้มีส่วนงานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นที่รู้จักและยอมรับในวงวิชาการ
ด้านนั้น

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาที่คัดสรรมีดังนี้

- 1) พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ) ปช.6, M.A (Pali & Sansakit)
วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร
- 2) พระสุธีวรญาณ(ณรงค์ จิตฺตโสภโณ) รศ. ดร. ปช.8, Ph.D. (Buddhist Studies)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- 3) พระมหาสมจินต์ สมุมาปญฺโญ รศ. ดร. ปช.9, Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- 4) ศาสตราจารย์(พิเศษ) เสฐียรพงษ์ วรรณปก ปช.9, M.A. (Oriental Studies)
ราชบัณฑิตยสถาน
- 5) ศาสตราจารย์ ดร. จำนง อดิวัฒนสิทธิ์ Ph.D.(Sociology)
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร
- 6) ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ปช.9, Ph.D. (Buddhist Philosophy)
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 7) รศ.ดร. สุจิตรา อ่อนค้อม Ph.D. (Philosophy)
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 3 การสังเคราะห์ประเด็นคำถามและคำตอบ

หลังจากได้ประเด็นคำถามและคำตอบทางพระพุทธศาสนาแล้วผู้วิจัยได้นำมารวบรวมและ
เรียบเรียงแต่ละประเด็นคำถามและคำตอบใหม่ และได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเหล่านั้น
ก่อนนำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการสำรวจหัวข้อและประเด็นเนื้อหาพระพุทธศาสนา

ตอนที่ 2 ผลการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นคำถามพระพุทธศาสนา

ตอนที่ 1 ผลการสำรวจหัวข้อและประเด็นเนื้อหาพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยขอเสนอผลการสำรวจหัวข้อและประเด็นเนื้อหาพระพุทธศาสนา เพื่อนำมา กำหนดเป็นหัวข้อหรือประเด็นคำถามพระพุทธศาสนา ดังนี้

1. ผลการสำรวจประเด็นคำถามพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจประเด็นคำถามพระพุทธศาสนา โดยใช้แบบสอบถาม เกี่ยวกับคำถามทางพระพุทธศาสนากับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนช่วงชั้นที่ 2-4 ในอำเภอธาตุพนมและอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม มีทั้งหมดจำนวน 5,630 คน ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การสุ่มอย่างง่าย ได้จำนวน 1,174 คน จากโรงเรียนทั้งหมด 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนธาตุพนม โรงเรียนอู่หม่าประชาสรรค์ โรงเรียน วัดพระธาตุพนม “พนมวิทยาคาร” โรงเรียนหัวบึงทุ่งเขตการทาง โรงเรียนนาแกพิทยา และ โรงเรียนนาแกสามัคคีวิทยา มีผลการสำรวจตามตารางที่ 4.1 4.2 4.3 และ 4.4 ดังนี้

ตารางที่ 4.1 ผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ลำดับที่	ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน	
		<i>n</i>	ร้อยละ
1	เพศ		
	ชาย	431	36.71
	หญิง	743	63.29
2	ระดับการศึกษา		
	ช่วงชั้นที่ 2	217	18.50
	ช่วงชั้นที่ 3	490	41.70
	ช่วงชั้นที่ 4	467	39.80
3	ศาสนา		
	พุทธ	1,116	95.00
	คริสต์	59	5.00
	อิสลาม	-	-
	รวม	1,174	100

จากตารางที่ 4.1 ผลจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชาย ร้อยละ 36.71 เพศหญิง ร้อยละ 63.29 มีระดับการศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ 2 ร้อยละ 18.50 ช่วงชั้นที่ 3 ร้อยละ 41.70 ช่วงชั้นที่ 4 ร้อยละ 39.80 แบ่งเป็นนับถือศาสนาพุทธ 95.00 และศาสนาคริสต์ ร้อยละ 5.00

จากตารางแสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเด็กในระดับชั้นมัธยมศึกษา ในระดับช่วงชั้นที่ 3-4 และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และนับถือศาสนาคริสต์บ้างเล็กน้อย

ตารางที่ 4.2 ประเด็นคำถามจำแนกตามเพศ

(n = 1,174)

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ชาย		หญิง		รวม	
		จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่
1	คำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา	321	5	462	7	783	6
2	คำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า	295	7	475	5	770	7
3	คำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์	400	4	467	6	867	4
4	คำถามเกี่ยวกับบุญ / บาป	478	1	639	1	1,117	1
5	คำถามเกี่ยวกับนรก สวรรค์	315	6	495	4	810	5
6	คำถามเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ	426	3	597	3	1,023	3
7	คำถามเกี่ยวกับพิธีกรรม / ความเชื่อ	460	2	620	2	1,080	2

จากตารางที่ 4.2 ผลจากการสำรวจหัวข้อและประเด็นคำถามของผู้ตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามเพศระหว่างเพศชายและเพศหญิง พบว่า

ในเพศชายมีคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในประเด็นคำถามที่เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบุญ บาปมากเป็นลำดับที่ 1 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อมากเป็นลำดับที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณมากเป็นลำดับที่ 3 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์มากเป็นลำดับที่ 4 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากเป็นลำดับที่ 5 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับนรก สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 6 และประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้ามากเป็นลำดับที่ 7

ในเพศหญิงจะมีคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในประเด็นคำถามที่เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบุญ บาปมากเป็นลำดับที่ 1 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อมากเป็นลำดับที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณมากเป็นลำดับที่ 3 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับนรก สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 4 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้ามากเป็นลำดับที่ 5 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์มากเป็นลำดับที่ 6 และประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากเป็นลำดับที่ 7

สรุปในภาพรวมแล้วได้นักเรียนในกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีประเด็นคำถามที่สอดคล้องกัน ซึ่งเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบุญ บาปมากเป็นลำดับที่ 1 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อมากเป็นลำดับที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณมากเป็นลำดับที่ 3 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์มากเป็นลำดับที่ 4 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับนรก สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 5 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากเป็นลำดับที่ 6 และประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้ามากเป็นลำดับที่ 7

ตารางที่ 4.3 ประเด็นคำถามจำแนกตามระดับช่วงชั้น

(n = 1,174)

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ช่วงชั้นที่ 2		ช่วงชั้นที่ 3		ช่วงชั้นที่ 4		รวม	
		(n=217)	(n=490)	(n=490)	(n=467)	จำนวน ลำดับที่	จำนวน ลำดับที่	จำนวน ลำดับที่	จำนวน ลำดับที่
1	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา	106	7	393	4	457	1	959	4
2	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า	195	2	463	3	440	4	1,098	2
3	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์	143	6	370	6	436	5	949	6
4	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบุญ บาป	168	5	484	1	419	6	1,071	3
5	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับนรก สวรรค์	185	3	470	2	448	2	1,103	1
6	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ	182	4	367	5	404	7	953	5
7	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ	197	1	219	7	441	3	857	7

จากตารางที่ 4.3 ผลจากการสำรวจประเด็นคำถามของผู้ตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามระดับช่วงชั้น พบว่า

ในช่วงชั้นที่ 2 มีประเด็นคำถามพระพุทธศาสนามเรียงลำดับตามจำนวนความถี่จากมากไปหาน้อย คือ ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อมากเป็นลำดับที่ 1 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้ามากเป็นลำดับที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับนรก สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 3 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณมากเป็นลำดับที่ 4 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบุญ บาปมากเป็นลำดับที่ 5 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์มากเป็นลำดับที่ 6 และประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากเป็นลำดับที่ 7

ในช่วงชั้นที่ 3 มีประเด็นคำถามพระพุทธศาสนาเรียงลำดับตามจำนวนความถี่จากมากไปหาน้อย คือ ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบุญ บาปมากเป็นลำดับที่ 1 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับนรก สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้ามากเป็นลำดับที่ 3 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากเป็นลำดับที่ 4 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณมากเป็นลำดับที่ 5 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์มากเป็นลำดับที่ 6 และประเด็นคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อมากเป็นลำดับที่ 7

ในช่วงชั้นที่ 4 มีประเด็นคำถามพระพุทธศาสนาเรียงลำดับตามจำนวนความถี่จากมากไปหาน้อย คือ ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากเป็นลำดับที่ 1 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับนรก สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อมากเป็นลำดับที่ 3 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้ามากเป็นลำดับที่ 4 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์มากเป็นลำดับที่ 5 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบุญ บาปมากเป็นลำดับที่ 6 และประเด็นคำถามเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณมากเป็นลำดับที่ 7

จากผลดังกล่าวจะเห็นได้ว่านักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 2 จะมีคำถามเกี่ยวกับเรื่องของพิธีกรรมและความเชื่อมากที่สุดเป็นลำดับที่ 1 และจะมีคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา น้อยที่สุดเป็นลำดับที่ 7 ในขณะที่นักเรียนช่วงชั้นที่ 3 จะมีคำถามเกี่ยวกับเรื่องของบุญ บาปมากที่สุดเป็นลำดับที่ 1 และจะมีคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ น้อยที่สุดเป็นลำดับที่ 7 สำหรับช่วงชั้นที่ 4 จะมีคำถามเกี่ยวกับเรื่องของพระพุทธศาสนามากที่สุดเป็นลำดับที่ 1 และจะมีคำถามเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ น้อยที่สุดเป็นลำดับที่ 7

สรุปประเด็นคำถามทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นพบว่า นักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับนรก สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 1 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้ามากเป็นลำดับที่ 2 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับบุญ บาปมากเป็นลำดับที่ 3 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากเป็นลำดับที่ 4 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณมากเป็นลำดับที่ 5 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์มากเป็นลำดับที่ 6 และมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อมากเป็นลำดับที่ 7

เมื่อจำแนกประเด็นคำถามทางพุทธศาสนาออกเป็น 7 ประเด็นแล้ว ในแต่ละประเด็น จะมีคำถามย่อยที่นักเรียนตั้งคำถามตามประเด็นต่างๆอีก ซึ่งสามารถนำเสนอตามระดับช่วงชั้น ดังปรากฏในตารางที่ 4.4 4.5 4.6 4.7 4.8 4.9 และ 4.10 ตามลำดับ ดังนี้

ตารางที่ 4.4 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

(n = 1,174)

ข้อที่	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา	ช่วงชั้นที่ 2 (n=217)		ช่วงชั้นที่ 3 (n=490)		ช่วงชั้นที่ 4 (n=467)		รวม	
		จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่
1	เป้าหมายพุทธศาสนา	197	2	442	1	432	4	1,071	1
2	นิกายในศาสนาพุทธ	193	4	435	2	433	3	1,061	3
3	ความเลื่อมใส	194	3	434	3	436	2	1,064	2
4	คำสอนพุทธศาสนา	128	7	264	7	394	6	786	6
5	การระลึกชาติ	207	1	386	4	439	1	1,032	4
6	ไม่คิดนอกกรอบ	138	6	273	6	370	7	781	7
7	หมวดศาสนา	177	5	334	5	418	5	929	5

จากตารางที่ 4.4 ผลจากการสำรวจประเด็นคำถามเกี่ยวกับพุทธศาสนาของผู้ตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามระดับช่วงชั้น พบว่า

ในช่วงชั้นที่ 2 มีประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การระลึกชาติมากเป็นลำดับที่ 1 เป้าหมายพุทธศาสนามากเป็นลำดับที่ 2 ความเลื่อมใสมากเป็นลำดับที่ 3 นิกายในศาสนาพุทธมากเป็นลำดับที่ 4 หมวดศาสนามากเป็นลำดับที่ 5 ไม่คิดนอกกรอบมากเป็นลำดับที่ 6 และคำสอนพุทธศาสนามากเป็นลำดับที่ 7

ในช่วงชั้นที่ 3 มีประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับพุทธศาสนา เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ เป้าหมายพุทธศาสนามากเป็นลำดับที่ 1 นิกายในศาสนาพุทธมากเป็นลำดับที่ 2 ความเลื่อมใสมากเป็นลำดับที่ 3 การระลึกชาติมากเป็นลำดับที่ 4 หมวดศาสนามากเป็นลำดับที่ 5 ไม่คิดนอกกรอบมากเป็นลำดับที่ 6 และคำสอนพุทธศาสนามากเป็นลำดับที่ 7

ในช่วงชั้นที่ 4 มีประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับพุทธศาสนา เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การระลึกชาติมากเป็นลำดับที่ 1 ความเลื่อมใสมากเป็นลำดับที่ 2 นิภายในศาสนาพุทธมากเป็นลำดับที่ 3 เป้าหมายพุทธศาสนาเป็นลำดับที่ 4 หมวดศาสนาเป็นลำดับที่ 5 ไม่คตินอกกรอบมากเป็นลำดับที่ 6 และคำสอนพุทธศาสนาเป็นลำดับที่ 7

สรุปประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของนักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นพบว่า นักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับเป้าหมายพุทธศาสนาเป็นลำดับที่ 1 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับความเลื่อมใสมากเป็นลำดับที่ 2 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับนิภายในศาสนาพุทธมากเป็นลำดับที่ 3 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการระลึกชาติมากเป็นลำดับที่ 4 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับหมวดศาสนาเป็นลำดับที่ 5 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับคำสอนพุทธศาสนาเป็นลำดับที่ 6 และมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับไม่คตินอกกรอบมากเป็นลำดับที่ 7

ตารางที่ 4.5 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า

(n = 1,174)

ข้อที่	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า	ช่วงชั้นที่ 2 (n=217)		ช่วงชั้นที่ 3 (n=490)		ช่วงชั้นที่ 4 (n=467)		รวม	
		จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่
		1	พุทธประวัติ	184	2	361	1	413	4
2	การประสูติของพระพุทธเจ้า	199	1	360	2	427	2	986	1
3	อิทธิฤทธิ์ของพระพุทธเจ้า	175	3	360	2	436	1	971	2
4	พระพุทธรูป	120	4	291	4	417	3	828	4

จากตารางที่ 4.5 ผลจากการสำรวจประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าของผู้ตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามระดับช่วงชั้น พบว่า

ในช่วงชั้นที่ 2 มีประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การประสูติของพระพุทธเจ้ามากเป็นลำดับที่ 1 พุทธประวัติมากเป็นลำดับที่ 2 อิทธิฤทธิ์ของพระพุทธเจ้ามากเป็นลำดับที่ 3 และพระพุทธรูปมากเป็นลำดับที่ 4

ในช่วงชั้นที่ 3 มีประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ พุทธประวัติมากเป็นลำดับที่ 1 การประสูติของพระพุทธเจ้าและอิทธิฤทธิ์ของพระพุทธเจ้ามากเป็นลำดับที่ 2 และพระพุทธรูปมากเป็นลำดับที่ 4

ในช่วงชั้นที่ 4 มีประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ อิทธิฤทธิ์ของพระพุทธเจ้ามากเป็นลำดับที่ 1 การประสูติของพระพุทธเจ้ามากเป็นลำดับที่ 2 พระพุทธรูปมากเป็นลำดับที่ 3 และพุทธประวัติมากเป็นลำดับที่ 4

สรุปประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าของนักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นพบว่า นักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการประสูติของพระพุทธเจ้ามากเป็นลำดับที่ 1 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ของพระพุทธเจ้ามากเป็นลำดับที่ 2 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับพุทธประวัติมากเป็นลำดับที่ 3 และมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธรูปมากเป็นลำดับที่ 4

ตารางที่ 4.6 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์

ข้อที่	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์	(n = 1,174)							
		ช่วงชั้นที่ 2 (n=217)		ช่วงชั้นที่ 3 (n=490)		ช่วงชั้นที่ 4 (n=467)		รวม	
		จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่
1	ข้อปฏิบัติพระสงฆ์	198	1	399	1	440	1	1,037	1
2	พระสงฆ์ประเทศอื่นๆ	129	3	308	3	394	3	831	3
3	การบวช	169	2	338	2	407	2	914	2

จากตารางที่ 4.6 ผลจากการสำรวจประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์ของผู้ตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามระดับช่วงชั้น พบว่า

ในช่วงชั้นที่ 2 มีคำถามย่อยเกี่ยวกับพระสงฆ์ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ข้อปฏิบัติพระสงฆ์มากเป็นลำดับที่ 1 การบวชมากเป็นลำดับที่ 2 และพระสงฆ์ในประเทศอื่นๆ มากเป็นลำดับที่ 3

ในช่วงชั้นที่ 3 มีประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับพระสงฆ์ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ข้อปฏิบัติพระสงฆ์มากเป็นลำดับที่ 1 การบวชมากเป็นลำดับที่ 2 และพระสงฆ์ในประเทศอื่นๆ มากเป็นลำดับที่ 3

ในช่วงชั้นที่ 4 มีประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับพระสงฆ์ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ข้อปฏิบัติพระสงฆ์มากเป็นลำดับที่ 1 การบวชมากเป็นลำดับที่ 2 และพระสงฆ์ในประเทศอื่นๆ มากเป็นลำดับที่ 3

สรุปประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับพระสงฆ์ของนักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นพบว่า นักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับข้อปฏิบัติพระสงฆ์มากเป็นลำดับที่ 1 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับการบวชมากเป็นลำดับที่ 2 และประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์ในประเทศอื่นๆ มากเป็นลำดับที่ 3

ตารางที่ 4.7 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบุญ บาป

ข้อที่	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับ บุญ บาป	(n = 1,174)							
		ช่วงชั้นที่ 2 (n=217)		ช่วงชั้นที่ 3 (n=490)		ช่วงชั้นที่ 4 (n=467)		รวม	
		จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่
1	การฆ่าสัตว์ การทำร้าย	177	3	399	2	417	3	993	3
2	การพูด	200	1	382	4	396	6	978	2
3	ไม่ปฏิบัติตามคำสอนศาสนา	177	3	394	3	422	2	993	3
4	การพนัน	121	7	313	6	409	4	843	6
5	การทำแท้ง	200	1	405	1	432	1	1,037	1
6	การทำบุญ	131	6	313	6	386	7	830	7
7	การทำความดี - ชั่ว	169	5	342	5	398	5	909	5

จากตารางที่ 4.7 ผลจากการสำรวจหัวข้อและประเด็นคำถามเกี่ยวกับบุญ บาป ของผู้ตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามระดับช่วงชั้น พบว่า

ในช่วงชั้นที่ 2 มีประเด็นและคำถามย่อยเกี่ยวกับบุญ บาป เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การพูดและการทำแท้งมากเป็นลำดับที่ 1 การฆ่าสัตว์ การทำร้ายสัตว์และการไม่ปฏิบัติตามคำสอนศาสนามากเป็นลำดับที่ 3 การทำความดี ชั่วมากเป็นลำดับที่ 4 การทำบุญมากเป็นลำดับที่ 5 และการพนันมากเป็นลำดับที่ 6

ในช่วงชั้นที่ 3 มีประเด็นและคำถามย่อยเกี่ยวกับบุญ บาป เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การทำแท้งมากเป็นลำดับที่ 1 การฆ่าสัตว์มากเป็นลำดับที่ 2 การไม่ปฏิบัติตามคำสอนศาสนา มากเป็นลำดับที่ 3 การพูดมากเป็นลำดับที่ 4 การทำความดี ชั่วมากเป็นลำดับที่ 5 การทำบุญและ การพนันมากเป็นลำดับที่ 6

ในช่วงชั้นที่ 4 มีประเด็นและคำถามย่อยเกี่ยวกับบุญ บาป เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การทำแท้งมากเป็นลำดับที่ 1 การไม่ปฏิบัติตามคำสอนศาสนามากเป็นลำดับที่ 2 การฆ่าสัตว์ และการทำร้ายสัตว์มากเป็นลำดับที่ 3 การพนันมากเป็นลำดับที่ 4 การทำความดี ชั่วมากเป็น ลำดับที่ 5 การพูดมากเป็นลำดับที่ 6 และการทำบุญมากเป็นลำดับที่ 7

สรุปประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับบุญ บาปของนักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นพบว่า นักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการทำแท้งมากเป็นลำดับที่ 1 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการพูดมาก เป็นลำดับที่ 2 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการฆ่าสัตว์ การทำร้าย และการไม่ปฏิบัติตามคำสอน ศาสนามากเป็นลำดับที่ 3 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการทำความดี ความชั่วมากเป็นลำดับที่ 5 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการพนันมากเป็นลำดับที่ 6 และมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการทำบุญมาก เป็นลำดับที่ 7

ตารางที่ 4.8 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับนรก สวรรค์

(n = 1,174)

ข้อที่	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับ นรก สวรรค์	ช่วงชั้นที่ 2 (n=217)		ช่วงชั้นที่ 3 (n=490)		ช่วงชั้นที่ 4 (n=467)		รวม	
		จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่
1	สถานที่นรก – สวรรค์	176	3	409	1	407	2	992	3
2	ความเชื่อนรก- สวรรค์	207	1	386	3	402	3	995	2
3	ผลจากการกระทำ	184	2	399	2	418	1	1,001	1
4	การเกิดในโลกหน้า	128	4	317	4	373	4	818	4

จากตารางที่ 4.8 ผลจากการสำรวจหัวข้อและประเด็นคำถามเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ของผู้ตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามระดับช่วงชั้น พบว่า

ในช่วงชั้นที่ 2 มีประเด็นและคำถามย่อยเกี่ยวกับนรก สวรรค์ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ความเชื่อ นรก-สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 1 ผลจากการกระทำมากเป็นลำดับที่ 2 สถานที่นรก-สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 3 และการเกิดในโลกหน้ามากเป็นลำดับที่ 4

ในช่วงชั้นที่ 3 มีประเด็นและคำถามย่อยเกี่ยวกับนรก สวรรค์ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ สถานที่นรก-สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 1 ผลจากการกระทำมากเป็นลำดับที่ 2 ความเชื่อ นรก-สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 3 และการเกิดในโลกหน้ามากเป็นลำดับที่ 4

ในช่วงชั้นที่ 4 มีประเด็นและคำถามย่อยเกี่ยวกับนรก สวรรค์ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ผลจากการกระทำมากเป็นลำดับที่ 1 สถานที่นรก-สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 2 ความเชื่อ นรก-สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 3 และการเกิดในโลกหน้ามากเป็นลำดับที่ 4

สรุปประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับนรก สวรรค์ของนักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นพบว่า นักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับผลจากการกระทำมากเป็นลำดับที่ 1 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับนรก สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 2 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับสถานที่นรก สวรรค์มากเป็นลำดับที่ 3 และมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการเกิดในโลกหน้ามากเป็นลำดับที่ 4

ตารางที่ 4.9 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ

(n = 1,174)

ข้อที่	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับ ผี จิต วิญญาณ	ช่วงชั้นที่ 2		ช่วงชั้นที่ 3		ช่วงชั้นที่ 4		รวม	
		(n=217)		(n=490)		(n=467)			
		จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่
1	การตาย	138	4	317	5	361	4	816	5
2	การทำบุญอุทิศ	177	3	338	4	367	3	882	4
3	ผี	184	2	400	1	387	1	971	1
4	เทวดา	207	1	377	3	376	2	960	2
5	จิต วิญญาณ	184	2	391	2	367	3	942	3

จากตารางที่ 4.9 ผลจากการสำรวจหัวข้อและประเด็นคำถามเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณของผู้ตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามระดับช่วงชั้น พบว่า

ในช่วงชั้นที่ 2 มีประเด็นและคำถามย่อยเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ เทวดามากเป็นลำดับที่ 1 ผีและจิต วิญญาณมากเป็นลำดับที่ 2 การทำบุญอุทิศมากเป็นลำดับที่ 3 การตายมากเป็นลำดับที่ 4

ในช่วงชั้นที่ 3 มีประเด็นและคำถามย่อยเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ผีมากเป็นลำดับที่ 1 จิต วิญญาณมากเป็นลำดับที่ 2 เทวดามากเป็นลำดับที่ 2 การทำบุญอุทิศมากเป็นลำดับที่ 3 และการตายมากเป็นลำดับที่ 4

ในช่วงชั้นที่ 4 มีประเด็นและคำถามย่อยเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ผีมากเป็นลำดับที่ 1 เทวดามากเป็นลำดับที่ 2 การทำบุญอุทิศและจิต วิญญาณ มากเป็นลำดับที่ 3 และการตายมากเป็นลำดับที่ 4

สรุปประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณของนักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นพบว่า นักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับผีมากเป็นลำดับที่ 1 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับเทวดามากเป็นลำดับที่ 2 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับจิต วิญญาณมากเป็นลำดับที่ 3 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการทำบุญอุทิศมากเป็นลำดับที่ 4 และมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการตายมากเป็นลำดับที่ 5

ตารางที่ 4.10 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ

(n = 1,174)

ข้อที่	ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ	ช่วงชั้นที่ 2		ช่วงชั้นที่ 3		ช่วงชั้นที่ 4		รวม	
		(n=217)		(n=490)		(n=467)			
		จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่	จำนวน	ลำดับที่
1	การขอเลข	207	1	391	7	420	1	1,018	1
2	การไหว้เจ้าที่เจ้าทาง	138	9	298	10	365	9	801	10
3	การไหว้พระ	177	5	360	9	389	6	926	7
4	การสาบาน	184	4	422	2	400	3	1,006	3
5	พญานาค	202	2	399	5	390	4	991	4
6	เครื่องรางของขลัง	175	6	413	4	382	5	970	6
7	การทำบุญตักบาตร	189	3	421	3	403	2	1,013	2
8	การระลึกชาติ	131	10	373	8	369	8	873	9
9	การแผ่บุญ กุศล	169	7	398	6	355	10	922	8
10	การเวียนเทียน	159	8	435	1	377	7	971	5

จากตารางที่ 4.10 ผลจากการสำรวจหัวข้อและประเด็นคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อของผู้ตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตามระดับช่วงชั้น พบว่า

ในช่วงชั้นที่ 2 มีประเด็นและคำถามย่อยเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การขอเลขมากเป็นลำดับที่ 1 พญานาคมากเป็นลำดับที่ 2 การทำบุญตักบาตรมากเป็นลำดับที่ 3 การสาบานมากเป็นลำดับที่ 4 การไหว้พระมากเป็นลำดับที่ 5 เครื่องรางของขลังมากเป็นลำดับที่ 6 การแผ่บุญกุศลมากเป็นลำดับที่ 7 การเวียนเทียนมากเป็นลำดับที่ 8 การไหว้เจ้าที่เจ้าทางมากเป็นลำดับที่ 9 และการระลึกชาติมากเป็นลำดับที่ 10

ในช่วงชั้นที่ 3 มีประเด็นและคำถามย่อยเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การเวียนเทียนมากเป็นลำดับที่ 1 การสาบานมากเป็นลำดับที่ 2 การทำบุญตักบาตรมากเป็นลำดับที่ 3 เครื่องรางของขลังมากเป็นลำดับที่ 4 พญานาคมากเป็นลำดับที่ 5 การแผ่บุญกุศลมากเป็นลำดับที่ 6 การขอเลขมากเป็นลำดับที่ 7 การระลึกชาติมากเป็นลำดับที่ 8 การไหว้พระมากเป็นลำดับที่ 9 และการไหว้เจ้าที่เจ้าทางมากเป็นลำดับที่ 10

ในช่วงชั้นที่ 4 มีประเด็นและคำถามย่อยเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การขอเลขมากเป็นลำดับที่ 1 การทำบุญตักบาตรมากเป็นลำดับที่ 2 การสาบานมากเป็นลำดับที่ 3 พญานาคมากเป็นลำดับที่ 4 การไหว้พระมากเป็นลำดับที่ 5 เครื่องรางของขลังมากเป็นลำดับที่ 6 การเวียนเทียนมากเป็นลำดับที่ 7 การระลึกชาติมากเป็นลำดับที่ 8 การไหว้เจ้าที่เจ้าทางมากเป็นลำดับที่ 9 และการแผ่บุญกุศลมากเป็นลำดับที่ 10

สรุปประเด็นคำถามย่อยเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อของนักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นพบว่า นักเรียนทั้ง 3 ช่วงชั้นมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการขอเลขมากเป็นลำดับที่ 1 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการทำบุญตักบาตรมากเป็นลำดับที่ 2 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการสาบานมากเป็นลำดับที่ 3 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับพญานาคมากเป็นลำดับที่ 4 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการเวียนเทียนมากเป็นลำดับที่ 5 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังมากเป็นลำดับที่ 6 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการไหว้พระมากเป็นลำดับที่ 7 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการแผ่บุญกุศลมากเป็นลำดับที่ 8 มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการระลึกชาติมากเป็นลำดับที่ 9 และมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการไหว้เจ้าที่เจ้าทางมากเป็นลำดับที่ 10

ตอนที่ 2 ผลการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นคำถามพระพุทธศาสนา

ตารางที่ 4.11 ผลการสังเคราะห์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นคำถาม-คำตอบทางพระพุทธศาสนา

ประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม - คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
เป้าหมาย พระพุทธศาสนา	<p>คำถาม พระพุทธศาสนาสอนอะไร แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาคืออะไร และอะไรคือเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา</p> <p>คำตอบ พระพุทธศาสนาสอนเรื่องเกี่ยวกับชีวิต สังคม ชุมชนและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ในระดับที่เป็นความจริงตามธรรมชาติและในระดับที่ควรจะเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา คือการสอนให้คนคิดดี พูดดี ทำดี งดเว้นจากการคิดชั่ว พูดชั่ว และทำชั่ว พร้อมกับยกระดับจิตใจให้สูงส่ง สะอาด บริสุทธิ์ และมีปัญญาจริง เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาในระดับปัจเจกบุคคล คือ การหลุดพ้นจากกิเลส เป็นอรหันตนิพพาน มีปัญญาแจ้งเห็นจริง และไม่ยึดติดในโลกธรรม ในระดับสังคม ชุมชน คืออยู่ร่วมกันอย่างสงบปราศจากการเบียดเบียน ทำร้ายกัน มีความรัก ความเอื้ออาทร และช่วยเหลือกันโดยไม่เห็นแก่ตัว ในระดับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คือการเคารพในกฎแห่งธรรมชาติ การเข้าใจกฎเกณฑ์ที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ การรักษาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้คงอยู่อย่างยั่งยืนและสมดุลย์โดยไม่ทำลายในธรรมชาติสูญเสียระบบนิเวศวิทยา</p>

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ประเด็นคำถาม	ข้อความคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
นิกายศาสนา	<p>คำถาม ทำไมศาสนาพุทธในประเทศไทยจึงแยกเป็น 2 นิกาย ทั้งๆ ที่ประเทศไทยเราไม่เคยมีสงครามศาสนามาก่อน และ 2 นิกายนี้แตกต่างกันอย่างไร จะรู้ได้อย่างไรว่าพระภิกษุ สามเณรรูปไหนสังกัดนิกายอะไร</p> <p>คำตอบ การแยกเป็น 2 นิกายเกิดจากผู้นำสูงสุดของประเทศที่ประสงค์จะปฏิรูป และพัฒนาคณะสงฆ์ให้มีความสะอาด บริสุทธิ์ และดำเนินตามรอยอริยบุคคลที่แท้จริง ต้องยอมรับว่าในระหว่างที่บ้านเมืองไม่สงบสุข มีข้าศึกจากภายนอกมาโจมตีและสงครามเป็นประจำ ประเทศชาติขาดความเป็นระเบียบ ประชาชนต่างก็พึ่งตัวเองเพื่อความอยู่รอด แม้กระทั่งพระสงฆ์ก็มีความประพฤติปฏิบัติที่ย่อย่อนไปบ้าง เพราะขาดผู้ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด พอสงบศึกสงครามผู้นำของประเทศ (พระมหากษัตริย์) ซึ่งมีหน้าที่จัดระเบียบสังคม รวมทั้งคณะสงฆ์ด้วย เพื่อให้คณะสงฆ์มีความประพฤติปฏิบัติอยู่ในแนวเดียวกันนิกายทั้ง 2 นิกายในอดีตอาจมีความแตกต่างกันทางด้านการประพฤติและปฏิบัติ แต่ปัจจุบันส่วนใหญ่พระสงฆ์ทั้งสองนิกายมีความรู้และการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยคล้าย ๆ กันแตกต่างกันบ้าง เพียงเรื่องการนุ่งห่มผ้าไตรจีวร และระเบียบกฎเกณฑ์เล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น พระสงฆ์ทั้งสองนิกาย ถือศีล 227 ข้อเหมือนกัน ปัจจุบันเป็นการยากที่จะรู้ว่าพระสงฆ์ สามเณรรูปใดสังกัดนิกายอะไร อาจจะสังเกตจากการนุ่งห่มจีวร สีของผ้าจีวรและการรับปัจจัย เป็นต้น</p>

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
หลักธรรม	<p>คำถาม พระพุทธศาสนาสอนให้เราเป็นคนมีขันติ คือมีความอดทนอดกลั้น ถ้ามีคนมาดุด่าว่ากล่าวเรา โดยที่เราไม่ได้ตอบ จะไม่กลายเป็นว่าเราเป็นคนอ่อนแอ ขี้ขลาด หรือไม่</p> <p>คำตอบ การมีขันติไม่ได้ตอบ มีการให้อภัย ไม่ถือว่าเป็นคนอ่อนแอ แต่เป็นคนเข้มแข็ง มีจิตใจหนักแน่นมั่นคง ไม่หวั่นไหวอะไรง่าย ๆ คนที่ขี้ขลาด อ่อนแอคือคนพาล จิตใจหวั่นไหวง่าย และอารมณ์เสียง่าย แต่การมีขันติอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีสติปัญญา มีไหวพริบรู้เท่าและไม่ประมาทกำกับด้วยจึงจะแสดงถึงความเป็นคนเข้มแข็ง ตามหลักพระพุทธศาสนาที่แท้จริง</p> <p>คำถาม การให้อภัยท่านเป็นสิ่งที่ดี แต่ถ้าให้อภัยบ่อยๆจะไม่ทำให้คนชั่วได้ใจ ทำความชั่วมากขึ้น และทำให้สังคมเสื่อมมากขึ้นหรือไม่</p> <p>คำตอบ การให้อภัยต้องคู่กับการเคารพในกฎแห่งกรรม คนทำชั่วต้องได้รับผลชั่ว คนทำดีต้องได้รับผลดี ถ้าให้อภัยโดยไม่คำนึงถึงกฎแห่งกรรมก็จะทำให้เสียความยุติธรรม พุทธศาสนาจึงเน้นกฎแห่งกรรมและให้สังคมเข้าถึงกฎแห่งกรรม การให้อภัยไม่ใช่การปล่อยวางในการลงโทษผู้ทำผิด แต่การให้อภัยหมายถึงการไม่ถือโทษ ไม่อาฆาตพยาบาท และการวางตัวเป็นกลางอย่างมีเหตุ มีผลตามหลักอิทัปปัตตยา การให้อภัยโดยไม่ทำการลงโทษผู้ทำผิดถือว่าไม่เป็นการปฏิบัติตามหลักกฎแห่งกรรม</p>

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
คำสอนพุทธศาสนา	<p>คำถาม พระพุทธศาสนาสอนว่า ทุกสิ่งทุกอย่างไม่เที่ยง ถ้าเช่นนั้น 1+1 ก็ไม่จำเป็นต้องเป็น 2 เสมอไป แต่บวกอย่างไร 1+1 ก็เป็น 2 เสมอ ที่พระพุทธศาสนาสอนว่า “ไม่เที่ยง” ถือว่าผิดหลักความจริง ใช่หรือไม่</p> <p>คำตอบ ไม่ผิด เพราะคำว่าไม่เที่ยงหมายถึง สภาพธรรมทั้งหลาย ทั้งที่เป็นรูปธรรมและและนามธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่น ร่างกายของสิ่งมีชีวิตและจิตใจและความรู้สึกของมนุษย์เป็นต้น มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่สามารถคงสภาพเดิมไว้ได้ ส่วนกฎความจริงบางอย่างอาจจะไม่เปลี่ยนแปลงเสมออย่างทันทีทันใด เช่น ความร้อน ความเย็นอากาศที่เคลื่อนไหว การเกิดขึ้นมาของสรรพสิ่ง ซึ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัย แต่จะค่อยๆ เปลี่ยนแปลงเมื่อมีเหตุปัจจัยมา ทำให้เปลี่ยน กฎคณิตศาสตร์ 1+1 อาจเป็น 2 ก็ได้ หรือเป็น 1 ก็ได้เช่นกองทรายสองกอง มารวมกันก็กลายเป็นกองทรายหนึ่งกอง เป็นต้น ไม่ใช่กลายเป็นกองทรายสองกองแต่ประการใด</p> <p>คำถาม ศาสนาพุทธสอนให้ผู้ชายมีภรรยาได้คนเดียว มีหลายคน ผิดศีล ถ้าไม่อยากผิดศีล และมีภรรยาได้หลายคน ก็ควรนับถือศาสนาอื่นที่อนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาหลายคนได้ นี่เป็นความคิดที่ถูกต้องหรือไม่</p> <p>คำตอบ การมีภรรยาหลายคนเป็นวัฒนธรรมของสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ในสังคม สังคมไทยสมัยก่อนผู้ชายมีภรรยาหลายคนได้ทั้งที่เป็นสังคมพุทธ เช่น ขุนนาง ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ สมัยก่อนนิยมมีภรรยาหลายคน การที่สังคมยอมรับการมีภรรยาหลายคน เพราะผู้ชายเป็นหลักของครอบครัว เป็นผู้เลี้ยงดูภรรยาทุกคน ซึ่งทางฝ่ายผู้หญิงก็ไม่รังเกียจ</p>

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
	<p>ไม่แน่ใจว่าพุทธศาสนาสอนผู้ชายให้มีภรรยาได้คนเดียวจริงหรือเปล่า แต่มีคำสอนที่ประมวลได้ว่า ผู้ชายที่มีภรรยาแล้วจะต้องซื้อสัตว์ ไม่นอกใจภรรยา ต้องยกย่องภรรยา คำสอนในเรื่องหน้าที่สามีที่มีต่อภรรยา และภรรยาที่มีต่อสามี ดังในสังคาลโอวาทสูตรนั้น อาจจะ เป็นคำสอนที่เหมาะสมกับสังคาลมาณพ แต่สำหรับคนอื่นๆ เช่น เศรษฐี กษัตริย์และขุนนางเป็นต้น ไม่มีการระบุอย่างสังคาลมาณพ จึงควรมีการศึกษาเรื่องสามีภรรยาคู่เดียว หรือหลายคู่ให้แน่ชัดก่อน สรุปว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นการแต่งงานแบบหญิงหนึ่งชาย หนึ่ง</p>
	<p>คำถาม พระพุทธศาสนาสอนให้ละความโลภ คนเราทุกวันนี้จำเป็นต้องแสวงหาและใช้เงิน ถ้าไม่โลภอยากได้ ก็ไม่ต้องแสวงหา การละความโลภนำไปใช้ได้กับพระสงฆ์เท่านั้น</p>
	<p>คำตอบ ความโลภคือตัณหาอย่างหนึ่ง เป็นความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด การแสวงหาเงิน ถ้าอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมอันดีงามและไม่ตกเป็นทาสของเงิน ก็ไม่น่าจะผิดแต่ประการใด แต่การแสวงหาเงินอย่างไม่รู้จักพอ จนถึงขั้นเบียดเบียนเอาเปรียบคนอื่นเพื่อให้ตนได้เงินมา ย่อมผิดศีลธรรมอย่างแน่นอน ขรราวาสจำเป็นต้องลด เลิกละและควบคุมความโลภให้อยู่ในระดับความต้องการแต่พอเพียง มีชีวิตอยู่อย่างพอเพียง รู้จักประมาณตน (มัตตัญญูตา) จึงจะมีชีวิตมีความสุขได้</p>
<p>หมวดศาสนา</p>	<p>คำถาม คนเราเกิดมาก็มีศาสนาเลย ถ้าตายไปศาสนาหมดไปด้วยหรือไม่</p>
	<p>คำตอบ ศาสนาเป็นเรื่องของชีวิต และสังคม ตราบใดที่สังคมยังอยู่ ตราบนั้นต้องมีศาสนาคอยควบคุมพฤติกรรมของผู้คนในสังคม ศาสนาจะหมดไปเมื่อคนเลิกให้เกียรติกัน มีการทำลายล้างกันจนคนตายหมดไปจากโลก</p>

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
	<p>คำถาม สาเหตุที่เด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบันนี้ไม่นิยมเข้าวัด เป็นเพราะหลักคำสอนล้าสมัยหรือไม่</p> <p>คำตอบ ไม่จริง หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาทันสมัยเสมอเป็นอกาลิโก ใช้ได้กับทุกกาลเวลา และช่วยแก้คำถามให้คนทุกยุคสมัย การที่เด็กและเยาวชนปัจจุบันไม่นิยมเข้าวัด เพราะกิจกรรมในวัดไม่มีพลังจะดึงดูดเด็กและเยาวชนให้เข้ามาวัดได้ ขณะที่นอกวัดมีกิจกรรมที่มีพลังเหนือกว่าศาสนา เด็กและเยาวชน (รวมเอาผู้ใหญ่ที่ยังเต็มไปด้วยกิเลสตัณหา) ซึ่งตกอยู่ภายใต้อำนาจของพลังเหล่านั้น การสอนเด็กและเยาวชน จึงควรเป็นการสอนในเชิงรุกและเน้นกิจกรรมที่让孩子มีส่วนร่วมให้มาก พลังที่แข่งขันกับพลังทางศาสนามีมาก และมีกำลังเหนือกว่าศาสนา มาก จึงควรที่พระสงฆ์ ชุมชน และรัฐ ร่วมมือกันอย่างจริงจัง เพื่อสร้างกระแสความนิยมศีลธรรมให้กลับคืนมา</p>
	<p>คำถาม พระพุทธศาสนามีข้อห้ามมากมาย น่าจะเป็นศาสนาที่มีกรอบความคิดไม่ใช่ศาสนาที่สอนให้คนคิดนอกกรอบ</p>
	<p>คำตอบ พระพุทธศาสนามีข้อห้ามมิให้คนทำความชั่ว แต่ไม่มีข้อห้ามมิให้คนทำความดี กรอบความคิดของพระพุทธศาสนาซึ่งประมวลอยู่ในศีลธรรม คือ คิดดี พูดดี ทำดี งดเว้นจากการคิดชั่ว พูดชั่ว และทำชั่ว และทำจิตใจให้สะอาด สว่าง บริสุทธิ์ ไม่ตกเป็นทาสการกระทำความชั่ว (กิเลส) พระพุทธศาสนาสอนไม่让人ทำนอกกรอบ แต่สามารถคิดพิจารณากรอบได้ แต่ต้องมีสติและปัญญารู้ทันการคิดนอกกรอบ เช่นไม่ให้หลงไปตามกระแสกิเลส ฯลฯ</p>

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
	<p>คำถาม คนเราสามารถเลือกนับถือศาสนาได้ตามความพอใจหรือไม่ ถ้าหากคนเราเลือกนับถือศาสนาได้ตามความพอใจ จะทำให้โลกเรามีคนทำความดีมากขึ้น และทำชั่วน้อยลงหรือเปล่า</p> <p>คำตอบ ศาสนาคือหลักคำสอนทางศีลธรรมที่มุ่งสอนให้คนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ปฏิบัติตามบรรทัดฐาน และกฎระเบียบอันดีงามของสังคม คนที่เข้าถึงหลักคำสอนของศาสนาอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดย่อมปฏิบัติตนเป็นคนดี ไม่เบียดเบียนคนอื่น มีความรัก ความเมตตาและช่วยเหลือคนอื่นที่ประสบความทุกข์ให้ได้รับความสุข แต่คนที่ยึดติดอยู่เฉพาะเปลือกของศาสนาอาจจะเป็นคนงมงายไม่เข้าถึง ศีลธรรมของศาสนา และอาจจะเปลี่ยนศาสนาบ่อยๆตามความสนใจและความต้องการของคนและอาจก่อให้เกิดคำถามระหว่างกลุ่มที่นับถือศาสนาต่างกัน ได้ และอาจทำความชั่วคือประทุษร้ายเบียดเบียนคนอื่น คิดไม่ดี พูดไม่ดี และทำไม่ดีต่อบุคคลอื่นที่นับถือศาสนาต่างจากตนก็ได้</p>

ตารางที่ 4.12 ผลการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นคำถามพระพุทธเจ้า

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม- คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
พุทธประวัติ	<p>คำถาม ประวัติของพระพุทธเจ้ามีความเป็นจริงเพียงไร และเรามีหลักฐานอะไรที่ทำให้เชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่จริง และพระพุทธเจ้าในอนาคตจะมีอีกหรือไม่ ถ้ามีจะมีเมื่อไหร่</p> <p>คำตอบ ประวัติของพระพุทธเจ้าเป็นที่สงสัยและถกเถียงกันมากว่ามีอยู่จริงไม่ หรือว่าเป็นนิยายที่มีคนแต่งขึ้นหรือว่าเป็นการเขียนของบุคคลในประวัติศาสตร์ บางคนก็บอกว่าเหมือนกับประวัติของเทพเจ้า พวกเทวดา พระพรหม พระอินทร์ ในศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ซึ่งหาตัวตนจริงๆไม่ได้ จริงๆแล้วประวัติของพระพุทธเจ้าเป็นประวัติของบุคคลที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ เพราะว่ามีหลักฐานสนับสนุนหลายอย่าง</p>

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
	<p>เช่นหลักฐานทางด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชยังหลงเหลือปรากฏให้เห็นอยู่ในประเทศอินเดียปัจจุบัน สังฆนียสถาน 4 ตำบลก็เป็นสถานที่ที่มีอยู่จริง หลักฐานเชิงมนุษยวิทยาและสังคมวิทยาที่ได้มีการศึกษาประวัติความเป็นมาของบุคคลไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมืองการปกครอง สังคม ศาสนา ปรัชญา หลักฐานทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาจะกล่าวตรงกันทั้งหมดว่าชาติพันธุ์ของศากยะแห่งกรุงกบิลพัสดุ์จัดอยู่ในกลุ่มเชื้อชาติพันธุ์ประเทศไหน สืบทอดกันมาอย่างไร ในปัจจุบันได้แก่คนกลุ่มไหนบ้าง นี่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เห็นได้ทั่วไปไม่รวมหลักฐานที่มีลักษณะเป็นข้อคิด ความเชื่อของบุคคลที่เป็นชาวพุทธและไม่ใช่ชาวพุทธที่นับถือและไม่นับถือพระพุทธศาสนา องค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้วันประสูติของพระพุทธเจ้าเป็นวันสำคัญของโลกแล้ว นี่เป็นการยอมรับอย่างเป็นทางการ ทั้งหมดนี้เป็นหลักฐานสนับสนุนว่าพระพุทธเจ้าเป็นบุคคลที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ พระพุทธเจ้าในอนาคตจะมีอีกหรือไม่ ตามคติความเชื่อของชาวพุทธทั้งที่เป็นเถรวาทและมหายาน จะมีความเชื่อที่คล้ายกันว่าพระพุทธเจ้าในอนาคตที่จะมาเกิดเป็นมนุษย์นั้นคือพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งขณะนี้รอเวลาที่จะมาเสด็จอุบัติขึ้นในโลกมนุษย์ ถามว่ามีจริงหรือไม่ ตามคติของเถรวาท</p> <p>พระพุทธเจ้ามีทั้งหมด 28 พระองค์ พระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จะดำรงอยู่ประมาณ 5000 ปี อย่างมากที่สุด ในขณะที่ยุคของพระโคตมพระพุทธเจ้าล่วงมาเข้ามาแล้ว 2500 ปี และอีก 2450 ปีก็จะสิ้นสุดยุคของศาสนาของพระโคตมพุทธเจ้า แล้วก็จะเป็ยุคของพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งก็เป็นจริงตามคติทางพระพุทธศาสนาที่ว่าโลกไม่ว่างเว้นจากพระอรหันต์ ฉะนั้นพระพุทธเจ้าในอนาคตนั้นเชื่อว่ามีอยู่จริง และก็จะเกิดขึ้นจริงเหมือนการให้เหตุผลง่ายๆว่า คนตระกูลหนึ่งเมื่อหัวหน้าครอบครัวหรือว่าคนที่สืบสกุลสิ้นชีวิตก็จะมีคนสืบสกุลต่อไป</p>

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
พุทธประวัติ	<p>ศาสนาเป็นสิ่งที่มียู่ประจำโลกประจำจิตใจของมนุษย์ เป็นเรื่องสากลที่เราแบ่งแยกเป็นศาสนานั้นศาสนานี้ เป็นการบัญญัติคำเรียกตามความเชื่อของเราเอง</p> <p>คำถาม พระพุทธเจ้าเสด็จมาเมืองไทยสมัยไหน ถ้าพระองค์ไม่ได้เสด็จมา ทำไมประเทศไทยจึงมีรอยพระพุทธบาทเยอะ</p> <p>คำตอบ พระพุทธเจ้าเสด็จมาเมืองไทยสมัยไหนยังไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่จะพอยืนยันได้ จะมีแต่เฉพาะรอยพระพุทธบาทเท่านั้น ซึ่งเป็นที่เข้าใจของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาว่า เราได้รับประเพณีนี้มาจากประเทศศรีลังกา ถ้ามว่ารอยพระพุทธบาทสมัยพระพุทธเจ้ามีใหม่ มีหลักฐานปรากฏชัดเจนในวรรณคดีทางพระพุทธศาสนาหลายๆเรื่อง ที่แสดงให้เห็นว่าเมื่อพระพุทธองค์ประสงค์จะอนุเคราะห์คนไหน เพื่อให้เขามีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนาและเป็นคนดีของสังคม พระองค์จะประทับรอยพระบาทไว้ให้เขาสักการบูชา หรือเมื่อรู้ว่าเขามีศรัทธาเลื่อมใสแล้ว แต่ไม่มีโอกาสที่จะพบพระองค์ด้วยตนเอง พระองค์ก็จะประทับรอยพระบาทเอาไว้ เพราะฉะนั้น ประเพณีการประทับรอยพระบาทไว้จากอินเดียก็แพร่มาศรีลังกา ส่วนรอยพระพุทธบาทที่ปรากฏในเมืองไทยนั้นเข้าใจว่าสืบทอดมาจากประเทศศรีลังกาแล้วก็นวนิตตามี่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา</p>
การประสูติของพระพุทธเจ้า	<p>คำถาม พระพุทธเจ้าประสูติแล้วเดินได้ 7 ก้าว เป็นจริงหรือไม่</p> <p>คำตอบ ถ้าหากเราอมรับในความเป็นอัจฉริยมนุษย์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งน้อยครั้งจะบังเกิดขึ้นในโลก อุบัติการณ์ต่างๆที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าจะมีผิดแปลกไปจากมนุษย์ธรรมดาบ้างก็ไม่ใช่ว่าเรื่องสุดวิสัย เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้เราอาจจะมองได้สองแง่คือ</p>

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
	<p>1. เป็นเรื่องของปาฏิหาริย์หรือบุญบารมี เพราะการบังเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ของบุคคลระดับที่จะเป็นพระพุทธเจ้าย่อมจะแตกต่างจากบุคคลธรรมดาทั่วไป การเสด็จดำเนินไปด้วยพระบาท 7 ก้าวนั้น เป็นเหตุการณ์ที่มีผู้อยู่ในเหตุการณ์เป็นจำนวนมากที่อยู่ในสถานที่ที่พระนางสิริมหามายาประสูติพระโอรสได้เห็นกัน ภายหลังจากนั้น พระองค์ก็กลายเป็นทารกธรรมดา อาจจะเปรียบได้กับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อประสูติใหม่ๆ พระญาติวงศ์เห็นพระองค์มี 4 กร จึงได้ถวายพระนามว่านารายณ์ราชกุมาร ซึ่งเป็นหลักฐานในด้านประวัติศาสตร์ แต่พระกรจริงๆ มีเพียง 2 กรเท่านั้น ซึ่งนี่ก็เป็นคุณสมบัติเฉพาะของผู้มีบุญเท่านั้น</p> <p>2. สำหรับผู้นับถือพระพุทธศาสนาด้วยความเชื่อมั่นในพระพุทธเจ้า ก็ไม่ควรไปตั้งข้อเคลือบแคลงสงสัยอะไร เรานับถือในความเป็นพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ นับถือเพราะพระองค์สามารถดำเนินด้วยพระบาท 7 ก้าวหรือเป็นโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ แต่เรานับถือในฐานะที่พระองค์ได้บำเพ็ญเพียรจนตรัสรู้แล้วสั่งสอนพุทธบริษัทให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เราได้รับผลจากพระปัญญาคุณ พระมหากรุณาคุณและพระบริสุทธิคุณของพระองค์ที่ทรงสั่งสอนธรรมะให้ชาวโลก และธรรมะนั้นสามารถรักษาคุ้มครองผู้ปฏิบัติได้ผลจริง</p>

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
อิทธิฤทธิ์ของพระพุทธเจ้า	<p>คำถาม ถ้าพระพุทธเจ้าเป็นคนฉลาดจริง ทำไมพระพุทธเจ้าไม่สร้างเครื่องบินและคอมพิวเตอร์</p> <p>คำตอบ ทั้งนี้และทั้งนั้นอยู่ที่ความจำเป็นหรือบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ง่าย ๆ คือมันอยู่ที่ความจำเป็นของสถานะบ้านเมืองและสังคมในยุคนั้นว่าจำเป็นที่จะต้องมีเครื่องบิน จำเป็นต้องมีคอมพิวเตอร์ไหม ซึ่งมันก็ไม่จำเป็น โดยหลักความจริงแล้วมนุษย์จะสร้างหรือประดิษฐ์อะไรสักอย่าง ขึ้นอยู่กับความจำเป็นและประโยชน์การใช้งานว่ามันมีความจำเป็นต่อชีวิตเขาหรือไม่ เป็นความจำเป็นของสังคมไหม ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ต้องสร้างอะไร ง่าย ๆ ว่าชีวิตของเขามีเครื่องอำนวยความสะดวกแล้ว ก็อยู่ได้อย่างสบายเหลือเฟือแล้วก็ไม่จำเป็นต้องไปสร้างอะไรที่มากกว่านั้น ถามว่าคนในยุคนั้นจำเป็นต้องใช้คอมพิวเตอร์ไหม มันก็ไม่จำเป็น ต้องนั่งเครื่องบินไหม มันก็ไม่จำเป็น เพราะไม่รู้จะนั่งไปหาใคร ฉะนั้น พระพุทธเจ้าทำได้ทุกอย่าง แต่ว่าความจำเป็นของสังคมในยุคนั้นมันไม่มีความจำเป็น</p>

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
พระพุทธรูป	<p>คำถาม พระพุทธรูปมีมาตั้งแต่สมัยไหน ใครเป็นผู้สร้างเป็นคนแรก ผู้สร้างเคยเห็นพระพุทธเจ้าหรือไม่ และการสร้างพระพุทธรูปใช้อะไร เป็นเกณฑ์ว่าพระพุทธเจ้าต้องมีรูปร่างหน้าตาอย่างนี้ และทำไม</p> <p>พระพุทธรูปในแต่ละประเทศจึงมีรูปร่าง และหน้าตาไม่เหมือนกัน</p> <p>คำตอบ เรื่องพระพุทธรูปนี้เป็นเรื่องที่มีคำถามมาก โดยเฉพาะประเด็นที่ว่าพระพุทธเจ้ามีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไรหรือไม่ คนสร้างเอาอะไรมาเป็นเกณฑ์ในการสร้าง ถ้าว่าด้วยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ก็เป็นที่รู้กันโดยทั่วไปว่า พระพุทธรูปสร้างในสมัยคันธาระ ก่อนหน้านั้นก็ไม่นิยมสร้างพระพุทธรูป ตามที่ศึกษาในประวัติศาสตร์พบว่า คนอินเดียสมัยหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วไม่นิยมสร้างพระพุทธรูป เนื่องจากมีความเคารพศรัทธาในพระพุทธเจ้ามาก ถ้าหากสร้างขึ้นมาแล้วเกรงว่าจะเป็นการลดพระเกียรติ ลดฐานะ ก็จะไม่สร้างคล้ายกับบ้านเราจะไม่นิยมปั้นรูปคนที่ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อตายแล้วถึงจะปั้น คนที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ไม่นิยมปั้นรูป เพราะเกรงว่าจะไม่สมเกียรติ เป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม เพราะฉะนั้นก็จะไม่นิยมสร้าง นอกจากสัญลักษณ์พระแท่น วชิรอาสน์ที่เป็นสัญลักษณ์แทนปรางตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า รูปปั้นพระนางสิริมหามายา ยืนเหนี่ยวกิ่งไม้ซึ่งเป็นสัญลักษณ์การประสูติของพระพุทธเจ้านั้น สมัยก่อนคันธาระ สมัยพระพุทธเจ้ามีพระพุทธรูปใหม่ ถ้าพระพุทธรูปในนิยามเป็นวัตถุสิ่งของเป็นหินเป็นปูนอะไรก็แล้วแต่ ยังมี แต่พระพุทธรูปในฐานะเป็นพุทธรูปที่พระองค์เนรมิตพระองค์ขึ้นมาแทนอย่างนี้มีแล้ว ในสมัยพระพุทธเจ้าไปแสดงอภิธรรม ๗ คัมภีร์โปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์สามเดือนในพรหมยา เวลาพระองค์เสด็จไปบิณฑบาต ไปทำกิจส่วนตัว เพื่อไม่ให้การแสดงอภิธรรมขาดตอน พระพุทธเจ้าได้เนรมิตพระองค์อีกพระองค์หนึ่งแสดงอภิธรรมแทน พอทำธุระเสร็จแล้วก็กลับมาแสดงอภิธรรมต่อ นี่ก็คือเป็นพุทธรูปอีกอย่างหนึ่ง การเปล่งรัศมีไปปรากฏในที่ต่างๆ ก็เป็นพุทธรูป</p>

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
	<p>ในลักษณะหนึ่ง แล้วพุทธรูปในลักษณะที่ว่านี้ก็มีในสมัยพระพุทธเจ้าแล้ว ยุคก่อนสมัยคันธาระไม่นิยมสร้างพระพุทธรูป พอมาในสมัยคันธาระ พระเจ้ากนิษฐกษัตริย์แห่งราชวงศ์กุษาณทรงสร้างพระพุทธรูปด้วยเหตุผล 2 ประการคือ 1. ได้รับอิทธิพลจากพวกกรีกที่มีบทบาทสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ในอินเดียตอนเหนือ พวกกรีกนิยมสร้างรูปเปรียบเทวดาที่ตนนับถือ นิยมสร้างเทวรูป เช่น เทวรูปอพอลโล สร้างเสร็จแล้วก็กราบไหว้บูชา นับถือเป็นที่พึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ กษัตริย์ในราชวงศ์กุษาณในสมัยคันธาระก็สร้างรูปพระพุทธเจ้าขึ้นมาเพื่อกราบไหว้บูชาโดยได้รับอิทธิพลจากพวกกรีกนี้เป็นสาเหตุที่หนึ่ง 2. มีวัตถุประสงคืที่จะยึดเหนี่ยวจิตใจชาวพุทธ เพราะเห็นว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการใช้สัญลักษณ์อื่นๆแทนพระพุทธรูปหรือการใช้หลักคำสอนอย่างเดียวนี้ไม่สามารถที่จะยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านได้ดีพอเท่ากับมีวัตถุอะไรสักอย่างเป็นนิมิตเป็นเครื่องหมาย และการสร้างพุทธรูปในลักษณะอย่างนี้ก็เป็นมรดกตกทอดทำให้พุทธศาสนาสืบทอดสู่คนรุ่นหลังได้ดีกว่าการใช้หลักธรรมอย่างเดียว เพราะว่าคนสอนอาจจะตายไปแล้ว แต่ว่าพุทธรูปยังคงหลงเหลืออยู่เป็นมรดกตกทอดให้คนรุ่นหลังได้รู้ว่า ณ ที่แห่งนี้มีกานับถือพุทธศาสนา นี่เป็นสาเหตุอย่างหนึ่งของการสร้างพระพุทธรูปขึ้นมา ส่วนประเด็นที่ว่าพระพุทธเจ้ามีรูปร่างหน้าตาอย่างไรหรือไม่แล้วคนสร้างใช้อะไรมาเป็นเกณฑ์ในการบอกว่าพระพุทธเจ้าต้องมีหน้าตาอย่างไร เราต้องพิจารณาหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ พระพุทธเจ้าต้องมีรูปร่างหน้าตาไม่เหมือนใครแน่ ถ้าเราเอาลักษณะตามที่ปรากฏในมหาบุรุษลักษณะ 32 ประการและอนุพยัญชนะ 80 คือลักษณะทางด้านร่างกายของพระพุทธเจ้า อวัยวะแต่ละส่วนจะมีลักษณะที่ผิดแผกแตกต่างจากคนธรรมดาทั่วไปแน่นอน ส่วนคำถามในประเด็นที่ว่าพระพุทธเจ้ามีรูปร่างหน้าตาเหมือนกับพระพุทธรูปนี้หรือไม่ ประเด็นนี้ไม่แน่ใจ แต่ว่าพระพุทธเจ้า</p>

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
	<p>ต้องมีรูปร่างลักษณะที่ไม่เหมือนกับบุคคลธรรมดาสามัญทั่วไปแน่</p> <p>ต่อคำถามที่ว่าคนสร้างพระพุทธรูปเอาอะไรมาเป็นเกณฑ์ คิดว่าคนสร้างน่าจะเอามาจากสามส่วนคือ ส่วนที่หนึ่ง คือ เขาศึกษามหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ กับอนุพยัญชนะ 80 ศึกษาคัมภีร์นี้แล้ว เขาก็พยายามปะติดปะต่อ เอาส่วนนี้มาต่อๆกันแล้วสร้างภาพขึ้นมาให้ตรงกับข้อความที่ปรากฏในมหาบุรุษลักษณะ 32 มากที่สุดแล้วก็จะได้รูปร่างลักษณะขึ้นมาอย่างนี้ ส่วนที่สองคนสร้างได้รับอิทธิพลมาจากประติมากรรมของพวกกรีก ซึ่งส่วนที่สองนี้ไม่มีอิทธิพลต่อเขาเท่าไรนัก จะมีอิทธิพลเฉพาะทางด้านศาสตร์ ด้านศิลป์เท่านั้น จะไม่มีผลทางด้านจินตนาการเท่าไรนัก ส่วนที่สามคิดว่าน่าจะจะมีอิทธิพลต่อเขามากก็คือ เรื่องของจินตนาการที่ยึดติดกับคนที่มียศถาบรรดาศักดิ์ การเมือง สังคมในยุคนั้นๆ หรือบางทีผู้ที่ผู้ที่เป็นเจ้าภาพให้สร้างพระพุทธรูปองค์นั้น หรือบางทีจินตนาการที่มันยึดติดอยู่กับตัวเขาเอง คนจ้างเอง คือพระพุทธรูปจะมีรูปร่างหน้าตาอย่างไรขึ้นอยู่กับจินตนาการของคนๆนั้นเอง ซึ่งจินตนาการจะไปยึดเกาะอยู่ใน 3 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 คนที่เป็นวีระบุรุษในดวงใจเขามีอิทธิพล มีบทบาทในสังคม การเมืองในยุคนั้นๆ ส่วนที่ 2 คือคนที่สั่งให้เขาสร้างพระพุทธรูปอาจจะเป็นเจ้าภาพใหญ่ หรือ คนที่มีอำนาจให้เขาสร้างเขาก็จะคิดถึงหน้าคนๆนั้น ส่วนที่ 3 คือ หน้าตาของตัวเองคือ หน้าตาของตัวเองเป็นอย่างไรหรือว่าคนที่เขาประทับใจเป็นอย่างไร เขาก็จะสร้างพุทธรูปไปตามที่เขาจินตนาการ นี้เขาใช้เกณฑ์ 3 อย่างนี้ในการบอกว่าพระพุทธเจ้ามีรูปร่างหน้าตาอย่างไร อย่างเช่นกันหอย บางคนบอกว่าพระพุทธเจ้าต้องโกนผม พระต้องโกนผม ทำไมต้องมีผมยาว ต้องทำเป็นกันหอยขึ้นมาอันนี้มาจากไหน มีข้อสันนิษฐานอยู่ 2 ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่ง เป็นเทริดหรือชฎาที่สวมอยู่บนศรีษะเป็นสิ่งที่แสดงถึงความป็นกษัตริย์ของพระพุทธเจ้า ส่วนที่สองเป็นเรื่องของชีวิตที่หมุนเวียนเป็นวัฏฏะคล้ายๆกันหอย หรืออาจจะเป็นไปได้ว่า</p>

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
	การสร้างเทวรูปในยุคแรกๆ มีลักษณะอย่างนี้ พุคง่ายกว่าทำแล้วมันสวย ไม่เหมือนคนทั่วไป พระพุทธรูปก็เลยมีรูปร่างลักษณะอย่างที่ว่ากันมานี้

ตารางที่ 4.13 ผลการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นคำถามพระสงฆ์

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระสงฆ์
ข้อปฏิบัติพระสงฆ์	<p>คำถาม พระสงฆ์ในประเทศไทยทำไมต้องโกนคิ้ว</p> <p>คำตอบ เหตุผลที่พระไทยต้องโกนคิ้ว ไม่มีหลักฐานยืนยัน มีแต่เรื่องเล่าต่อกันมาว่า ในสมัยอยุธยาที่ไทยรบกับพม่า พม่าส่งทหารปลอมตัวเป็นพระลอบเข้ามาสืบข่าวในพระนคร พระเจ้าอยู่หัวจึงรับสั่งให้พระไทยโกนคิ้วทิ้ง พระที่ไม่ได้โกนคิ้วก็แสดงว่าเป็นพวกพม่า จับไปสอบสวนได้ทันทีหลังจากนั้นมาพระไทยก็โกนคิ้วมาตลอด</p> <p>อีกเรื่องหนึ่งเล่าว่า ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีพระวัดหนึ่งเห็นผู้หญิงเดินผ่านก็ยั้วคิ้วให้ ความทราบถึงสมเด็จพระสังฆราชเจ้า จึงออกเป็นคำสั่งแต่นั้นมาให้พระสงฆ์ไทยโกนคิ้วจะได้ไม่ต้องยั้วคิ้วหลิวตาให้ผู้หญิงอย่างไรก็ตาม เรื่องการโกนคิ้วไม่ปรากฏในพระวินัย จะโกนหรือไม่โกนก็ได้ มีแต่คณะสงฆ์ไทยเท่านั้นที่โกนคิ้ว ถือเป็นวัตรปฏิบัติที่สืบต่อกันมา พระสงฆ์ในประเทศอื่นๆ ไม่ได้โกนคิ้ว</p> <p>คำถาม พระภิกษุสามารถห่มจีวรสีอื่นได้หรือไม่ นอกจากสีเหลืองและสีน้ำตาลเข้ม (สีกรัก)</p> <p>คำตอบ นอกจากสีต้องห้ามเช่นสีฟ้า สีเขียว สีแดง สีชมพู สีดำ แล้วพระสามารถห่มได้ ซึ่งสีจีวรของพระที่เราคุ้นสายตากันก็มีสีเหลืองอ่อน เหลืองแก่ น้ำตาลอ่อน น้ำตาลแก่ ซึ่งก็เป็นไปตามพระวินัย และเป็นสีที่หาง่าย ถ้ากำหนดให้มีสีเดียว เวลาจะซ่อมก็หาเสียก ไม่มี ความหมายอะไรเป็นพิเศษ</p>

ตารางที่ 4.13 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระสงฆ์
ข้อปฏิบัติพระสงฆ์	<p>คำถาม หลังเที่ยงไปแล้วทำไมพระภิกษุไม่สามารถฉันอาหารได้</p> <p>คำตอบ เนื่องจากพระภิกษุไม่สามารถที่จะหุงหาอาหารเองได้ และถ้าจะฉันอาหารเย็นก็อาจจะเป็นการแก่ชาวบ้านได้ แต่ที่สำคัญที่สุดของการเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุสามเณรคือการอยู่อย่างสันโดษ</p> <p>คำถาม พระสงฆ์รับเงินได้หรือไม่</p> <p>คำตอบ ในพระวินัยท่านห้ามไม่ให้พระสงฆ์เกี่ยวข้องกับเงิน ทอง ที่นี้คำว่าไม่ให้เกี่ยวข้องกับเงินทองนั้น ต้องย้อนดูวัฒนธรรมด้วย ในสมัยพุทธกาลชีวิตของพระต้องสละหมดทุกอย่าง การเป็นอยู่ชาวบ้านก็อุปถัมภ์ดูแล แม้แต่การสร้างวัดวาอารามชาวบ้านก็เป็นผู้ดำเนินการจัดสร้างให้ โดยที่พระไม่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง พระไม่ต้องพึ่งตัวเอง พระมีหน้าที่ศึกษาพระธรรม วินัย และประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ตัวเองพ้นทุกข์และก็นำหลักธรรมมาสั่งสอนญาติโยม แต่ในปัจจุบันเหตุการณ์มันเปลี่ยนไป ญาติโยมก็ยุ่งอยู่กับการประกอบอาชีพ มีเวลาที่จะมาวัดน้อยลง และในขณะเดียวกันการคมนาคมขนส่งจากเดิมที่มีการไปมาหาสู่กันด้วยการเดินทางด้วยเท้า นั่งเกวียน มาเป็นการเดินทางด้วยรถยนต์ และเครื่องบินเป็นต้น พระก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางด้วย และในขณะเดียวกันการพัฒนาวัดวาอารามพระก็ต้องเป็นหลัก พระก็ต้องพึ่งตัวเองมากขึ้น ฉะนั้นก็จำเป็นที่พระจะต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเงินทอง</p> <p>คำถาม ทำไมเวลาผู้หญิงถวายวัตถุสิ่งของหรือไทยธรรม พระจึงไม่สามารถรับกับมือได้ ทำไมต้องใช้ผ้ารับ</p> <p>คำตอบ เนื่องจากถ้าหากพระรับด้วยมือ พระอาจจะถูกต้องสัมผัสกับผู้หญิงได้และเป็นสาเหตุให้พระมีความยินดีในการถูกต้องสัมผัส ซึ่งจะทำให้เป็นมลทินแก่การประพฤติพรหมจรรย์ เพราะฉะนั้นในวินัยท่าน</p>

ตารางที่ 4.13 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระสงฆ์
ข้อปฏิบัติพระสงฆ์	<p>จึงบัญญัติไว้ไม่ให้พระรับประเคนด้วยมือกับสตรี แต่ถ้าหากจะรับก็ให้ใช้สื่อคือ “ผ้ากราบ” หรือจะเป็น “หนังสือ” หรือ “กระดาษ” ก็ได้ ซึ่งทั้งนี้ก็ได้เกี่ยวข้องกับกรณคดีผู้หญิงว่าเป็นคนต่ำด้อยแต่ประการใด ถามว่าจะวางไว้เฉยๆแล้วให้พระหยิบเอาเองได้หรือไม่ ตอบว่าไม่ได้ทั้งนี้พระพุทธรูปของท่านทรงบัญญัติไว้เพื่อป้องกันคำครหานินทาในกรณีที่พระหยิบเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ถวายหรืออนุญาตด้วยอนึ่งการถวายของพระนั้น ผู้ชายสามารถถวายได้โดยตรงต่อมือพระสงฆ์ โดยคุกเข่ากราบแบบมือครั้งเดียว แต่ผู้หญิงต้องรอให้พระสงฆ์ปูผ้าชิ้นเล็กที่เรียกว่า "ผ้ากราบ" เสียก่อนจึงค่อยวางของถวายลงบนผ้า นั้น เมื่อถวายแล้วจึงกราบ อีกครั้งโดยหมอบกราบแบบมือครั้งเดียว</p>
คำถาม	<p>อาจารย์ฆราวาสดูพระลูกศิษย์เป็นบาปหรือไม่</p>
คำตอบ	<p>ถ้าหากการดูหมายถึงการพูดด้วยคำหยาบ คำพรูสาท พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดด้วยอคติหรือพูดด้วยโทสจริต หรือโมโหจริตไม่ว่าจะดูใครทั้งพระและฆราวาสเป็นบาปทั้งนั้น แต่ถ้าหากการดูหมายถึงการอบรมสั่งสอนหรือแนะนำในสิ่งที่เป็นคนหรือในสิ่งที่ เป็นโทษกระทำด้วยความหวังดี ทำด้วยความเมตตา ทำในฐานะครูกับศิษย์จริงๆ ไม่ถือว่าเป็นบาป ทั้งนี้พฤติกรรมทุกอย่างทำโดยมีเมตตาเป็นตัวตั้ง</p>
คำถาม	<p>พระสูบบุหรี่ สูบยานัตถ์หรือเคี้ยวหมากพลู ผิดศีลหรือไม่</p>
คำตอบ	<p>ผิดหรือไม่ผิดขึ้นอยู่กับการศึกษา ถ้าหากถือว่าเป็น</p>
คำตอบ	<p>วัฒนธรรมไทยโบราณที่ใครไปใครมาก็ต้องต้อนรับด้วยหมาก พลู บุหรี่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นเครื่องต้อนรับแขก ต่อมาชาวบ้านก็เอาวัฒนธรรมที่ตนคุ้นเคยนั้นแหละมาใช้กับการต้อนรับพระ เมื่อมีการวิจัยพบว่าบุหรี่ยุคใหม่และหมาก พลูเป็นอันตรายต่อสุขภาพก็มีการรณรงค์กันและพยายามชี้ให้เห็นโทษของสิ่งเหล่านี้ ซึ่งปัจจุบันนี้พระภิกษุสามเณรรุ่นใหม่ก็ไม่สูบบุหรี่และเคี้ยวหมากพลูกันแล้ว</p>

ตารางที่ 4.13 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพระสงฆ์
การบวช	<p>คำถาม ผู้ที่มีร่างกายพิการหรือป่วยด้วยโรคเอดส์บวชได้หรือไม่</p> <p>คำตอบ ในพระวินัยท่านห้ามไม่ให้คนพิการและคนที่ป่วยเป็นโรคติดต่อร้ายแรงบวช เหตุผลเนื่องจาก 1. เพื่อไม่ให้บุคคลเหล่านี้เป็นภาระพระศาสนา เนื่องจากสถาบันพระศาสนาหรือสถาบันสงฆ์เป็นสถาบันที่ต้องอาศัยการอุปถัมภ์ดูแลจากผู้อื่น ถ้าหากผู้เข้ามาบวชมีร่างกายพิกลพิการไม่สมประกอบหรือเป็นโรคติดต่อร้ายแรงก็จะเป็นการเพิ่มคำถามและเป็นภาระให้กับสังคมเพิ่มขึ้นอีก 2. เพื่อต้องการสร้างศรัทธาความน่าเลื่อมใสให้แก่สถาบันสงฆ์ พระสงฆ์ต้องเป็นผู้มีบุคลิกภาพน่าเลื่อมใส ถ้าจะเอาคนพิกลพิการ หูหนวก ตาบอด หรือคนป่วยหนักเข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์ก็เท่ากับสถาบันสงฆ์เป็นแหล่งหรือศูนย์รวมของคนพิการ หรือคนที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ นอกจากจะเป็นสังคมที่พึ่งตัวเองไม่ได้แล้วยังเป็นสังคมที่ไม่น่าเลื่อมใสอีกแล้วจะเป็นผู้นำสังคมได้อย่างไร และพระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงอนุญาตให้บวช เพราะฉะนั้นคนที่มีความพิการหรือป่วยเป็นโรคติดต่อร้ายแรงพระองค์จึงไม่ทรงอนุญาตให้บวช ซึ่งจะต้องแยกให้ชัดเจนระหว่างความเมตตาสงสารกับวินัยซึ่งเป็นข้อปฏิบัติ เพราะถ้าหากเราสงสารจริงก็ไม่ควรให้บวช เพราะถ้าหากให้คนเหล่านี้บวชเข้ามาแล้วก็ไม่มีใครดูแล พระสงฆ์เองก็ไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะดูแลผู้พิการและคนป่วยเหล่านี้ ถ้าให้อยู่ตามยถากรรมยิ่งเป็นการเพิ่มความทุกข์ทรมานให้กับเขาเหล่านี้อีก ฉะนั้นควรที่จะให้คนเหล่านี้อยู่ในการดูแลของแพทย์ พยาบาลหรือองค์กรที่มีความพร้อมจะเหมาะสมมากกว่า</p> <p>คำถาม การฝึกฝนในศาสนามากเกินไป ทำให้เป็นคนงมงาย ไม่มีความทะเยอทะยาน ขาดความก้าวหน้าในชีวิตจริงหรือไม่</p> <p>คำตอบ ไม่ว่าจะอะไรก็ตามถ้าหากเราฝึกฝนมากเกินไป ลุ่มหลงมากเกินไป ยึดติดมากเกินไปมีโทษทั้งนั้น ไม่ว่าจะฝึกฝนในพุทธศาสนา ศาสนาอื่นหรือวิทยาศาสตร์ เพราะฉะนั้นต้องใช้ “คำหรือศัพท์” ให้ถูก</p>

ตารางที่ 4.14 ผลการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นคำถามบุญ บาป

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
การฆ่าสัตว์	<p>คำถาม คนเรากล้าฆ่าปลาแล้วเกิดเป็นปลา เมื่อฆ่าคนแล้วก็ต้องเกิดเป็นคนใช่หรือไม่</p> <p>คำตอบ ไม่ใช่หรอก คือเรื่องบาปเรื่องบุญนี้มันเกี่ยวกับเจตนาหรือความตั้งใจของบุคคลที่กระทำหรือพูดออกไปหรือแม้แต่ความคิด พระพุทธเจ้าทรงนิยามไว้ว่า เจตนาเป็นกรรม บุคคลมีเจตนาคือมีความตั้งใจมีความตั้งใจแล้วพูด ทำหรือคิดด้วยกาย วาจาหรือด้วยใจ ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็เป็นกรรม ในแง่ของความจริงที่สมบูรณ์แล้วกรรมนั้นมีอยู่ 3 ประเภท คือ กุศลกรรม การกระทำหรือความฉลาด อกุศลกรรม การกระทำหรือความโง่ อภัยกตกรรม การกระทำกลาง ๆ เช่น เจตนาจะอาบน้ำ เจตนาที่จะกินข้าวเจตนาที่จะทำงาน แต่ที่ท่านไม่เอามาพูดก็เพราะว่าคนเราโดยทั่วไปมีจิตที่เป็นกุศล อกุศลและกลางๆนั้นก็มักจะเจือปนกันไปด้วยเช่นการรับประทานอาหารก็ต้องการอาหารที่อร่อยเกิดความโกรธขึ้นมาที่ต้องการที่จะแก้แค้นลงไม้ลงมือ เพราะฉะนั้นมันจะโน้มไปในทางที่เป็นกุศลและอกุศล และกรรมที่ทำให้กุศลจริงๆคือกุศลและอกุศล อภัยกตนี้มันเป็นกลางๆก็ให้ผลกลางๆเป็นวิถีตามธรรมชาติธรรมดา การฆ่าคนฆ่าสัตว์นี้เราต้องเข้าใจว่าคนเราไม่ได้เกิดมาแล้วก็ฆ่าคนทุกคนและฆ่าสัตว์ทุกตัวมันเป็นไปได้หรอกเพียงแต่ว่าเจตนามากเจตนาแรงหรือไม่แรงเท่านั้นเอง สมมุติว่านายก.ฆ่าคนแล้วคนนั้นตายไป ในขณะที่เดียวกันนายก.ก็ทำความดีไว้มากก่อนที่จะตายจิตแ่ก่ไปนึกถึงความดีแ่ก่ก็ไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ได้ ความชั่วที่เกิดขึ้นจากการฆ่าคนก็ตามไปให้ผลในโอกาสต่อไป การฆ่าปลาเหมือนกัน ปลาเป็นสัตว์ที่ไม่ใหญ่และมีคุณไม่มากเจตนาการฆ่าปลามันไม่แรงเหมือนการฆ่าคน ในขณะที่คนฆ่าเขาก็ทำความดีอะไรอีกเยอะหรือเขาอาจจะไปฆ่าใครซึ่งมันมีคุณมากกว่านั้นก็ได้อะไร</p> <p>กระบวนการของการเวียนว่ายตายเกิดเป็นรายละเอียดที่ค่อนข้างจะยาวและต้องอธิบายกันมาก ในกรณีคำถามที่ว่าคนเรากล้าฆ่าปลาแล้วเกิดเป็นปลาเมื่อฆ่าคนแล้วก็ต้องเกิดเป็นคนใช่หรือไม่ มันไม่เกี่ยวหรอกเราไม่รู้เรื่องบุญเรื่องบาปของเขา แต่ว่าการฆ่าคนไม่ใช่เป็น</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
การฆ่าสัตว์	<p>เหตุให้เกิดเป็นคน แต่อาจจะเป็นสาเหตุให้ตัวเองถูกฆ่า การฆ่าปลาก็เหมือนกัน คือถ้าหากว่าฆ่ามากๆ ก็ไม่ใช่เป็นเหตุให้เขาเกิดเป็นคนหรือเกิดเป็นปลาหรือกแต่ว่ามันจะเป็นเหตุให้เขามีอายุสั้นเกิดมาแล้วมีอายุสั้น</p> <p>คำถาม ฆ่ามดกับฆ่าปลา บาปเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร</p> <p>คำตอบ คือปลาตัวโตกว่าเจตนามันแรงกว่าความพยายามมันมากกว่า และมันมีประโยชน์มีคุณมากกว่า ส่วนมดตัวมันเล็กกว่า และเจตนาที่น้อยกว่า ความพยายามก็น้อยกว่า มันก็บาปน้อย เพราะฉะนั้นเจตนา มันแตกต่างกันความพยายามมันต่างกันคุณประโยชน์ก็ต่างกัน เพราะฉะนั้นบาปมันเลยต่างกัน ฆ่ามดตายนี้บาปน้อยกว่าการฆ่าปลา แต่ดีที่สุดนี่อย่าทำบาปเลย</p>
ศาสนา	<p>คำถาม คนเกิดมาแล้วไม่มีศาสนาได้หรือไม่ คนไม่มีศาสนาฆ่าสัตว์เป็นบาปหรือไม่</p> <p>คำตอบ ศาสนานี้เป็นหลักในการครองชีวิตของมนุษย์ เป็นหลักใจที่เราต้องยึดถือเราจะนับถือศาสนาอะไรก็ได้ เพราะถ้าหากเรานับตามความเป็นจริงว่าศาสนาที่ดำรงอยู่ในเวลานี้มีอายุไม่เกิน 5000 ปี คนก่อนหน้านั้นอาจจะมีศาสนาบ้างไม่มีศาสนาบ้างก็เป็นเรื่องปกติธรรมดา แต่ว่าความเปลี่ยนแปลงในชีวิตของคนนั้นจะเกิดจากการกระทำของเขาและการไปเกี่ยวข้องกับคนที่ดีหรือไม่ดีเป็นหลักสำคัญ เรียกว่าการคบหาสมาคมกับคนอื่น ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่จะสร้างความร่วมเย็นทางใจให้คนเหล่านั้นไปนับถือศาสนาหรือไม่นับถือศาสนา ยกตัวอย่างง่าย ๆ การเบียดเบียนตัวเองให้เดือดร้อน การเบียดเบียนบุคคลอื่นให้เดือดร้อน นี่เป็นกฎสากลที่มีอยู่ในโลกนี้เพียงแต่ว่าศาสนาพุทธเรียกว่าศีลห้า คนนับถือศาสนาอื่นเขาก็เรียกอย่างอื่น แต่สรุปแล้วว่าการประทุษร้ายต่อชีวิตการประทุษร้ายต่อทรัพย์ การล่วงละเมิดทางเพศ การโกหกหลอกลวงกันต่างๆ การเสพลิงเสพลิดให้โทษมันเป็นความผิดสากล หมายความว่า</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
ศาสนา	<p>คุณจะนับถือหรือไม่นับถือศาสนาอะไรไม่เกี่ยว แต่ถ้าคุณไปทำอย่างนี้ คุณจะมีผลแล้วก็เป็นบาปที่จะให้สนองผลแก่คุณ แต่การฆ่าสัตว์ อย่างน้อยคุณก็อายุสั้น เกิดมาอายุสั้น การลักทรัพย์เกิดมาก็จะมีฐานะที่ยากจน การล่วงละเมิดทางเพศหรือประพฤติดิพประเวณี ถ้าเกิดมาเป็นมนุษย์ก็ไม่มีใครเชื่อถือ การละเมิดศีลห้า นั้น ศีลข้อแรกเป็นเหตุให้ตกนรก เป็นทางที่นำไปสู่นรก เพียงแต่ว่าคนเราไม่ได้ทำความชั่วอย่างต่อเนื่องไม่ได้ทำความดีอย่างต่อเนื่อง ถ้าเราทำความดีมากกว่าความชั่วก็ยังไม่ให้ผลไม่ได้ ถ้าเราทำความชั่วมากกว่าความดีก็ไม่มีพลังที่จะไปตัด แต่ว่านั้นมีรายละเอียดคือก่อนจะดับจิตมันเหมือนกับคนที่ขับรถมาทั้งๆที่ชำนาญเส้นทางเปลอนิดเดียวแล้วคิดมันก็ผิดไป อาจเกิดมาเป็นสัตว์หรืออาจจะตกนรกเพราะบาปกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในขณะนั้นๆ แต่ว่าจะอยู่ในนรกไม่นานหรือว่าเกิดบนสวรรค์ก็อยู่บนสวรรค์ไม่นานเพราะว่าบุญมันไม่มีพลัง บาปไม่มีพลังมาก แต่ว่าอุบัติเหตุในลักษณะนี้เกิดได้เป็นเรื่องธรรมดาเขาเรียกว่าอาสังกรรม คือกรรมจวนที่จะดับจิต มันเกิดขึ้นขณะสุดท้ายของการจุติคือการตาย พุงง่าย ๆ คือการตายเราตายด้วยจิตอย่างไร จิตเราเป็นกุศลหรืออกุศลก็จะเป็นไปตามกรรมในขณะนั้นแต่ว่าไม่นาน ถ้าหากเกิดแล้วสุขานาน ทุกข์นานบุญต้องมากบาปต้องมากด้วย</p>
	<p>คำถาม ดี-ชั่วที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนามีหรือไม่</p> <p>คำตอบ ไม่มีหรอกเพราะว่ามนุษย์เราต้องนึกอย่างนี้ว่า ความชั่วคือการทำตัวเองให้เดือดร้อนทำบุคคลอื่นให้เดือดร้อนหรือทำทั้งตัวเองและบุคคลอื่นให้เดือดร้อน ความดีก็คือการงดเว้นจากการเบียดเบียนตนเอง งดเว้นจากการเบียดเบียนบุคคลอื่น งดเว้นจากการเบียดเบียนทั้งตนเองและบุคคลอื่นนั้นอีกระดับหนึ่ง ระดับต่อไปคือการทำประโยชน์ต่อตัวเอง ทำประโยชน์ต่อบุคคลอื่น ทำประโยชน์ต่อบุคคลทั้งสองฝ่ายและกระจายไปให้ได้มาก เราต้องนึกว่าในโลกนี้มีสิ่งมีชีวิตกับสิ่งไม่มีชีวิตเท่านั้นเอง สิ่งมีชีวิตเป็นคนเป็นสัตว์ สิ่งไม่มีชีวิตก็เป็นพืช เพราะฉะนั้น</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
ศาสนา	ถ้าเราไปละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอื่นก็ผิดศีล ผิดศีลข้อ อทินนาทานเบียดเบียนตัวเองประพฤติดัวเป็น โจร คนอื่นเขาเสียทรัพย์ เขาก็เดือดร้อน
การค้าขาย	<p>คำถาม คนขายยาบ้าเอาเงินที่ได้จากการขายยาบ้าไปรักษาพ่อแม่ที่ป่วย เรียกว่ารู้บุญคุณพ่อแม่หรือไม่ การขายยาบ้าเช่นนี้เป็นบาปหรือเปล่า</p> <p>คำตอบ คือเราจะเห็นว่ามันมีลักษณะที่แตกต่างกันคนละประเด็นคนละเจตนาเลย การเอาเงินไปรักษาพ่อแม่ นั่นด้วยจิตสำนึกของลูกที่มีความกตัญญูต่อก่อนพ่อแม่เป็นการทำหน้าที่ลูกที่ดี แต่เงินที่ได้มาอย่างนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าเวลาตำรวจเขาจับกุม เขาไม่ได้จับกุมเพราะเอาเงินไปรักษาพ่อแม่ที่ไม่สบาย แต่เขาจับกุมในฐานะขายยาบ้า จะเห็นได้ว่ามันคนละเหตุผลกัน ไม่มีใครถูกจับกุมเพราะเลี้ยงดูพ่อแม่หรือก แต่ถูกจับกุมเพราะขายยาบ้า เพราะเสพยาบ้าส่วนการขายยาบานั้นเป็นมิจฉาชีพคือการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด ไม่ถูกต้องและสิ่งที่ได้คือตัวยาบ้าที่เขาขายไปไม่ใช่เงิน ตัวยาบ้าที่เขาขายไปเบียดเบียนคนซื้อทำลายสุขภาพของคนเหล่านั้น แต่เงินมันเป็นกลางๆแต่ตัวเจตนามันเป็นบุญเป็นบาป เพราะฉะนั้นเราจะเห็นว่าตัวเงินเป็นผลของการขายยาบ้าแต่ไม่ใช่เป็นตัวยาบ้าเราก็สามารถจะนำไปจ่ายเลี้ยงดูพ่อแม่ได้ แต่บาปที่เกิดขึ้นจากการขายยาบานั้นเราต้องรับเองไม่ใช่ให้พ่อแม่ไปปรับต้องแยกให้ออกว่ามันคนละเหตุผลกัน ส่วนการเลี้ยงดูพ่อแม่และรักษาพ่อแม่ให้หายป่วยนั้นถือว่ารู้บุญคุณของพ่อแม่และเป็นการทำหน้าที่ของลูกที่ดี การขายยาบ้าเช่นนี้เป็นบาปหรือเปล่า คำตอบคือเป็นบาป ก็คล้ายๆกับเราฆ่าปลาแล้วไปทำบุญตักบาตรถามว่าได้บุญหรือได้บาป ตอบว่าตักบาตรได้บุญแต่ฆ่าปลาได้บาป เราต้องแยกให้ออกเพราะมันเป็นคนละประเด็นกัน เพราะว่าการตักบาตรนั้นมันเป็นประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อบุคคลอื่นแต่ว่าการฆ่าสัตว์มันเป็นการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
การทำร้ายพ่อ แม่	<p>คำถาม ลูกทำร้ายพ่อแม่ถือว่าเป็นบาป ถ้าพ่อทำร้ายแม่ลูกเห็นจึงเข้าไปห้ามพ่อ แต่พ่อไม่ฟังลูกจึงใช้กำลังและอาวุธทำร้ายพ่อจึงหยุดพ่อไม่ให้ทำร้ายแม่ได้ลูกทำเช่นนี้เป็นบาปหรือไม่</p> <p>คำตอบ ในการพูดขอร้องไม่ให้พ่อทำร้ายแม่นั้นเป็นเจตนาดีของลูกที่มีความกตัญญูกตเวที แต่ลูกต้องเข้าใจว่าครอบครัวนั้นมีความขัดแย้งกันเป็นเรื่องธรรมดา ถ้าหากไม่มีมือที่สามเข้าไปแทรกมันก็ไม่ทำอะไรหรือก่อกวนก็ยุติหัวเมียก็มีลักษณะอย่างนี้ และก็มีทะเลาะวิวาทกัน บางครั้งก็มีการลงไม้ลงมือกัน แต่ว่าอย่าลืมพ่อแม่นี้เป็นพระพรหมของลูกทั้งคู่เป็นบูรพาจารย์ของลูกทั้งคู่ พ่อเป็นผู้ให้เกิดและแม่เป็นผู้เกิด เพราะฉะนั้นเราไม่มีเหตุผลที่จะไปอ้างเพื่อที่จะประทุษร้ายพ่อซึ่งทุบตีแม่ คือเราจะเห็นว่าขณะลงไม้ลงมืออย่างนี้จนถึงไปใช้อาวุธมันก็รุนแรงเกินไป แล้วถ้าหากพ่อเสียชีวิตลงเท่ากับลูกทำกรรมหนักทีเดียวที่ฆ่าบุพการี ดังนั้นลูกต้องเข้าใจธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ว่า ต้องมีความขัดแย้งกันเป็นธรรมดา ลูกเป็นมือที่สามถ้าเพียงขอร้องได้ทำได้พ่อจะยอมหรือไม่ยอมเราทำหน้าที่เพียงขอร้องเท่านั้นเอง อย่าไปลงไม้ลงมือกับบุพการีเด็ดขาดเป็นบาปหนักแล้วติดตัวเราตลอด ชาติ เดียวใช้กรรมไม่หมดหรือต้องผ่านภพชาติอีกมากทีเดียว</p>
การพูดหยาบคาย	<p>คำถาม สุข พระพุทธศาสนาบอกว่า เกิดจากบุญ ทุกข์เกิดจากบาป การพูดจาลามกหยาบคาย คนฟังหัวเราะพอใจและมีความสุข การพูดเช่นนี้เป็นบาปหรือไม่</p> <p>คำตอบ ไม่หรือ เคยมีคนมาทูลถามพระพุทธเจ้าว่าพวกเดินกินรำกินเหล่านี้น่าตายไปแล้วจะไปบังเกิดเป็นเทพธิดาในสวรรค์ที่มีความสนุกสนานรื่นเริงจริงหรือไม่ พระพุทธเจ้าไม่ตอบรับสั่งว่าถ้าตอบไปประเดี๋ยวเธอจะเสียใจเขาก็อ่อนวอนขอร้องให้ตอบ พระพุทธเจ้าจึงรับสั่งว่าไม่ใช่ไปเกิดในสวรรค์หรือแต่จะตกนรกเพราะอะไร เพราะในการแสดงให้สังเกตว่าการแสดงทุกคราวกิเลสเรายังไม่เกิดมันก็จะเกิด</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
การพุดหยาบคาย	<p>มันมีการกระตุ้นราคะ กระตุ้น โลภะ กระตุ้น โทสะ กระตุ้น โมหะ กระตุ้นริษยาถือข้างกันแล้วเกิดรักเกิดหวงโยคนนั้น เกลียคนนั้นแล้ว ก็อินกับบทบาทการแสดง จิตใจของบุคคลเหล่านั้นก็จะไม่ปกติ จิตใจ เขาก็โน้มเอียงไปทางนั้น ไม่อย่างนั้นมันก็แสดงไม่ได้สมบทบาท เพราะฉะนั้น จิตใจเขาก็ถูกกลุ่มรุมด้วย ราคะ โลภะหรือโทสะ มันต้อง แสดงให้สมบทบาท โกรธก็ต้องโกรธให้จริง ริษยาก็ต้องริษาให้จริง ไม่อย่างนั้น หน้าตามันไม่ไป ดังนั้นการแสดงเหล่านี้จึงเป็นการกระตุ้น ให้เกิดกิเลสแก่คนอื่นและแก่ตัวเอง คนแสดงนั้นเขาได้สัจธรรมจริงแต่ ว่าจิตใจเขาถูกกลุ่มรุมด้วยสิ่งเหล่านี้ ต้องตีบทให้แตก อย่าลืมนะว่ากิเลส มันเกิดขึ้นแก่บุคคลทั้งสองฝ่ายการแสดงจบแล้วแต่ใจไม่สงบ</p> <p>คำถาม การโกหกเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นบาปไหม</p> <p>คำตอบ บาป การโกหกนั้นถึงแม้มีเจตนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่น แต่อย่า ลืมว่าถ้าหากเรื่องนั้นเป็นเรื่องไม่จริงและเราก็มีเจตนาที่จะกล่าวเรื่อง ไม่จริงออกไป มันก็ผิด มันครบทุกองค์ประกอบ ผิดก็คือผิด ถูกก็คือ ถูก เราอ้างเพื่อช่วยคนอื่นนี้มันต้องดูว่าช่วยเพื่ออะไร เพียงแต่ว่าเจตนา มันไม่แรง ความพยายามไม่มาก แล้วถ้าช่วยคนรอดมาผลก็คือไม่มีการ ประทุษร้ายต่อกัน แต่ว่าเจตนาเราก็คือเจตนาพูดเท็จแล้ว บาป แต่มัน ไม่แรง ไม่เบียดเบียนบุคคลอื่นแต่เบียดเบียนตัวเอง เพราะว่าเจตนาพูด เท็จเราหลบไม่ได้</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
การพิสูจน์บุญ บาป	<p>คำถาม เราจะมิทางพิสูจน์แบบนักวิทยาศาสตร์ได้หรือไม่ว่า ทำบุญได้บุญทำบาปได้บาปจริง</p> <p>คำตอบ คง่ายๆ ลือย่าไปคู้ไกลๆ ถามว่าความเกียจคร้านนี้เป็นบาปหรือบุญ ความขยันนี้เป็นบาปหรือบุญ โดยจะเห็นว่าความเกียจคร้านก็เป็นบาปความขยันก็เป็นบุญ นักเรียนคนหนึ่งก็เกียจเรียนหนังสือแล้วสอบตก อีกคนหนึ่งขยันเรียนหนังสือสอบได้คะแนนดีและได้ทุนการศึกษา นี่เห็นกันชัดๆ เลย บุญบาปเองก็เช่นเดียวกัน หรืออย่างเช่นเราเดินไปเจอคน เรยกมือไหว้ เขาก็มีความเป็นมิตรกับเรา เขายืมให้กับเรา แต่ถ้าเราไปต่อยเขาเราก็โดนต่อย แล้วอาจจะโดนตำรวจจับกุมไปลงโทษ เพราะฉะนั้นมันเป็นเรื่องให้เห็นง่ายๆ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หรือเรากินอาหารผัดเผ็ดแดงเราก็ท้องเสีย เรากินอาหารที่มีคุณค่าอาหารสูงร่างกายเราก็ได้รับประโยชน์ เราทำงานอย่างมีสติเราก็ไม่พลั้งพลาดไม่เผลอเผลอไม่หลงลืมไม่ละเลื้อน ถ้าเราขาดสติเราก็เผลอเผลอละเลื้อนหลงลืมและก็พลาดพลั้ง คนที่ประสบอุบัติเหตุบางครั้งไม่ใช่เพราะสาเหตุจากการกระทำของคนอื่น แต่เป็นเพราะการกระทำของเขาถือการขาดสติ ตัวสติเป็นบุญ ขาดสติเป็นบาป ทำดีต้องได้ดี ทำชั่วต้องได้ชั่ว เหมือนการปลูกมะม่วงย่อมได้มะม่วง ปลูกมะพร้าวย่อมได้มะพร้าว มันเป็นกฎของเหตุผลธรรมดา ไฟก็ย่อมร้อนเป็นธรรมดาหรือส่องไปในที่มืด ความมืดก็หายไปนี้เป็นกฎธรรมดา กรรมนี้เป็นกฎที่มีอยู่ตามธรรมชาติเราจะเรียกว่าอะไรก็ได้ จะเรียกบาปเรียกบุญก็ได้ แต่กฎนี้มันเป็นกฎที่มีอยู่ทั่วโลกและทุกชีวิตก็อยู่ได้ด้วยกฎนี้ วิทยาศาสตร์เกิดขึ้นทีหลังกฎของกรรมเยอะ แต่ว่าเราสับสนในเรื่องกรรมเพราะเรานึกว่ากรรมคือบาป แต่ว่ากรรมคือเจตนาที่บุคคลกระทำ ถ้าทำด้วยความฉลาดเป็นกุศลกรรม ทำด้วยความโง่เป็นอกุศลกรรม ทำด้วยความโง่เป็นบาป เพราะทำด้วยจิตใจเศร้าหมอง และก็มีผลให้ความเดือดร้อน ทำด้วยความฉลาดก็เป็นบุญ บุญแปลว่าชำระล้างกิเลสมีผลเป็นความสุขใจสบายใจ อย่างเช่นสมมุติว่าเราพกยาบ้าไปกับไม่มีสิ่งผิดกฎหมายติดตัวไปใจเราจะแตกต่าง</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
การเล่นการพนัน	<p>กัน บุญบาปก็เช่นเดียวกัน</p> <p>คำถาม เห็นแม่เล่นไพ่ได้เงินก็บอกแม่ว่า การเล่นพนันไม่ดี แม่บอกว่าที่มีเงินส่งลูกเรียนหนังสือ ได้ก็เพราะเล่นไพ่นี้แหละ ถ้าไม่เล่นไพ่แล้วจะเอาเงินมาจากที่ไหนมาจ่ายเป็นค่าเล่าเรียนลูก จะบอกแม่ว่าอย่างไรดี และเงินที่ได้มาเป็นบาปหรือไม่</p> <p>คำตอบ อันนี้คือคนละประเด็น คือการเล่นไพ่และผู้เล่นไพ่ ผู้เล่นไพ่วิ่งเล่นด้วยความโลภคืออยากได้เงินของคนอื่นโดยวิธีลัด แต่ว่าการส่งเสียให้ลูกศึกษาเล่าเรียนนั้นเป็นเมตตากรุณาเป็นหน้าที่ของแม่ พ่อแม่ห้ามปรามลูกจากความชั่วให้ประพฤติปฏิบัติความดีแล้วก็ให้ศึกษาศิลปะวิทยาการต่างๆ แต่การจะบอกให้แม่เลิกเล่นไพ่นั้น เราควรดูกาลเทศะด้วย เราควรพูดในบรรยากาศอื่นไม่ใช่พูดในขณะที่ท่านกำลังเล่นไพ่ ควรพูดในบรรยากาศของครอบครัวที่นั่งคุยกันแล้วก็ค่อยๆพูด แล้วเราอย่าลืมนะว่าชีวิตจริงๆนี้ สมมุติว่าเราตกลงไปในทะเลมันไม่มีอะไรให้ยึดเกาะเลย พอดีมีซากศพลอยมาเราก็ต้องเกาะไว้ก่อน มัน همینไปหน่อยก็ไม่เป็นไรดีกว่าตาย นี่คือการจำเป็นของมนุษย์ เราต้องนึกว่าแม่เราต้องมีคำถามเรื่องความรู้ เมื่อแม่มีคำถามเรื่องความรู้เราอาจจะเป็นกอบัว กอบัวที่เกิดจากโคลนมันยกดอก ยกใบออกมาจนพ้นจากน้ำได้ เรามีโอกาสได้เรียนหนังสือก็เพราะเงินที่แม่ได้มาจากการเล่นการพนัน แต่การเรียนของเราเป็นอีกเรื่องหนึ่ง มันคนละเรื่องกัน เจตนา มันต่างกัน แม่ก็ทำหน้าที่ของแม่ไป เพราะฉะนั้นตอนที่ส่งเสียลูกให้ศึกษาเล่าเรียน ก็เป็นบุญ แต่ตอนเล่นการพนันก็เป็นบาป เพราะว่ามันเป็นมิจฉาชีพแล้วก็คนในโลกนี้มีไม่มากหรอกที่รวยด้วยการพนัน แต่เราปฏิเสธไม่ได้ว่าไม่มี อย่างวันก่อนมีชาวอเมริกาสองคนเป็นกรรมกร ถูกฉลากกินแบ่งที่มากที่สุดในโลกคือ 8,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ลองนึกดูแล้วกันคิดเป็นเงินไทยเท่าไรเป็นแสนๆ ล้าน เหตุการณ์แบบนี้ที่ประเทศอเมริกามีบ่อย</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
<p>การเล่นการพนัน</p>	<p>แต่คนที่พ่ายแพ้หมดเนื้อหมดตัวเพราะการพนันนี่มันมีเยอะมาก เพราะฉะนั้นดีที่สุดคืออย่าไปยุ่งเกี่ยวกับการพนัน เราก็มองแม่เป็นบทเรียน แต่ว่าใช้บรรยากาศของครอบครัวพูดคุยกัน อย่าไปพูดตอนแม่กำลังเล่นไพ่เหมือนไปพูดเมื่อเห็นคนเขากำลังตกปลา เพราะว่าโลกก็คือโลก โลกของความเป็นจริงนั่นมันไม่บริสุทธิ์หรอก โลกที่อยู่ด้วยกรรมมันเป็นโลกที่บริสุทธิ์และสวยงาม แต่ว่าคนเราไม่สามารถจะเข้าถึงสูตรตรงนี้ได้ เราก็ต้องพยายามระมัดระวังตัวเรา อย่าไปทำชั่วก็แล้วกัน เพราะการเล่นพนันนี้ท่านว่าถูกใจปลิ้นปลิบครั้งยังไม่เท่าถูกไฟไหม้ครั้งเดียว ถูกไฟไหม้ปลิบครั้งยังพินทุ่น เสียพนันหมดตัวตัวจมดิน เราต้องพยายามหลีกเลี่ยงอย่าเดินตามแม่ ต้องขยันเล่าเรียนให้มีความรู้สูงๆ คนที่มีความรู้สูงๆก็เหมือนคนมีเครื่องมือในการประกอบอาชีพเขาก็จะไม่ตกเป็นทาสของการพนัน เราจะเห็นว่าในแวดวงการพนันนั้น คนที่เข้าไปเล่นส่วนมากจะเป็นคนไม่ค่อยมีความรู้ เขาไม่มีทางทำมาหากินเขาก็ต้องไปทำอย่างนั้น แต่ถ้าเราติดอาวุธคือปัญญาชีวิตเราก็จะก้าวหน้าไปได้</p>
<p></p>	<p>คำถาม การซื้อหวยและลอตเตอรี่เป็นความโลภหรือไม่ เมื่อถูกหวยและลอตเตอรี่แล้วนำเงินไปทำบุญจะถือว่าเป็นบาปหรือไม่ เพราะเป็นเงินที่ได้มาจากการเล่นพนัน</p>
<p></p>	<p>คำตอบ อันนี้ก็พูดแล้ว ซื้อหวยก็การพนัน ซื้อลอตเตอรี่ก็การพนัน แต่ว่าเป็นการพนันที่ถูกต้องตามกฎหมาย มันไม่ผิดในแง่ของกฎหมาย แต่มันผิดในแง่ของเป็นบาป คือทำด้วยความโลภ ความหลง ซึ่งเราไปเข้าใจว่านี่คือวิถีชีวิตที่จะทำให้เราสามารถสร้างตัวเองให้มีฐานะมั่งคั่ง มันคงได้ ถามว่าการซื้อหวย หรือลอตเตอรี่ เป็นความโลภหรือไม่ ตอบว่าเป็น เมื่อถูกหวยและลอตเตอรี่แล้วนำเงินที่ได้ไปทำบุญถือว่าเป็นบาปหรือไม่ ตอบว่าไม่บาป ถามว่าได้บุญหรือไม่ ตอบว่าได้บุญ เราต้องแยกให้ออกเพราะมันเป็นคนละประเด็น เงินที่ได้มาจากการพนันนั้นมันคนละเจตนา เจตนาคนละตอนกัน เพียงแต่ว่าสิ่งที่เรานำมาบริจาค นำมาทำบุญ</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
การเล่นการพนัน	<p>นั้นได้มาในทางไม่สุจริต เพราะฉะนั้นองค์ประกอบในการทำบุญนี้มันเลยพร่องไปเรียกว่าขาดปัจจัยสัมปทา คือสมบูรณ์ด้วยปัจจัยที่เรานำมาบริจาค เพราะว่าเงินที่ได้มานั้นเป็นการได้มาในทางที่ทุจริต แต่ถามว่าเป็นบุญไหม ก็เป็นบุญระดับหนึ่ง</p> <p>คำถาม การที่รัฐบาลนำเงินที่ได้มาจากการขายสลากกินแบ่งหรือหวยบนดินแล้วนำมาแจกเป็นทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน นักศึกษาผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์นั้นจะถือว่าเป็น การมอมเมาประชาชนให้ตกอยู่ในอบายมุขหรือไม่ และการที่รัฐบาลทำอย่างนี้จะถือว่าเป็นการทำบุญหรือทำบาป</p> <p>คำตอบ ต้องแยกคนละประเด็น คืออย่าลืมนะว่ารัฐบาลนี้มีภาระหน้าที่ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่อาณาประชาราษฎร์ ถ้าหากว่าราษฎรไม่ค้มเหล้า รัฐก็ไม่ต้องหากินกับเหล้า แต่ว่าในเมื่อราษฎรยังค้มเหล้าอยู่ รัฐต้องควบคุมคุณภาพของสิ่งเหล่านั้น เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายจากการค้มเหล้ามากเกินไป ในกรณีของการพนันก็เช่นเดียวกัน ตามปกติแล้วหวยใต้ดินนี้มันมีกันมาตั้งแต่โบราณเลย มีตั้งแต่ไหนแต่ไรมา เล่นกันตั้งแต่นายอากรบ่อนเบี้ยทั้งหลายเล่นกันมานานแล้ว คำถามว่ารัฐจะดำเนินการเรื่องนี้หรือไม่ เพราะราษฎรก็ยังเล่นอยู่ อย่าลืมนะว่าเวลาถูกหวยเป็นจำนวนมากๆนี้ มันมีการฆ่ากันตาย หวยเถื่อนนี้มันมีการฆ่ากันตาย หวยอย่างนี้รัฐก็ไปประกันให้แก่ราษฎรคือให้มันเล่นน้อยลงอย่างเช่นการเกิดไข้หวัดคนรัฐจำเป็นต้องฆ่าไก่จำนวนมหาศาล ทุกคนก็กลัวบาปทั้งนั้น ต้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เปิดให้ไก่กัน แต่นั่นคือภารกิจในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ราษฎรเราจำเป็นจะต้องเสี่ยงคนมาอยู่ตรงนี้ไปกล้วนนั้นกล้วนนี้ไม่ได้หรือต้องแก้ไข คำถามต่างๆที่เกิดขึ้น คือการมีหวยบนดินแล้วใช้ผลประโยชน์จากการมีหวยบนดินนำไปส่งเสริมการศึกษาให้แก่ประชาชน อย่าลืมนะว่าตรงนี้มันอีกช่วงหนึ่งมันเป็นบุญคนละตอนกัน แล้วก็ในช่วงที่สนับสนุนให้เล่นนี้มันก็ช่วยให้ราษฎรเดือดร้อนน้อยลง ถามว่าผิดไหมในแง่กฎหมายตอบ</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
การเล่นการพนัน	<p>ว่าไม่ผิด แต่ในแง่ศีลธรรมนี้ผิด แต่เราอย่าลืมว่าการดูแลประเทศนั้นมันไม่ใช่การเข้าวัด ไม่ใช่การนั่งสมาธิเจริญภาวนา แต่ว่าเป็นการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ราษฎร อย่างที่ในหลวงรับสั่งว่าเราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม ธรรมะบางอย่างมันก็กลายเป็นหน้าที่ไป ประเด็นที่ถามว่า นำเงินที่ได้มาแจกเป็นทุนการศึกษาแก่นักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์นั้นเป็นการมอมเมาหรือไม่ ประเด็นก็คือว่าราษฎรถูกมอมเมามาอยู่แล้ว เจตนาของรัฐบาลก็เพื่อให้เกิดสวัสดิการแก่ประชาชนโดยนำเงินที่ได้จากการเล่นหวยนี้แหละมาคืนกำไรให้แก่ประชาชน เพราะว่าการเล่นหวยนี้จะมีข่าวการฆ่ากันตลอด คือพอแทงถูกได้เงินเป็นมากมาย ปรากฏว่าเจ้ามือจะหนีเจ้ามือไม่มีเงินจ่าย เพราะฉะนั้นก็เล่นกันแบบเสี่ยๆและเงินก็ไปอยู่กับกลุ่มอิทธิพลกลุ่มหนึ่ง แล้วคนเหล่านั้นก็นำมอมเมาประชาชนต่อไป เมื่อประชาชนยังมอมเมาตัวเองอยู่อย่างนี้ รัฐก็เข้ามาแทรกแซงตรงนี้เพื่อลดความเสียหายให้น้อยลง มันก็เหมือนกับคนป่วยที่ต้องใช้สารเสพติดบางประเภทเช่น พวกฝิ่น พวกมอร์ฟินในการรักษา มีคนเขาพูดว่าหากในโลกนี้ไม่มียาอะไรเลยขอให้มอร์ฟินก็พอ เพราะมอร์ฟินจะช่วยในการบรรเทาอาการเจ็บปวด เกิดบาดเจ็บเกิดอันตรายอะไรต่างๆก็เอามอร์ฟินช่วยไปก่อน ถามว่ามอร์ฟินเป็นสิ่งเสพติดไหม ตอบว่าก็เป็นสิ่งเสพติดชนิดหนึ่ง แต่เป็นสิ่งเสพติดที่มีปริมาณความเข้มข้นลดลง มันคล้ายๆกับน้ำกรดที่เขาละลายยางพารา มันเป็นน้ำกรดจริงๆ ที่มีส่วนผสมน้ำบริสุทธิ์เจือลงไป ผสมลงไปจนถึงจุดๆหนึ่ง มันก็เป็นน้ำยามายาง เขาเรียกน้ำยาไม่ใช่กรดแล้วก็เอาน้ำเพิ่มเข้าไปในสัดส่วนถึงจุดหนึ่งมันเป็นน้ำส้มสายชู ถึงจุดหนึ่งก็เป็นน้ำบริสุทธิ์ ธรรมดา นี่ก็คือวิธีลดความความรุนแรงของสังคม โลกเรามันไม่ดีร้อยเปอร์เซ็นต์หรอกแล้วสมมุติว่าร้อยเปอร์เซ็นต์จริงๆ ถามว่าอยู่ได้ไหม สมมุติว่ามนุษย์เราไม่กินเนื้อสัตว์เลยแล้วจะอย่างไร โลกนี้มันมีพื้นน้ำอยู่ 3 ส่วน มีพื้นดินอยู่ 1 ส่วน พื้นดินเป็นพื้นที่ทำการเกษตรกรรม การกลี้งสัตว์ ที่อยู่อาศัยถนนหนทาง เป็นภูเขา เป็นถ้ำเป็นหิน</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
การเล่นการพนัน	<p>เยอะเยอะไปหมด ถามว่าจะเอาอาหารที่ไหนมากิน แม้ขูดกุเขากินเป็นอาหารได้คนก็ตายหมด ถึงจุดหนึ่งกุเขามันก็ทรุดหมด สมมุติว่ากินได้ กุเขาก็ต่ำลงๆ น้ำทะเลก็ท่วมคนก็ตาย เพราะฉะนั้นการที่มีสัตว์ในทะเล และก็เป็นอาหารของมนุษย์ มนุษย์กลุ่มหนึ่งก็จับมาเป็นอาหารมาขายในท้องตลาด มนุษย์พวกหนึ่งไม่ได้ฆ่าสัตว์หรือ แต่ไปซื้อกิน บางทีก็ไม่ฆ่าด้วย ไม่ซื้อด้วย เขาปรุงสำเร็จรูปแล้วนำมาถวายพระ ก็จะเห็นว่าพระก็ไม่ได้ไปเกี่ยวข้องในชั้นตอนต่างๆ ก็มาอยู่ในช่วงที่ฉันเป็นอาหาร เพราะฉะนั้น โลกนี้ เราอย่าไปคิดให้มันหรือเลิศจนทำอะไรไม่ได้ โลกก็คือโลก ชาวโลกเราก็หมუნวนอยู่ในกงเวียนกงกรรมนี้ ลักษณะอย่างนี้เขาเรียกว่าเป็นการลดความรุนแรงของคำถามสังคม เมื่อประชาชนลดการเล่นหวยลง การขายก็ลดลง ประชาชนก็เพิ่มความรู้ไปเรื่อยๆจนถึงจุดๆหนึ่งคนมีความรู้ รุ่นลูกหลานที่เรียนด้วยทุนขายหวยนี้ เขาก็มีความรู้คือติดอาวุธคือปัญญาให้ รุ่นเด็กรุ่นนี้ปรากฏว่าไม่มีการเล่นการพนัน รุ่นต่อไปก็ส่งต่อไปเรื่อยๆ รุ่นต่อไปก็ไม่เล่นการพนัน และพวกที่มาด้วยเงินของการเล่นหวยนี้แหละถึงจุดหนึ่งก็มีลูกมีเต้า เขาก็มีความรู้ ได้งานมีเงิน มีฐานะมันคงเขาก็ไม่เล่น หวย ลูกก็ไม่เล่น การเล่นหวยก็จะลดลงไปเรื่อยๆจนถึงจุดๆหนึ่ง ถามว่ามันจะหมดไปไหม ตอบว่ามันไม่หมดหรอก ตราบใดที่มนุษย์ยังมีความโลภ ความโกรธ ความหลงอยู่ เราจะคิดแต่ประเด็นบาปบุญนี้ไม่ได้หรอก อย่างลืมน่า การคิดแข่งคนอื่นนี่ก็บาปแล้ว คิดอยากได้ของคนอื่นก็บาปแล้ว มองผู้หญิงด้วยสายตาทะเยอทะยานก็บาปแล้ว บาป แปลว่าสิ่งที่ทำให้จิตเศร้าหมอง บุญก็คือการชำระล้าง เราเดินไปเจอเศษกระเบื้องกัวคนจะเหยียบ กัวพระบิดาบาตจะเหยียบ เราก็เก็บไปทิ้งในถังขยะก็เป็นบุญแล้ว มองคนอื่นด้วยความเมตตาก็เป็นบุญแล้ว เห็นคนแก่กำลังจะเดินข้ามถนน เราไปช่วยจูงข้ามถนนก็เป็นบุญแล้ว เพราะฉะนั้นคำว่าบุญคำว่าบาปนี้ กรอบมันใหญ่เกินกำลังที่จะไม่บาปหรือไม่บุญได้ แต่เมื่อภารกิจมาถึงเราต้องทำภารกิจให้ลุล่วงไปเสียก่อนบาปบุญเป็นเรื่องตามได้ ตามเจตนาอยู่แล้วก็มีผลให้ความ</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
การเล่นการพนัน	เดือดร้อน ทำด้วยความฉลาดก็เป็นบุญ บุญแปลว่าชำระล้างกิเลสมีผลเป็นความสุขใจสบายใจ อย่างเช่นสมมุติว่าเราพกยาบ้าไปกับไม่มีสิ่งผิดกฎหมายติดตัวไปใจเราจะแตกต่างกัน บุญบาปก็เช่นเดียวกัน
บุญ บาป	<p>คำถาม การทำบุญกับการทำทานแตกต่างกันอย่างไร</p> <p>คำตอบ การทำบุญ คือการชำระล้างกิเลสให้จางคลายลงมาจากจิตใจแล้วก็มีผลเป็นความสุข บุญนี้เราสามารถทำได้หลายวิธี เช่นยกมือไหว้คนที่ถือว่าได้บุญแล้ว ช่วยเก็บกวาดขยะตามที่สาธารณะก็ได้บุญแล้ว ช่วยอุ้มคนแก่ข้ามถนนก็ได้บุญแล้ว ช่วยคนตาบอดขึ้นรถเมล์ก็ได้บุญแล้ว การทำบุญทำได้หลายอย่าง แต่ว่าทานนี่ก็เป็นส่วนหนึ่งของการทำบุญ เพราะว่าลักษณะบุญนี้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและเป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น เป็นประโยชน์แก่บุคคลทั้งสองฝ่าย การให้ทานก็เป็นประโยชน์ต่อผู้ได้รับทานและเป็นประโยชน์ต่อเราที่ได้ทำความดี การช่วยเหลือคนแก่ข้ามถนนก็เป็นประโยชน์ต่อคนแก่และก็เป็นประโยชน์ต่อเราที่ได้ทำหน้าที่ของพลเมืองดี</p> <p>คำถาม การทำบุญควรตั้งจิตอย่างไร ควรอธิษฐานหรือไม่</p> <p>คำตอบ คือการตั้งจิตนี้ สมมุติว่าเราตัดบาตร ก่อนจะตัดบาตร ขณะตัดบาตร และหลังตัดบาตรแล้วควรทำใจให้สบายใจ คือ ก่อนให้ ขณะให้หลังให้ไปแล้วทำใจให้สบายนี่ก็เป็นบุญ ที่นี้ควรอธิษฐานหรือไม่ตามหลักจริงๆแล้วควรอธิษฐาน ถ้าเราศึกษารูปแบบของพระโพธิสัตว์ในชาดกทั้งหลาย ตลอดถึงในพระสูตรต่างๆก็มีการอธิษฐานทั้งนั้น เพราะอะไร เพราะว่าคำอนุโมทนาที่เรียกว่า ยะถา ะริระหา ปุราปริปุเรน ดิสาคะรัง ฯลฯ อิจฉิตัง ปัตถิตัง คุมหัง จิปปะเมวะ สมิชฌันตุ หมายความว่า สิ่งใดที่ท่านปรารถนาแล้วต้องการแล้วขอสิ่งนั้นจงปล้นสำเร็จเหมือนพระจันทร์วันเพ็ญหรือเหมือนแก้วมณี ซึ่งชื่อว่าโชติรสฉนั้นนี้ ก็แสดงให้เห็นว่าหลักการจริงๆต้องอธิษฐานเหมือนเรา เรียนหนังสือ เราต้องอธิษฐานว่าเราต้องเรียนให้จบ</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
บุญ บาป	<p>ต้องทำคะแนนให้ดี ทำเกรดให้ดีแล้วก็ต้องพยายามสอบชิงทุนให้ได้ ให้ประสบความสำเร็จให้ได้ อันนี้วิธีฐานคือตั้งใจให้หนักแน่นมั่นคงอยู่กับบุญเหล่านั้น ไม่ใช่ตัดขาดแล้วเกิดความรู้สึกเสียใจว่าไม่น่าจะเอาของไปถวายพระเลย เอาไว้กินเองและเอาไว้เลี้ยงลูกเมียดีกว่า ถ้าอย่างนั้นใจก็มันเศร้าหมองและก็จะไม่ได้บุญ</p> <p>คำถาม ถ้าฆ่าสัตว์เป็นบาปฆ่าคนยิ่งเป็นบาปมากกว่าอีก นี่ก็แสดงว่าคนที่ประกอบอาชีพเป็นทหารตำรวจ หรือผู้คุมประหารนักโทษเรือนจำต้องเป็นบาปมากกว่าบุคคลทั่วไปใช่หรือไม่</p> <p>คำตอบ อันนี้มันคนละประเด็นกัน การฆ่าคนหรือฆ่าสัตว์จะบาปมากหรือบาปน้อยต้องดูที่องค์ประกอบหลักของคนหรือสัตว์ที่เราฆ่า ซึ่งจะประกอบไปด้วย 1. สัตว์นั้นมีคุณมาก 2. เจตนาต้องแรง 3. ความพยายามต้องมาก อันนี้เรียกว่าฆ่าคนหรือฆ่าสัตว์แล้วบาปมาก แต่ที่นี้เราจะเห็นว่าทหารที่ต่อสู้เพื่อป้องกันประเทศหรือตำรวจที่จับผู้ร้าย พวกเขาป้องกันภัยให้แก่มนุษยชาติ ป้องกันภัยให้แก่สังคม คนเหล่านี้เสียสละชีวิตตัวเองเพื่อปกป้องชีวิตให้แก่สังคม ถามว่าถ้าเขาฆ่าแบบวิสามัญฆาตกรรม ยิ่งต่อสู้กันแล้วตำรวจยังถูกผู้ร้ายตายหรือผู้ก่อการร้ายตาย ในกรณีนี้ถ้าเราเอาองค์ประกอบหลักสามประการมาจับจะได้ว่า 1. โจรผู้ร้ายเหล่านั้นก็ไม่ได้มีคุณประโยชน์อะไรมาก 2. เขาไม่มีเจตนาฆ่าแต่มีเจตนาป้องกันตัวจากการถูกฆ่า 3. ความพยายาม เป็นความพยายามที่จะปกป้องอาณาประชาราษฎร์ไม่ให้ถูกโจรผู้ร้ายเบียดเบียน ความพยายามเป็นกุศลแล้วก็เจตนาที่ไม่แรงเขาก็ไม่ได้อาฆาตมาดร้ายอะไรกัน ไม่รู้จักมักจี่ ไม่ได้โกรธเคืองอะไรกัน อย่างทหารเขาปกป้องแผ่นดินเขาสละชีวิตเขาเป็นฐาน ตำรวจก็สละชีวิตเขาเป็นฐาน การให้ทานด้วยชีวิตนี้เป็นทานที่มีอนิสงสัมมาก พระพุทธเจ้าก็เคยให้ชีวิตเป็นทาน มีคนจำนวนน้อยเท่านั้นเองที่ทำได้ เรื่อยล้าว่าตำรวจทหารที่เกษียณอายุราชการมีจำนวนหลายหมื่นคนไม่เคยฆ่าโจรหรือผู้ร้ายตาย เพราะฉะนั้นการที่คนเหล่านี้</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
บุญ บาป	<p>ต้องทำอย่างนี้แสดงว่ามันมีความจำเป็นในการพิทักษ์รักษาประเทศชาติบ้านเมือง ถ้าไม่อย่างนั้นราษฎรก็จะถูกฆ่าตายหมด การทำอย่างนี้เป็นกรำเพ็ญบารมีแบบพระโพธิสัตว์ในลัทธิมหายานเขาถือว่า ถ้าเขาไม่ตกรรกลแล้วใครจะตกรรกลละ ก็พร้อมจะตกไม่หวาดหวั่นพรึ่นพริงอะไรหรอก ถามว่าบาปใหม่ มันก็บาป ถามว่าได้บุญใหม่ มันก็ได้บุญ เพราะเจตนามัน ไม่เหมือนกัน ผู้คุมเรือนจำที่ยังนักโทษเราต้องเข้าใจว่ามันเป็นกระบวนการซึ่งผ่านกระบวนการทางศาลมาแล้ว ศาลเองก็ถูกกฎหมายบังคับมาให้ตัดสินไปตามนั้น ตำรวจเองก็ถูกกฎหมายบังคับให้จับ อัยการเองก็ถูกกฎหมายบังคับให้ทำหน้าที่ตรงนี้แล้วด่านสุดท้ายก็คือผู้ทำหน้าที่ประหาร ที่นี้การประหารนี้นานๆจะเกิดสักครั้งหนึ่ง แล้วเราอย่าลืมนะว่าวิธีการประหารนี้ทุกวันนี้เขาใช้วิธีฉีดยาแล้ว สมัยก่อนนี้ฟันด้วยดาบ ต่อมายิงด้วยปืนแม็กนั่มเวลานี้เขาใช้วิธีฉีดยาแล้ว ทุกคนไม่เห็น คนที่ทำหน้าที่ฉีดยาจะไม่เห็นนักโทษเลย แล้วก็มีการขอมลาโทษกัน อโหสิกัน ทำความเข้าใจกันไม่ได้มีเจตนา นักโทษมีคุณน้อย ผู้คุมก็ไม่ได้โกรธเกลียดอะไร แต่กฎหมายบังคับให้ทำหน้าที่เช่นเดียวกับทหาร ตำรวจ กฎหมายบังคับให้ทำหน้าที่แล้วก็ความพยายามไม่มาก เขาเพียงแต่ฉีดยาเฉยๆ เขาไม่สนใจในประเด็นอื่นๆและมีการรับผิดชอบเป็นตอนๆไป ในการประหารนักโทษคราวหนึ่งจะมีผู้รับผิดชอบหลายคน ทุกคนต่างรับผิดชอบในขั้นตอนตัวเอง คนที่ทำหน้าที่ฉีดยาก็ทำหน้าที่ของตัวเอง ยามันก็ไหลไปตามกระแสของมัน ขั้นตอนต่างๆก็เป็นไปตามกระบวนการของมัน พอฉีดยาเสร็จ เขาก็กลับทั้งนี้เพื่อไม่ให้มีเจตนาแรง ไม่ให้มีความพยายามมากแต่ว่านักโทษนั้นมีความน้อยเป็นผู้ที่มีปัญหาและสร้างปัญหาให้แก่สังคม ในแง่ของบาปเราจึงไม่ค่อยพูดกัน เพราะฉะนั้นการกระทำหน้าที่ของทหาร ตำรวจหรือผู้คุมนักโทษเรือนจำต้องคู่ที่เจตนาเป็นหลัก</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
บุญ บาป	<p>คำถาม ทหาร ตำรวจที่ไปสู้รบกับผู้ก่อการร้ายในเขต 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และฆ่าผู้ก่อการร้ายเพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนผู้บริสุทธิ์ต้องมาเสียชีวิตนั้นทหารตำรวจเหล่านั้นบาปหรือไม่</p> <p>คำตอบ คือเราอย่าลืมนะภาคใต้นี้ ตำรวจทหารฆ่าผู้ก่อการร้ายได้น้อยมาก ผู้ก่อการร้ายฆ่าผู้บริสุทธิ์ได้เยอะกว่าเพราะอะไร เพราะสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ถ้าเราลงไปภาคใต้เราจะเห็นว่าตำรวจทหารนี้จะต้องแต่งตัวให้คนอื่นรู้ว่าตัวเองเป็นตำรวจทหาร แต่ผู้ก่อการร้ายนี้ไม่มีใครรู้เลยว่าแกคือใครจะฆ่าใครจะฆ่าที่ไหน จะฆ่าเมื่อไหร่ จะฆ่าอย่างไร จะฆ่าไปทำไมไม่มีใครตอบได้สักคำเดียว ในสงครามนี้ต้องรู้เขารู้เรา เพราะฉะนั้นตำรวจทหารนี้ไม่รู้เขา ไม่รู้เรา ทำไมเราต้องแต่งตัวให้เขารู้ว่าเราเป็นตำรวจ เราเป็นทหาร ไม่ใช่ว่าเครื่องแบบตำรวจหรือทหารนี้มันศักดิ์สิทธิ์ใส่แล้วมันจะปกป้องอันตรายต่างๆให้ได้ แต่ว่าตำรวจทหารเราไม่ได้คิด หรืออาจจะเป็นเพราะว่ากฎระเบียบของตำรวจทหารอะไรก็ตามมันต้องแก้ ในภาวะสงครามอย่างนี้โดยวิธีอะไรก็ไม่รู้ การซัซชนะนั้นต้องถือเป็นเป้าหมาย แต่ว่าในภาคใต้นี้ มันไม่ใช่อยู่ในภาวะสงครามมันอยู่ในภาวะที่เขาเรียกว่าป้อมปราม แต่ว่าเราไม่กล้าประกาศให้คนอื่นเหล่านี้เป็นผู้ก่อการร้ายระดับโลก</p> <p>เพราะมันเป็นคำถามการเมือง เป็นคำถามเศรษฐกิจ เป็นคำถามสังคม เป็นคำถามการท่องเที่ยวมันจะตามมาเป็นแถวเลย เพราะฉะนั้นบริเวณนี้เราก็ขีดเส้นวงกลมเอาไว้ว่าเป็นผู้ก่อการร้ายธรรมดา แต่ว่าในแง่ความจริงเราจะรู้ได้อย่างไร เพราะพวกเขาไม่พูดไทย พวกเขาอาจจะมาจากอาเจะห์ มาจากเขมร มาจากบังคลาเทศ มันมาได้ตั้งหลายแห่ง เราไม่กล้าประกาศเพราะถ้าไม่อย่างนั้นองค์การประชาชาติ ก็จะยกทัพเข้ามาตั้งฐานที่บ้านเราแล้วยังจะทำให้บ้านเราวุ่นวาย การท่องเที่ยวก็พัง สังคมก็พัง เหตุการณ์ต่างๆ มันยุ่งหมด คือเรื่องนี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อน</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
บุญ บาป	<p>เรื่องที่เราไม่รู้กันนี้พูดไม่ได้ ดังนั้น ตำรวจ ทหารจึงไม่ใช้วิธีการแบบสงครามเต็มรูป เพราะสงครามเต็มรูปนี้การปลอมตัวเป็นเรื่องสำคัญ เขาต้องไม่รู้เรา แต่เราต้องรู้เขา ที่สำคัญปัญหาในภาคใต้ที่เราไม่รู้เขา ตำรวจทหารจะรู้เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้วและผ่านไปหลายนาทิจึงจะรู้ ผู้ร้ายไปถึงไหนแล้วก็ไม่รู้ หรือแม้แต่ผู้ก่อการร้ายยืนอยู่ตรงนั้น เราก็ไม่อาจจะรู้ได้ เนื่องจากมีพวกไทยมุงแขกมุงวังกันมามุงเต็มไปหมด ตำรวจทหาร ก็ไม่รู้ว่าคนไหนเป็นคนไหน นี่คือการเสียเปรียบที่แย่มากที่สุด หลักการสงครามนี้ ถ้าไม่รู้เขาไม่รู้เรานี้รบร้อยครั้งก็แพ้อยู่ครั้ง รู้เขาไม่รู้เราไม่รู้เขานี้ชนะกึ่งแพ้กึ่ง ทำลิบทำลิบ แต่ว่าเราในเวลานี้อยู่ในสภาพไม่รู้เขา แต่เขารู้เราไปไหนมาไหนรู้เห็นอยู่ตลอดแล้วเขาจะยิงเมื่อไหร่ ไม่มีใครรู้ เขาคงเดาว่า คนที่ยิงเราเขารู้แต่เราไม่รู้จะยิงใคร เพราะเราไม่รู้ว่าใครทำผิด นั่นคือปัญหาที่ยุ่งมากมันสลับซับซ้อน แต่สรุปถึงเรื่องบาปบุญนี้ เราจะเห็นว่าเจตนาจะปกป้องสันติสุขให้แก่ประชาชนนี่ถือเป็นกุศลเจตนา</p>
	<p>คำถาม การตัดต้นไม้ทำลายป่าถือว่าเป็นบาปหรือไม่</p>
	<p>คำตอบ ต้นไม้ถือว่าเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ใครจะมายึดมาตัดหรือมาทำลายไม่ได้ ถ้าจะเอาไปต้องได้รับอนุญาต การตัดไม้ทำลายป่าถือว่าเป็นบาปในแง่ของอุทิตนนาทาน ในแง่ของการทำลายทรัพยากรของโลกจนเกิดภาวะโลกร้อน ปัจจุบันนี้มีการตัดไม้ทำลายป่ากันมากแล้วมันก็มีผลทำให้น้ำแข็งขั้วโลกละลายทำให้เกิดแสงอุลตราไวโอเลตย้อนมาสู่โลก โลกเราก็ร้อนมากขึ้น นอกจากนั้นผลกระทบที่ตามมาอีกอย่างหนึ่งคือทำให้เกิดภาวะแห้งแล้ง ฝนฟ้าไม่ต้องตามฤดูกาลหรือถ้าหากมีฝนตกก็ทำให้เกิดน้ำท่วม เนื่องจากน้ำดินถูกทำลายไม่สามารถอุ้มน้ำไว้ได้ ต่อไปนี้ไม่แน่หรอกบริเวณจังหวัดสมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาครนี้ น้ำทะเลอาจจะท่วมขึ้นมาบนฝั่งก็ได้</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
บุญ บาป	<p>คำถาม การทำให้ผู้อื่นตายโดยไม่ตั้งใจเป็นบาปหรือไม่</p> <p>คำตอบ บาปแต่จะบาปมากหรือน้อยนั้นมันจะต้องประกอบไปด้วยองค์คุณ 3 อย่างคือ 1. ศักดิ์นั้นมีคุณมาก 2.เจตนาต้องแรง 3.ความพยายามต้องมาก แต่องค์ประกอบนี้มันได้แค่ข้อเดียวคือข้อที่หนึ่ง ซึ่งเราก็ไม่รู้ว่าเขาเป็นโจรหรือเป็นผู้ร้ายเป็นคนดีหรือคนชั่ว และเจตนาเราก็ไม่แรง ความพยายามก็ไม่มากแต่เป็นการทำให้คนตายโดยความประมาท โดยการไม่ตั้งใจ ถ้าเป็นพระทำท่านก็ไม่ถูกปรับอาบัติปาราชิก (ซึ่งเป็นอาบัติที่หนักสำหรับพระ)</p> <p>คำถาม ผู้ป่วยทุกข์ทรมานด้วยอาการของโรครุนแรง และขอร้องให้แพทย์ฉีดยาให้ตาย เพื่อจะได้พ้นจากอาการทรมานนั้น ถ้าแพทย์ไม่ทำตามความประสงค์ของผู้ป่วย ถือว่าแพทย์ทำบาปด้วยการทรมานผู้ป่วยหรือไม่ แต่ถ้าหากแพทย์ทำตามคำขอของผู้ป่วยด้วยความสงสาร จะถือว่าเป็นแพทย์ฆ่าคนตายโดยเจตนาหรือไม่ และจะเป็นบาปหรือเปล่า</p> <p>คำตอบ สรุปว่าการฆ่าสิ่งมีชีวิตทุกชนิดเป็นบาปทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็ใครก็ตาม แต่ตรงนี้เป็นรายละเอียด ในภาษาวงการแพทย์สมัยใหม่เขาเรียกว่าการุณยฆาตกรรม ผู้ป่วยที่ขอร้องให้หมอฉีดยาให้ตายนั้นที่จริงแล้วเขาไม่อยากจะตายหรอก แต่เขาพูดด้วยความคับแค้นใจตัวเองที่อาการป่วยของเขามันไม่หายสักที หน้าที่ของหมอก็คือรักษาคนป่วยให้หายหรือบรรเทา หมอไม่ได้มีหน้าที่ไปฉีดยาให้คนป่วยตาย เพราะฉะนั้นถึงแม้ผู้ป่วยขอร้องก็เป็นเรื่องของผู้ป่วย เราไม่มีหน้าที่ที่จะไปทำอย่างนั้น เพราะการฆ่าคนเป็นการทำผิดกฎหมาย และก็ผิดศีลธรรมด้วย ในวงการแพทย์มีการตื่นตัวและพูดถึงเรื่องนี้มานานแล้วเราอย่าไปพูดเลยว่าฆ่าด้วยความสงสาร อย่าไปอ้างเลย เพราะว่าถ้าฆ่าแล้วก็คือเจตนาจะให้ตาย ฆ่าให้ตายเพราะความสงสารนั้นมันอ้างไม่ได้ ถ้าหากถามคนป่วยว่าระหว่างฉีดยาบรรเทาอาการเจ็บปวดกับฉีดยาให้ตายเลยนี้คนป่วยจะเลือกเอาแบบไหน ถ้าหากมียาสองชนิดให้</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
บุญ บาป	<p>เลือก คนป่วยก็คงเลือกเอา ชนิดที่มันหายปวดนั่นแหละ เขาคงไม่ อยากตายหรือที่เขาคิดไปอย่างนั้นเป็นเพราะความคับแค้นใจ อยาก ประชดตัวเอง ประชดสังคม ถามว่าถ้าแพทย์ไม่ทำตามความประสงค์ ของผู้ป่วยถือว่าแพทย์ทำบาปด้วยการทรมาณผู้ป่วยหรือไม่ ตอบว่าไม่ หรือกมันคนละประเด็นกัน มันไม่ใช่หน้าที่ของแพทย์ด้วย ถ้าหาก แพทย์จะทำตามขอร้องผู้ป่วยด้วยความสงสารด้วยการทำการุณยฆาต นั่นไม่ได้หรือ เพราะถ้าแพทย์ทำอย่างนั้นแสดงว่าแพทย์ฆ่าคนตาย โดยเจตนา ซึ่งเป็นบาปแน่นอนและก็มีผิดกฎหมายด้วย</p> <p>คำถาม การทำผิดโดยเจตนาและไม่เจตนาอย่างไหนจะบาปมากกว่ากัน</p> <p>คำตอบ การทำผิดโดยเจตนาเป็นบาปมากกว่าการทำผิดโดยไม่เจตนา เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่า เจตนาเป็นกรรม จะได้บุญหรือบาปก็ ขึ้นอยู่กับเจตนา นี่ ซึ่งเป็นกรรมเป็นการกระทำของเรา</p> <p>คำถาม พระพุทธศาสนาสอนว่าฆ่าสัตว์เป็นบาป แต่ชาวประมงที่ออก หาปลาทุกวันเพื่อนำปลามาขายจะบาปมากไหม เพราะถ้าเขาไม่ทำ อาชีพประมงเขาก็ไม่รู้จะไปประกอบอาชีพอะไร</p> <p>คำตอบ คืออย่างที่บอกนะว่าปลานี้มันมีคุณน้อย การฆ่าแบบ ชาวประมงนี้มันเป็นการฆ่าแบบยังชีพ คือเขาไม่ได้เจตนาที่จะฆ่าอะไร แต่มันเป็นอาชีพอย่างหนึ่งของพวกเขา ถามว่าบาปไหม ตอบว่าบาป เพราะปลาก็เป็นสิ่งมีชีวิตชีวิตหนึ่งที่รักตัวกลัวตายเหมือนมนุษย์ เหมือนกัน ฉะนั้นคนที่ประกอบอาชีพประมงเขาก็รู้ว่าเขาทำบาป แต่ว่า วิถีชีวิตของพวกเขา และสภาพแวดล้อมของพวกเขามันไม่เอื้อต่อการที่ จะไปประกอบอาชีพอื่น พวกเขาทำอาชีพนี้ก็เพื่อความอยู่รอดของตัว เขาซึ่งก็ยังคงดิ้นรนงอมืองอเท้าเพื่อรอความเมตตาหรือความช่วยเหลือ จากผู้อื่น สรุปว่าไม่ควรประกอบอาชีพเหล่านั้นนาน ควรจะหาทางออก ให้แก่ตัวเอง ยิ่งถ้าเป็นคนแก่หรือมีอายุมากแล้วก็ควรจะงดเว้นจาก อาชีพนี้ อีกอย่างคนที่ประกอบอาชีพประมงนี้ส่วนใหญ่พื้นฐานความรู้ จะไม่สูงพอที่จะเปลี่ยนอาชีพได้ในเวลาที่รวดเร็ว</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
บุญ บาป	<p>คำถาม ชาวบ้านฆ่าสัตว์แล้วนำมาปรุงเป็นอาหารถวายแก่พระสงฆ์จะได้บุญหรือได้บาป พระสงฆ์ที่ฉันอาหารนั้นจะบาปไหม</p> <p>คำตอบ คำถามนี้มีอยู่ 3 ประเด็นคือ 1. การฆ่าสัตว์ 2. นำมาปรุงเป็นอาหาร 3. นำมาถวายแก่พระสงฆ์ ซึ่งมันเป็นคนละประเด็นกัน ฆ่าสัตว์นี้เป็นบาป นำมาปรุงเป็นอาหารนี้ไม่ได้เป็นบุญเป็นบาปอะไร หรือมันเป็นเรื่องปกติธรรมดา แต่ถวายพระสงฆ์นี้เป็นบุญ เรียกว่าทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน ถามว่าได้บุญหรือบาป ตอบว่าได้บุญ พระสงฆ์ที่ฉันอาหารจะบาปไหม มันก็มีประเด็น หมายความว่าถ้าพระเห็นว่าเขาฆ่าเขาจะจงเพื่อเรา หรือได้ยินว่าเขาฆ่าเขาจะจงถวายเรา หรือสงสัยว่าเขาฆ่าเขาจะจงถวายเรา พระจะไม่ฉันเอง แต่ถ้าพระฉันก็เป็นบาป แต่ในขณะที่ฉันนั้นพระก็ต้องพิจารณาว่าอาหารนี้เป็นสิ่งปฏิกูล อย่างฉันด้วยความละโมภ อย่างฉันด้วยตัณหา อย่างฉันด้วยความอยาก อย่างฉันเพื่อความเอร็ดอร่อย แต่ฉันนั้นเพียงเพื่อยังชีวิตให้ดำรงอยู่ได้แค่นั้นเอง</p> <p>คำถาม เห็นคนกำลังฆ่าปลา และได้บอกเขาไปว่าเป็นบาป เขาโกรธไม่ให้ทานข้าวด้วย การบอกเขาว่าเป็นบาป เป็นสิ่งดีหรือไม่ดี หรือไม่ควรบอก</p> <p>คำตอบ เขาเรียกว่าไม่รู้จักกาลเทศะไม่รู้จักเหตุผล ไม่รู้จักใช้เหตุผล ไม่รู้จักสถานะของตน ไม่รู้จักเวลา ไม่รู้จักสถานที่ ไม่รู้จักบุคคล เราไม่ได้มีหน้าที่เป็นครูสอน แล้วถ้าสอนมันก็ต้องสอนในโรงเรียน ในชั้นเรียน จะไปบอกให้ตรงนั้นไม่ได้ แม้แต่พระองค์ก็ไปเทศน์ไม่ได้ ในกรณีอย่างนี้เขาเรียกว่าไม่รู้จักกาลเทศะไม่รู้จักบุคคล คือมันเป็นกฎอย่างหนึ่ง มนุษย์อยู่ได้ด้วยอาหาร เราจะเห็นว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ห้ามว่าอย่าฆ่าสัตว์เพียงแต่พระพุทธเจ้าบอกว่าคนดีในโลกนี้นั้นงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ไม่พกพาศาสตราวุธ เครื่องประหาร มีความสำรวมระวังในสัตว์ทั้งหลาย มีหิริมีโอตตปปะปะมีจิตเมตตาเอ็นดูในสัตว์ทั้งหลาย</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
บุญ บาป	<p>มีจิตคิดอนุเคราะห์ต่อสัตว์ทั้งหลาย ใครจะปฏิบัติเอาแบบอย่างก็ได้ ไม่ปฏิบัติก็ได้ เพราะมันเป็นเรื่องเฉพาะตัว กรรมนี้เป็นเรื่องเฉพาะคน ถ้าเราไม่ทำผลก็ไม่เกิดแก่เรา แต่ถ้าเราทำเราปฏิบัติเสขผลไม่ได้ก็คือกฎนี้คือสูตร ดังนั้นการไปบอกกล่าวในลักษณะนี้ ก็สมควรแล้วแหละที่เขาไม่ยอมให้กินข้าวด้วย มีเรื่องเล่าว่าพระไปเทศน์ริมทะเล อธิบายเรื่องศีลชะหยดข้อย พุดไปพุดมาโยมนึกไม่ออกว่าถ้าปฏิบัติตามพระแล้วคนจะอยู่อย่างไร รุ่งเช้าแก่ก็ดักเกลือวางไว้ที่ขอบจานแล้วตักข้าวใส่จานมาประเคนให้พระฉัน พระก็นั่งรออาหาร แต่ก็ไม่มีมันมีแต่เกลือ เพราะถ้าปฏิบัติตามที่พระว่ามันกินอะไรไม่ได้เลย แม้แต่พืชมันก็มีสัตว์เล็กสัตว์น้อยปนอยู่ พระเลยถามโยมว่าไม่มีกับข้าวหรือ โยมก็เลยบอกว่าก็ที่ท่านเทศน์เมื่อวานนี้ เลยไม่รู้จะทำอะไรถวายก็ให้ท่านฉันเกลือก็แล้วกัน นี่เขาเรียกว่าไม่รู้จักกาลเทศะ เรื่องบางเรื่องนี่มันเป็นกฎแล้วกฎบางเรื่องนี่มันพุดไม่ได้ ต้องดูกาลเทศะต้องดูกลุ่มคน บุคคล ความเหมาะสมความควรในเรื่องนั้นๆ</p>
	<p>คำถาม ผู้หญิงที่มีท้องเพราะถูกข่มขืนกระทำชำเราทำแท้งจะบาปหรือไม่ ผู้หญิงที่ทำแท้งและหมอมือที่ทำแท้งให้ใครจะบาปมากกว่ากัน</p> <p>คำตอบ คำถามนี้มี 3 ประเด็นคือ 1 ผู้หญิงที่ท้องเพราะถูกข่มขืนกระทำชำเรา 2 ผู้หญิงที่ทำแท้งและ 3 หมอมือที่ทำแท้งให้ เราต้องจับประเด็นให้ได้และที่สำคัญเราต้องนึกถึงกรรม 3 ประเภทเอาไว้คือกรรมในชาติก่อนๆ กรรมในชาติก่อนและกรรมในชาติปัจจุบัน เขาอาจจะทำบาปกรรมไว้จึงเป็นเหตุให้ถูกกระทำชำเรา ถ้าเป็นกรรมใหม่ที่เป็นเหตุให้ถูกข่มขืนกระทำชำเราอาจจะเป็นเพราะว่าการแต่งตัวไม่เรียบร้อย ไม่เหมาะสมแก่กาลและเทศะไปยั่วเขาไปมั่วสุมกับแก๊งค์ต่างๆอะไรเหล่านี้เป็นต้นซึ่งเราก็ไม่อาจรู้ได้แล้วก็ทำแท้ง ถามว่าจะบาปหรือไม่ ตอบว่าบาป เพราะการทำแท้งคือการฆ่าสัตว์แล้วสัตว์ที่ว่าก็คือลูกตัวเองเพราะฉะนั้นจึงเป็นเจตนาาร่วมกันของผู้ที่ทำแท้ง</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
บุญ บาป	<p>และหมอที่รับจ้างทำแท้ง หมอที่รับจ้างทำแท้งนั้นก็บาปเป็นบาปที่บังเกิดจากความโลภ ความอยากได้เงิน แต่ว่าผู้หญิงที่ไปทำแท้งนี้ก็เป็นบาปเหมือนกันเพราะฆ่าลูกตัวเอง แล้วถามว่าใครบาปมากกว่ากัน เราต้องนึกว่าแม่ฆ่าลูกกับคนอื่นมาฆ่าลูกเราใครบาปมากกว่า เราจะเห็นว่าผู้หญิงที่ทำแท้งนี้บาปมาก ส่วนใหญ่พวกนี้โตเป็นผู้ใหญ่แล้ว แต่งงานจะไม่มีลูก บาปกรรมในการทำแท้งนี้บาปมากแล้วสังคมเราตอนนี้เป็นสังคมที่หน้าเป็นห่วงมาก เด็กผู้หญิงมีการตั้งท้องก่อนวัยอันสมควรเป็นจำนวนมาก พอมีท้องแล้วก็ไปทำแท้งไม่รู้จะแก้ไขอย่างไร แต่ว่าคนที่ข่มขืนก็บาป แต่คนที่ถูกข่มขืนอย่าลืมนะว่าอาจจะรับผลกระทบที่ตนเองเคยกระทำเอาไว้ หรือทำในชาติปัจจุบันนี้แหละเช่นไปคลุกคลี มั่วสุมกับพวกคนพาลคนชั่วต่างๆ อย่างเด็กชิงรถพอแข่งกันเสร็จแล้ว ฝ่ายไหนชนะก็ได้ผู้หญิงไปนอนด้วย รุ่งขึ้นก็ไปแข่งกันใหม่ปรากฏว่าแพ้ก็ให้ผู้หญิงไปนอนกับผู้ชายอีกคนใหม่มันมั่วๆกัน เพราะฉะนั้นเราต้องพูดเป็นเรื่อยๆ ไปเราไม่สามารถจะหยั่งรู้ได้ไกลถึงขนาดนั้น เราไม่มีญาณที่จะหยั่งรู้อดีตและอนาคตได้</p> <p>คำถาม หญิง – ชายที่ไม่พร้อมที่จะมีลูก แต่ให้ลูกเกิดมาโดยไม่ตั้งใจเสร็จแล้วไม่อบรมเลี้ยงดู ไม่เอาใจใส่ลูกปล่อยตามยถากรรม หญิง – ชายคู่นี้จะบาปหรือไม่</p> <p>คำตอบ มันบาปมาตั้งแต่ยังไม่แต่งงานแล้ว บาปตั้งแต่ตัวเองยังไม่พร้อมที่จะมีลูก บาปตั้งแต่ไปมั่วสุมทางเพศกัน มันผิดศีลมาตั้งแต่โน้นแล้ว แต่ก็ให้ลูกเกิดมาโดยไม่ตั้งใจ จริงๆแล้วไม่ใช่ไม่ตั้งใจหรอก ถ้าไม่ตั้งใจแล้วเด็กจะเกิดมาได้อย่างไรเพียงแต่อ้างเป็นข้อแก้ตัวเท่านั้นแหละว่าไม่ตั้งใจ เนื่องจากไม่อยากจะรับผิดชอบ ถ้าไม่ตั้งใจแล้วจะต้องไปแอบไปหลบไปซ่อนตามห้องสมุด ตามห้องน้ำตามสถานที่ต่างๆอะไรเหล่านี้ทำไม ทั้งๆที่เจ้าตัวก็รู้ว่ามันเป็นความผิดมันไม่ถูกต้องที่ต้องแอบหลบๆซ่อนๆแต่เนื่องจากกลัวคนจะรู้กลัวคนจะเห็นนี่ก็แสดงว่ามีเจตนา ความจงใจที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างนี้แล้ว</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
บุญ บาป	<p>การเลี้ยงดูนั้นก็เป็นบาปต่อมา บาปอีกเรื่องหนึ่งคือการไม่เอาใจใส่ ปล่อยตามยถากรรม หญิงชายเหล่านี้เป็นคนบาป เขาเรียกว่าเป็นหญิงชั่วชายโหดมาจับคู่กันแล้วสร้างภัยสร้างปัญหาให้แก่สังคม เพราะว่า ผลผลิตที่เกิดขึ้นในลักษณะอย่างนี้ต่อไปจะมีปัญหา เมื่อเด็กพวกนี้มี ปัญหาแล้วสังคมก็ต้องคอยรับผิดชอบคอยหาทางป้องกันต่อการ กระทำของบุคคลทั้งสองนั้น</p>
ความดี ความชั่ว	<p>คำถาม ทำดีไม่ได้ดี คนทำชั่วกลับได้ดีมีตัวอย่างเยอะเยอะ เช่น ค้าขาย ของผิดกฎหมายแต่กลับร่ำรวย มีคนนับหน้าถือตา เมื่อเป็นเช่นนี้คนทำ ดีจะไปทำไมและความดีก็กินไม่ได้ ท่านมีความเห็นอย่างไร</p> <p>คำตอบ อันนี้เราพูดเอง เราไม่รู้ด้วยซ้ำว่าความดีความชั่วคืออะไร ความดีคือสิ่งที่ชำระล้างความชั่วออกไปจากจิตใจ ทำให้เราคิดดีทำดี และพูดดี แต่ความชั่วนี้มันเป็นสิ่งที่ถูกรุมเร้าจากการคิดชั่วทำชั่ว แล้ว ก็พูดชั่ว ทีนี้การทำชั่วพูดชั่วเราต้องแยกให้ออกจากกัน สมมุติว่าเราไป ปล้นเขามา ไปค้ายาบ้า หรือทำผิดกฎหมายเป็นต้นแล้วร่ำรวยขึ้นมา นั่นเป็นผลของการกระทำไม่ใช่ผลของเจตนาที่จะทำบาป บาปนั้นคือ ได้เป็นเงินเป็นทอง ทีนี้เรานึกว่าตัวเงินทองไม่ใช่เป็นผลของบาป หรือของบุญ แต่เป็นผลของการกระทำ ทำดีก็ได้เงิน ทำชั่วก็ได้เงิน เหมือนกันแต่คนจะเป็นคนดี คนชั่วก็เป็นไปตามกรรมที่เขาทำไว้ เรา ต้องแยกให้ออกมันคนละประเด็นกัน ตัวเจตนาที่จะกระทำนั้นเป็น อย่างหนึ่ง จะมีผลเป็นทุกข์หรือเป็นสุขก็อยู่ในใจเรา ในขณะที่เดียวกัน สังคมก็รู้ว่าเราเป็นคนดีหรือเป็นคนเลว เขาก็ยกย่องหรือตำหนิตาม สมควรแก่กรณี ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือว่าบาปนี้คือตัวความทุกข์ เป็นผล ที่เกิดขึ้นมาจากการทำชั่ว การกระทำชั่วก็คือทุกข์ บุญก็คือความสุขซึ่ง เป็นผลมาจากการกระทำความดี ทำดีก็ได้ดีอยู่นั้นแหละ ได้ทำดี ได้พูด ดี ได้คิดดี ได้เป็นคนดี ได้มีความสุข ทำชั่วก็ได้คิดชั่ว ได้พูดชั่ว ได้ทำ ชั่ว ได้เป็นคนชั่ว ได้เป็นที่รังเกียจของสังคมไปไหนมาไหนก็มีแต่ ความเดือดร้อน</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
ความดี ความชั่ว	<p>หาวเคราะห์ดวงวิตกกังวล ต้องหนีหัวซุกหัวซุนไปในที่ต่างๆ กฎของการทำดีได้ดีนั้นก็เป็สูตรเหมือนกับเราปลูกมะม่วงย่อมได้ผลเป็นมะม่วง เราปลูกมะพร้าวย่อมได้ผลเป็นมะพร้าว ซึ่งมันก็จะทยอยให้ผลไปเรื่อยๆ มันไม่ใช่เรื่องของความคิดเห็น แต่มันเป็นเรื่องความจริงที่เราพูดกันไปเอง เพราะเราไม่เข้าใจว่าบุญบาปคืออะไร สมมุติว่าเราได้เงินมาล้านหนึ่ง เงินล้านหนึ่งนี้ ถ้าเราทำมาหากินอย่างสุจริตเราก็สามารถหาได้ ทำงานรับจ้างเขาก็ได้ ขายของเถื่อนของหนีภาษีก็ได้ มันไม่ได้เป็นเครื่องบ่งชี้ว่า มันเกิดมาจากอะไรมันจึงไม่ใช่ตัวบาป มันเป็ผลของการกระทำของเรา เป็นผลของการปล้น เป็นผลของการค้าขายป่าเป็นผลของการประกอบสัมมาอาชีพ เป็นผลของการค้าขายเป็นผลของการประกอบธุรกิจเป็นต้น มันก็เป็นเงินมันไม่ได้บอกอะไรแก่เราเลย เราเอาเงินที่ได้มาจากการค้าขายป่ากับเงินที่ได้มาจากการประกอบอาชีพสุจริตมารวมกันแล้วให้เราแยกออก ใครแยกออกได้บ้างว่ามันเป็นเงินอะไร เพราะเงินก็คือเงิน เงินที่สุจริตหรือเงินที่ทุจริตมันอยู่ที่ใจ แต่ว่าความสุขใจความทุกข์ใจ มันอยู่ที่เรา</p> <p>คำถาม ถ้าทำชั่วแล้วกลับทำดีจะช่วยลบล้างความชั่วได้ไหม</p> <p>คำตอบ สมมุติว่าเราเขียนหนังสือผิดไปแล้ว เราจะเขียนใหม่จะลบล้างคำผิดคำก่อนได้หรือไม่ คำผิดคำก่อนก็ผิดไปและมันผิดในขณะที่ก่อน แต่ว่าการแก้คำผิดเราแก้ในขณะที่หลังมันคนละขณะก็ เพราะชีวิตเรามันเป็นคนละขณะ การลบล้างเขาเรียกว่าต้นคดปลายตรงแบบพระองค์ลีมาลมันเป็นแบบต้นคดปลายตรงก็ถือว่าใช้ได้ คนเรานี้มันหกล้มมันผิดพลาดได้ถือเป็นเรื่องธรรมดา แต่อย่าซ้ำซากบ่อยนัก คนเรามันพลาดได้ทั้งนั้นแหละ มนุษย์เราไม่มีใครที่ไม่เคยพลาดพลั้งหรือแม้แต่คนที่ไม่เคยทำอะไร การที่ไม่ทำอะไรก็ถือเป็ความพลั้งพลาดอย่างหนึ่ง</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
<p>ความดี ความชั่ว</p>	<p>คำถาม เหตุใดคนจึงทำชั่วกันมาก ทั้งๆที่รู้ว่าไม่ดี</p> <p>คำตอบ เราจะคิดเป็นเปอร์เซ็นต์อย่างนั้นไม่ได้หรอก คือโลกเรา ถ้าหากว่ามีคนทำชั่วมากกว่าคนทำดีแล้ว โลกนี้คงอยู่ไม่ได้ คนทำดีก็มีเยอะ แต่ไม่เป็นข่าว แต่คนที่ทำชั่วมักตกเป็นข่าว เราลองอ่านไป หนังสือพิมพ์ประจำวันจะไม่มีข่าวว่ามีการทำบุญที่โน้นที่นี้ มีการปฏิบัติธรรม มีการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ มีการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก สิ่งเหล่านี้ไม่ค่อยเป็นข่าว เพราะว่าสังคมนิยมข่าวความเลวร้าย ความรุนแรงเพราะสัญชาตญาณของสัตว์โลกนี้มีความริษยา มีความเบียดเบียน แข่งแข่งชิงดีชิงเด่น ต้องการเห็นความพิบัติเดือดร้อนของคนอื่น สัตว์อื่น เห็นใครดีใครเด่นใครดั่งกว่าไม่ได้ฉันริษยา เพราะฉะนั้นข่าวลักษณะนี้ให้เรา ลองสังเกตว่าจะพบมากในละคร มันจะเล่นกันอย่างนี้ทั้งนั้นแหละ ธรรมชาติต้องเป็นอย่างนั้น แต่ว่าคนส่วนใหญ่ก็ทำดี จะเห็นว่าคนที่รักษาศีลห้าได้พอสมควรก็มีอยู่เยอะ แต่ว่าเขาไม่ประกาศตัว ระดับศีลธรรมจรรยาของคนทำดีมีมากกว่าคนทำชั่วหลายเท่า</p> <p>คำถาม การที่คนเราทำความดีเพื่อต้องการที่จะให้คนอื่นยกย่องว่าเป็นคนดี จะเรียกว่าเป็นการทำความดีหรือไม่</p> <p>คำตอบ การที่คนเราทำความดีเพื่อต้องการให้คนอื่นยกย่องว่าเป็นคนดีจะเรียกว่าเป็นการทำความดีหรือไม่ นั่นก็คือว่าเป็นการทำความดีเหมือนกัน แต่มันมีโลภะคือความโลภแฝงอยู่ อยากดีอยากเด่นอยากดัง ส่วนที่ว่ามันเป็นความดีเราจะบอกว่าไม่ดีได้อย่างไร เช่นสมมุติว่าคนๆหนึ่งเอาของไปแจกคนที่ประสบอุทกภัยน้ำท่วมแล้วก็ให้ช่างภาพโทรทัศน์ไปถ่ายทำออกรายการให้หนังสือพิมพ์ไปทำข่าว และประชาสัมพันธ์ออกวิทยุ มันก็เป็นส่วนหนึ่งของการทำความดี ส่วนความโลภคือความอยากเด่นอยากดังอยากจะทำให้คนอื่นยกย่องมันก็เป็นอีกส่วนหนึ่งซึ่งมันเป็นของธรรมดาของโลกในกรณีมีวิกฤตการณ์เกี่ยวกับ</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
ความดี ความชั่ว	<p>สาธารณภัย คนที่ไปทำประโยชน์ต่อสาธารณชนในกรณีที่มีสาธารณภัย ก็จะเป็นข่าวโดยธรรมชาติธรรมดาของมัน</p>
กรรม	<p>คำถาม กรรมสามารถสืบทอดได้หรือไม่ ถ้าพ่อแม่ทำกรรมไม่ดีไว้ลูกจะเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้นหรือไม่</p> <p>คำตอบ ในแง่สังคมมันก็เกี่ยวข้องกันจะปฏิเสธไม่ได้ เช่นพ่อแม่ไปฆ่าคนตายครอบครัวก็เดือนร้อน ลูกก็ลำบากหนังสือก็ไม่ได้เรียน แต่ในแง่ที่ว่าบาปที่พ่อแม่ทำจะตกมาที่ลูกไหม มันเป็นไปได้คนละเรื่องคนละประเด็นกันเลย เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านก็สอนให้พิจารณาว่าคนเรามีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นผู้ให้ผลมีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ใครทำกรรมอันใดไว้จะดีหรือชั่วก็ตามก็จะเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้น เพราะฉะนั้นในกรณีนี้สมมุติว่าพ่อเคยไปตัดมือลิงมา พอมิลูกเกิดมาลูกมีมือด้วนนั้นก็หมายความว่าตัวลูกเคย ทำกรรมร่วมลักษณะเดียวกับพ่อที่เรียกว่า สหกรรมคือการกระทำร่วมกันมา แล้วพวกนี้เลยมาเกิดร่วมกัน ด้วยกรรมที่เป็นสภาพ คือกรรมเสมอกัน ลูกที่เคยตัดมือลิงจึงมาเกิดเป็นลูกของตน แต่ว่าไม่ใช่บาปที่พ่อเคยตัดมือลิงแล้วก็ตามที่ลูกให้มือด้วนไม่ใช่อย่างนั้น แต่ว่าลูกกับพ่อเคยทำกรรมประเภทเดียวกันแล้วมาเกิดร่วมกัน คล้ายกับนักโทษทำบาปประเภทเดียวกันทำผิดกฎหมายประเภทเดียวกันแล้วก็มาอยู่ในแดนเดียวกัน ต่างคนต่างทำแต่ว่าด้วยผลของกรรมที่เสมอกันจึงทำให้คนเหล่านั้นมาอยู่ร่วมกัน</p> <p>คำถาม พระพุทธศาสนาสอนว่าคนเราเกิดมามีกรรมและต้องอยู่รับผลแห่งกรรมนั้น แต่เด็กที่เสียชีวิตตั้งแต่ยังไม่เกิดเกิดมาหรือชีวิตเพราะการทำแท้งจะถือว่าเด็กเหล่านั้นเป็นผู้มีกรรมน้อยหรือไม่</p> <p>คำตอบ อันนี้คนละประเด็น คือเราอย่าลืมว่าการทำกรรมกับการเวียนว่ายตายเกิดมันหมุนไม่รู้กี่รอบ กรรมในชีวิตเราปัจจุบันนี้มีกรรมอยู่ 3 ประเภทใหญ่ๆ กรรมประเภทแรก คือกรรมที่ตามเรามาในชาติภพก่อนๆ</p>

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับบุญ บาป
กรรม	<p>ไม่รู้อะไรบ้าง แล้วชาติภพก่อนๆ มันนานเหลือเกิน มันไม่สั้น เหมือนกับชาติปัจจุบัน แล้วก็กรรมที่เราทำในชาติก่อนที่ยังไม่ให้ผล ก็ตามมาให้ผลในชาตินี้แล้วกรรมที่เราทำในชาตินี้แต่ทำเมื่อปีก่อนๆ ทำในเดือนก่อนๆ วันก่อนๆ ชั่วโมงก่อนๆ จนถึงขณะก่อนๆ ก็เข้าแถว เข้าคิวกันมาให้ผล เพราะฉะนั้นการที่เราจะรับผลของกรรมเราไม่รู้ หรือกว่า กรรมอย่างนี้ มันมาจากเหตุอะไรบ้าง ยกตัวอย่างง่ายๆว่าในชีวิตนี้เราไปฆ่าคนตาย เราตายแล้วปรากฏว่าได้ไปบังเกิดในสวรรค์ ทั้งนี้เนื่องจากกรรมที่มาให้ผลจนได้ไปเกิดในสวรรค์นั้นอาจจะเป็นกรรมในชาติก่อนๆ อาจจะเป็นกรรมในปีก่อน เดือนก่อน วันก่อน หรือ อาจจะเป็นกรรมที่เกิดขึ้นในขณะที่เขาจะดับจิต เขาดับจิตด้วยจิตที่เป็นกุศลเขาก็ไปเกิดในสวรรค์ พอหมดบุญเขาก็ต้องจุติ แต่จุติด้วยกรรมอะไรก็ไม่รู้ เพราะกรรมมันเยอะเหลือเกิน เพราะฉะนั้นคนที่จะโยงได้ว่าผลนี้มันเกิดจากเหตุอะไรเหตุนี้เขากระทำเมื่อไร นอกจากพระพุทธเจ้าแล้วไม่มีใครโยงได้ อย่าลืมว่ากรรมนี้บางทีมันตามกันไม่รู้เท่าไรหรื นานเหลือเกิน แต่แน่นอนว่าการเกิดในสุคติของเขาเกิดเพราะกรรมดี แต่กรรมดีเมื่อไหร่ไม่รู้ ที่นี้เอาแหละเขาตายไปตกนรก เพราะฆ่าคน เขาฆ่าคนแล้วตายไปตกนรก มันไม่ใช่โยงกันอย่างนั้น คือว่าการที่ตายไปตกนรกนี้ อาจจะเป็นเพราะบาปกรรมในชาติก่อนๆ ชาติที่แล้วหรือในชาติปัจจุบันนี้แหละแต่ว่ามันปีก่อนๆเดือนก่อนๆวันก่อนๆ ชั่วโมงก่อนๆ หรืออาจจะเป็นเพราะบาปกรรมที่เราฆ่าคนในชาติปัจจุบันนี้แหละหรืออาจจะเป็นบาปกรรมที่เกิดขึ้นก่อนจะตาย เราก็ไม่รู้ แต่ที่แน่นอนที่สุดว่าการที่เขาไปเกิดนรกนี้ เพราะผลของความชั่วอันนี้คือสูตรแน่นอน ส่วนการที่เกิดมาแล้วอายุน้อยตายเพราะถูกทำแท้ง ตายที่อายุยังน้อยๆที่จริงเป็นบาปกรรม เป็นบาปกรรมที่เกิดมาทำให้มีอายุสั้นเป็นผลของปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์) ทำให้คนเกิดมามีอายุสั้น ไม่ใช่ผลบุญ</p>

ตารางที่ 4.15 ผลการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นคำถามนรก สวรรค์

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับนรก สวรรค์
สถานที่นรก – สวรรค์	<p>คำถาม คนส่วนมากเข้าใจว่าสวรรค์อยู่บนฟ้า แต่ทำไมนักบินอวกาศที่ขึ้นยานอวกาศออกไปนอกโลกจึงมองไม่เห็น</p> <p>คำตอบ เรื่องนรกอยู่ใต้ดิน สวรรค์อยู่บนฟ้า หรือสวรรค์ในอกนรกในใจ นี่ต้องแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนที่ 1 เป็นเรื่องของความคิด ถ้าคิดคิดเป็นสุขนี่เป็นสวรรค์ ถ้าคิดไม่ดีมีความทุกข์ร้อนใจนี่เป็นนรก ส่วนที่ 2 เป็นเรื่องของสถานที่ นรกสวรรค์ที่เป็นสถานที่อยู่ เป็นเรื่องของมิติ มิติของเขาก็เป็นมิติอย่างหนึ่งมิติของเราก็เป็นมิติอีกอย่างหนึ่งซึ่งมันซ้อนกันอยู่เป็นโลกซ้อนโลกที่ไม่สามารถมองเห็นกันได้ มนุษย์อวกาศที่ขึ้นไปนอกโลกจึงมองไม่เห็น</p> <p>คำถาม สวรรค์มีหลายชั้นจะเปรียบเทียบกับชั้นอวกาศได้หรือไม่</p> <p>คำตอบ ไม่ได้ สวรรค์เป็นเรื่องของมิติเป็นเรื่องของระดับ จะเป็นระดับไหนก็ได้ อาจจะมีชั้นเดียวก็ได้ เป็นกลุ่มของชนชั้นเป็นกลุ่มของเทวดา ถ้าได้รู้พัฒนา ปฐมฌาน ก็เป็นพรหมชั้นนี้ ถ้ารักษาศิลปวิสุทธิ ให้ทาน เจริญภาวนาก็เป็นเทวดาชั้นนี้ ถ้ายังไม่ได้ฌานก็เป็นเทวดาชั้นนั้นชั้นนี้ ความจริงตอนยังมีชีวิตอยู่พวกนี้ก็ได้ฌานอยู่แล้ว เช่นคนที่ได้ปฐมฌาน จิตใจถือว่าได้สวรรค์ชั้นพรหมปริตัสชา พรหมปโรหิตาแล้ว ตายไปก็ไปเกิดในที่นั้นจริงๆ แต่ว่าต่างจากมิติของโลกมนุษย์จะบอกว่าต่างเป็นชั้นก็ได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าชั้นๆอย่างตึก เป็นชั้นทางสังคม เป็นชั้นทางจิตใจ อาศัยความละเอียดของจิตใจเป็นฐานในการแบ่ง</p> <p>คำถาม สวรรค์อยู่ที่ไหน นรกอยู่ที่ไหน</p> <p>คำตอบ แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ สวรรค์อยู่ในอกนรกอยู่ในใจ เป็นสถานที่ที่เป็นมิติหนึ่งต่างจากโลกมนุษย์ นรก หมายถึง เหวแห่งความทุกข์ ที่อันไม่มีความสุข ภาวะร้อนกระวนกระวาย สถานที่ไปเกิดและเสวยความทุกข์ของสัตว์ผู้ทำบาปเป็นอบายภูมิอย่างหนึ่งในอบายภูมิ 4 คือ นรกกำเนิด สัตว์เดรัจฉาน แคนเปรต และอสุรกาย สวรรค์ หมายถึง แดนที่ดีเลิศเพียบพร้อมด้วยกามคุณ 5 โลกของเทวดา</p>

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับนรก สวรรค์
สถานที่นรก – สวรรค์	<p>ตามปกติหมายถึง สวรรค์กามาวจร 6 ชั้น (สวรรค์ของผู้ที่ยังเกี่ยวข้องอยู่ในกามารมณ์) คือ จตุมหาราชิก ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตตี)</p> <p>คำถาม นรกและสวรรค์มีจริงหรือไม่ จะพิสูจน์ได้อย่างไรว่ามีจริงหรือไม่จริง</p> <p>คำตอบ เหมือนที่ตอบในคำถามที่แล้วมา สวรรค์ในอกนรกในใจ เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงทุกคนประจักษ์ได้ ถ้าถือว่าสวรรค์นรกเป็นโลกของสัตว์ชนิดหนึ่ง คือ โอปปาติกะกำเนิด (โอปปาติกะ หมายถึง สัตว์ที่เกิดผุดขึ้นเป็นตัวใหญ่ทันที ถึงคราวตายก็ไม่เหลือซากปรากฏ คือ พวกเทวดา สัตว์นรก เปรต อสุรกาย และมนุษย์ต้นกัป) อันนี้พิสูจน์ได้ชัดเจนแล้วว่า มีอยู่จริง เพราะว่าสัตว์ในโอปปาติกะกำเนิดนี้ก็มีโลกที่เป็นมิตินี้ของเขา คือ สวรรค์ นรก ถ้าไม่มีสวรรค์ นรก เขาจะไปอยู่ที่ไหน ถ้าอยู่บนโลกมนุษย์ก็จะมองเห็นทั่วกันไปหมด เพราะฉะนั้นเขาก็มีโลกที่เป็นมิตินี้ของเขาเอง ถ้าเป็นโลกของเทวดา ของพรหมก็คือ สวรรค์ ของสัตว์นรกก็คือ นรก นี่ก็คือข้อพิสูจน์สัตว์ในโอปปาติกะกำเนิด (กำเนิด 4 มี 1. ชลาพูชะ สัตว์เกิดในครรภ์ คลอดออกมาเป็นตัว 2. อันทชะ สัตว์เกิดในไข่ ฟักออกมาเป็นตัว 3. สังเสทชะ สัตว์เกิดในโคล ของขึ้นและ เน่าบูด ขยายแพร่พันธุ์ไป 4. โอปปาติกะ สัตว์เกิดผุดขึ้น โตเต็มตัวทันที ได้แก่ เทวดา สัตว์นรก เปรต มนุษย์ต้นกัป)</p>
ความเชื่อนรก- สวรรค์	<p>คำถาม พระพุทธศาสนาเชื่อว่าโลกหน้ามีจริงหรือไม่ มีเหตุผลและหลักฐานอะไรมายืนยัน</p> <p>คำตอบ ว่าด้วยปรมาตม์อดีต อนาคต เป็นเรื่องลำดับของเหตุการณ์โลกหรือเวลาที่เหมือนกับเราวาดเส้นกลมๆเส้นหนึ่งแล้วก็เอารดสามคันมาวิ่งบนเส้นกลมๆนั้นให้มันวิ่งตามหลังกัน สมมติว่ารด A ,B และ C เราจะบอกได้ว่าใครจะรดคันไหนเป็นรดคันหน้า รดคันไหนเป็นรดคันหลัง ฉะนั้นมันอยู่ที่การสมมติ ถ้าเราสมมติ A กับ B A ก็เป็น</p>

ตารางที่ 4.15 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับนรก สวรรค์
ความเชื่อโลกอื่น	<p>รถคันหน้า B ก็เป็นรถคันหลัง ถ้าเทียบ A กับ C C ก็เป็นรถคันหน้า A ก็เป็นรถคันหลัง โลกที่แล้วกับโลกหน้ามันก็เหมือนกัน คือชีวิตเรามันมีการหมุนวน トラバドที่มีการหมุนวนมันก็จะมีหน้ามีหลังทั้งนั้น แต่คำว่าหน้าหลังนี้มันอยู่ที่การเทียบหรือการสมมติ ถ้าเราเทียบโลกข้างหน้าที่เราจะไปเกิด โลกหน้าเป็นโลกในอนาคต ถ้าเราเทียบชีวิตนี้กับชาติที่แล้ว ชีวิตนี้มันก็เป็นอนาคตของชาติที่แล้ว มันวนไปเวียนมา เมื่อวานนี้มี วันนี้มี พรุ่งนี้มี อันนี้คือเทียบได้ง่ายชัดเจนที่สุด โลกหน้ามีแน่นอน</p> <p>คำถาม เราจะรู้ได้อย่างไรว่าผลที่เกิดขึ้นแก่เราในชาตินี้สืบเนื่องมาจากการกระทำของเราในชาติก่อน</p> <p>คำตอบ เปรียบเทียบง่ายๆวันนี้เรามีเงินใช้เพราะเดือนที่แล้วเราทำงานวันนี้ทำงานดีมากมีคนให้ความร่วมมือทุกอย่างไปติดต่อกับใครที่ไหนก็ประสบความสำเร็จ เมื่อวานนี้มีการเลี้ยงสังสรรค์ในกลุ่มเพื่อนร่วมงาน และได้ปรับทำความเข้าใจกันทำให้การทำงานในวันนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี มันสัมพันธ์กันแบบนี้เมื่อวานส่งผลต่อวันนี้ วันนี้ส่งผลต่อวันข้างหน้าแต่ว่ารูปแบบการส่งผลกัน หรือในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า กรรมหรือกฎแห่งกรรมนั้น มันจะไม่เด็ดขาดเบ็ดเสร็จตายตัวนี้ต้องพยายามทำความเข้าใจ เมื่อวานมีผลต่อวันนี้แต่ไม่ทั้งหมด เพราะว่าเมื่อวานนี้อะไรที่เราทำไปแล้วมันให้ผลไปแล้วส่วนหนึ่งแล้วส่งผลมาถึงวันนี้อีกส่วนหนึ่ง วันนี้เราได้รับผลจากเมื่อวานส่งมาในขณะที่เดียวกันเราก็ได้รับผลจากการทำในวันนี้ด้วย พรุ่งนี้ได้รับผลที่เหลือจากวันนี้ไปส่วนหนึ่ง ในขณะเดียวกันพรุ่งนี้ก็ต้องได้รับผลที่มันเป็นผลของพรุ่งนี้โดยตรง สรุปง่ายๆว่ามันทับซ้อนกัน อดีตส่งผลมาถึงปัจจุบันนี้ครั้งหนึ่ง อีกครั้งหนึ่งมันหมดไปในอดีตแล้ว ปัจจุบันนี้ก็ได้รับผลมาจากอดีต ในขณะเดียวกันก็ส่งผลไปสู่อนาคตครั้งหนึ่ง มีทั้งอดีตกรรมและปัจจุบันกรรม มันสนับสนุนกันอนาคตก็จะเหมือนกันครั้งหนึ่งได้มาจากปัจจุบันนี้ ครั้งหนึ่งเป็นเรื่องของอนาคต</p>

ตารางที่ 4.16 ผลการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นคำถามผี จิต วิญญาณ

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ
การตาย	<p>คำถาม คนเราตายแล้วไปไหน</p> <p>คำตอบ ถ้าตอบแบบที่สังคมไทยคุ้นเคยตายแล้วก็ไปสองทางคือไปนรกกับสวรรค์ แต่ถ้าจะตอบแบบให้เข้าใจง่าย ๆ คือคนเราตายไปแล้วก็เกิด แต่การเกิดของคนหลังความตายนั่นเป็นการเกิดที่รวดเร็วเราเรียกว่า อุปาทิยะ ที่แปลว่าชีวิตที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเหมือนผุดขึ้นก็คือตายแล้วก็เกิดขึ้นหลังตายซึ่งเรามักจะเรียกว่าผี แต่ที่จริงแล้วอยู่ในสภาพที่เป็นกายทิพย์และต่อจากนั้นก็อาจจะไปนรก หรือสวรรค์หรือกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ใหม่ตามสภาพของกรรม</p>
การทำบุญอุทิศ	<p>คำถาม การทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย ผู้ตายจะได้รับหรือไม่จะรู้ได้อย่างไรว่าผู้ตายได้รับหรือไม่ได้รับ</p> <p>คำตอบ มีอยู่สองอย่างคือได้รับและไม่ได้รับ ถ้าได้รับก็หมายความว่าต้องอยู่ในสภาวะที่สมควรจะได้รับเช่นเกิดเป็นเปรต ที่จะได้รับ เพราะว่าเขากำลังต้องการหรือต้องการผลบุญมาก แต่ถ้าไม่ได้รับคือไปเกิดเป็นเทวดาซึ่งอยู่ในภพภูมิที่เสวยผลบุญเก่า ถ้าไปเกิดในนรกก็ไม่ได้รับเพราะเสวยผลบาปเก่าของตัวเองอยู่ ทีนี้จะรู้ได้อย่างไรว่าได้รับหรือไม่ได้รับ มนุษย์ทั่วไปไม่สามารถที่จะรู้ได้เพราะการที่จะรู้ได้จะต้องมีตาทิพย์ เพราะพวกนี้อยู่ในโลกทิพย์มีกายทิพย์ ตาเนื้ออย่างมนุษย์ทั่วไปมองไม่เห็น เพราะว่ากายทิพย์นั้นละเอียดมากจะรู้ได้ก็ต่อเมื่อเขาจะมาบอกเราในความฝันเท่านั้นหรือไม่ก็อาจจะไปถามพระที่ท่านได้อภิญญาหรือตาทิพย์</p> <p>คำถาม ทำไมเวลาทำบุญจึงต้องมีการกรวดน้ำอุทิศไปให้ผู้ตาย</p> <p>คำตอบ คำว่าอุทิศหมายความว่าส่งผลบุญมุ่งตรงไปให้ผู้ตายและผู้ตายก็รับได้โดยที่เราส่งกระแสดิจิตไปบอกเขา ผู้ตายที่อยู่ในภพที่รับได้ก็ต้องเปิดใจรับกระแสดิจิตของเรา การอุทิศจึงเป็นการส่งกระแสดิจิตไปบอกให้รู้ว่าเราได้อุทิศผลบุญไปให้ แต่ถ้ากรรมเขาไม่แรงก็จะเปิดใจรับแล้วก็อนุโมทนานั้นแหละคือการได้รับผลบุญของเราและความทุกข์ก็จะหมดไปสภาพที่เคยเป็นเปรตเป็นอะไรก็จะหายไปแล้วก็กลายเป็นเทวดา</p>

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ
ผี	<p>คำถาม ผีกับวิญญาณเหมือนกันหรือไม่</p> <p>คำตอบ ผีกับวิญญาณนี้เป็นคำที่คนไทยเรียก แต่ในความเป็นจริงแล้ว มีความแตกต่างกันคือ วิญญาณก็คือธาตุรู้หรือจิตนั่นเองซึ่งทำงานคู่กับร่างกายแต่อยู่เหนือร่างกายทำให้ตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้ชิมรส ฉะนั้นวิญญาณในพระพุทธศาสนาไม่ใช่ผี แต่ว่าผีก็คือชีวิตหลังความตายที่เกิดขึ้นมาใหม่ซึ่งมีจิตร่างกายและวิญญาณ เหมือนกับกายเนื้อ</p> <p>คำถาม ผีต้องกินอาหารเหมือนคนหรือไม่</p> <p>คำตอบ ถ้าเป็นผีที่อยู่ใกล้โลกมนุษย์ก็จะต้องกินอาหารเหมือนคน แต่ถ้าระดับสูงขึ้นไปอาหารก็จะละเอียดขึ้นเรียกว่าอาหารทิพย์ คืออาหารสำเร็จด้วยทางใจ เช่น ต้องการจะรับประทานแอปเปิ้ล เห็นแอปเปิ้ลลอยมาก็อิ่มแล้ว แต่ถ้าชั้นสูงขึ้นไปอีกเช่นพวกพรหมอยู่ได้โดยไม่ต้องกินอาหารคืออยู่ได้ด้วยปีติ</p> <p>คำถาม คนที่ตายไปเป็นผีแล้วมีอิทธิปาฏิหาริย์จริงหรือไม่ แต่ทำไมเวลาถูกหลานจุดธูปเทียนขอหวยลวดเตอร์จึงไม่คลบนันดาลให้ถูก</p> <p>คำตอบ มันก็ไม่เชิงมีอิทธิปาฏิหาริย์จริงแต่พวกเขาก็สามารถจะรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าได้ ซึ่งผู้ที่จะมีปาฏิหาริย์เช่นนี้ได้จะต้องมีคุณธรรมจริงๆและการที่คนๆนั้นได้รับการช่วยเหลือจะต้องมีบุญด้วย</p>
เทวดา	<p>คำถาม เทวดามีจริงหรือไม่ หน้าตาและรูปร่างเป็นอย่างไร</p> <p>คำตอบ เทวดามีจริง ประเภทหนึ่งก็คือมนุษย์เราเมื่อตายไปก็ไปเกิดเป็นเทวดา อีกประเภทหนึ่งคือพวกกายทิพย์ มีชีวิตหลังตายและเมื่อตายไปแล้ว มีกายทิพย์นั้นก็ถือว่าเป็นเทวดา เพราะฉะนั้นเทวดาจึงมีจริง ส่วนหน้าตาและรูปร่างนั้นแรกๆก็มีลักษณะเหมือนเดิมแต่เมื่อไปอยู่ในภพภูมิใหม่ก็อาจจะเปลี่ยนไปตามสภาพภูมิศาสตร์นั้นๆก็ได้ อาจจะใหญ่ขึ้นสวยขึ้น</p>

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ
เทวดา	<p>คำถาม เทวดามีอิทธิปาฏิหาริย์จริงหรือไม่</p> <p>คำตอบ มีจริงถ้าเทวดานั้นมีคุณธรรมสูง แต่เบื้องต้นอาจจะแสดงฤทธิ์ไม่ได้ แต่ถ้าแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้ก็จะต้องเป็นเทวดาระดับหัวหน้าหรือที่มีศักดิ์ใหญ่ อย่างเช่น ท้าวจตุรหาราชิกา ท้าวมหาราชทั้งสี่ และสามารถช่วยเหลือมนุษย์บางเรื่องได้</p> <p>คำถาม ผี เทวดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีคนนับถือมากๆ ถ้าใครไปบนแล้วได้ตามที่ปรารถนาหรือตามที่บนบานไว้ หากใครไม่ไปแก้บน ท่านจะบันดาลให้ประสบความหายนะ จริงหรือไม่</p> <p>คำตอบ โดยพื้นฐานเทวดายังสูงก็จะยิ่งมีคุณธรรมมาก การที่จะแก่งคนนั้นหรือทำร้ายคนนี้เป็นไปไม่ได้ แต่ถ้ามีก็จะขึ้นเทวดาชั้นต่ำหรือเทวดาที่มีอุปนิสัยเหมือนมนุษย์และที่ทำร้ายคนก็อาจจะเป็นการเตือนให้คนๆ นั้นประพฤติตนเป็นคนดี ให้รักษาสัจจะ</p>
จิต วิญญาณ	<p>คำถาม การสะกดจิตคืออะไร</p> <p>คำตอบ การสะกดจิตคือการที่เราส่งพลังจิตของเราไปข่มพลังจิตของคนอีกคนหนึ่ง ถ้าพลังจิตของคนนั้นอ่อนก็จะตกอยู่ภายใต้อำนาจจิตของเรา</p> <p>คำถาม ตันไม้มีวิญญาณหรือไม่</p> <p>คำตอบ ถ้าตอบตามหลักอภิธรรมนั้น ไม่มี แต่ก็น่าจะคิดว่าทำไมตันไม้ถึงรับรู้ความรู้สึกได้ ตันไม้สามารถรับรู้ความเจ็บปวดได้ จึงดิ้นรนเพื่อให้อยู่รอด หรือถ้าตันไม้จะมีวิญญาณก็มีอีกแบบหนึ่งคือมีการสืบทอดกันทางเมล็ดหรือลำต้นไม้ไซปรีสนธิแบบคน ฉะนั้นตันไม้น่าจะมีธาตุรู้ตัวหนึ่งอาจจะเรียกว่าวิญญาณธาตุหรือไม้ก็ตามและธาตุรู้ตัวนี้ทำให้ตันไม้มีชีวิตได้</p> <p>คำถาม คนที่มีร่างกายพิการเช่น หูหนวก ตาบอด ตายไปแล้วจะพิการหรือไม่</p> <p>คำตอบ ถ้าจิตไม่พิการ จิตผ่องใสตายไปแล้วสิ่งเหล่านั้นก็จะไม่ตามไป แต่ถ้าจิตมืดบอดมีกิเลส ตายไปแล้วก็อาจจะได้ร่างกายที่ไม่สมประกอบหรือพิการอีกก็ได้</p>

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ
จิต วิญญาณ	<p>คำถาม คนที่อุทิศดวงตาให้กับผู้อื่น ตายไปแล้วเกิดใหม่ตาจะบอดหรือไม่</p>
	<p>คำตอบ ไม่บอด เพราะเมื่อตายไปแล้ววิญญาณไม่ได้นำกายเนื้อไปด้วย แต่มันจะสร้างร่างกายขึ้นมาใหม่ ซึ่งหมายความว่าจิตไปปฏิสนธิที่ไหนมันก็จะมึร่างกายเกิดขึ้นมาใหม่ซึ่งเกิดจากจิตนั้น ฉะนั้นถ้าจิตไม่บอดร่างกายก็จะไม่พิการ จิตไม่พิการร่างกายก็จะไม่พิการ</p>
	<p>คำถาม วิญญาณสามารถเข้าถึงมนุษย์ได้หรือไม่</p>
	<p>คำตอบ วิญญาณคือธาตุรู้ ส่วนผีคือเป็นชีวิตหนึ่งซึ่งเรียกว่า โอปปาติกะ สามารถเข้าถึงได้</p>
	<p>คำถาม ขณะที่นอนหลับสนิทไม่รู้สึกรู้ตัว วิญญาณจะออกจากร่างหรือไม่</p> <p>คำตอบ วิญญาณออกจากร่างไม่ได้ แต่กายทิพย์สามารถออกจากร่างได้และกายทิพย์นั้นก็ทอดแบบมาจากกายเนื้อ ซึ่งกายทิพย์นั้นมีจิตวิญญาณรับรู้และเมื่อออกจากร่างไปแล้วสามารถที่จะกลับเข้าสู่มาร่างเดิมได้</p> <p>คำถาม วิญญาณของคนที่ตายไปแล้วจะตามอาฆาต ทำร้ายคนที่มีชีวิตอยู่หรือไม่</p>
	<p>คำตอบ ก็อาจเป็นไปได้ซึ่งปรากฏในคัมภีร์หลายเล่ม คนเมื่อก่อนตายได้ตั้งจิตอาฆาต พยายามขอให้ได้ฆ่าคนโน้นบ้างคนนี้บ้าง แล้วก็เกิดมาตามล้างแค้นกันที่เรียกว่าเจ้ากรรมนายเวร</p>
	<p>คำถาม มีคนกล่าวว่ามนุษย์สามารถติดต่อกันทางกระแสจิต ข้อนี้มีความจริงอย่างไร</p>
	<p>คำตอบ มีจริง ถ้ามีการฝึกให้ถึงขั้น พระพุทธเจ้ายังใช้กระแสจิตติดต่อกับพระโมคคัลลานะ คนในปัจจุบันก็มี เช่นหลวงปู่มั่นกับลูกศิษย์ที่ติดต่อกันทางกระแสจิต</p>
	<p>คำถาม คนตายแล้วหมดทุกข์จริงหรือไม่</p>
	<p>คำตอบ ไม่จริง หมายความว่าหมดทุกข์เฉพาะในร่างกายนี้เท่านั้น แต่ถ้าจิตใจยังมีกิเลสอยู่มันก็ยังทุกข์เหมือนเดิม ตายแล้วเกิดมาใหม่ก็มีทุกข์อยู่เช่นเดิม ทุกข์จากการเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย ทุกข์จากโรคพยาธิ</p>

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ
จิต วิญญาณ	ทุกข์เกิดจากการพลัดพราก ทุกข์เกิดจากการไม่สมหวังในสิ่งที่ตัวเองต้องการ

ตารางที่ 4.17 ผลการสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับประเด็นคำถามพิธีกรรม ความเชื่อ

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ
การขอเลข	<p>คำถาม ทำไมก่อนหอยออกคนไทยจึงนิยมไปจุดธูปไม้หาเลข หาหอย พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเกี่ยวกับเรื่องนี้หรือไม่?</p> <p>คำตอบ พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนเรื่องนี้เลย มันเป็นความเชื่อของคนไทยว่าธูปไม้ให้หอยได้ เป็นความเชื่อที่มั่งงายและเชื่อแล้วก็ปรุงแต่งไปเองซึ่งหมายความว่าคนไทยอยากรวยและต้องการหาผู้ให้ที่สามารถบันดาลให้ได้ เมื่อหาผู้ให้อย่างอื่นไม่ได้ก็เลยเอาธูปไม้เป็นที่พึ่ง เอาธรรมชาติเป็นที่พึ่ง อันนี้เป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ เพราะฉะนั้นถ้าเราไปอ่านในพระพุทธพจน์ก็จะพบว่า พระพุทธเจ้า ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐</p> <p>คำถาม ทำไมสัตว์พิการแขนขาไม่สมประกอบ หรือมีอวัยวะวิปริตคนไทยถือว่าเป็นสัตว์ประหลาดหรือเป็นสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษพากันไปกราบไหว้ขอเลขหอย</p> <p>คำตอบ เพราะการไม่เข้าใจตามความเป็นจริง ไม่เข้าใจว่านี่คือกฎแห่งกรรม แต่ไปเข้าใจว่าสิ่งมีไม่เคยเห็นไม่เคยมินั้นเป็นสิ่งวิเศษ มันเป็นการสร้างจินตนาการขึ้นของคนที่ไม่มีความรู้</p>

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ
การไหว้เจ้าที่เจ้าทาง	<p>คำถาม ลูกสัตว์เกิดมาพิการพากันไปกราบไหว้ แต่ลูกคนประเสริฐกว่าเกิดมาพิการทำไมไม่พากันไปกราบไหว้</p> <p>คำตอบ นั่นเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่หลงทาง ความเชื่อที่ผิด สาเหตุก็คือคนต้องการที่พึ่งแต่ไม่มีปัญญาที่จะหาที่พึ่ง พระพุทธเจ้าสอนให้พึ่งตัวเอง พึ่งสติปัญญาของตัวเองแต่คนมักที่จะไม่คอยพึ่งตัวเอง</p>
การไหว้พระ	<p>คำถาม การกราบไหว้พระพุทธรูปทำเพื่ออะไร เป็นการทำทางไสยศาสตร์หรือไม่</p> <p>คำตอบ เรากราบพระพุทธรูปหรือพระประธาน เพื่อระลึกถึงคุณงามความดีของท่าน เรากราบเพื่อน้อมระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยซึ่งมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา กราบเพื่อน้อมรำลึกถึงพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณและพระกรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าที่มีต่อมวลมนุษยชาติในโลกนี้ และเราก็จะน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ การมองพระพุทธรูป อย่าไปมองแค่พื้นผิวภายนอกคืออิฐหรือปูนเท่านั้น แต่เราต้องมองทะลุเข้าไปให้ถึงภายในคือพระกรุณาธิคุณ พระเมตตาคุณและพระวิสุทธิคุณของพระองค์ ซึ่งการกราบไหว้ในลักษณะนี้ไม่ถือว่าเป็นการทำทางไสยศาสตร์</p> <p>คำถาม การไหว้พระสวดมนต์ได้ประโยชน์อะไร</p> <p>คำตอบ ได้ประโยชน์คือได้กล่าวภายิตที่เป็นมงคล ทำให้จิตมีสมาธิ ได้เจริญปัญญาและได้ทำบุญตามหลักการพระพุทธศาสนา</p> <p>คำถาม ทำไมพระต้องสวดเป็นภาษาบาลี</p> <p>คำตอบ เนื่องจากพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถูกจารึกไว้ด้วยภาษามาคธี หรือภาษาบาลีที่เราเรียกกันในปัจจุบัน ผู้ที่จะเรียนรู้และเข้าใจในหลักการและเป้าหมายของพระพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องรู้และศึกษาภาษาบาลี พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่</p>

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ
การไหว้พระ	<p>ยังยืนมาได้จนถึงทุกวันนี้ ก็เพราะมีพระภิกษุ สามเณรศึกษาเล่าเรียน และช่วยกันดำรงรักษาพระธรรมคำสอนไว้ ที่พระต้องสวดเป็นภาษาบาลีนั้น เนื่องจากพระต้องการอนุรักษ์ภาษาต้นแบบไว้ หากเอามาแปลแล้วบางทีมันอาจจะทำให้ความหมายเลอะเลือนไปไม่ตรงกับ ความหมายเดิมก็ได้</p>
การสาบาน	<p>คำถาม เวลาส.ส.อภิปรายในสภาทำไมชอบทำให้ไปสาบานต่อหน้าพระพุทธรูป ถ้าหากส.ส.คนนั้นพูดไม่จริงหรือพูดโกหก พระพุทธรูปหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะลงโทษ ส.ส. คนนั้นจริงหรือไม่ จะพิสูจน์ได้อย่างไร</p> <p>คำตอบ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาแล้วคนทำกรรมอะไรไว้ก็ต้องได้รับผลแห่งกรรมนั้น ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงกรรมไปได้ เปรียบเสมือนการปลูกต้นไม้ ถ้าเราปลูกต้นไม้แล้วมันก็ต้องได้ผลเป็นมะม่วง มันจะกลายเป็นผลไม้ชนิดอื่นเป็นไปไม่ได้ เพราะฉะนั้นหากคนที่ชอบพูดโกหกบ่อยๆ ไม่ว่าจะเป็น ส.ส.หรือไม่เป็น ส.ส.ก็ตาม คนในสังคมนั้นแหละจะเป็นผู้ลงโทษเขาเอง เขาจะกลายเป็นคนที่ไม่น่าเชื่อถือ ไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม เพราะการโกหกนั้นนอกจากจะทำให้คนอื่นเดือดร้อนเพราะการพูดไม่จริงของเขาแล้วตัวเขาเองก็จะเดือดร้อนตามไปด้วย เหมือนนิทานเรื่องเด็กเลี้ยงแกะนั้นแหละ ส่วนพระพุทธรูปหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ท่านคงไม่ไปลงโทษใครหรอก เพราะพระพุทธรูปนั้นเราถือว่าเป็นเสมือนหนึ่งตัวแทนของพระพุทธเจ้า ซึ่งพุทธศาสนิกชนต้องให้ความเคารพ และพระองค์ก็เป็นผู้หลุดพ้นแล้วจากกิเลสทั้งปวง สำหรับการพิสูจน์นั้นไม่ต้องอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยหรอก การกระทำของเขานั้นแหละจะเป็นเครื่องพิสูจน์เอง กรรมหรือการกระทำบางอย่างก็ให้ผลเร็ว บางอย่างก็ให้ผลช้า เหมือนการปลูกต้นไม้ที่นั้นแหละ ต้นไม้บางอย่าง บางชนิดก็ให้ผลเร็ว บางอย่างก็ให้ผลช้าต้องใช้เวลา</p>

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ
การระลึกชาติได้	<p>คำถาม คนเราสามารถระลึกชาติได้จริงหรือไม่</p> <p>คำตอบ ได้ถ้ามีการฝึก อย่างเช่นพระพุทธรเจ้าที่สามารถระลึกชาติย้อนหลังได้ ซึ่งเป็นเรื่องของสัญญากับสติ นั่นหมายความว่าตายแล้วมาเกิดโดยทันทีความจำยังไม่ถูกลบหรือตายด้วยความฝังใจ</p> <p>คำถาม คนเราเกิดมาเพื่ออะไร</p> <p>คำตอบ เพื่อสนองความอยากของตัวเอง ตามหลักการของพระพุทธศาสนาท่านบอกว่า ตัณหาทำให้คนเกิด ในภาษาบาลีว่า ตัณหา ฆะเนติ ปุริสัง ในที่นี้ไม่ใช่ตัณหาของพ่อแม่ แต่เป็นตัณหาของแต่ละคนที่รักชีวิตของตัวเอง ฉะนั้นเกิดมาก็เพื่อสนองตัณหาของตัวเอง อยากเกิด อยากมีชีวิตอยู่ที่นี้เมื่อเกิดมาแล้วก็มาสร้างกรรมและรับผลของกรรมนั้นแล้วก็คืนรนต่อไปตามหลักของวงจรชีวิตใหม่</p>
เครื่องรางของขลัง	<p>คำถาม พระสงฆ์ที่ทำเครื่องรางของขลัง วัตถุมงคล พระเครื่อง การเสกเป่า การลงคาถาอาคม การรดน้ำมนต์ การดูหมอ การทำนาย โชคชะตาพิศศิลหรือไม่</p> <p>คำตอบ บางอย่างก็เป็นประเพณีวัฒนธรรม เนื่องจากวัดเป็นทุกอย่างของสังคมไทยไม่ว่าจะเป็น โรงเรียน โรงพยาบาล เช่น สมัยก่อนครอบครัวไหนถ้ามีลูกชายก็จะส่งไปเรียนหนังสือกับพระที่วัด บางคนเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยแทนที่จะไปโรงพยาบาลก็ไปให้พระท่านรดน้ำมนต์ให้ หรือเวลาไม่สบายใจ มีคำถามเรื่องครอบครัวก็ไปให้พระท่านทำนายคุณดวง โชคชะตาให้ เป็นต้น การจะตัดสินว่าผิดหรือถูกจะเฉพาะแค่ตัวอักษรไม่ได้ต้องดูเบื้องหลังของประเพณีวัฒนธรรมด้วย พระที่ฉลาดท่านก็นำเอาสิ่งเหล่านี้มาเป็นสื่อในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาแก่ญาติโยม โดยการแจกเครื่องรางของขลังเพื่อเป็นเครื่องเตือนสติคนไม่ให้ทำความชั่ว เอามาเป็นสื่อในการดึงญาติโยมเข้ามาวัด</p>

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ
เครื่องรางของขลัง	<p>คำถาม เครื่องรางของขลังหรือวัตถุมงคลนี้ช่วยให้เราได้จริงไหม เช่น ยิงไม่ออก ฟันไม่เข้าเป็นต้น</p> <p>คำตอบ เครื่องรางของขลังบางอย่างอาจจะยิงไม่ออก ฟันไม่เข้าจริง แต่สิ่งเหล่านี้เป็นของไม่คงทนถาวร ไม่ควรที่จะไปยึดติดกับมันมาก บางคนถึงกับฝากความเชื่อไว้กับไสยศาสตร์ ไม่ลงมือกระทำเองเช่น บางคนอยากจะรวย ก็ไปตระเวนหาเช่าบูชาเครื่องรางของขลังตาม สถานที่ต่างๆ โดยคิดว่าสิ่งเหล่านี้จะทำให้ตนร่ำรวย โดยที่ตัวเองก็ไม่ขยันลงมือทำ นั่งรอแต่โชคชะตาและอ่อนนอนสิ่งศักดิ์อยู่ซึ่งถ้าเป็น อย่างนี้ก็รวยยาก โจรบางคนแขวนพระเต็มคอและก็เที่ยวตระเวนจี บล้นไม่เว้นแต่ละวัน ไม่ยอมลงมือทำความดีนี้ก็เจริญยาก ซึ่งเครื่องราง ของขลังนี้เป็นเพียงเครื่องเตือนสติ เตือนใจไม่ให้คนทำความชั่วเท่านั้น คนเราจะดีจะชั่วไม่ได้อยู่ที่เครื่องรางของขลัง อยู่ที่การกระทำของตัวเอง บางคนเวลามีภัยมีความทุกข์กายทุกข์ใจก็มักจะไปกราบไหว้สิ่ง เหล่านี้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ที่พึ่งอันสูงสุด ไม่ใช่ที่พึ่งอันถาวรพระ รัตนตรัยเป็นที่พึ่งอันประเสริฐสุด</p>
การทำบุญตักบาตร	<p>คำถาม ทำไมผู้หญิงตักบาตรจึงห้ามไม่ให้เอามือไปโดนบาตรพระ</p> <p>คำตอบ ไม่เฉพาะแต่ผู้หญิงเท่านั้น ผู้ชายก็ไม่ควรโดนบาตรพระด้วย ที่ห้ามไม่ให้ผู้หญิงไปโดนบาตรพระคงจะเกี่ยวข้องกับพระวินัยที่ห้ามไม่ให้พระสัมผัสถูกต้องกายหญิงซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุทำให้จิตใจของ พระหวั่นไหวได้ ที่สำคัญขณะบิณฑบาตพระต้องสำรวมระวังอินทรีย์ ทั้งห้า คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้หวั่นไหวกับอารมณ์ภายนอกที่ เข้ามากระทบ</p> <p>คำถาม ทำไมคนชอบทำบุญตักบาตรและถวายดอกไม้เฉพาะวันพระ และถ้าหากทำบุญในวันอื่นๆจะได้บุญมากน้อยต่างกันอย่างไร</p> <p>คำตอบ การทำบุญทำเมื่อไรก็ได้ ทำได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ไม่จำกัด แต่เฉพาะวันพระเท่านั้น แต่การที่คนนิยมทำบุญในวันพระมาก เนื่องจากมีความเชื่อว่าพวกเปรต พวกผีหรือญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว</p>

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ
การทำบุญตักบาตร	<p>จะได้รับการปลดปล่อยจากท้าวยมบาลให้มารับส่วนบุญในวันพระ นี่คือประเด็นที่หนึ่ง อีกประเด็นหนึ่งคือวันพระเป็นวันสำคัญของพระพุทธศาสนา ในวันนั้นแต่ละวัดก็จะมีกิจกรรมมากมายเช่นมีการไหว้พระสวดมนต์ มีการตักบาตร มีการเทศน์เป็นต้น และชาวชาวพุทธในปัจจุบันก็มีการถือปฏิบัติและไม่สะดวกที่จะมาทำบุญตักบาตรหรือเข้าวัดฟังเทศน์ได้ทุกวัน ฉะนั้นอาทิตย์หนึ่งก็เลยถือโอกาสทำบุญสักครั้งหนึ่ง โดยเลือกเอาวันพระเป็นสำคัญ ส่วนการทำบุญในวันอื่น ๆ นั้นก็ได้บุญเช่นเดียวกัน เพราะการทำบุญจะได้บุญมากหรือบุญน้อยนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับวัน เวลา และสถานที่ แต่ขึ้นอยู่กับความพร้อมของจิตใจของผู้ให้มากกว่า เพราะการทำบุญนั้นมีหลักอยู่ว่า ก่อนให้กำลังให้และให้ไปแล้ว ถ้าผู้ให้มีจิตใจที่เป็นกุศล มีจิตใจสดชื่นเบิกบานให้ไปแล้วก็มีความสุข ความปลื้มปิติ การทำบุญนี้ก็จะมียานิสงส์มาก และที่สำคัญถ้าผู้รับมีศีลมาก การให้นั้นก็จะมีอานิสงส์มาก</p>
พญานาค	<p>คำถาม พญานาคมีจริงหรือไม่ ถ้ามีจริง มีลักษณะรูปร่างเป็นอย่างไร</p> <p>คำตอบ มีจริง แต่ถ้าอยู่ในภพพญานาคก็อาจจะเป็นนาคแต่ถ้าออกมาแล้ว ก็อาจจะเป็นคน ถ้าจะว่าตามคัมภีร์แล้วนาคก็คืองูขนาดใหญ่ซึ่งมีลักษณะเหมือนงูทั่วไป</p> <p>คำถาม ทำไมพญานาคชอบอยู่แต่จังหวัดหนองคาย และนครพนม ทำไมไม่ไปอยู่จังหวัดอื่นบ้าง</p> <p>คำตอบ เพราะในสองจังหวัดนั้นมีแม่น้ำใหญ่คือแม่น้ำโขง และอาจจะเป็นสถานที่ที่มีความเหมาะสมก็ได้</p> <p>คำถาม พญานาคเป็นหญิงหรือชาย</p> <p>คำตอบ มีทั้งสอง ตัวผู้จะมีอำนาจมากกว่า ปราภภูตัวเป็นคนได้นาคเป็นสัตว์ภูเขายังมีพญานาคมากในภาคอีสาน</p>

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

ข้อประเด็นคำถาม	ข้อคำถาม-คำตอบเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อ
พญานาค	<p>คำถาม หน้าบันใดทางขึ้นพระอุโบสถทำไมจึงชอบปั้นเป็นรูปพญานาคหรือรูปสิงโต</p> <p>คำตอบ เป็นความเชื่อของพวกพราหมณ์ รูปปั้นพญานาคหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ของน้ำและธัญญาหาร รูปปั้นสิงโตแสดงถึงความเข้มแข็งและช่วยในการคุ้มครอง</p> <p>คำถาม บั้งไฟพญานาคมีจริงหรือไม่</p> <p>คำตอบ เป็นความเชื่อพื้นบ้านตอนนี้ยังพิสูจน์ไม่ได้</p> <p>คำถาม ทำไมคนถึงเชื่อมงายในสิ่งลึกลับแล้วเราจะมีวิธีแก้คำถามนี้อย่างไร</p> <p>คำตอบ ความจริง การเชื่อในสิ่งลึกลับนั้นไม่ได้มีผลเสียอย่างเดียว ข้อดีก็มี ถ้าเชื่อให้ถูกเช่น เชื่อในชีวิตหลังความตาย ทำให้คนเราเชื่อว่าความตายไม่ใช่จุดสิ้นสุดของชีวิต จะทำให้เราเป็นคนไม่ประมาทให้ตั้งตนแต่ในความดี ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต เช่นเราเชื่อพระพุทธเจ้า หนึ่งที่เราเองก็ไม่เคยเห็นพระพุทธเจ้าและการเชื่อพระองค์ทำให้เราทุกคนทำแต่ความดี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อสังคม แต่ถ้าเชื่อพระพุทธเจ้าแล้วทำให้เราทำในสิ่งที่ไม่ดี เช่นไปทำเสน่ห์ยาแฝด อ้อนวอนขอเลขขอหวย ทำเครื่องรางของขลัง เป็นต้น นี่เป็นการเชื่อแบบมงาย วิธีแก้คำถามคือ ต้องให้การศึกษาที่ถูกต้องและต้องให้ปฏิบัติด้วยการเจริญสติปัญญา ซึ่งจะช่วยแก้คำถามความมงายของคนได้</p>
การแผ่บุญ กุศล	<p>คำถาม การกรวดน้ำแผ่กุศลเป็นภาษาไทยกับภาษาบาลีให้ผลแตกต่างกันหรือไม่</p> <p>คำตอบ ไม่แตกต่างกัน ถ้าจิตเราตั้งมั่นใช้ภาษาอะไรก็ได้</p>
การเวียนเทียน	<p>คำถาม การเดินเวียนเทียนทำไมต้องเดินเวียนขวา</p> <p>คำตอบ น่าจะเป็นวัฒนธรรมของพราหมณ์ ทิศขวาเป็นทิศมงคล ทิศขวาเป็นทิศของครูอาจารย์ อาจจะหมายถึงการให้ความเคารพครูบาอาจารย์ด้วย</p>

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในข้อคำถามทั้ง 7 ประเด็นพบว่า คำตอบของผู้เชี่ยวชาญส่วนมากจะมีข้อความที่คล้ายคลึงกัน และผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านตอบโดยยึดหลักการทางพระพุทธศาสนาและอ้างอิงพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมประเด็นคำถามทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 2 – 4 ในสถานศึกษาจังหวัดนครพนม
2. เพื่อสังเคราะห์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนในช่วงชั้นที่ 2 - 4

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

1. การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 2–4 ในสถานศึกษาอำเภอธาตุพนมและอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ปีการศึกษา 2548 จำนวน 5,630 คน

2. การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

การสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 2–4 ของสถานศึกษาในอำเภอธาตุพนม และอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ปีการศึกษา 2548 ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling random) ดังนี้

2.1 จากกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งเป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 2–4 ของสถานศึกษาในอำเภอธาตุพนม และอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม มีทั้งหมดจำนวน 113 แห่ง ทำการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยการพิจารณาตามหลักเกณฑ์ดังนี้

2.1.1 เป็นสถานศึกษาที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของวัดพระธาตุพนมมรรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาและประชาชนให้ความเคารพนับถือ

2.1.2 เป็นสถานศึกษาที่มีพระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทางพระพุทธศาสนา

2.1.3 เป็นสถานศึกษาที่ดำเนินการตามโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ

มีสถานศึกษาที่เข้าเกณฑ์ดังกล่าวมีจำนวน 15 แห่ง

2.2 จากสถานศึกษาจำนวน 15 แห่ง ผู้วิจัยจึงทำการสุ่มอย่างง่าย (simple sampling random) ได้สถานศึกษาที่เป็นตัวแทนจำนวน 6 แห่ง ได้แก่

2.2.1 โรงเรียนธาตุพนม

2.2.2 โรงเรียนอู่หม้าประชาสรรค์

2.2.3 โรงเรียนวัดพระธาตุพนม “พนมวิทยาคาร”

2.2.4 โรงเรียนหัวบึงทุ่งเขตการทาง

2.2.5 โรงเรียนนาแกพิทยา

2.2.6 โรงเรียนนาแกสามัคคีวิทยา

2.3 สุ่มอย่างง่ายช่วงชั้นละ 1 ห้องเรียน จากโรงเรียนทั้ง 6 โรงเรียน ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มอย่างง่าย (simple sampling random) ในแต่ละช่วงชั้นมา 1 ห้องเรียน เพื่อเป็นตัวแทนในการตอบแบบสอบถาม ได้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,174 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจคำถามทางพระพุทธศาสนาของประชากรทั้ง 2 กลุ่มนี้ ประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ คือ

1.1 แบบสอบถามสำหรับนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 2- ที่ 4

1.2 แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เชี่ยวชาญ

การดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดหัวข้อและประเด็นเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา

การกำหนดหัวข้อและประเด็นของเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยดำเนินการในขั้นตอนการวิจัยโดยแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยได้ดังนี้

1. การกำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมาย
2. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง
3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจคำถามทางพระพุทธศาสนา
4. การรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. การกำหนดหัวข้อและประเด็นคำถามทางพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา

การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาที่คัดสรรจำนวน 7 ท่าน ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเอง และมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ไม่น้อยกว่า 3 ข้อดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท หรือระดับปริญญาตรี 9 ประโยค หรือ
2. เป็นนักวิชาการที่มีความรู้ หรือความเชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการและมีผลงานปรากฏเด่นชัด หรือ

3. เป็นผู้สนใจในพระพุทธศาสนา และได้นำคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการศึกษา หรือในการพัฒนาด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 5 ปี
4. มีผลงานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักและยอมรับในวงวิชาการนั้น

ขั้นตอนที่ 3 การสังเคราะห์ประเด็นคำถามและคำตอบ

หลังจากได้ประเด็นคำถามและคำตอบทางพระพุทธศาสนาแล้วผู้วิจัยได้นำมารวบรวมและเรียบเรียงแต่ละประเด็นคำถามและคำตอบใหม่ และได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเหล่านั้น ก่อนนำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. ขั้นสำรวจคำถามทางพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจประเด็นคำถามทางพระพุทธศาสนาโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนช่วงชั้นที่ 2-4 ในอำเภอธาตุพนมและอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม มีทั้งหมด จำนวน 5,630 คน ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายได้จำนวน 1,174 คน จากโรงเรียนทั้งหมด 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนธาตุพนม โรงเรียนอู่หม่าประชาสรรค์ โรงเรียนวัดพระธาตุพนม “พนมวิทยาคาร” โรงเรียนหัวบึงทุ่งเขตการทาง โรงเรียนนาแกพิทยาศาสตร์ และโรงเรียนนาแกสามัคคีวิทยา มีผลการสำรวจผู้ตอบแบบสอบถามจะเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 3-4 และผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและนับถือศาสนาคริสต์บ้างเล็กน้อย

2. ขั้นสังเคราะห์ประเด็นคำถามและคำตอบทางพระพุทธศาสนา

2.1 สรุปประเด็นคำถามของนักเรียน

จากการรวบรวมคำถามทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 2-4 ของสถานศึกษาจำนวน 6 แห่งในอำเภอนาแกและอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งมีทั้งหมด 111 ข้อคำถาม สรุปได้ 7 ประเด็นหลักคือ

1. คำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
2. คำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า
3. คำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์
4. คำถามเกี่ยวกับบุญ – บาป
5. คำถามเกี่ยวกับนรก – สวรรค์
6. คำถามเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ
7. คำถามเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ

ในแต่ละประเด็นคำถามหลักมีประเด็นคำถามย่อยดังนี้

ชุดที่ 1 คำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีประเด็นย่อย 11 ประเด็น ได้แก่

- 1.1 แก่นแท้ของหลักคำสอนและเป้าหมายทางพระพุทธศาสนา
- 1.2 การแยกนิกาย
- 1.3 ชั้นดีธรรมคล้ายกับความอ่อนแอหรือไม่
- 1.4 การให้อภัยทาน
- 1.5 ความไม่เที่ยง กับข้อเท็จจริงทางคณิตศาสตร์
- 1.6 ศาสนาพุทธให้มีภรรยาได้คนเดียว
- 1.7 การละความโลภ กับการแสวงหาทรัพย์
- 1.8 ศาสนาจะหายไปกับการตายหรือไม่
- 1.9 วัยรุ่นไม่ชอบเข้าวัด
- 1.10 ข้อห้ามทางศาสนา
- 1.11 การเลือกนับถือศาสนา

ชุดที่ 2 คำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า มีประเด็นย่อย 5 ประเด็น ได้แก่

- 2.1 ความมีอยู่จริงของพระพุทธเจ้า
- 2.2 ข้อเท็จจริงที่เสด็จมาประเทศไทย
- 2.3 ประสูติแล้วเดินได้ 7 ก้าวจริงหรือ
- 2.4 พระพุทธเจ้ากับเทคโนโลยี

2.5 การสร้างพระพุทธรูป

ชุดที่ 3 คำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์ มีประเด็นย่อย 9 ประเด็น ได้แก่

- 3.1 พระสงฆ์ไทยกับการโกนคิ้ว
- 3.2 การใช้สีจีวร
- 3.3 การฉันอาหารหลังเที่ยง
- 3.4 การรับสิ่งของ
- 3.5 อาจารย์อุลุกศิษย์
- 3.6 พระสงฆ์กับบုหรี
- 3.7 ผู้ป่วยโรคเอดส์บวชได้ไหม
- 3.8 การฝึกไฟในศาสนา
- 3.9 พระรับปัจจัย (เงิน) ได้ไหม

ชุดที่ 4 คำถามเกี่ยวกับบุญ บาป มีประเด็นย่อย 32 ประเด็น ได้แก่

- 4.1 ฆ่าปลาต้องเกิดเป็นปลา ฆ่าคนต้องเกิดเป็นคน
- 4.2 ฆ่ามดกับปลาต่างกันอย่างไร
- 4.3 การพูดลามกให้คนฟังเกิดความสุขได้บุญหรือบาป
- 4.4 การโกหกเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น
- 4.5 ดีชั่วไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา...
- 4.6 คนไม่มีศาสนา ฆ่าสัตว์ไม่บาป
- 4.7 แม่เล่นไฟหาเงินส่งลูกเรียนหนังสือ
- 4.8 เอาเงินถูกหวยไปทำบุญ
- 4.9 รัฐบาลเงินหวยไปเป็นทุนการศึกษาแก่นักเรียน นักศึกษา
- 4.10 ผู้หญิงทำแท้งกับแพทย์ทำแท้งใครบาปกว่ากัน
- 4.11 การพิสูจน์บาป บุญ
- 4.12 เห็นคนฆ่าสัตว์เตือนดีไหม
- 4.13 ทหาร ตำรวจ และผู้คุมเรือนจำ
- 4.14 ให้เด็กเกิดโดยไม่ตั้งใจ

- 4.15 ทหารและตำรวจฆ่าผู้ก่อการร้าย
- 4.16 ทำบุญกับทำทานต่างกันหรือไม่
- 4.17 การทำบุญต้องอธิษฐานไหม
- 4.18 ขายยาบ้าเอาเงินไปรักษาพ่อแม่
- 4.19 พ่อแม่ทะเลาะกัน
- 4.20 กรรมสืบทอดได้หรือไม่
- 4.21 ทำดีได้ดีจริงหรือ
- 4.22 ตัดต้นไม้ทำลายป่า
- 4.23 ฆ่าผู้อื่นโดยไม่เจตนา
- 4.24 การุณยฆาตของแพทย์
- 4.25 ทำผิดโดยเจตนาและไม่เจตนาบาปต่างกัน
- 4.26 ทำดีลบล้างความชั่วได้หรือไม่
- 4.27 เอาลูกไปทิ้งถังขยะ
- 4.28 ชาวประมงฆ่าปลาบาปไหม
- 4.29 ฆ่าสัตว์แล้วนำมาถวายพระ
- 4.30 ทำไมคนจึงทำชั่วบาปมาก
- 4.31 ทำดีเอาหน้า

ชุดที่ 5 คำถามเกี่ยวกับนรก สวรรค์มี 6 ประเด็น ได้แก่

- 5.1 สวรรค์กลางอากาศ
- 5.2 สวรรค์ นรกอยู่ที่ไหน
- 5.3 นรก สวรรค์มีจริงหรือไม่
- 5.4 พระพุทธศาสนากับโลกหน้า
- 5.5 กรรมแต่ปางก่อน
- 5.6 สวรรค์มีกี่ชั้น

ชุดที่ 6 คำถามเกี่ยวกับศีล วิญญาณมี 20 ประเด็น ได้แก่

- 6.1 ตายแล้วไปไหน
- 6.2 การอุทิศส่วนบุญให้คนตาย
- 6.3 ทำไมทำบุญต้องกรวดน้ำ
- 6.4 ศีล กับ วิญญาณ
- 6.5 เทวดามีจริงหรือไม่
- 6.6 เทวดามีปาฏิหาริย์จริงหรือไม่
- 6.7 ศีลต้องกินอาหารหรือไม่
- 6.8 ขอบห่วยจากศีล
- 6.9 การสะกดจิต
- 6.10 ดันไม้มีวิญญาณ
- 6.11 การแก้บน
- 6.12 คนพิการตายไปแล้วจะพิการอีกหรือไม่
- 6.13 คนตาบอดตายไปจะตาบอดหรือไม่
- 6.14 วิญญาณเข้าสิง
- 6.15 วิญญาณออกจากร่างขณะนอนหลับ
- 6.16 วิญญาณอาฆาต
- 6.17 การติดต่อกันทางจิต
- 6.18 ตายแล้วหมดทุกข์หรือไม่
- 6.19 คนระลึกชาติได้ใหม่
- 6.20 คนเราเกิดมาเพื่ออะไร

ชุดที่ 7 คำถามเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ มี 20 ประเด็น ได้แก่

- 7.1 ทำไมคนไทยชอบหอย
- 7.2 ทำไมคนชอบขอหอยกับสัตว์พิการ
- 7.3 ทำไมต้องไหว้สัตว์พิการ
- 7.4 ทำไมรัฐมนตรีชอบไหว้ศาลพระภูมิ
- 7.5 ส.ส. ชอบทำสาบาน

- 7.6 ไหว้พระสวดมนต์ได้ประโยชน์อะไร
- 7.7 ทำไมพระต้องสวดเป็นภาษาบาลี
- 7.8 เครื่องรางของขลัง
- 7.9 ของขลังขลังจริงหรือ
- 7.10 ไหว้พระเพื่ออะไร
- 7.11 การกรวดน้ำเป็นภาษาบาลีและภาษาไทย
- 7.12 การเดินเวียนเทียน ทำไมต้องเดินเวียนขวา
- 7.13 ผู้หญิงห้ามโดนมือพระ
- 7.14 ทำไมคนชอบทำบุญวันพระ
- 7.15 พญานาคมีจริงหรือ
- 7.16 จังหวัดหนองคายและนครพนมเป็นถิ่นพญานาค
- 7.17 พญานาคเป็นเพศหญิงหรือชาย
- 7.18 บันไดทางขึ้นอุโบสถทำไมเป็นรูปพญานาคหรือสิงโต
- 7.19 บั้งไฟพญานาคมีจริงหรือไม่
- 7.20 ทำไมคนจึงมักงมงาย

2.2 สรุปประเด็นคำตอบของผู้เชี่ยวชาญ

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในข้อคำถามทั้ง 7 ประเด็นพบว่า คำตอบของผู้เชี่ยวชาญส่วนมากจะไม่แตกต่างกัน และผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านตอบโดยยึดหลักการทางพระพุทธศาสนาและอ้างอิงพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนาตามตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้นั่นเอง และคำตอบของผู้เชี่ยวชาญในประเด็นต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

หลักการโดยรวมของศาสนาต่างๆ ยกเว้นพระพุทธศาสนาแล้ว ต้นกำเนิดของสรรพสิ่ง ได้แก่ พระผู้สร้าง พระผู้คลบนันดาล พระผู้ลิขิต สำหรับพระพุทธศาสนานั้นมองโลกและสรรพสิ่งอย่างมีปัจจัยและองค์ประกอบ สรรพสิ่งต่างๆ หนีความเป็นตัวตนที่แท้จริงไม่ เป็นเพียงองค์ประกอบต่างๆ ที่มารวมกันเข้าเรียกว่า สังขาร (เครื่องปรุงแต่ง) เพราะความไม่รู้ปัจจัยที่ปรุงแต่งขึ้น (อวิชชา ความไม่รู้เป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่ง) จึงยึดถือกำหนดความเป็นตัวตน เราเขาเป็นต้น และหลักการพระพุทธศาสนามีดังนี้

- 1) ให้มองโลกตามความเป็นจริง (จริงขั้นสมมุติ=สมมุติสัจ, จริงแท้=ปรมาตสัจ) อาทิ ตัวเรามีอยู่ แต่หาใช่ตัวตนที่แท้จริงไม่
- 2) ให้ดำเนินตามทางสายกลาง ทางคิง (ทรมานกายให้ลำบาก) ก็ดี ทางหย่อน (ฟุ้งเพื่อหลงไหล มัวเมา) ก็ดี มีใช้แนวทางของพระพุทธศาสนา แต่ของพระพุทธศาสนา คือ มรรคมีองค์ 8
- 3) ให้ฟังตนเอง มีใช้ฟังเทวดา โขกษะดาราศี หรือ ดวงดาว ฤกษ์ยาม
- 4) ไสยศาสตร์ การบนบานศาลกล่าว การอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การดูฤกษ์ยาม การเจิม ฯลฯ มีใช้พุทธศาสนา
- 5) สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย (อิทัปปัจจยตา) มีใช้เกิดขึ้นเองลอย ๆ หรือ พรหมลิขิต จะดับทุกข์ได้ต้องดับที่เหตุ
- 6) หัวใจของพระพุทธศาสนา (โอวาทปาฏิโมกข์) คือ ให้ละชั่ว ทำดี และทำจิตให้บริสุทธิ์
- 7) สิ่งที่อยู่ภายใต้กฎของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง (ความไม่เที่ยงแท้) ทุกขัง ความทุกข์ หรือสภาพที่ทนได้ยาก) อนัตตา (ความไม่มีตัวตน) แม้พระนิพพาน ก็เป็นอนัตตาเช่นกัน หาใช่ อัตตาตัวตนไม่
- 8) ให้เชื่อในหลักธรรม คือ ทำดี-ได้ดี ทำชั่ว-ได้ชั่ว และให้ทำตนอยู่เหนือดี เหนือชั่ว
- 9) เหตุแห่งทุกข์และการดับทุกข์ เหตุ เกิดจากอุปทาน คือ การเข้าไปยึดถือว่า นี่คือ ตัวตนของเรา นี่ของๆ เรา การดับ โดยละอุปทานเสีย
- 10) พระพุทธเจ้าตรัสรู้อริยสัจ 4 คือ 1. ทุกข์ คือความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ 2. สมุทัย คือเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ 3. นิโรธ คือความดับทุกข์ 4. มรรค คือข้อปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์

- 11) พระพุทธเจ้าทรงสอน ทุกข์กับการดับทุกข์
- 12) สรูปธรรมทั้งปวง รวมลงในเรื่องเดียว คือ “ความไม่ประมาท”
- 13) จุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือนิพพาน (ได้แก่สภาวะจิตที่สงบเย็น ปราศจากทุกข์)
- 14) วิธีศึกษาพระพุทธศาสนา

14.1) ด้านปริยัติ (ความรู้เนื้อหา) อ่าน ฟัง คิด วิจัย ให้เข้าใจ คือให้ปฏิบัติได้จริง หากสงสัย ให้อาศัยหลักกาลามสูตรพิจารณาตัดสิน มิใช่เชื่อทุกอย่าง

14.2) ด้านปฏิบัติ การปฏิบัติทุกอย่างของพระพุทธศาสนาไม่ว่าการทำทาน รักษาศีล ภาวนา พระพุทธองค์ทรงสอนให้ ทำเพื่อ “ละกิเลส” มิใช่เพื่อหวังได้นั้น ได้นี้ เพราะยังจะเป็นการเพิ่ม โลกะ โทสะ โมหะ หาใช่พุทธศาสนาไม่ ทุกวันนี้คนไหว้เพื่อเอา เพื่อขอ ทำบุญเพื่อเอา สวรรค์ นิพพาน หวังผลทั้งชาตินี้ชาติหน้า ซึ่งกลายเป็นการพอกกิเลส

14.3) ด้านปฏิเวธ (ผล) ให้ทำเพื่อละ จะพบนิพพาน (จิตบริสุทธิ์ มีความสะอาด สว่าง สงบ) แต่ทำเพื่อเอา จะพบกิเลสในตนพอกพูนยิ่งขึ้น และยังมีทุกข์มาก ดังนั้น ต้องปฏิบัติตนเพื่อห่างไกลทุกข์โดยส่วนเดียว ให้ได้เห็นผลด้วยตนเอง (สันติภูริโก)

- 15) จะศึกษาพุทธศาสนาได้ที่ไหน ?

ให้ศึกษาในร่างกายนี้ ที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และมีใจจะต้องศึกษากับพระ และในวัดวาอารามเท่านั้น จงศึกษาตนเอง อย่ามัวศึกษานอกตัว หรือมัวติดอยู่แค่พิธีกรรม หรือได้แต่ทำตาม ๆ เขาไป จะเสียที่ที่ได้มีโอกาสเกิดมาพบพระพุทธศาสนา ได้ลิ้มรสแค่เปลือกกระพี้ มิได้ชิมรสอันเป็นเนื้อใน อันได้แก่ธรรมรสของความเย็นออกเย็นใจ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการรวบรวมประเด็นคำถามและคำตอบทางพระพุทธศาสนาพบว่า

1. วิธีการถาม – ตอบ คำถามเป็นวิธีการที่คืออย่างหนึ่งในการเข้าใจธรรมของผู้สนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าได้ผู้ตอบที่มีความรู้ดีและมีศิลปะในการตอบแล้วก็จะช่วยคลายความสงสัยของผู้ถามได้มาก
2. คำตอบคำถามแต่ละข้อซึ่งล้วนแต่เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาชีวิตตนเอง และพัฒนาสังคม ได้เป็นอย่างดี
3. จากการประมวลคำถามจากนักเรียนในสถานศึกษาต่างๆถามมา พบว่า คำถามที่นักเรียนถามส่วนมากมักจะเป็นคำถามที่คล้ายคลึงกันและซ้ำกัน ซึ่งคำถามเหล่านี้หากได้รับคำตอบที่ชัดเจนจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ก็จะช่วยคลายความเคลือบแคลงสงสัยประเด็นคำถามต่างๆในพระพุทธศาสนาได้มาก และทำให้นักเรียนมีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนามากขึ้น และพร้อมที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติ หากเยาวชนยึดมั่นในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ก็จะช่วยลดปัญหาของเด็กและเยาวชนลงได้มาก

การนำผลการวิจัยไปใช้ในสถานศึกษา

1. นักเรียน

- 1.1 นักเรียนสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติด้วยตนเอง โดยศึกษาจากข้อคำถาม-คำตอบ
- 1.2 นักเรียนสามารถใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอน และแหล่งอ้างอิงได้

2. ครูผู้สอน

2.1 ทำให้ทราบข้อมูลความรู้ด้านพระพุทธศาสนาของนักเรียนในแต่ละช่วงชั้นว่านักเรียนต้องการรู้ข้อมูลพระพุทธศาสนาในประเด็นใดบ้าง และสามารถเติมเต็มความต้องการการเรียนรู้ของนักเรียนเหล่านั้นได้

2.2 สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรในรายวิชาพระพุทธศาสนาได้

2.3 สามารถนำไปออกแบบหน่วยการเรียนรู้ในรายวิชาพระพุทธศาสนาได้

2.4 สามารถนำไปพัฒนาเป็นคลังความรู้ด้านพระพุทธศาสนาได้

2.5 นำไปเป็นแหล่งข้อมูลความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง และสามารถนำไปประยุกต์ปฏิบัติได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสังเคราะห์ความรู้ในสาระที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในระดับอาชีวศึกษาหรือในระดับที่สูงกว่า เพื่อจะได้ช่วยแก้ปัญหาทางด้านจริยธรรมของนักเรียน

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำผลการสังเคราะห์ความรู้ไปใช้ในการจัดการศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

3. ควรศึกษาเปรียบเทียบการตอบคำถามของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นบรรพชิตกับคฤหัสถ์เพื่อศึกษาว่าบริบททางสังคมและสถานภาพจะมีความสัมพันธ์กับการตีความหลักคำสอนหรือไม่อย่างไร

4. ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรรวบรวมประเด็นคำถามจากกลุ่มคนอาชีพต่างๆ เช่น ครูผู้สอน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป เพื่อให้มีความหลากหลาย

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมหลวงวชิรญาณวงศ์, สมเด็จพระสังฆราชเจ้า. 2531. **สรรนิพนธ์ ว่าด้วยเรื่องคน ศาสนา และคตินิยม**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

งามตา วณินทานนท์. 2536. **ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิณฑบาตที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร**. รายงานการวิจัยฉบับที่ 50 กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

นัทรสูมาลย์ กบิลสิงห์. 2525. **ประเทศจีนกับพระพุทธศาสนา (ฝ่ายมหายาน)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ชัชวาลย์ ทัดศิวิชัย. 2550. **ญาณวิทยา (Online)**. <http://www.superjeew.com/webboard/viewtopic.php?t=3859&sid=e37437331316a488ba6732b40fe039cc>, 15 เมษายน 2550.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2543. **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนา บุคคล. ตำรา** ขั้นสูงทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ดลพัฒน์ ชศรร. 2542. **การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เดือน คำดี. 2541. **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ทิพาพร ศิริจันทร์. 2540. **การศึกษาแนวโน้มของหลักสูตรพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในทศวรรษหน้า**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นันฐิณี ศรีชัยญา. 2550. **"การจัดการความรู้: กลยุทธ์ในการประยุกต์ใช้ความรู้สู่คุณภาพงาน"** (Online). http://www.msu.ac.th/public_health/UPLOAD01/page/002.asp, 15 เมษายน 2550.

ประยงค์ สุวรรณบุบผา. 2537. **สังคมปรัชญา แนวคิดตะวันออก-ตะวันตก**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.

พิชัย มณีรักษ์. 2547. **การได้รับการฝึกอบรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมตามเบญจธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พจนานุกรมวิกิพีเดีย. 2550ก. **ความเชื่อ** (Online). <http://th.wikipedia.org/wiki/AD>, 15 เมษายน 2550.

_____. 2550ข. **ความรู้** (Online). <http://th.wikipedia.org/wiki/89>, 15 เมษายน 2550.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต. 2531ก. **หลักการศึกษามหาวิทยาลัยในพระพุทธศาสนา**. โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2531ข. **กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ปจำกัด.

พระมหาศีลญา สวัสดิ์โรตง. 2549. **ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการของบ้าน วัดโรงเรียน และจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการนับถือสิ่งพุทธศาสนาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่เข้าร่วมโครงการค่ายพุทธบุตร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พระมหาวิรัช คำธร. 2548. **อิทธิพลการฝึกสมาธิและการได้รับสารชั่งงูที่มีต่อความตั้งใจที่จะปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันของนักเรียนอาชีวศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พระสวรงค์ ยมสีดา. 2548. **ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการของบ้าน วัด โรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมดำรงชีวิตแบบพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2537. **เมืองไทยจะวิกฤตถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต.**

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. 2541ก. **ทางอิสรภาพของการศึกษาไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. 2541ข. **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ).** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. 2543. **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก.** กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระราชวรมุนี (ประยูทธ ปยุตฺโต). 2529. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. 2539. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: บริษัทอักษรเจริญทัศน์ จำกัด.

พระราชสุทธิญาณมงคล. 2544. **ธรรมสำหรับเยาวชน (Online).** <http://www.bloggang.com/viewiary.php?id=jummaip&month=11-2007&date=17&group=9&gblog=466>, 15 เมษายน 2550.

พระราชธรรมนิเทศ. 2531. **พระพุทธศาสนาปริทรรศน์ (Online).** <http://mahamakuta.inet.co.th/books/books113.htm>, 15 เมษายน 2550.

พระมหาสมจินต์ สมฺมาปญฺโญ. 2533. **นรกและสวรรค์ในพระพุทธานุศาสนานุสสาวาท.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

พระเทพมุนี (วิลาส ญาณสํวโร). 2527. **วรรณกรรมไทยเรื่องภูมิวิลาสินี.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). 2550. **ตายแล้วไปไหน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กรีน- ปัญญาญาณในเครือกลุ่มบริษัทกรีน – มัลติมีเดีย.

มาโนช เวชพันธ์, นาวาอากาศเอก. 2532. **เอกสารวิจัยส่วนบุคคล เรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการประจำ: ศึกษาเปรียบเทียบข้าราชการพลเรือน ทหารและตำรวจ**, ม.ป.ท.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2547. **โรงเรียนวิถีพุทธ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2516. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493**. พิมพ์ครั้งที่ 13. โรงพิมพ์กรมการศาสนา, กรุงเทพมหานคร.

_____. 2539. **ศาสนา** (Online). <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-38-search.asp>, 15 เมษายน 2550.

ศูนย์กลางความรู้แห่งชาติ. 2550. **การจัดการความรู้** (Online). http://www.doa.go.th/korporror/data/column/2_Nov_05.doc, 5 พฤศจิกายน 2550.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก. 2537.

เสฐียร พันธรังสี. 2513. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. 2540. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

อักษร สวัสดิ์. 2542. **ความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย: กรณีศึกษาในเขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา

- 1) พระเทพคิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) ปช.6, M.A (Pali & Sansakit)
วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร
- 2) พระสุธีวรญาณ(ณรงค์ จิตตโสภโณ) รศ. , ปช.8, Ph.D. (Buddhist Studies)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- 3) พระมหาสมจินต์ สมุมาปัญญา รศ., ปช.9, Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- 4) ศาสตราจารย์(พิเศษ)เสฐียรพงษ์ วรรณปก ปช.9, M.A. (Oriental Studies)
ราชบัณฑิตยสถาน
- 5) ศาสตราจารย์ ดร. จำนง อดิวัฒนสิทธิ์ Ph.D.(Sociology)
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร
- 6) ผศ.ร.ท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ ปช.9, Ph.D. (Buddhist Philosophy)
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 7) รศ.ดร. สุจิตรา อ่อนค้อม Ph.D. (Philosophy)
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี กรุงเทพมหานคร

ภาคผนวก ข

ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

จากการรวบรวมคำถามทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 2 – 4 ของสถานศึกษาจำนวน 6 แห่งในอำเภอนาแกและอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งมีทั้งหมด 111 ข้อคำถาม สรุปได้ 7 ประเด็นหลักคือ

1. ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

1.1 คำถาม พระพุทธศาสนาสอนอะไร แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาคืออะไร และอะไรคือเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

1.2 คำถาม ทำไมศาสนาพุทธในประเทศไทยจึงแยกเป็น 2 นิกาย ทั้งๆที่ประเทศไทยเราไม่เคยมีสงครามศาสนามาก่อน และ 2 นิกายนี้แตกต่างกันอย่างไร จะรู้ได้อย่างไรว่าพระภิกษุสามเณรรูปไหนสังกัดนิกายอะไร

1.3 คำถาม พระพุทธศาสนาสอนให้เราเป็นคนมีขันติ คือมีความอดทน อดกลั้น ถ้ามีคนมาพูดว่ากล่าวเรา โดยที่เราไม่ได้ตอบ จะไม่กลายเป็นว่าเราเป็นคนอ่อนแอ ขี้ขลาดหรือ

1.4 คำถาม การให้อภัยทานเป็นสิ่งที่ดี แต่ถ้าให้อภัยบ่อยๆจะไม่ทำให้คนชั่วได้ใจ ทำความชั่วมากขึ้นและทำให้สังคมเสื่อมมากขึ้นหรือไม่

1.5 คำถาม พระพุทธศาสนาสอนว่า ทุกสิ่งทุกอย่างไม่เที่ยง ถ้าเช่นนั้น $1 + 1$ ก็ไม่จำเป็นต้องเป็น 2 เสมอไป แต่บวกอย่างไร $1 + 1$ ก็เป็น 2 เสมอ ที่พระพุทธศาสนาสอนว่า “ไม่เที่ยง” ถือว่าผิดหลักความจริงใช่หรือไม่

1.6 คำถาม ศาสนาพุทธสอนให้ผู้ชายมีภรรยาได้คนเดียว มีหลายคนคิดผิด ถ้าไม่อยากผิดศีลและมีภรรยาได้หลายคน ก็ควรนับถือศาสนาอื่นที่อนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาหลายคนได้ นี่เป็นความคิดที่ถูกต้องหรือไม่

1.7 คำถาม พระพุทธศาสนาสอนให้ละความโลภ คนเราทุกวันนี้จำเป็นต้องแสวงหาและใช้เงิน ถ้าไม่โลภอยากได้ก็ไม่ต้องแสวงหา การละความโลภน่าจะใช้ได้กับพระสงฆ์เท่านั้น

1.8 คำถาม คนเราเกิดมาก็มีศาสนาเลย ถ้าตายไปศาสนาหมดไปด้วยหรือไม่

1.9 คำถาม สาเหตุที่เด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบันนี้ไม่นิยมเข้าวัด เป็นเพราะหลักคำสอนล้าสมัยหรือไม่

1.10 คำถาม พระพุทธศาสนามีข้อห้ามมากมาย น่าจะเป็นศาสนาที่มีกรอบความคิด ไม่ใช่สอนให้คนคิดนอกกรอบ

1.11 คำถาม คนเราสามารถเลือกนับถือศาสนาได้ตามความพอใจหรือไม่ ถ้าหากคนเราเลือกนับถือศาสนาได้ตามความพอใจ จะทำให้โลกเรามีคนทำดีมากขึ้น และทำชั่วน้อยลงหรือเปล่า

2. ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า

2.1 คำถาม ประวัติของพระพุทธเจ้ามีความเป็นจริงเพียงไร และเรามีหลักฐานอะไรที่ทำให้เชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีอยู่จริง และพระพุทธเจ้าในอนาคตจะมีอีกหรือไม่ ถ้ามีจะมีเมื่อไหร่

2.2 คำถาม พระพุทธเจ้าเสด็จมาเมืองไทยสมัยไหน ถ้าพระองค์ไม่ได้เสด็จมา ทำไมประเทศไทยจึงมีรอยพระพุทธบาทเยอะ

2.3 คำถาม พระพุทธเจ้าประสูติแล้วเดินได้ 7 ก้าวเป็นจริงหรือไม่

2.4 คำถาม ถ้าพระพุทธเจ้าเป็นคนฉลาดจริง ทำไมพระพุทธเจ้าไม่สร้างเครื่องบินและคอมพิวเตอร์

2.5 คำถาม พระพุทธรูปมีมาตั้งแต่สมัยไหน ใครเป็นผู้สร้างเป็นคนแรก ผู้สร้างเคยเห็นพระพุทธเจ้าหรือไม่ และการสร้างพระพุทธรูปไปใช้อะไรเป็นเกณฑ์ว่าพระพุทธเจ้าต้องมีรูปร่างหน้าตาอย่างนี้ และทำไมพระพุทธรูปในแต่ละประเทศจึงมีรูปร่าง และหน้าตาไม่เหมือนกัน

3. ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพระสงฆ์

3.1 คำถาม พระสงฆ์ในประเทศไทยทำไมต้องโกนคิ้ว

3.2 คำถาม พระภิกษุสามารถห่มจีวรสีอื่นได้หรือไม่ นอกจากสีเหลืองและสีกรัก

3.3 คำถาม หลังเที่ยงไปแล้วทำไมพระไม่สามารถฉันอาหารได้

3.4 คำถาม ทำไมเวลาผู้หญิงถวายวัตถุสิ่งของหรือไทยธรรม พระจึงไม่สามารถรับกับมือได้ ทำไมต้องใช้ผ้ารับ

3.5 คำถาม อาจารย์ฆราวาสดูพระลูกศิษย์บาปหรือไม่

3.6 คำถาม พระสูบบุหรี่ สูบยานัตถ์หรือเคี้ยวหมากพลู ผิดศีลหรือไม่ เพราะสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งเสพติดชนิดหนึ่ง

3.7 คำถาม ผู้ที่มีร่างกายพิการ หรือป่วยเป็นโรคเอดส์บวชได้หรือไม่

3.8 คำถาม การฝึกไฟในศาสนาเกินไป ทำให้เป็นคนงมงาย ไม่มีความทะเยอทะยาน ขาดความก้าวหน้าในชีวิตจริงหรือไม่

3.9 คำถาม พระสงฆ์รับปัจจัยได้หรือไม่

4. ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบุญ บาป

4.1 คำถาม คนเราถ้าฆ่าปลาแล้วเกิดเป็นปลา เมื่อฆ่าคนแล้วก็ต้องเกิดเป็นคนใช่หรือไม่

4.2 คำถาม ฆ่ามดกับฆ่าปลา บาปเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร

4.3 คำถาม สุข พระพุทธศาสนาบอกว่าเกิดจากบุญ ทุกข์ เกิดจากบาป การพูดจา กลามกหยาบคาย คนฟังหัวเราะพอใจและมีความสุข การพูดเช่นนี้ถือเป็นบุญหรือไม่

4.4 คำถาม คนเกิดมาแล้วไม่มีศาสนาได้หรือไม่ คนไม่มีศาสนาฆ่าสัตว์เป็นบาปหรือไม่

4.5 คำถาม การโกหกเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นบาปไหม

4.6 คำถาม ดี ชั่ว ที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนามีหรือไม่

4.7 คำถาม คนเกิดมาแล้วไม่มีศาสนาได้หรือไม่ คนไม่มีศาสนาฆ่าสัตว์เป็นบาปหรือไม่

4.8 คำถาม เห็นแม่เล่นไพ่ ได้เงิน ก็บอกแม่ว่า การเล่นพนันไม่ดี แม่บอกว่าที่มีเงินส่ง ลูกเรียนหนังสือ ได้ก็เพราะเล่นไพ่นี้แหละ ถ้าไม่เล่นไพ่นี้แล้วจะเอาเงินมาจากที่ไหนมาจ่าย เป็นค่าเล่าเรียนลูก จะบอกแม่ว่าอย่างไรดี และเงินที่ได้มาเป็นบาปหรือไม่

4.9 คำถาม การซื้อหวยและลอตเตอรี่เป็นความโลภหรือไม่ เมื่อถูกหวยและลอตเตอรี่ แล้วนำเงินไปทำบุญจะถือว่าเป็นบาปหรือไม่ เพราะเป็นเงินที่ได้มาจากการเล่นพนัน

4.10 คำถาม การที่รัฐบาลนำเงินที่ได้มาจากการขายสลากกินแบ่งหรือหวยบนดินแล้ว นำมาแจกเป็นทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน นักศึกษาผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์นั้น จะถือว่าเป็นการมอมเมาประชาชนให้ตกอยู่ในอบายมุขหรือไม่ และการที่รัฐบาลทำอย่างนี้จะถือว่าเป็นการทำบุญหรือทำบาป

4.11 คำถาม ผู้หญิงที่มีท้องเพราะถูกข่มขืนกระทำชำเรา ทำแท้งจะบาปหรือไม่ และผู้หญิงที่ทำแท้งและหมอมือที่ทำแท้งให้ใครจะบาปมากกว่ากัน

4.12 คำถาม เราจะมีทางพิสูจน์แบบนักวิทยาศาสตร์ได้หรือไม่ว่า ทำบุญได้บุญ ทำบาปได้บาปจริง

4.13 คำถาม เห็นคนกำลังฆ่าปลา และได้บอกเขาไปว่าเป็นบาป เขาโกรธไม่ให้ทานข้าวด้วย การบอกเขาว่าเป็นบาป เป็นสิ่งดีหรือไม่ดี หรือไม่ควรบอก

4.14 คำถาม ถ้าฆ่าสัตว์เป็นบาป ฆ่าคนยิ่งเป็นบาปมากกว่าอีก นี่ก็แสดงว่าคนที่ประกอบอาชีพเป็นทหาร ตำรวจ หรือผู้คุมประหารนักโทษเรือนจำ ต้องเป็นบาปมากกว่า บุคคลทั่วไปใช่หรือไม่

4.15 ถาม หญิง – ชายที่ไม่พร้อมที่จะมีลูก แต่ให้ลูกเกิดมาโดยไม่ตั้งใจเสร็จแล้วไม่อบรมเลี้ยงดูไม่เอาใจใส่ลูก ปล่อยตามยถากรรม หญิง – ชายคู่นี้จะบาปหรือไม่

4.16 คำถาม ทหาร ตำรวจที่ไปสู้รบกับผู้ก่อการร้ายในเขต 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้ และฆ่าผู้ก่อการร้ายเพื่อป้องกันไม่ให้ประชาชนผู้บริสุทธิ์ต้องมาเสียชีวิตนั้น ทหาร ตำรวจ บาปไหม

4.17 คำถาม การทำบุญกับการทำงานแตกต่างกันอย่างไร

4.18 คำถาม การทำบุญควรตั้งจิตอย่างไร ควรอธิษฐานหรือไม่

4.19 คำถาม คนขายยาบ้า เอาเงินที่ได้จากการขายยาบ้าไปรักษาพ่อแม่ที่ป่วย เรียกว่า ฐุบุญคุณพ่อแม่หรือไม่ การขายยาบ้าเช่นนี้เป็นบาปหรือเปล่า

4.20 คำถาม ลูกทำร้ายพ่อ แม่ ถือว่าเป็นบาป ถ้าพ่อทำร้ายแม่ ลูกเห็นจึงเข้าไปห้าม พ่อแต่พ่อไม่ฟัง ลูกจึงใช้กำลังและอาวุธทำร้ายพ่อ จึงหยุดพ่อไม่ให้ทำร้ายแม่ได้ ลูกทำเช่นนี้ เป็นบาปหรือไม่

4.21 คำถาม กรรมสามารถสืบทอดได้หรือไม่ ถ้าพ่อแม่ทำกรรมไม่ดีไว้ลูกจะเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้นหรือไม่

4.22 คำถาม พระพุทธศาสนาสอนว่าคนเราเกิดมามีกรรม และต้องอยู่รับผลแห่งกรรม นั้นแต่เด็กที่เสียชีวิตตั้งแต่ยังไม่ได้เกิดมา หรือชีวิตเพราะการทำแท้ง จะถือว่าเด็กเหล่านี้เป็นผู้มีกรรมน้อยหรือไม่

4.23 คำถาม ทำดีไม่ได้ดี คนทำชั่วกลับได้ดี มีตัวอย่างเยอะแยะ เช่น คำขายของผิดกฎหมายแต่กลับร่ำรวย มีคนนับหน้าถือตา เมื่อเป็นเช่นนี้คนทำดีจะทำไปทำไม และความดีก็กินไม่ได้ ท่านมีความเห็นอย่างไร

4.24 คำถาม การตัดต้นไม้ทำลายป่าถือว่าเป็นบาปหรือไม่

4.25 คำถาม การทำให้ผู้อื่นตายโดยไม่ได้ตั้งใจเป็นบาปหรือไม่

4.26 คำถาม ผู้ป่วยทุกข์ทรมานด้วยอาการของโรครุนแรง และขอร้องให้แพทย์ฉีดยาให้ตายเพื่อจะได้พ้นจากอาการทรมานนั้น ถ้าแพทย์ไม่ทำตามความประสงค์ของผู้ป่วย ถือว่าแพทย์ทำบาปด้วยการทรมานผู้ป่วยหรือไม่ แต่ถ้าหากแพทย์ทำตามคำขอร้องของผู้ป่วยด้วยความสงสาร จะถือว่าแพทย์ฆ่าคนตายโดยเจตนาหรือไม่ และจะเป็นบาปหรือไม่

4.27 คำถาม การทำผิดโดยเจตนาและไม่เจตนาอย่างไรจะบาปมากกว่ากัน

4.28 คำถาม ถ้าทำชั่วแล้วกลับทำดี จะช่วยลบล้างความชั่วได้ไหม

4.29 คำถาม ถ้าหากผู้หญิงที่ถูกข่มขืนไม่ทำแท้งรอให้คลอดลูก เสร็จแล้วก็เอาลูกไปทิ้งไว้ตามถังขยะ หรือโรงพยาบาล ผู้หญิงคนนั้นจะบาปหรือไม่

4.30 คำถาม พระพุทธศาสนาสอนว่าฆ่าสัตว์เป็นบาป แต่ชาวประมงที่ออกหาปลาทุกวันเพื่อนำปลามาขายจะบาปมากไหม เพราะถ้าเขาไม่ทำอาชีพประมงเขาก็ไม่รู้จะไป ประกอบอาชีพอะไร

4.31 คำถาม ชาวบ้านฆ่าสัตว์แล้วนำมาปรุงเป็นอาหารถวายแก่พระสงฆ์ จะได้บุญหรือได้บาป พระสงฆ์ที่ฉันอาหารนั้นจะบาปไหม

4.32 **คำถาม** เหตุใดคนจึงทำชั่วกันมาก ทั้งๆที่รู้ว่าไม่ดี

4.33 **คำถาม** การที่คนเราทำความดี เพื่อต้องการที่จะให้คนอื่นยกย่องว่าเป็นคนดี จะเรียกว่าเป็นการทำความดีหรือไม่

5. ประเด็นคำถามเกี่ยวกับนรก สวรรค์

5.1 **คำถาม** คนส่วนมากเข้าใจว่าสวรรค์อยู่บนฟ้า แต่ทำไมนักบินอวกาศที่ขึ้นยานอวกาศออกไปนอกโลกจึงมองไม่เห็น

5.2 **คำถาม** สวรรค์อยู่ที่ไหน นรกอยู่ที่ไหน

5.3 **คำถาม** นรกและสวรรค์มีจริงหรือไม่ จะพิสูจน์ได้อย่างไรว่ามีจริงหรือไม่มีจริง

5.4 **คำถาม** พระพุทธศาสนาเชื่อว่าโลกหน้ามีจริงหรือไม่ มีเหตุผลและหลักฐานอะไรมายืนยัน

5.5 **คำถาม** เราจะรู้ได้อย่างไรว่า ผลที่เกิดขึ้นแก่เราในชาตินี้สืบเนื่องมาจากการกระทำของเราในชาติก่อน

5.6 **คำถาม** สวรรค์มีหลายชั้นจะเปรียบเทียบกับชั้นอวกาศได้หรือไม่

6. ประเด็นคำถามเกี่ยวกับผี จิต วิญญาณ

6.1 **คำถาม** คนเราตายแล้วไปไหน

6.2 **คำถาม** การทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้แก่ผู้ตาย ผู้ตายจะได้รับหรือไม่ จะรู้ได้อย่างไรว่า ผู้ตายได้รับหรือไม่ได้รับ

6.3 **คำถาม** ทำไมเวลาทำบุญจึงต้องมีการกรวดน้ำอุทิศไปให้ผู้ตาย

6.17 คำถาม มีคนกล่าวว่ามนุษย์สามารถติดต่อกันด้วยกระแสจิต ข้อนี้มีความจริงเพียงไร

6.18 คำถาม คนตายแล้วหมดทุกข์จริงหรือไม่

7. ประเด็นคำถามเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อ

7.1 คำถาม ทำไมก่อนหอยออกคนไทยจึงนิยมไปจุดธูปไม้หาเลข พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างไร

7.2 คำถาม ทำไมสัตว์เกิดมาพิการ แขนขาไม่เต็ม หรือมีอวัยวะวิปริต คนไทยกลับถือว่าเป็นสัตว์ประหลาดหรือสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษ พวกมันไปกราบไหว้ขอเลขขอหอย

7.3 คำถาม ลูกสัตว์พิการเกิดมาคนพากันไปกราบไหว้ แต่ทำไมลูกคนประเสริฐกว่าเมื่อเกิดมาพิการทำไมไม่ไปกราบไหว้

7.4 คำถาม ทำไมรัฐมนตรีบางคน เมื่อจะเข้ารับตำแหน่งในกระทรวง จะต้องไปกราบไหว้บูชาศาลพระภูมิหรือเจ้าที่แทนที่จะไหว้บูชาพระพุทธรูปซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา

7.5 คำถาม การกราบไหว้พระพุทธรูปทำเพื่ออะไร เป็นการทำให้ไสยศาสตร์หรือไม่

7.6 คำถาม การไหว้พระสวดมนต์ได้ประโยชน์อะไร

7.7 คำถาม ทำไมพระต้องสวดเป็นภาษาบาลี

7.8 คำถาม เวลา ส.ส.อภิปรายในสภาทำไมชอบทำให้ไปสาบานต่อหน้าพระพุทธรูป ถ้าหาก ส.ส. คนนั้นพูดไม่จริงหรือพูดโกหก พระพุทธรูปหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะลงโทษ ส.ส. คนนั้นจริงหรือไม่ จะพิสูจน์ได้อย่างไร

7.9 คำถาม คนเราสามารถระลึกชาติได้จริงไม่

7.10 **คำถาม** คนเราเกิดมาเพื่ออะไร

7.11 **คำถาม** พระสงฆ์ที่ทำเครื่องราง ของขลัง วัตถุมงคล พระเครื่อง การเสกเป่า การลงคาถาอาคม การรดน้ำมนต์ การดูหมอ การทำนายโชคชะตา ผิดศีลหรือไม่

7.12 **คำถาม** เครื่องราง ของขลัง หรือวัตถุมงคลนี้ช่วยเราได้จริงไหม เช่นยังไม่ออก ฟันไม่เข้า เป็นต้น

7.13 **คำถาม** ทำไมผู้หญิงดักบาตรจึงห้ามไม่ให้มือไปโดนบาตรพระ

7.14 **คำถาม** ทำไมคนชอบทำบุญดักบาตรและถวายดอกไม้เฉพาะวันพระ และถ้าหากทำบุญในวันอื่นๆจะได้บุญมากน้อยต่างกันอย่างไร

7.15 **คำถาม** การกรวดน้ำแก่บุคคลเป็นภาษาไทยกับภาษาบาลีให้ผลแตกต่างกันหรือไม่

7.16 **คำถาม** การเดินเวียนเทียนทำไมต้องเดินเวียนขวา มีเหตุผลอะไร

7.17 **คำถาม** พญานาคมีจริงหรือไม่ ถ้ามีจริงรูปร่างลักษณะเป็นอย่างไร

7.18 **คำถาม** พญานาคทำไมชอบอยู่ในแต่จังหวัดหนองคายและนครพนม ทำไมท่านไม่ไปอยู่จังหวัดอื่นบ้าง

7.19 **คำถาม** พญานาคเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย

7.20 **คำถาม** ทำไมบันไดทางขึ้นอุโบสถจึงชอบปั้นเป็นรูปพญานาคหรือรูปสิงโต

7.21 **คำถาม** บั้งไฟพญานาคมีจริงหรือไม่

7.22 **คำถาม** ทำไมคนจึงมักเชื่อและงมงายในสิ่งที่ตัวเองมองไม่เห็นหรือสิ่งลึกลับ และจะแก้ปัญหานี้ได้อย่างไร

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ – นามสกุล	พระมหาวรรณชัย ชยวณฺโณ (ดาเพ็ง)
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2535 พุทธศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 M.A.(Linguistics), Delhi University, India
ตำแหน่ง / หน้าที่การงาน	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครพนม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ทุนการศึกษาที่ได้รับ	- ทุนพัฒนาบุคลากร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย - ทุนส่งเสริมการศึกษาระดับปริญญาเอก พระโสภณเจดีย์ภิบาล (ดร.พระมหาสม สุมนโน) - ทุนส่งเสริมการศึกษาระดับปริญญาเอก คุณเสาวภา จันทนาคมและคณะ
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม 48110